AUREOLA

Vsk 27 • VUOSIKIRJA 2002

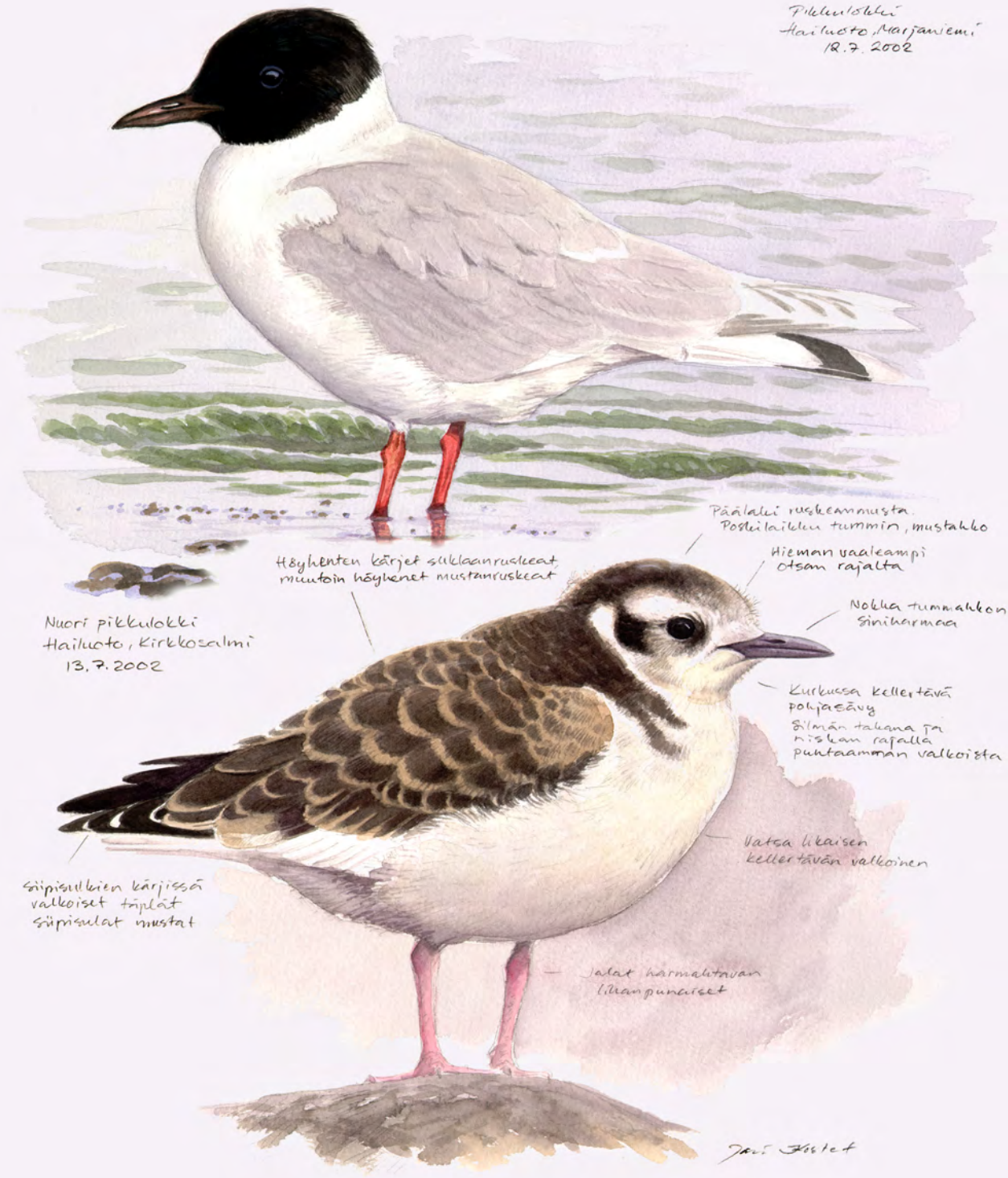

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry.

AUREOLA

Vsk. 27, VUOSIKIRJA 2002
ISSN 0356-3170

Toimitus

Aappo Luukkonen, päätoimittaja
Esa Hohtola, taitto
Sami Timonen
Pekka Rahko
Riku Halmeenpää, kuvatoimittaja

Sisällys

Peltosirkku Pohjois-Pohjanmaalla - historiaa ja tilanne vuonna 2001 1
Teppo Mutanen

Pikkuvarpusen esiintyminen Pohjois-Pohjanmaalla vuosina 1896 - 2000 9
Teppo Mutanen

Sata hehtaaria Haukipudasta - uutta atlasmenetelmää kokeilemassa 18
Pekka Rahko

Pikkuharvinaisuudet Pohjois-Pohjanmaalla - esiintyminen ja tunnistaminen Osa 1 22
Jari Peltomäki ja Harri Taavetti/Finnature

Siikajoen Tauvon Ulkonokan pesimälinnusto vuosina 2001-2002 30
Ville Suorsa
Liite: Tauvonniemellä havaitut lintulajit 38

Siikajoen maankohoamisrannikkoa lintujärviltä nevoille 41
Juha Repo

Muuttolintujen valtaväylällä 47
William Velmala
Liite: Määritysaukeama 54

Linturetki Hailuotoon kesäkuussa 1952 58
Elja Herva

Pohjois-Pohjanmaalla tavatut lintujen värimuunnokset vuosina 2000-2002 64
Teppo Mutanen

Tauvo 2002 68
Mikko Ojanen ja Matti Tynjälä

PPLY:n toiminta vuonna 2002 70
Markku Hukkanen

Pussitiaisia (Remiz pendulinus) Oulunsalon Nenännokalla 10.-12.8. 2001 73
Petri Lampila

Tiiralokki Pyhäjoella 22.10.2001 74
Heikki Tuohimaa

Kieroon kasvanut räkättirastas 75
Pirkka Aalto

Kertomus kevätrallista 2002 - kun ennätys rikkoutui toistamiseen 76
Jouni Meski ja Heikki Tuohimaa

Linturallit 2002 79

POHJOIS-POHJANMAAN LINTUTIETEELLINEN YHDISTYS r.y.
BirdLife Suomi
r.y.:n jäsen
PL 388, 90101 Oulu

Kansikuva: Pikkulokki *(JariKostet)*

Aureolan tilausmaksu 25 EUR, lintulehtipaketin kautta EUR.

Ilmoitusten hinnat:

Takakansi: kokosivu 150x200 mm² 150 EUR, puolisivua 150x100 mm² 75 EUR
Sisäsivut: kokosivu 150x200 mm² 100 EUR, puolisivua 150x100 mm² 70 EUR, neljännessivu 150x50 mm² 50 EUR tai 75x100 mm² 50 EUR

PELTOSIRKKU POHJOIS-POHJANMAALLA - HISTORIAA JA TILANNE VUONNA 2001

Teppo Mutanen

Peltosirkku - BirdLife Suomen projektilaji vuonna 2001.

Peltosirkun tiedetään vähentyneen voimakkaasti 1990-luvulla Suomessa. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana kanta on pudonnut 80% ja on nykyisin enää 20 000 - 30 000 paria. Kannan voimakkaan taantumisen vuoksi BirdLife Suomi valitsi peltosirkun vuoden 2001 seurantalajiksi (Birdlife Suomi 2001). Peltosirkku on uusimassa uhanalaisuusarvioinnissa luokiteltu vaarantuneeksi lajiksi (Rassi ym. 2001).

Taksonomisesti peltosirkku kuuluu varpuslintujen Passeriformes-lahkoon ja sirkkujen heimoon (Emberizidae). Peltosirkusta ei tunneta alalajeja. Peltosirkku on levinnyt läntiselle palearktiselle alueelle ja Eurooppaan. Levinneisyys on painottunut Euroopan mantereisille alueille ja laji puuttuu pesivänä Brittein saarilta ja Islannista (Birdlife Suomi 2001).

Suomessa peltosirkku pesii lähes koko maassa pohjoisinta Lappia lukuunottamatta. Kanta on tiheimmillään Lounais-Suomessa ja Pohjanmaalla (Birdlife Suomi 2001).

Euroopassa arvioidaan pesivän 0,5 - 1,0 miljoonaa paria. Lisäksi Turkissa pesii mahdollisesti jopa 10 miljoonaa paria. Euroopassa suurimmat kannat ovat Espanjassa 200 000-225 000, Puolassa 60 000 - 120 000, Suomessa 20 000 - 30 000, Venäjällä 10 000 - 100 000 ja Bulgariassa 10 000- 100 000. Ruotsissa pesii n. 7000 paria, Virossa 5000 - 10 000 paria, Latviassa 500 - 2000 paria ja Liettuassa 100 - 500 paria. Maatalousvaltaisessa Tanskassa pesii vain 0 - 1 paria (Birdlife Suomi 2001).

Peltosirkun romahduksen pääsyynä pidetään maatalouden tehostumista ja maaseutuympäristön yksipuolistumista. Sen sijaan metsästyksen ei uskota vaikuttaneen kantojen romahtamiseen. Aikaisemmin Ranskassa metsästettiin syksyisin n. 50 000 peltosirkkua, mutta myös Ranska on kieltänyt peltosirkun metsästyksen vuodesta 1999 lähtien. Ruotsissa 1950-luvulla viljansiementen elohopeapeittauksen tiedetään romahduttaneen Etelä-Ruotsin kannan väliaikaisesti (Birdlife Suomi 2001).

Peltosirkku on Saharan ylittävä muuttolintu, joka talvehtii keskisessä Afrikassa; Guineassa, Norsunluurannikolla, Nigeriassa ja idässä aina Etiopian ylängöille saakka. Peltosirkut saapuvat Suomeen pääosin toukokuun alkupuoliskolla. Syysmuutto alkaa aikaisin elokuussa (BirdLife Suomi 2001).

2. Peltosirkkututkimusta Suomessa 1800-luvulta 2000-luvun alkupuolelle

1880-1930 -luku

Mela (1882) kertoo peltosirkun olevan yleinen ainakin Aavasaksasta Ouluun ja Paltamoon, mutta harvinainen Keski- ja Etelä-Suomessa (Mela 1882).

Reilu vuosikymmen myöhemmin Mela-Kivirikko (1909) on laajentanut alueen, jolla peltosirkku on yleinen, Pohjois-Suomesta Keski- ja Etelä-Suomen länsiosiin, Turkuun ja Helsinkiin saakka (Mela-Kivirikko 1909).

Kivirikko kertoo (Kivirikko 1926-27; 1946-47) ”peltosirkun levinneen Etelä-Suomesta Lappiin saakka ja sielläkin se on tavattu Sallan kirkolla, Muoniolla pesivänä, Sodankylässä, Turtolassa ja Kolarissa. Vielä Kuusamossa on peltosirkku jotenkin yleinen kaikilla isommilla ja vanhemmilla viljelysmailla”. (Kuusamon tiedot ovat peräisin Merikallion (1921) kartoituksista Kuusamossa vuodelta 1917). ”Etelä- ja Keski-Suomessa niitä näkee kaikkialla. Keltasirkkua se ei voita runsaudessa, mutta isommilla viljelyksillä niitä saattaa olla useita pareja”. Kivirikko mainitsee peltosirkkua kutsutun Pudasjärvellä kylvölinnuksi, Hailuodossa peltopeipoksi ja Haapavedellä niekuttajaksi ja jiejulinnuksi.

1940-1950-luku

Einari Merikallion tekemät linjalaskennat antavat ensimmäisiä kvantitatiivisia tiheysarvoja peltosirkulle maastamme (Merikallio 1955). Merikallio laski vuosina 1941-1953 yhteensä 764,2 km linjalaskentoja eri puolilla Suomea. Merikallion linjalaskennat osoittivat peltosirkulla olevan maassamme vahvasti läntinen levinneisyys ja pääasutus lajilla oli Pohjanmaalla. Maamme parimäärän Merikallio arvioi 120 000 pariksi ja laji oli 44. yleisin (maa)lintulaji maassamme. Pohjois-Pohjanmaan peltosirkkutiheydeksi Merikallion laskennat antoivat 0,2 - 1,0 paria/km². Merikallion käyttämässä kartassa Suomi oli jaettu yhdeksään luonnonhistorialliseen maakuntaan (Linkolan ja Kujalan kehittämän viljavuuteen perustuvan jaottelun mukaan). Näistä maakunnista Pohjois-Pohjanmaan alueelle tulee neljä maakuntaa, joilla peltosirkkutiheydet olivat seuraavanlaisia: Perä-Pohjola 0,2 paria/km²; Tornio-Kainuu 0,5 paria/km²; Suomenselkä 0,8 pa-

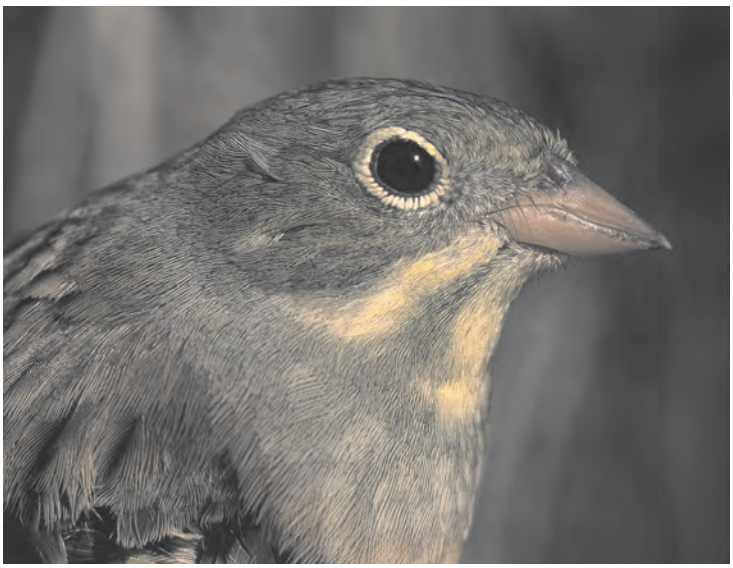

Peltosirkkukoiras. © *William Velmala.*

ria/km² ja Pohjanmaa 1,0 paria/km².

Merikallion laajennettu aineisto vuosilta 1941-1956 käsitti jo 1092 km linjalaskentoja (Merikallio, 1958). Peltosirkkuja löytyi 50 m leveältä pääsaralta yhteensä 143 paria. Peltosirkkutiheydet olivat nykyisen Pohjois-Pohjanmaan alueella vain hieman erilaiset kuin aiemmassa julkaisussa (1955): Peräpohjola 0,1 paria/km², Tornio-Kainuu 0,3 paria/km², Suomenselkä 0,7 paria/km² ja Pohjanmaa 0,9 paria/km² (Merikallio 1958, Väisänen ym. 1998).

1960-luku

Pohjolan linnut värikuvin-kirja (Haartman ym. 1963-1972) kokosi kansiin tarkasti siihenastisen tietämyksen Suomesta, mutta vasta 1970-luvulla tehty koko maata koskeva lintuatlas toi tarkemman kuvan peltosirkun esiintymisestä maassamme.

1970-luku

Maassamme vuosina 1974-1979 toteutettu ensimmäinen pesimälintuatlas (Hyytiä ym. 1983) antoi ensimmäisen kerran varsin tarkan kuvan peltosirkun levinneisyydestä maassamme. Olihan tuota kartoitusta tekemässä yli 2000 lintuharrastajaa. Atlaskirjan lajikuvauksessa levinneisyydestä kerrotaan seuraavaa: “Peltosirkku pesii nykyisin tasaisen runsaslukuisena Etelä- ja Keski-Suomen viljelysseuduilla. Tihein peltosirkkukanta on Pohjanmaan lakeuksilla. Laajimmat tyhjiöt ovat karuilla seuduilla Saimaan ympäristössä, Savossa ja Suomenselällä, luultavasti sopivan pesimäympäristön niukkuuden vuoksi. Vielä Perämeren perukan lakeuksilla peltosirkku on yleinen, mutta harvinaistuu huomattavasti Kainuussa ja Etelä-Lapissa”. Peltosirkusta tehty atlaskartta näyttää selvästi kuinka yhteinäinen levinneisyysalue päättyy Oulujoen korkeudella, koska peltoala vähenee selvästi tästä pohjoiseen mentäessä. Atlaskartoituksessa peltosirkku löytyi kaikkiaan 1750 ruudulta (46%). Kannansuuruuksia 1970-luvun atlaksessa ei ilmoiteta. Myöskään peltosirkun harvinaistumisesta vielä 1970-luvulla ei ollut merkkejä.

Vuosina 1974-1977 tehtyjen linjalaskentojen perusteella arvioitiin peltosirkkukannan suuruudeksi tällöin 160 000 paria. Linjalaskentojen antama todellinen parimäärä oli 240 000 paria, mutta linjalaskentatulosta on pienennetty kertoimella 0,68 (Väisänen ym. 1998).

1980-luku

Lintutieteellisten Yhdistysten Liitto (LYL) organisoi kesällä 1984 valtakunnallisen tutkimuksen, jonka tavoitteena oli selvittää peltolinnuston tila ja luoda vertailukelpoinen aineisto tulevaisuutta varten. Peltosirkkuja pesi Etelä- ja Keski-Suomen pelloilla 4-5 paria/km² ja koko maan peltosirkkutiheydeksi peltoalueilla saatiin 5,3 paria/km². Oulun ympäristössä tiheydet olivat maan suurimpia 9,2 paria/km² (Piiroinen ym. 1985).

Toinen koko Suomea koskeva atlasaineisto koottiin vuosina 1986-1989 (Väisänen ym. 1998). Tiedot on julkaistu kirjassa Muuttuva pesimälinnusto. Lajikuvauksessa peltosirkun kerrotaan olevan Suomen yleisimpiä peltolintuja etelästä napapiirille asti. Toisaalta peltosirkun sanotaan kuuluvan niihin harvoihin lintulajeihin, joiden tuoreista kannanmuutoksista atlaskartoitus ja linjalaskennat antavat keskenään ristiriitaisen kuvan. Linjalaskentojen perusteella kanta oli kasvanut n. 50% Etelä-Suomessa vuosien 1973-1977 ja 1986-1989 välillä. Atlasaineistojen mukaan peltosirkku oli kuitenkin selvästi taantunut Suomessa samaan aikaan, jyrkimmin Pohjois-Suomessa ja Pohjois-Savossa (vuosina 1973 - 1977 havaintoja 1754 ruudulta, 1986 - 1989 havaintoja 1459 ruudulta, joten peltosirkkuruutujen määrä väheni n. 17%).

Vuotuisseurannoissa lajin tiedetään taantuneen vuodesta 1988 lähtien. Kemin-Tornion alueella kanta romahti 1970-luvun lopun n. 5000 parista 1990-luvun alun 400

pariin (Rauhala, 1994).

1990-luku ja 2000-luvun alku

Uusimmat tutkimukset 1990-luvulla ja 2000-luvun alkupuolella ovat tuoneet uutta tietoa peltosirkun kannanmuutoksista. Laskennat ovat osoittaneet, että peltosirkkukanta on lähtenyt jyrkkään laskuun 1990-luvulla. Uusimmassa uhanalaisuustarkastelussa peltosirkku sijoitettiin luokkaan vaarantuneet (vulnerable, VU) (Rassi 2000, Rassi ym. 2001). Todennäköisenä syynä pidetään maataloudessa tapahtuneita muutoksia (Pitkänen ym. 2000).

Väisäsen julkaisemat linjalaskentatulokset (Väisänen 2001) osoittavat peltosirkkukantojen pudonneen hemiboreaalisella vyöhykkeellä 78%, eteläboreaalisella vyöhykkeellä 70% ja keskiboreaalisella vyöhykkeellä 78% (tähän alueeseen kuuluu suurin osa Pohjois-Pohjanmaasta). Pohjoisboreaalisella vyöhykkeellä se on kadonnut täysin (kahdesta yksilöstä nollaan). Muutos on tapahtunut vuosien 1987-1989 ja 1998-2000 välisenä aikana. Tulosten mukaan Suomen peltosirkkukannasta on jäljellä enää 10-20% (20 000-30 000 paria). Laji on luultavasti taantunut erityisen vähiin viljelymaita epäedullisimmissa elinympäristöissä, kuten hakkuuaukeilla. Sotkamossa hakkuuaukeilla vuonna 1999 tehdyissä linjalaskennoissa (n. 20 km) peltosirkkua ei tavattu ollenkaan. Kuitenkin Kimmo Kaakisen tutkimukset Kainuussa vuosina 1970 - 1973 antoivat keskimääräiseksi peltosirkkutiheydeksi hakkuuaukeilla 3 paria/km² ja peltosirkku oli kuudenneksi yleisin hakkuualueiden lintu (Kaakinen 1976).

Myös Lammilla tehdyissä tutkimuksissa peltosirkkukanta on taantunut liki yhtä jyrkästi kuin maan kokonaiskanta (Tiainen ym. 2000). Peltosirkkukannan arvioitiin vähentyneen 40-50% (Tiainen 1999).

Peltosirkkukannan parimääräarviot Suomessa 1941-2000

Merikallion tekemien linjalaskentojen mukaan Suomessa pesi vuosina 1941 - 1956 noin 110 000 - 120 000 peltosirkkuparia. Ensimmäisen pesimälintuatlaksen aikana 1974 - 1979 arvioitiin Suomen kannansuuruudeksi 160 000 paria (linjalaskentatulos 240 000 paria). Vuonna 1984 Suomessa tehtiin laajamittainen peltolintututkimus, jossa linnut laskettiin kartoitusmenetelmällä. Kaikkiaan kartoitettiin 276 peltoa, joiden yhteispinta-ala oli 5600 hehtaaria. Tässä tutkimuksessa saatiin peltosirkun tiheydeksi koko maassa 5,3 paria/km² (Piiroinen ym. 1985). Silloinen peltopinta-ala huomioiden voidaan arvioida Suomen peltosirkkukannan suuruuden olleen tuolloin n. 130 000 paria (oma laskenta-arvio). Toisen atlaksen aikana 1986-1989 peltosirkkukannan suuruudeksi arvioitiin 200 000 paria (linjalaskentatulos 290 000 paria). Vuosina 1998 - 2000 tehdyissä linjalaskennoissa kanta oli romahtanut hyvin nopeasti 20 000 - 30 000 pariin (Väisänen 2001).

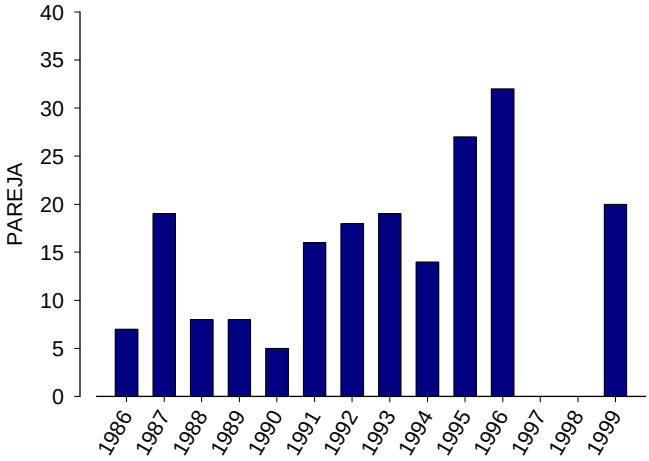

Kuva 1. Peltosirkkuhavainnot Pohjois-Pohjanmaalla vuosina 1986-1996 ja 1999.

3. Peltosirkkututkimusta Pohjois-Pohjanmaalla - historiaa ja tilanne vuonna 2001

1880-1930-luku

Mela kertoo peltosirkun olevan yleinen Oulussa (Mela 1882). Merikallio puolestaan retkeili Kuusamossa Kaakkois-Kuolajärven alueella v. 1917 ja teki huomioita eri lajien runsauksista. Hän toteaa peltosirkun olleen Kuusamossa verrattain yleisen (Merikallio 1921). Nykyisen kannan tiedetään lisääntyneestä peltopinta-alasta huolimatta Kuusamossa olevan hyvin pieni. Havaintoja ei tehdä paljoakaan, vuosittain pidettävästä lintukisasta huolimatta (Seppänen 1999).

1940-1950-luku

Merikallion keräämät aineistot vuosilta 1941-1956 antavat Pohjois-Pohjanmaan tiheyksiksi seuraavia arvoja: Peräpohjola 0,1 paria/km², Tornio-Kainuu 0,3 paria/km², Suomenselkä 0,7 paria/km² ja Pohjanmaa 0,9 paria/km² (Merikallio 1958, Väisänen ym. 1998). Näiden tiheyksien pohjalta ja Merikallion karttaa apuna käyttäen on laskettu keskimääräinen tiheys Pohjois-Pohjanmaan alueella. Peltosirkun tiheydeksi saatiin noin 0,46 paria/km². Tämän tiheyden perusteella voidaan arvioida silloisen peltosirkkukannan suuruuden olleen Pohjois-Pohjanmaalla noin 13800 paria. Samaan aikaan Merikallio arvioi Suomen kannansuuruudeksi n. 110 000 paria.

Jouko Siira tutki vuonna 1957 Liminganlahden peltolinnustoa. Näytealoja hänellä oli yhteensä 13 ja kokonaislaskenta-ala oli 132,5 hehtaaria. Nämä pienehköt peltoalueet sijaitsivat Liminganlahden välittömässä läheisyydessä. Kaikkiaan peltosirkkupareja alueilta löytyi 6, joten peltosirkun tiheys oli tuolloin 4,53 paria/km² (0,36 paria/km² koko

Taulukko 1. Peltosirkkukannan parimäärät, kokonaistiheydet ja peltotiheydet Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla 1941-2001. K = kartoitusmenetelmä, L = linjalaskenta.

TUTKIMUS	ALUE	METODI	PARIMÄÄRÄ	KOKONAIS-TIHEYS (p/km²)	PELTO-TIHEYS (p/km²)
MERIKALLIO 1941-1956	SUOMI	L	110000	0,36	4,24
	PPLY	L	13800	0,46	5,85
SIIRA 1957	PPLY	K	10695	0,36	4,53
SIIRA 1964-1966	PPLY	K	18097	0,6	7,29
ATLAS 1974-1977	SUOMI	L	160000	0,52	6,08
	PPLY	L	15712-17605-20000	0,52-0,59-0,67	6,52-7,36-8,36
PIIROINEN 1984	SUOMI	K	129256	0,42	5,3
KARJALAHTI-SIIRA 1984	PPLY	K	21949	0,73	9,90
ATLAS 1986-1989	SUOMI	L	200000	0,65	8,25
	PPLY	L	19640-23578-20000	0,65-0,79-0,67	8,91-10,69-9,07
MUTANEN 2001	PPLY	K	11381	0,38	4,45

Pohjois-Pohjanmaalla) (Siira 1958). On kuitenkin muistettava, että peltosirkku suosii suuria peltoalueita, joten todellinen peltosirkkutiheys on voinut olla noihin aikoihin suurempikin. Silloisen peltopinta-alan mukaan laskien peltosirkkukanta olisi tuolloin ollut Pohjois-Pohjanmaalla noin 10700 paria.

1960-luku

Jouko Siiran toimesta suoritettiin vuosina 1964 - 1966 laskentoja 12 alueella yhteensä 246,9 hehtaarilla. Näissä laskennoissa tavattiin 18 peltosirkkua, jolloin kannantiheydeksi saatiin 7,29 paria/km² (0,60 paria/km² koko Pohjois-Pohjanmaalla). Pienillä peltoalueilla tiheys oli 8,2 paria/km² ja suuremmalla peltolakeudella 6,8 paria/km² (Ylimaunu ym. 1985a, Ylimaunu ym. 1985b). Tiheydestä 7,29 paria/km² laskien voidaan arvioida Pohjois-Pohjanmaan kannan olleen vuosina 1964 -1966 noin 18100 paria.

1970-luku

Suomen kokonaiskannaksi ilmoitettiin ensimmäisessä atlaksessa 160 000 paria. Tästä parimäärästä on arvioitu Pohjois-Pohjanmaan kannanosuudeksi noin 15700 -20000 paria. Tällöin peltosirkun peltotiheys olisi Suomessa ollut 6,08 paria/km² ja kokonaistiheys 0,52 paria/km². Vastaavat luvut Pohjois-Pohjanmaalla olisivat olleet 6,52 -8,36 paria/km² ja 0,52 - 0,67 paria/km² käytetystä laskentatavasta riippuen.

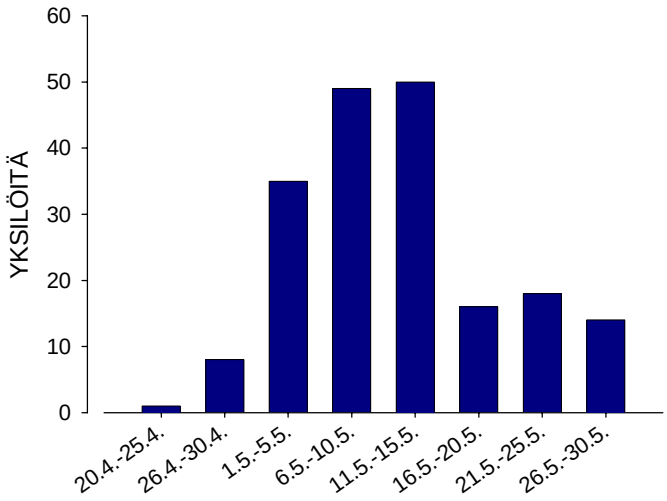

Kuva 2. Peltosirkun kevätmuuton eteneminen Pohjois-Pohjanmaalla vuosien 1986-1996 ja 1999 yhdistetyn aineiston perusteella (yht. 191 yks.).

1980-luku

Pentti Linkola herätti syksyllä 1983 keskustelua maatalousmyrkkyjen vaikutuksista peltolintuihin. Peltosirkun epäiltiin jopa olevan pensastaskun ohella uhanalainen laji maassamme. Keskustelu jatkui mm. Suomen Luonnon sivuilla (Hovi, 1984). Tämän keskustelun johdosta Suomessa toteutettiin laajoja peltolintulaskentoja vuonna 1984.

Pohjois-Pohjanmaalla laskentoja tehtiin Siikajoella, Raahessa, Ruukissa, Temmeksessä ja Limingassa. Karjalahden (1985) toimesta laskentoja tehtiin Siikajoella (11,7 ha), Raahessa (7,5 ha), Ruukissa (44 ha), Temmeksessä (33 ha) ja Limingassa (101,5 ha). Yhteensä laskenta-alue oli 197,7 peltohehtaaria. Laskennat tehtiin kaksi kertaa. Yhteensä laskennoissa tavattiin 23 peltosirkkuparia. Tiheydeksi saadaan 11,63 paria/km².

Samana kesänä laskettiin peltoja lisäksi Limingassa 236,8 hehtaarin alueella (Ylimaunu ym. 1985a, Ylimaunu ym. 1985b). Näissä laskennoissa tavattiin 20 peltosirkkuparia. Peltotiheydeksi saatiin 8,45 paria/km². Suuremmalla peltolakeudella tiheys oli 12,5 paria/km² ja pienemmillä peltoalueilla 4,8 paria/km².

Yhteensä peltolinnustoa laskettiin vuonna 1984 434,5 hehtaaria. Peltosirkkutiheydeksi peltoalueilla saatiin 9,90 paria/km² ja peltosirkun tiheydeksi koko Pohjois-Pohjanmaan alueella 0,73 paria/km². Tällä

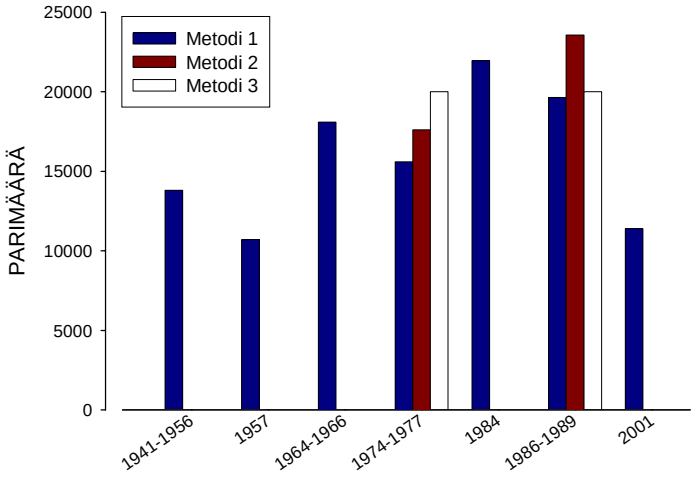

Kuva 3. Peltosirkkukannan kehitys Pohjois-Pohjanmaalla 1941-2001. Arviointimetodeista ks. laskentamenetelmät.

tiheysarvolla laskien voidaan Pohjois-Pohjanmaan peltosirkkujen kokonaismääräksi arvioida vuonna 1984 noin 21900 paria.

Vuonna 1984 julkaistiin myös peltosirkun muuttoaineisto Siikajoen Tauvon lintuasemalta vuosilta 1976-1984 (Ojanen ym., 1984). Peltosirkun kevätmuuttohavaintoja aineistossa oli 213. Muutto alkoi keskimäärin 9.5. ja muuton mediaanipäivä oli 19.5. Aineistossa ei huomattu mitään selkeää muutosta peltosirkkujen määrissä eri vuosien välillä.

Toinen lintuatlas järjestettiin vuosina 1986-1989. Peltosirkkuhavaintojen todettiin vähentyneen selvästi ensimmäisestä atlaksesta (n. 20%). Samanaikaisesti suoritetut linjalaskenta-aineistot antoivat kuitenkin toisenlaisia tuloksia: Peltosirkkukannan todettiin kohonneen jo 200 000 pariin (todellinen linjalaskentatulos oli 290 000 paria). Pohjois-Pohjanmaalla peltosirkun kannansuuruuden voidaan arvioida olleen n. 19600-23600 paria (kun kannanarviona käytetään 200 000 paria).

1990-luku

PPLY:n arkistoon kerätyt havainnot on esitetty kuvassa 1. Aineistot ovat vuosilta 1986 - 1996 ja 1999. Havaintoja on tehty kaikkiaan 252 yksilöstä. Kaikkia peltosirkkuhavaintoja ei ole erityisesti kehotettu palauttamaan yhdistyksen arkistoon, mistä johtuen aineisto ei ole kovin suuri. Vain ensimmäisiä muuttohavaintoja on pyydetty palauttamaan. Tämän aineiston perusteella ei voida sanoa peltosirkkukannan muuttumisesta suuntaan tai toiseen mitään, ainakaan selvää kannan-laskua ei aineistosta ole havaittavissa. Aineistosta on laadittu myös peltosirkun kevätmuuttodiagrammi (kuva 2). Havainnot ovat 20.4.-30.5. väliseltä ajalta. Havaintoja tältä ajalta on yhteensä 191 yksilöstä. Peltosirkun muutonhuippu näyttäisi keskimäärin osuvan 6.5.-15.5. väliselle ajalle. Mediaanijaksoksi saadaan 11.5.-15.5. Tilannetta todennäköisesti vääristää ensihavaintojen liian suuri osuus, jolloin todellinen muutonhuippu aikaistuu. Ojanen ym. (1984) saivat muuton mediaanipäiväksi 19.5. (kts. kohta 1980-luku).

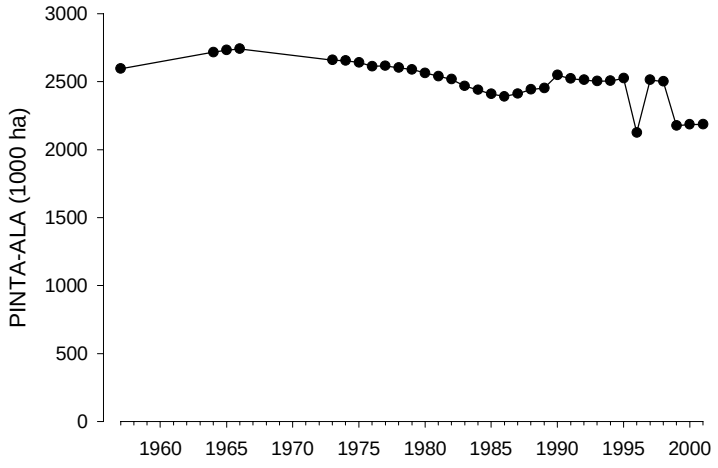

Kuva 4. Peltopinta-alan kehitys Suomessa 1957-2001.

Peltosirkku Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2001

Kesällä 2001 kerättiin PPLY:n toimialueella Pohjois-Pohjanmaalla talteen kaikki peltosirkkuhavainnot. Havainnot on esitetty kunnittain taulukossa 2. Havaintoja ilmoitettiin vajaasta 100 reviiristä. Pohjoisimmat havainnot tulivat Ylikiimingistä. Seuraavista kunnista ei saatu pesimisaikaisia havaintoja ollenkaan: Haapavesi, Ii, Kestilä, Kiiminki, Kuusamo, Merijärvi, Pattijoki, Pudasjärvi, Pyhäjoki, Pyhäntä, Raahe, Rantsila, Taivalkoski, Temmes, Vihanti ja Yli-Ii. Suurin osa kunnista on vähän retkeiltyjä alueita, osa on pohjoisia kuntia (Pud, Tai, Kuu), joissa peltopinta-alaa on suhteellisen vähän ja todennäköisesti peltosirkkujakin siten vähän. “Irtohavaintojen” perusteella on vaikea tehdä mitään kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Mitenkään kovin harvinaiseksi peltosirkkua ei alueellamme voine sanoa. Havaintoja kertyy toisaalta aika harvakseltaan, koska peltoalueilla ei juurikaan retkeillä enää hanhiajan jälkeen. Kerätty tieto on kuitenkin kertomassa pel-

tosirkun levinneisyydestä sen pohjoisimmalla yhtenäisellä levinneisyysalueella maassamme ja on hyvänä pohjana tarkemmille atlaskartoituksille.

Peltoalueilla laskettiin kesällä 2001 myös kartoituslaskentoja: Tielaitoksen teettämissä laskennoissa kartoitettiin peltoalueita yhteensä viidellä eri paikalla Limingan, Kempeleen ja Tyrnävän kunnan alueilla. Jokaisen kartoitusalueen suuruus oli 75 hehtaaria eli yhteensä laskettiin 375 hehtaaria (Timonen, 2001). Kartoitus tehtiin kuusi kertaa. Kahdella alueella oli pensaikkoa ja metsiköitä n. 10%, joten todellinen peltoala oli n. 360 hehtaaria. Näissä laskennoissa tavattiin yhteensä 18 peltosirkkureviiriä. Lisäksi Limingassa Juhani Hirvelä laski 101,5 hehtaarin alueen (tämä alue laskettiin jo vuoden 1984 peltolintulaskennoissa). Tässä kartoituksessa tavattiin kolme peltosirkkua, kun vielä vuonna 1984 peltosirkkuja oli 12 paria (pudotus 75%!). Tämä kartoituslaskenta tehtiin kaksi kertaa (vuoden 1984 mukaisesti). Yhteensä kartoituslaskentoja tehtiin siis 461,5 hehtaarilla. Laskennoissa tavattiin yhteensä 21 peltosirkkuparia. Peltosirkkutiheydeksi saadaan 4,55 paria/km². Koko Pohjois-Pohjanmaalla peltosirkkuja oli 0,38 paria/km². Kokonaiskannan suuruudeksi voidaan laskea n. 11400 paria. Vuoden 2001 laskennassa on käytetty vuoden 1998 peltoaloja, jotta aineistoa voidaan verrata aikaisempiin laskentoihin, mutta vuosimuutokset eivät kuitenkaan ole kovin suuria. Tämä kannanarvio perustuu pelkästään peltobiotoopilla asustavaan kantaan. Hakkuuaukeilla mahdollisesti pesivä kanta nostaisi kannanarviota. Valitettavasti näitä laskentoja ei ole tehty Pohjois-Pohjanmaalla.

Uusimmat kartoituslaskennat osoittavat peltosirkkukannan pudonneen noin puoleen viimeisen 20 vuoden aikana Pohjois-Pohjanmaalla. Pudotus on ollut tarkasti laskien noin 54% (9,90 paria/km² -> 4,55 paria/km²). Väisänen (2001) arvioi kannan pudonneen keskiboreaalisella vyöhykkeellä 78%. Vaikka Pohjois-Pohjanmaa onkin peltosirkun pohjoisinta elinaluetta, kanta ei ole pudonnut niin rajusti kuin eteläisessä Suomessa. Syytä huoleen on kuitenkin täälläkin. Erittäin tehokas maataloustuotanto ei voi olla näkymättä peltolajistossa. Esim. kesällä 2001 pientenkin ojanvarsien puusto poistettiin ja ojanvarret jopa poltettiin parhaaseen lintujen pesimisaikaan. Lisäksi kesantopeltoja muokattiin vielä pesimisaikaan seuraavaa kesää varten. Nämä toimet tuskin edesauttavat peltolinnuston pesinnän onnistumista. Samoin salaojitus poistaa pelloilta viimeisetkin ojanvarret, vaikkakaan salaojitus ei liene Pohjois-Pohjanmaalla niin voimakasta kuin etelä-Suomen pelloilla. Toisaalta tiedetään ettei peltoala ole juurikaan pienentynyt viimeisen 50 vuoden aikana (kuva 4; kuvan viimeisten vuosien pudotus johtuu tilastointitavan muutoksesta), mutta viljeltävät lajit ja niiden suhteet ovat varmasti vuosien varrella muuttuneet suurestikin. Samoin erilaiset kasviensuojeluaineet ja muut vastaavat aineet eivät voi olla vaikuttamatta maaperän pieneliöstöön ja sitäkautta lintukantoihin.

Pohjois-Pohjanmaan peltoalan osuus on nykyisin n. 1/11 osa koko Suomen peltoalasta (2000km²/ 21864 km² vuonna 2001). Tämän avulla voinee arvioida Suomen tämänhetkisen peltosirkkukannan kokonaissuuruudeksi n. 125 000 paria.

Pohjois-Pohjanmaan peltosirkkukannan kehitys viimeisen 60 vuoden aikana (1941-2001) on esitetty kuvassa 3. Eri tutkimuksista saatu ja edelleen niiden pohjalta laskettu peltosirkkuaineisto on kokonaisuudessaan esitetty taulukossa 1. Taulukossa on esitetty peltosirkun parimääräarviot, kokonaistiheydet ja tiheydet peltobiotoopilla.

Käytetyt laskentamenetelmät

Pohjois-Pohjanmaan kannanosuuden arviointi linjalaskenta-aineistosta on tehty kolmella eri tavalla:
1. On laskettu kannansuuruus koko maan kokonaistiheysarvolla.
2. On laskettu kannansuuruus atlaspisteiden osoittamassa suhteessa.
3. On laskettu kannansuuruus käyttäen hyväksi Muuttuva pesimälinnusto-kirjan antamia tiheyksiä Pohjois-Pohjanmaalla vuosina 1974-1989. Tiheydet olivat Tornio-Kainuu alueella 0,6 paria/km² ja Etelä-Suomen alueella 1,2 paria/km². Näiden arvojen perusteella on laskettu Pohjois-Pohjanmaan kannansuuruus.

Kaikissa laskennoissa on oletettu, että peltosirkkuja esiintyy nykyisin vain peltoalueilla. Soilta ja hakkuualueilta kannat ovat mahdollisesti hävinneet. Pohjois-Pohjanmaalla hakkuuaukeita ei tutkittu. Yksi pesimisaikainen havainto saatiin kuitenkin suobiotoopilta Oulusta (taulukko 2).

Taulukko 2. Peltosirkkuhavainnot Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2001

HAILUOTO
14.5. Järventausta 1p (VSu, OSu, PSu)
kesäkuu, Järventakusta 4p (EMe)

HAUKIPUDAS
13.5. Kellonkartano 1p (PHa)
21.5. Kellonkartano 1p (PHa)
30.5. Kellonkartano 1p (KKr,HKr)
25.6. Kellonkartano 1p (KKr,HKr)

KEMPELE
2.5. Teppola 1p (MEs)
16.5. Teppola 2Ä (JMe)
20.5. Riihivainio 2Ä (JMe)
24.5. Sipola 1Ä (HKe)
27.5. Teppola 1Ä (HKe)
1.6. Teppola 1p (KKr,HKr)
9.6. Teppola 1Ä (EMi)
Kesäkuu, Isoaukea 3 rev. (TMu, kartoituslaskenta)
Kesäkuu, Tupos 1 rev. (TMu, kartoituslaskenta)

KÄRSÄMÄKI
21.5. Saviselkä 1Ä (THe)
22.5. Puusaari 1p+1Ä (SKu)
22.5. Sydänmaankylä 1p+1Ä (SKu)
5.6. Välikylä 2p (SKu)
6.6. Hauliperä 1p+1Ä(SKu)
6.6. Välikylä 5Ä (SKu)
7.6. Luonuanperä 1Ä (SKu)
13.6. Hautajokisuu 1Ä (SKu)
18.6. Ruhankangas 1Ä (SKu)

LIMINKA
17.5. Tupos 2p (TMu)

24.5. Virkkula 2Ä (JMe)
31.5. Virkkula 3rev. (JHi, kartoituslaskenta)
19.6. Virkkula 3 rev. (JHi, kartoituslaskenta)
19.6. Tupos 1Ä (KHi)
Kesäkuu, Sorkkaoja, 6 rev. (ALu, kartoituslaskenta)
Kesäkuu, Isoniitty, 6 rev. (ALu, kartoituslaskenta)
Kesäkuu, Tupos 2 rev. (TMu, kartoituslaskenta)

LUMIJOKI
5.5. Vältinperä 1Ä (EHo, ARö)
MUHOS
3.6. Soso 3Ä (JMe)
3.6. Viskaalinmäki 1p (JEs)
3.6. Lakkapää 2p (JEs)

OULAINEN
Alkukesä, Sarvantie 1Ä (MKu)

OULU
5.5. Jätevedenpuhdistamo 1p (KOr)
7.5. Kempeleenlahti 1p (IRa)
Kesäkuu, Perävainio 1 rev. (ARu)
9.6. Jätevedenpuhdistamo 2p (KOr)
16.6. Suolampi 1Ä (EHe)

OULUNSALO
27.5. Koivukari 1Ä (HKe)

PIIPPOLA
1.7. Kirkonkylä 1Ä (KHi)

RUUKKI
kesäkuu. Revonlahti 1p (TMu)
2.7. Revonlahti 1Ä (EMi)

SIIKAJOKI
12.5. Alhonmäki 1Ä (JAa, MKe, MLe)
12.5. Niitynmaa 2Ä (JAa, MKe, MLe)
27.5. Karinkanta 1p (VPV, KRa, AHu,KTu)
27.5. Niitynmaa 1p (VPV, KRa, AHu, KTu)

TYRNÄVÄ
26.5. Ängesleväntie 3p (MEs)
26.5. Tikkasentie 1p (MEs)
2.6. Tikkasentie 2p (MEs)
3.6. Muhostie 2p (MEs)
kesäkuu, Töykkäläntie 1p (MEs)
kesäkuu, Niitynmaantie 1p (MEs)
7.7. Muhostie + Tikkasentie 4p (MEs)
19.8. Tikkasentie 8p (tod.näk. poikue) (MEs)
Kesäkuu, Murto? 1 rev. (TMu)

Tyrnävän havainnot ovat kaikki Martti Eskelisen tekemiä. Yhteensä hän löysi 9 reviiriä Ängeslevältä, pelkästään teiden varsilta. Hän arvioi, että Ängeslevällä pesimätiheys vähintään 2 paria/km².

UTAJÄRVI
14.6. Ahmasjärvi 6Ä (JEs)
25.6. Pälli 2p (ELi)

YLIKIIMINKI
3.6. Tiuransuo 3p (SJu)

Lisäksi tehtiin keväinen muuttohavainto Pyhäjoella ja syksyinen muuttohavainto Raahessa.

PELTOSIRKKUHAVAINTOJA TEKIVÄT VUONNA 2001 SEURAAVAT HENKILÖT:

Janne Aalto (JAa), Jukka Eskelinen (JEs), Martti Eskelinen (MEs), Pekka Hautamäki (PHa), Elja Herva (EHe), Tuomas Herva (THe), Juhani Hirvelä (JHi), Kalevi Hirvonen

Peltosirkun tyyppihabitaattia: pohjois-pohjalaista peltomaisemaa. © Pekka Malmi.

(KHi), Esa Hohtola (EHo), Antti Huttunen (AHu), Sanna Junttanen (SJu), Heikki Kerkelä (HKe), Markus Keskitalo (MKe), Hannu Kreus (HKr), Kari Kreus (KKr), Saana Kukkola (SKu), Marjatta Kurvinen (MKu), Markku Leppäjärvi (MLe), Eero Lindgren (ELi), Aappo Luukkonen (ALu), Eino Merilä (EMe), Jouni Meski (JMe), Eino Mikkonen (EMi), Teppo Mutanen (TMu), Kuisma Orell (KOr), Ilkka Railo (IRa), Kari Rannikko (KRa), Antti Ruonakoski (ARu), Antti Rönkä (ARö), Olli Suorsa (OSu), Pekka Suorsa (PSu), Ville Suorsa (VSu), Kalevi Tunturi (KTu), Heikki Tuohimaa (HTu), Veli-Pekka Viklund (VPV).

Kartoituslaskentoja vuonna 2001 tekivät: Juhani Hirvelä (Liminka 101,5 ha), Aappo Luukkonen (Liminka ja Tyrnävä) ja Teppo Mutanen (Kempele, Liminka ja Tyrnävä).

Kirjallisuus

BirdLife Suomi ry 2001: www.birdlife.fi/suojelu/peltosirkku.html.

Dale, S. 2000: The importance of farmland for Ortolan Buntings nesting on raised peat bogs (Selostus: Maanviljelysalueiden läheisyyden merkitys soilla pesiville peltosirkuille). - *Ornis Fennica* 77:17-25,2000.

von Haartman, L., Hilden, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1963-1972: Pohjolan linnut värikuvin. Helsinki 1092 s.

Hortling, I. 1929-1931: Ornitologisk handbok. Helsingfors.

Hovi, A. 1984: Tehoviljely autioittaa maiseman. - *Suomen Luonto* 1/1984, s. 36-38.

Hyytiä, K., Kellomäki, E. & Koistinen, J. (toim.). 1983: Suomen lintuatlas. Lintutieto, Helsinki.

Kaakinen, K. 1976: Avohakkuiden pesimälinnustosta erityisesti Sotkamon seudulla. Pro gradu-tutkielma. Oulun yliopiston eläintieteen laitoksen kirjasto. 92+38s.

Karjalahti, K. 1984: Pohjois-Pohjanmaan peltolintulaskennat kesällä 1984. (Summary: Agricultural bird censuses in northern Ostrobothnia in summer 1984). - *Aureola* 10:12-16.

Kivirikko, K. E. 1926-1927: Suomen linnut I-II. Porvoo (2.p. 1947-1948).

Mela, A. J. 1882: Suomen luurankoiset. Helsinki.

Mela, A. J. & Kivirikko, K. E. 1909: Suomen luurankoiset. Porvoo.

Merikallio, E. 1921: Oulangan seudun ja Kaakkois-Kuolajärven linnusto. - *Acta Soc. Fauna Flora Fennica* 48:1-168.

Merikallio, E. 1955: Suomen lintujen levinneisyys ja lukumäärä. Helsinki. 192 s.

Merikallio, E. 1958: Finnish birds. Their distribution and numbers. - *Fauna Fennica* 5: 1-181.

Norrdahl, K. 1989: Laajan peltoaukean linnuston laskeminen - menetelmävertailu. - *Lintumies* 24:162-166.

Ojanen, M., Tynjälä, M. & Ohtonen, A. 1984: Peltosirkun muuton ajoittuminen ja lukumäärät Tauvon lintuasemalla 1976-84. - *Aureola* 9(4):105-111.

Piiroinen, J., Tiainen, J., Pakkala, T. & Ylimaunu, J. 1985: Suomen peltolinnut 1984. - *Lintumies* 20:126-138.

Pitkänen, M., Tiainen, J. 2000: Maatalous ja luonnon monimuotoisuus. - *BirdLife Suomen julkaisuja* (No 1.). 101 s.

Rassi, P, Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen Ympäristökeskus, Helsinki.

Rassi, P. 2000: Lintujemme uusi uhanalaisuustarkastelu. - *Linnut* 35:6-13.

Rauhala, P. 1994: Kemin-Tornion seudun linnusto 2. Omakustanne, Raahe. 274 s.

Seppänen, H. 1999: Kuusamon linnusto kautta aikojen. - *Oulanka Reports* 21.

Siira, J. 1958: Lintututkimuksia Limingan- ja Kempeleenlahdella. Pro gradu-tutkielma, 123 s. Helsingin yliopiston eläintieteen laitos.

Siira, J. 1977: Limingan luonto - kasvillisuudesta, eläimistöstä, luonnonvaroista ja näihin vaikuttavista tekijöistä. Kirjassa: Korte, S. (toim.) Liminka 1477-1977. 417 ss. Oulu.

Solonen, T., 1985: Suomen linnusto - esiintyminen ja perusbiologiaa. Helsinki. 280 s.

Tiainen, J. & Ylimaunu, J. 1984: Suomen peltolinnuston muutokset ja tila. - *Lintumies* 19:26-29.

Tiainen, J., Pakkala, T., Piiroinen, J. & Ylimaunu, J. 1985a: Suomen peltolinnuston muutokset ja tila: tutkimuksen tausta ja menetelmät. - *Lintumies* 20:23-29.

Tiainen, J., Pakkala, T., Piiroinen, J., Vickholm, M. & Virolainen, E. 1985b: Lammin peltolinnuston muutokset puolen vuosisadan aikana. - *Lintumies* 20:30-42.

Tiainen, J. & Pakkala, T. 2000: Maatalousympäristön linnuston muutokset ja seuranta Suomessa. Linnut-vuosikirja 1999:98-105.

Tiainen, J. 1999: Maatalous erikoistuu - auttavatko ympäristöohjelmat monimuotoisuuden säilyttämisessä? http://www.aka.fi/bio99/tiainen_juha.html

Tilastokeskus 1957-2001: Peltoalat Suomessa 1957-2001.

Timonen, S. 2001: Valtatien 4 rakentaminen välillä Haaransilta-Kiviniemi; linnustonseurannan 2001 väliraportti. Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys r.y., 15 s.

Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. Otava, Helsinki. 567 s.

Väisänen, R. A. 1983: Pohjois-Suomen maalinnuston kannanmuutokset viime vuosikymmeninä. - *Aureola* 8:58-65.

Väisänen, R. 1984: Suomen pesivän maalinnuston yleiskehitys 1978-1984 ja tila 1984. - *Lintumies* 19:134-153.

Väisänen, R. A. 1999: Jyrkimmin taantuneet yleiset maalinnut. - Linnut 34:6-8.

Väisänen, R. A. 2001: Neljän maalinnun pesimäkantojen romahdukset. - *Linnut* 36: 14-15.

Ylimaunu, J. & Siira, J. 1985a: Peltolinnuston muutoksista Limingassa. - *Aureola* 10:16-20.

Ylimaunu, J. & Siira, J. 1985b: Peltolinnuston muutokset Pohjanmaalla. - *Lintumies* 20:43-47.

PIKKUVARPUSEN ESIINTYMINEN POHJOIS-POHJANMAALLA VUOSINA 1896 - 2000

Teppo Mutanen

1. Pikkuvarpusen maailmanlaajuinen levinneisyys

Pikkuvarpunen on levinnyt laajalti yli Euraasian. Sitä on myös istutettu useille alueille varpusen tapaan, muunmuassa Yhdysvaltoihin. Pikkuvarpusen maailmanlaajuinen levinneisyys on esitetty kuvassa 1. Pikkuvarpusta esiintyy Suomen lähialueilla Ruotsissa, Norjassa ja Venäjällä. Ruotsin kannan suuruudeksi on arvioitu 400 000-800 000 paria, Yleisin se on Etelä- ja Keski-Ruotsissa, jossa pelkästään Skoonessa pesii n. 160 000 paria. Norjassa pikkuvarpusen esiintyminen painottuu maan kaakkoisnurkkaan. Norjan kannaksi on arvioitu 50 000-100 000 paria. Virossa pikkuvarpunen pesii yleisenä koko maassa, kannanarvion ollessa 50 000-100 000 paria. Latviassa arvioidaan pesivän 150 000-300 000 paria, samoin Liettuassa laji on yleinen. Venäjällä mm. Pietarin seudulla laji on hyvin yleinen (Väisänen ym. 1998).

Kuva 1. Pikkuvarpusen maailmanlaajuinen levinneisyys (Cramp & Perrins 1988 mukaan).

2. Pikkuvarpusen levinneisyydestä ja runsaudesta Suomessa

Historiallinen tausta ja nykytilanne

Kivirikko (1947) kertoo ´metsävarpusta´ tavatun aikaisemmin yleisesti maamme kaakkoisosissa mm. Sortavalan, Kurkijoen ja Syvärin alueilla (pikkuvarpunen tunnettiin metsävarpusen nimellä aina vuoteen 1960 asti). Nykyisten rajojen sisäpuolelta sitä tavattiin säännöllisesti vain Parikkalasta, Kiteeltä ja Tohmajärveltä. Satunnaisempia havaintopaikkoja olivat mm. Helsinki, Haminalahti, Ulvila ja Janakkala. Samoin satunnaisia havaintoja oli myös Pohjois-Suomesta mm. Pudasjärveltä (pesälöytö), Inarista ja Karesuannosta, joiden uskottiin olevan kytköksissä Pohjois-Norjan pesivään kantaan. 1940-luvulla pikkuvarpusen todettiin kuitenkin vähentyneen tai kokonaan kadonneen aikaisemmin yleisiltä paikoilta kuten Sortavalasta.

1950-luvulla Suomen pikkuvarpusten parimääräksi arvioitiin noin 100 paria (Merikallio 1958).

Vielä 1970-luvulla pikkuvarpunen pesi Suomessa vain Ahvenanmaalla ja kaakkoisrajan tuntumassa. Yli 90% pikkuvarpusista pesi Etelä- ja Pohjois-Karjalassa, mm. Lappeenrannassa, Joutsenossa, Imatralla, Parikkalassa, Tohmajärvellä ja Kiteellä. Vuosien 1974-1979 lintuatlaksessa pikkuvarpusesta on havaintoja 41 atlasruudulta, joista varmistettuja pesintöjä oli 17 ruudulta. Tältä atlasjaksolta on Pohjois-Pohjanmaalta vain yksi havainto Oulusta ja sekin on epätodennäköinen pesimishavainto (havainto on merkitty uudempaan atlaskirjaan). Suomen parimääräksi arvioitiin 1970-luvulla alle 1000 paria, mutta kuitenkin vähintään satoja pareja (Hyytiä ym. 1983).

1980-luvulla pikkuvarpunen aloitti selvän leviämisen maassamme ja useita sillanpääasemia syntyi Etelä-Suomeen. Maamme toisessa lintuatlaksessa (1986-1989) pikkuvarpunen esiintyi jo 114 atlasruudulla, joista 74 oli varmoja pesimisruutuja. Myöskään tässä atlaksessa ei Pohjois-Pohjanmaalta ole kuin yksi atlasruutuhavainto Pattijoen pesinnästä (kts. kohta Pattijoki). Suomen parimääräksi arvioitiin 1980-luvun lopulla n. 5000 paria (Väisänen ym. 1998).

Faunistiset katsaukset vuosilta 1980-1991 selventävät erinomaisesti pikkuvarpusen runsastumista maassamme (Koskimies 1983a, 1983b, 1984, 1985, 1986, 1987a, 1987b, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993). Vuosien 1977-1979 katsauksissa pikkuvarpunen ei ollut vielä mukana (Koskimies 1981). Pikkuvarpusmäärät Suomessa ja Pohjois-Pohjan-

maalla vuosina 1980-1991 on esitetty kuvassa 2.

Suomen kannansuuruudeksi arvioitiin 1990-luvun loppupuolella jo keskimäärin 8000 paria (7000-10000 paria) (Väisänen ym. 1998).

Paikallisia tietoja eri puolilta Suomea on julkaistu mm. seuraavissa lähteissä: Lappi (Rahko & Jokimäki 1998, Rahko ym. 2001), Kemi-Tornio -alue (Herva 1984; Rauhala 1994; Rauhala & Suopajärvi 2002), Pohjois-Savo (Ruokolainen, & Kauppinen 1999), Etelä-Savo (Okkonen 1991, 1994), Keski-Suomi (Virtanen ym. 1992), Pohjois-Karjala (Liimatta 1974, 1981), Etelä-Karjala (Koskimies 1980), Turku (Vuorisalo & Tiainen 1993), Lahti (Saikko & Loikkanen 1999) ja Helsinki (Pakkala ym. 1998).

3. Pikkuvarpunen Pohjois-Pohjanmaalla

3.1 Leviämishistoria

Pohjois-Pohjanmaan ensimmäiset havainnot ovat yli sadan vuoden takaa. Tiettävästi ensimmäinen yksilö on tavattu Pudasjärvellä jo vuonna 1896 (Kivirikko 1947). Seuraavaa havaintoa saatiin odotella vuoteen 1920, jolloin Taivalkosken Kostonjärvellä nähtiin yksi pikkuvarpunen (Merikallion arkisto). Vuodelta 1937 on tiedossa Kuusamosta löydetty munapesye, joka on talletettu Kreugerin munakokoelmaan Helsingin yliopistoon. Tiedossa ei kuitenkaan ole, onko pesälöytö tehty nykyisten rajojemme sisäpuolelta. Vuodelta 1939 on Iin Ulkokrunneilta havainto yhdestä yksilöstä (Merikallio 1950). Myös vuonna 1954 Ulkokrunnien Pihlajakarilla nähtiin yksi pikkuvarpunen (Reinilä 1959). Seuraavaa havaintoa saatiin odotella vuoteen 1968, jolloin Kuusamossa nähtiin yksi pikkuvarpunen.

1970-luvulla perustettiin Suomeen Lintutieteellisten Yhdistysten Liitto (LYL). Vuonna 1973 Pohjois-Pohjanmaalla aloitti toimintansa Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys (PPLTY, nyk. PPLY). Alueella oli jo aiemmin toiminut

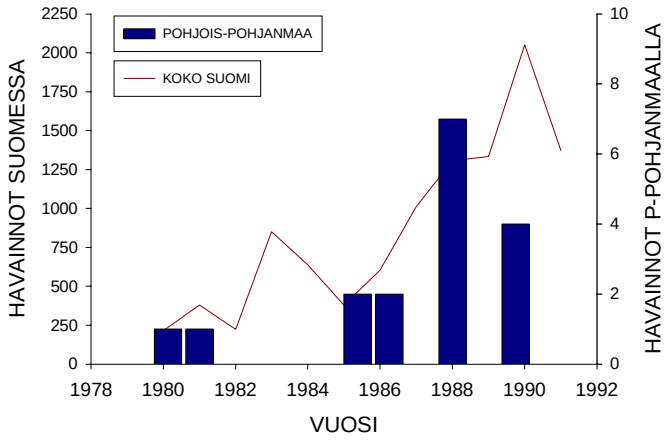

Kuva 2. Pikkuvarpusmäärät Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla 1980-1991.

Oulun Luonnonystäväin Yhdistyksen alaisena lintujaosto. Oman seuran perustaminen johti havaintojen aktiiviseen keräämiseen ja tallentamiseen sekä lintuharrastajien määrän kasvuun. Arkistoituja korttihavaintoja löytyy jo vuodesta 1968 lähtien. Tätä aikaisemmat havainnot ovat Merikallion arkistossa ja yksittäisissä julkaisuissa. 1970-luvulla toteutettiin myös ensimmäinen valtakunnallinen lintuatlas (1974-1979). Näistä seikoista huolimatta havaintoja pikkuvarpusesta ei juurikaan tehty. 1970-luvulla uusia havaintokuntia olivat Hailuoto, Oulu, Liminka ja Raahe (taulukko 1). Ensimmäiset havainnot 1970-luvulta ovat Hailuodosta vuodelta 1971. Tällöin Marjaniemestä löytyi pesivä pari, joka tuotti kesän aikana kolme poikuetta. Tämän jälkeen pikkuvarpusia tavattiin Oulussa vuodesta 1974 lähtien lähes vuosittain, Limingassa 1976, Raahessa 1977 (seuraavat 1987) ja Kuusamossa 1978. 1970-luvulla havaintoja kertyi yhteensä 30 yksilöstä (kuva 3). Havaintomäärässä eivät ole mukana Hailuodon poikueet. Yksilömäärät on laskettu siten, että yhdeltä paikalta vuotta kohden on laskettu suurin nähty yksilömäärä.

Myös 1980-luvulla havaintomäärät pysyivät niukkoina. Uusia havaintokuntia olivat Pyhäjoki, Pattijoki ja Oulunsalo (taulukko 1). Pattijoen Pyhtilässä tavattiin kesäkuun lopulla 1989 pari ja poikue. Havaintokertymä 1980-luvulla oli sama kuin 1970-luvulla eli 30 havaintoa (kuva 3).

1990-luvulla havaintomäärät lähtivät selvään kasvuun. Uusia havaintokuntia olivat 1990-luvulla Siikajoki, Yli-Ii, Lumijoki, Temmes, Tyrnävä, Utajärvi, Haukipudas ja Oulainen (taulukko 1), ja havaintoja tehtiin jo 157 yksilöstä (kuva 3).

Havainnoista on selkeästi nähtävissä pikkuvarpusen leviäminen alueellemme kahdesta suunnasta, sekä idästä (kaakosta) että lännestä. Lännestä tulevat yksilöt löytyvät rannikkoalueilta kuten Oulusta, Raahesta, Pattijoelta, Siikajoelta, Hailuodosta ja Iistä ja idästä/kaakosta tulevat linnut löytyvät Kuusamosta, Taivalkoskelta ja Pudasjärveltä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana pikkuvarpunen on levittäytynyt alueellemme myös Etelä-Suomesta, samoin alueen oma poikastuotanto on vaikuttanut pikkuvarpusen runsastumiseen. Hailuodon pikkuvarpusrengastuksissa (Grönlund 1977) todettiin mitattujen yksilöiden olleen selvästi pienikokoisempia kuin itäiset yksilöt keskimäärin ovat. Hailuodon yksilöt olivat keskimäärin 7 g kevyempiä ja siivenpituus oli keskimäärin 5 mm lyhyempi kuin Haminassa mitatut yksilöt. Hailuodon lintujen koko vastasi Norjasta mitattujen pikkuvarpusten kokoja.

Taulukossa 1 on esitelty ensimmäiset havaintovuodet kunnittain.

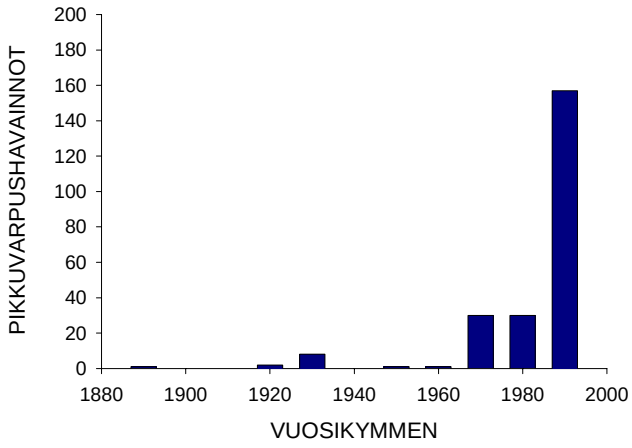

Kuva 3. Pikkuvarpushavainnot (yksilöä) eri vuosikymmeniltä Pohjois-Pohjanmaalla.

Pikkuvarpusia on tavattu 20 kunnan alueelta (vuoteen 2001 mennessä). Kuntia, joista ei vielä ole tullut havaintoa, on 14. Näitä ovat Kempele, Kestilä, Kiiminki, Kuivaniemi, Kärsämäki, Merijärvi, Muhos, Piippola, Pulkkila, Pyhäntä, Rantsila, Ruukki, Vihanti ja Ylikiiminki. Havaintojen puuttuminen näistä kunnista johtunee ainakin osittain harrastajien vähyydestä näissä kunnissa.

Taulukko 1. Pikkuvarpusen ensihavainnot kunnittain Pohjois-Pohjanmaalla.

KUNTA	1. havaintovuosi
PUDASJÄRVI	1896
TAIVALKOSKI	1920
HAAPAVESI	1929
KUUSAMO	1937
II	1939
HAILUOTO	1971
OULU	1974
LIMINKA	1976
RAAHE	1977
PATTIJOKI	1986
OULUNSALO	1989
PYHÄJOKI	1989
SIIKAJOKI	1991
YLI-II	1992
LUMIJOKI	1993
TEMMES	1994
TYRNÄVÄ	1994
UTAJÄRVI	1996
HAUKIPUDAS	1998
OULAINEN	1998

3.2. Pikkuvarpushavainnot kunnittain vuoteen 2001 asti

Haapavesi

Haapaveden osalta tuoreita havaintoja ei ole tiedossa. Merikallion arkistosta löytyi kaksi seuraavanlaista tallennusta.

HAA 1924: Monta (yks?) tavannut. Kerran pesää etsi talosta jo pikkupoikana. “Paimenlintu”. Varma us. vuonna, ei pesää (Haapavesi, J.Haanpää 1924).

HAA 1929-30: 7/5 Haanpää, Haapavesi. Talvilint. 1929-30.

Hailuoto

Hailuodossa pikkuvarpunen on tavattu ensimmäisen kerran vuonna 1971, vaikka saaressa on lintuja tutkittu jo 1800-luvulta alkaen (mm. Nylander 1856, Merikallio 1928, Törnroos 1956). Voisi vieläpä odottaa, että Ruotsista tulevat yksilöt löytyisivät ensimmäisinä juuri Hailuodosta. Hailuodon ensimmäinen havainto on dokumentoitu hyvin (Kaakinen ym. 1971, Grönlund ym. 1977). Tällöin Hailuodossa tavattiin pikkuvarpuspari, joka pesi saman kesän aikana ilmeisesti kolme kertaa ja syksyllä paikalla tavattiin jo 12 yksilön parvi. Ensimmäisen kerran pikkuvarpunen nähtiin 5.6.1971 (E. Merilä, P. Koskela). Poikasiaan ruokkivia emolintuja seuraamalla löydettiin pesä 2.7. (E. Kaakinen, P. Koskela). Pesä oli rakennettu vanhaan räystäspääskyn pesään. Pesässä oli löytöhetkellä neljä poikasta, jotka jättivät pesän 11.7. Uusintapesintä todettiin samassa pesässä 11.8., jolloin siinä oli kaksi lentokykyistä poikasta. Ensimmäinen pikkuvarpushavainto, poikasten pesästälähtöpäivät sekä myöhemmin tehdyt parvihavainnot viittaavat siihen, että todettu pari pesi kolme kertaa.

Tämän jälkeen Hailuodossa on tavattu pikkuvarpusia joitakin kertoja: Marjaniemi 17.-20.11.1980 yksi lintu (Matti Tynjälä), Huikku 19.10.1991 yksi lintu (Esa Hohtola ja Antti Rönkä)) ja Järventakusta 11.4.1996 yksi yksilö (Eino Merilä). Vuonna 2000 havaittiin Järventakustassa kaksi yksilöä 5.4. (Eino Merilä) ja 7.5. Marjaniemessä oli yksi lintu (Juha Markkola).

Haukipudas

Haukiputaan ensimmäiset havainnot ovat vuodelta 1998, kun Takkurannalla tavattiin pikkuvarpunen ruokinnalla 10.3. (Tiina ja Pekka Rahko). Lintu viipyi paikalla vain yhden päivän. Yllättäen pikkuvarpusia tavattiin jälleen lintuharrastajan ruokinnalta vuoden 2000 alussa. Haukiputaan kirkonkylällä oli 23.1. kaksi yksilöä (Keijo Nuutinen) ja samassa paikassa nähtiin myös 29.1. kaksi lintua ja 8.4. yksi lintu (Keijo Nuutinen).

Ii

Iin vanhimmat havainnot ovat vuosilta 1939 ja 1954. Iin Ulkokrunneilla tapasi Einari Merikallio pikkuvarpusen kesäkuussa 1939 (Merikallio 1950). Merikallio kertoo, että “koiras oleskeli luotsimajalla. Nähtävästi tämän lajin pesä oli ulkohuonerakennuksen nurkkauksessa, mutta naarasta ei näkynyt”. Vuonna 1954, niinikään kesäkuussa, havaitsi Heikkinen yhden yksilön Ulkokrunnien Pihlajakarilla (Reinilä 1959).

Tuoreempi havainto Iistä on vuodelta 1999. Iin keskustassa oleskeli ruokinnalla 24.1. vähintään viisi yksilöä (Hilkka Pekkala).

Kuusamo

Merikallion arkistossa on tieto vuodelta 1937, että R. Kreugerin munakokoelmissa olisi 23.6. saatu pikkuvarpusen pesä Kuusamosta. Pesä oli ollut ontossa kannossa, jossa oli viisi munaa. Varmistin tiedot Luonnontieteellisestä keskusmuseosta (Torsten Stjernberg, kirj. ilm. 2.5.2003). R. Kreugerin munakokoelma on nykyään Luonnontieteellisen keskusmuseon osakokoelma. Alla on vielä tarkat kortistotiedot.

Kuusamo 23.6. 1937.
Keräilijä: T. Vaaramäki.
Boet i ihålig stubbe (pesä ontossa kannossa).
Munien mitat:
19.2×14.3 - 0.115
19.1×14.35 - 0.115
18.5×14.2 - 0.115
19.1×14.6 - 0.115
19.1×14.35 - 0.120
keskim. 19.00×14,36 - 0.116

Seuraava Kuusamossa tehty pikkuvarpushavainto on 1960-luvulta, nimittäin 2.3.1968 Kuusamon keskustassa nähtiin yksi paikallinen yksilö. Hyökkääväinen pikkuvarpunen ajoi kotivarpuset pois ruokintapaikalta (Seppänen 1995, 1999, hav. Pellervo Koivunen).

Jälleen noin kymmenen vuoden päästä edellisestä havainnosta ilmestyi pikkuvarpunen Kuusamoon. Petäjäkankaalla oli 15.4.-7.5.1978 lintulaudalla yksi pikkuvarpunen varpusten joukossa (Seppänen 1995, 1999, hav. Heikki Seppänen, Olli Näyhä).

Uudelleen pikkuvarpusia ilmestyi 27.2.1979 Kuusamon Torankiin, kun Hautalan Hannun lintulaudalle tupsahti kolme pikkuvarpusta ja 1.3. 1979 paikalla oli jo viisi yksilöä (Seppänen 1995). Pikkuvarpuset oleskelivat pitkään kevääseen lintulaudalla ja kaksi linnuista jäi pysyvästi varpusten joukkoon. Osoittautui, että toinen linnuista oli varpusen ja pikkuvarpusen risteymä ja toinen “oikea” pikkuvarpunen. Tämä pari oleskeli Torangissa aina syksyyn 1984 saakka (syyslintulaskennassa 11.11.1984 pikkuvarpusia kaksi yks.), kunnes talven 1984/1985 hirmupakkaset ilmeisesti tuhosivat nämä linnut (Seppänen 1995, hav. Hannu Hautala ja Heikki Seppänen). Yllämainittuja Kuusamon Torangin lintuja on nähty ainakin seuraavasti: Talvilintulaskennat 3.3.1979 viisi yks., 10.11.1979 kaksi yks., 30.12.1979 yksi yks., 9.3.1980 kaksi yks., 2.11.1980 yksi yks., 4.1.1981 kaksi yks., 9.1.1983 yksi yks., 26.12.1983 kaksi yks. ja 11.11.1984 kaksi yksilöä (Matti Ryhtä), 19.4. 1980 (Esa Hohtola, Mikko Ojanen, Hannu Hautala) ja 29-30.6. 1984 Kuusamon rallissa, jossa kaksi joukkuetta havaitsi lajin ja yksi joukkue havaitsi risteymän (Seppänen 1984). Lista on pitkä kuin se kuuluisa nälkävuosi, eikä kovin informatiivinen. Voisi jättää poiskin.

Edellämainittujen havaintojen lisäksi Kuusamossa on nähty pikkuvarpusia myös Mustosenvaarassa: 15.4.1982 kaksi yksilöä (2-3 päivää) (Vesa Orjasniemi) ja 10.5.1986 yksi yksilö (Vesa Orjasniemi). Seuraavan kerran pikkuvarpusia tavattiin Kuusamossa vuonna 1990, kun kirkonkylällä oleskeli kaksi yksilöä 20.1. alkaen aina kevääseen asti (Pirkka Aalto, Jukka Jantunen, Kari Varpenius ym.). Viimeisimmät havainnot on ilmoitettu vuodelta 1998, kun Rukajärven Tahkolanrannassa nähtiin 24.1. kolme yksilöä (Heikki Seppänen).

Liminka

Vanhin pikkuvarpushavainto Limingasta on vuodelta 1976. Tällöin Limingan keskustassa havaittiin kesäkuussa yksi paikallinen yksilö (Siira 1977).

Vuonna 1994 tammikuussa Limingassa nähtiin kolme yksilöä (Ohtonen 1993). Vuoden 1999 lokakuussa Limingassa oleskeli ruokinnalla kaksi pikkuvarpusta (Ulla ja Jari Peltomäki).

Lumijoki

Lumijoen ensimmäinen havainto on tehty 22.-23.11.1993, kun yksi pikkuvarpusyksilö nähtiin varpusparvessa Lumijoen Varjakassa (Arvo Ohtonen, Toni Eskelin). Seuraavan kerran Lumijoelta on havaintoja vuodelta 1998, kun Karissa nähtiin 20.1. yksi yksilö (Jukka Hauru, Jouni Meski) ja 23.8. keskustassa yksi lintu (Jukka Hauru).

Oulainen

Oulaisten ensimmäinen pikkuvarpunen nähtiin 15.3.1998 Kostepäässä (ilm. Marjatta Kurvinen).

Oulu

Oulu, 1970-luku

Oulun vanhin havainto on vuodelta 1974. Tällöin Nokelassa oleskeli kolme pikkuvarpusta aina huhtikuuhun asti (Ohtonen ym. 1979). Vuoden 1974 Nokelan pikkuvarpusista on olemassa lisäksi seuraavat tiedot: 28.2.-26.3. yksi yksilö (Matti Tynjälä). Nokelassa tavattiin myös 4.1. 1975 yksi pikkuvarpunen (Juha Markkola).

Seuraava havainto Oulusta on tehty 20.10.1976 yhdestä yksilöstä (Antti Rönkä). Lisäksi Kaukovainiolla tavattiin yksi lintu 27.11. 1976-15.1.1977 (Matti Tynjälä).

Talvella 1977/1978 havaittiin Kastellissa kolme lintua (Ohtonen ym. 1979, hav. E.Elomaa, J.Väräniemi). Ilmeisesti samoista linnuista on ollut kysymys, kun 3.3. 1978 Kastellissa oli kaksi lintua (Antti Rönkä) ja 5.3.1978 Kastellissa yksi lintu (Kari Haataja). Myös seuraavana talvena (3.4.1979) Kastellissa nähtiin yksi pikkuvarpunen (Haataja 1980, hav. Matti Tynjälä). Linnun kerrottiin oleskelleen paikalla koko talven. Vuonna 1979 pikkuvarpusia nähtiin myös Taka-Lyötyllä, jossa 6.6.1979 nähtiin yksi yksilö (Haataja 1980, hav. Harri Hongell) ja Oulussa 8.6.1979 yksi yksilö, 28.7.1979 yksi yksilö ja 4.8.1979 yksi lintu (Arto Vuorjoki).

Oulu, 1980-luku

Vuodelta 1980 ei ole havaintoja, mutta vuodelta 1981 on pari havaintoa. 25.1. Myllyojalla oli yksi pikkuvarpunen varpusten joukossa (Ihanus 1982, hav. Kimmo Martiskainen). Samalta vuodelta on havainto myös Oulun keskustasta, jossa 19.7. nähtiin yksi pikkuvarpunen (Ihanus ym. 1984, hav. Antti Rönkä).

Seuraavan kerran pikkuvarpunen nähtiin Oulun keskustassa 8.1.1986

(hav. ?) ja Karjasillalla oleskeli yksi lintu koko talven (mm. 13.2.1986, Kalevi Heikura). 30.1.-1.2.1987 Nokelassa nähtiin jälleen yksi pikkuvarpunen (Annikki Tynjälä). Oulun Linnanmaalla tavattiin 4.9. 1989 kaksi yksilöä (Aalto ym. 1992, hav. Jorma Pessa).

Oulu, 1990-2001

1990-luvulla pikkuvarpunen nähtiin ensimmäisen kerran Linnanmaalla, jossa 6.3.1992 yksi yksilö (Eskelin ym. 1996, hav. Jorma Pessa). Vuoden 1993 ainoa havainto on Ruskosta 23.11., jossa yksi lintu (Anon. 1993 ja Timonen ym. 1996, hav. Arvo Ohtonen).

Vuoden 1994 havainnot: 2.1. Ruskossa yksi lintu (Juha Markkola), 22.3. ja 4.10. Toppilassa yksi yksilö (Toni Eskelin), 6.11. Kaijonharjussa yksi lintu (Pekka Rahko) ja 10.12. Kaijonrannassa kaksi yksilöä ja 11.12. jo kolme yksilöä (Esa Hohtola). Kaijonrannan linnut oleskelivat paikalla kevääseen saakka (ja ovat olleet paikalla myös myöhempinä vuosina).

Vuonna 1995 pikkuvarpusia nähtiin vanhoilla tutuilla paikoilla. Kaijonrannassa (Pyykösjärvi) keväällä 1.1.-31.5. kolme lintua (Esa Hohtola, Kari Rannikko, Kari Varpenius, Jukka Hauru, Heikki Tuohimaa) ja syksyllä 21.10.-16.12. jälleen kolme yksilöä (Esa Hohtola, A.Huttunen), Mustallasuolla (Koskela) keväällä 10.2. kaksi lintua (Teppo Mutanen) ja syksyllä 18.10.-4.12. parhaimmillaan kolme yksilöä (Juha Markkola, S.Huttunen, K.Rannikko, A.Huhta). Lisäksi uutena paikkana ilmoitettiin Ranta-Kastellista 6.1. yksi lintu (Jari Wilenius).

Vuonna 1996 jälleen tutulla paikalla Kaijonrannassa 1.1.-15.4. nähtiin yhdestä kolmeen lintua (Esa Hohtola, Sami Timonen, Petri Lampila). Pyykösjärvellä nähtiin yksi pikkuvarpunen 17.4. (Marko Mutanen) ja 25.7. Ranta-Koskelassa yksi lintu (Esa Hohtola). Jälleen syksyllä Kaijonrannassa 3.11. yksi lintu (Esa Hohtola). Lisäksi loppuvuonna 1996 pikkuvarpusia nähtiin Mäntylässä, jossa 28.11. yksi lintu (Toni Eskelin) ja Ruskon kaatopaikalla 5.-6.12. kaksi lintua (Toni Eskelin, Sami Timonen ja Ari Rajasärkkä).

Pikkuvarpusen tuntee mm. suklaanruskeasta päälaesta ja tummasta poskilaikusta. Varpusesta poiketen sukupuolet ovat samannäköiset. © William Velmala.

Vuonna 1997 Kaijonrannan pikkuvarpusia ei enää näkynyt. Kuitenkin jälleen Mustasuo-Koskelan -esiintymästä välivuoden jälkeen havaintoja: 25.9. yksi lintu (Hanna Soikkeli), 30.9. yksi yksilö (+2 pikkuvarpusta/varpus-pikkuvarpusristeymää)(Hanna Soikkeli ja Janne Aalto). Lisäksi Nokelasta havainto 4.5. yhdestä yksilöstä (Matti Tynjälä) ja Ruskon kaatopaikalta mielenkiintoinen havainto pesätarvikkeita kantavasta emosta 2.6. (Pirkka Aalto, Panu Kuokkanen).

Vuonna 1998 havaintoja tuli jälleen Mustasuolta ja Koskelasta. Keväältä 11.1.-26.2. yksi-kaksi yksilöä (Markus Keskitalo, Hanna Soikkeli, Janne Aalto, Teppo Mutanen, Esa Hohtola, Juha Markkola) ja syksyllä 6.12. yksi lintu (Anna-Mari Markkola). Vuodelta 1998 on mielenkiintoinen pesimiseen viittaava havainto, kun 26.6. Oulun Toppilan turvevoimalaitoksen luona pikkuvarpunen kantoi ruokaa suussaan (Esa Hohtola). Todennäköisesti Toppilan yksilö oli juuri Mustasuon esiintymän lintuja.

Vuonna 1999 Oulun Kaijonrannassa nähtiin kolmenkateissaolovuoden jälkeen pikkuvarpusia entisellä paikalla. Hohtolan Esan ruokinnalla oli 7.5. yksi yksilö ja 24.10. yksi yksilö (Esa Hohtola). Keväällä 2.5. nähtiin yksi yksilö Pyykösjärven asuma-alueella (Esa Hohtola). Koskela/Mustasuo-esiintymistä havaintoja tehtiin 3.1. - 20.4. väliseltä ajalta yhdestä - kahdesta yksilöstä (Kari Rannikko, Petri Lampila, Janne Aalto, Hanna Soikkeli, Teemu Fyrsten, Teppo Mutanen) ja läheisiltä alueilta Taskilasta 8. - 9.10. kahdesta yksilöstä (Ville Suorsa, Pekka Suorsa, Olli Suorsa), Toppilasta 21.11. yhdestä linnusta (Juha Rantaharju) ja Niittyarosta 4. 5.12. yhdestä linnusta (Anna-Mari Markkola). Oulun Karjasillalta tuli mielenkiintoinen loppuvuoden havainto yhdestä yksilöstä (26.12.1999, Esa Hohtola). Toinen “uusi” paikka Oulussa oli keskustan Puistokatu, jossa näh-

tiin 29.1. yksi pikkuvarpunen (Unto Vuopala).

Vuoden 2000 havaintoja Oulusta olivat Mustasuo/Koskela 4. 27.1. yksi yksilö (Hannu Varo, Janne Aalto, Ville Suorsa) ja Karjasilta, jossa oli 20.1. kolme yksilöä (Veli-Matti Pakanen).

Oulunsalo

Oulunsalon ensimmäinen havainto on tehty 15.10. 1989 Riutussa, jossa nähtiin yksi yksilö (Havaintotoimikunta 1990, Aalto ym. 1992, hav. Jukka Jantunen). Talvella 1991-1992 yksittäinen lintu oleskeli ruokinnalla Niementiellä (Timo Tähtinen). Tammikuulta 1999 Oulunsalon keskustasta ilmoitettiin havainto 20 linnun parvesta (havainto voi koskea sekaparvea, hav. tuntematon). Havaintojakson viimeisin havainto on tehty 28.9.1999 Hylkykarista, jossa ruokinnalla nähtiin yksi lintu (Leena Väisänen).

Pattijoki

Pattijoen vanhin havainto on tehty 24.5.1986 Kotirannassa, jossa nähtiin kaksi yksilöä (Heikkinen ym. 1987, hav. K.Pyhtilä).

Pattijoella todettiin pesintä vuonna 1989, kun Pyhtilässä nähtiin 27.-29.6.1989 pari ja viisi poikasta (Aalto ym. 1992, hav. Jukka Hauru).

Muutaman vuoden tauon jälkeen pikkuvarpusia löytyi jälleen Pattijoelta, kun Kotirannassa oleskeli 21.10.-31.12. 1992 kaksi lintua (Eskelin ym. 1996, hav. Heikki Tuohimaa).

Vuoden 1993 alussa (6.1.1993) Kotirannassa nähtiin edelleen yksi lintu (Timonen ym. 1996, hav. monet). Loppuvuodesta 14.10.1993 nähtiin kirkonkylällä kaksi lintua, joista toinen ilmeisesti siirtyi Kotirantaan 5.11. alkaen (Heikki Tuohimaa). Mikonkarissa oleskeli 2.-4.11. kaksi yksilöä (Timonen ym. 1996, hav. Jukka Hauru). Vuodelta 1993 Pattijoelta on ilmoitettu vielä havainto 21.11. yhdestä yksilöstä (Anon. 1993).

Vuodelta 1994 Pattijoelta on vain yksi havainto: Pattijoen Kotirannassa nähtiin 1.1. yksi lintu, joka oli paikalla koko tammikuun (Jukka Hauru).

Pattijoen Yrjänässä nähtiin 15.10. 1995 yksi muuttava yksilö (Kari Varpenius, Heikki Tuohimaa, Jari Peltomäki). Marraskuun alusta alkoivat sitten Pattijoen Maunulan havaintomäärät kasvaa: 2.11. kaksi yksilöä, 3.11. neljä yksilöä, 12.11. kahdeksan yksilöä, 16.11. kahdeksan yksilöä, 18.11. kuusi yksilöä, 22.11. jo 10 yksilöä ja 3.12. huikeat 17 yksilöä. Tämän jälkeen joulukuussa 23.12. oli paikalla enää yksi yksilö (Heikki Tuohimaa, Kari Varpenius). Ilmeisesti suurin osa Pattijoen pikkuvarpusista siirtyi Raahen puolelle, jossa yksilömäärät alkoivat kasvaa juuri joulukuussa 1995.

Vuoden 1996 lukemat putosivat sitten “normaalilukemiin”. Havaintoja tehtiin Kotirannassa, keskustassa ja Maunulassa. Seuraavat havainnot on ilmoitettu: 7.1. Kotiranta neljä yksilöä (Kari Varpenius, Jukka Hauru ja Kyösti Karjalahti), 28.1. keskusta yksi lintu (Kari Varpenius, Jukka Hauru), Maunula 10.6. yksi lintu ja 31.10. yksi lintu (Kari Varpenius).

Vuodelta 1997 havaintoja ei ole tehty, mutta vuonna 1998 Pattijoella nähtiin yksi yksilö 8.2. Pyhtilässä (Jukka Hauru, Kari Varpenius).

Myös vuodelta 1999 havainnot puuttuvat, mutta vuodelta 2000 havaintoja tehtiin seuraavasti. Pattijoen Taimitiellä 28.10. kolme yksilöä (Kari Varpenius), Kotirannassa 1.11. neljä yksilöä ja Maunulassa samana päivänä kaksi yksilöä (Jukka Hauru, Heikki Tuohimaa).

Pudasjärvi

Pudasjärveltä löytyy Pohjois-Pohjanmaan vanhin havainto vuodelta 1896 (Kivirikko 1947, hav. Virkkula). Lähes sata vuotta ehti kulua seuraavaan havaintoon Pudasjärveltä, kun Sarakylässä oli 19.11.1994 vähintään kuusi yksilöä (Aake Järvenpää).

Pyhäjoki

Pyhäjoen ensimmäinen havainto tehtiin 24.1.1989, jolloin Parhalahdella nähtiin kolme yksilöä (Kari Rannikko, Reijo Kylmänen) ja koko talven neljä yksilöä (A.Flinck). Tammikuussa 1990 Parhalahdella ilmoitettiin olevan kolme lintua (Rannikko 1990). Tammikuussa 2000 Runnintiellä nähtiin jälleen (mitä tarkoittaa ´jälleen´, onko paikka siis parhalahti?) kolme yksilöä (Heikki Tuohimaa, Kari Varpenius) ja loppuvuodesta 3.12. samalla paikalla yksi lintu (Heikki Tuohimaa).

Raahe

1970- ja 1980-luku

Raahen vanhin havainto on tehty 29.12.1977, jolloin Velkaperässä nähtiin yksi yksilö (Karjalahti 1980).

Tämän jälkeen meni kymmenen vuotta ennenkuin Raahessa nähtiin seuraavan kerran pikkuvarpunen.7-8.11.1987 oleskeli yksi yksilö Raahessa (Anon. 1987b).

1990-2001

Seuraavaa havaintoa saatiin odotella jälleen useampi vuosi. Raahen Rantakadulla tavattiin 30.5.1991 yksi pikkuvarpunen (I. Aapola).

Vuodelta 1993 tehtiin jälleen havainto Velkaperästä, jossa 20.3. yksi yksilö (Sami Timonen, Pirkka Aalto ym.).

Vuodelta 1994 on kaksi alkuvuoden havaintoa: 23.1. Maivaperässä yksi lintu (Heikki Tuohimaa) ja 1.-2.3. Velkaperässä tavattu yksilö (Harri Taavetti).

Vuonna 1995 Raahen havaintomäärät lähtivät jyrkkään nousuun. Ensimmäiset kaksi yksilöä nähtiin pesimisaikaan 26.7. Pitkäkarissa (Kari Varpenius, Heikki Tuohimaa). Seuraava havainto tehtiin Lehmirannasta 22.11., jossa oli kolme yksilöä (Heikki Tuohimaa, Harri Taavetti). 26.11. Lehmirannassa oli jo yhdeksän yksilöä (Kari Varpenius, Harri Taavetti, Heikki Tuohimaa). Raahen keskustassa oli samoin 26.11. alkaen yhteensä 19 yksilöä kahdessa parvessa (Heikki Tuohimaa ym.), 3.12. keskustassa oli 26 yksilöä kahdessa parvessa (samana päivänä Pattijoella oli 17 yksilöä) (Heikki Tuohimaa ym.) ja 15.12. Raahessa oli kaikkiaan 32 yksilöä neljässä parvessa

(Heikki Tuohimaa ym.). Lisäksi 5.12.1995 Kummatissa nähtiin viiden yksilön parvi (Kari Varpenius).

Tammikuussa 1996 Raahen kokonaismäärä oli noussut jo 42 yksilöön. Kevätkauden 1996 suurimpia ilmoitettuja määriä eri paikoissa olivat Lehmirannan seitsemän yksilöä (14.1., Toni Eskelin, Sami Timonen, Jouni Pursiainen), Velkaperän kaksi yksilöä (27.1., Kari Varpenius, Harri Taavetti), Varvin neljä yksilöä (22.1., Kari Varpenius) ja Pitkäkarin yksi lintu (5.2., Heikki Tuohimaa). Kesällä 1996 tehtiin Raahessa kaksi poikuelöytöä. Toinen poikue nähtiin Kummatissa ja toinen Lehmirannassa (Pekka Kärenaho). Syyskaudella pikkuvarpusia havaittiin vain Pitkäkarissa (2.9. 1p, Heikki Tuohimaa) ja Lehmirannassa, jossa 30.12. neljä yksilöä (Kari Varpenius).

Vuonna 1997 pikkuvarpusia nähtiin Lehmirannalla enimmillään 12 yksilöä (15.2., Heikki Tuohimaa, Kari Varpenius), Varvissa 2.11. kaksi yksilöä (Jukka Hauru), Lapaluodossa 2.11. kolme yksilöä (Jukka Hauru), Välikylässä 7.12. yksi yksilö (Jukka Hauru) ja Velkaperällä 28.12. viisi yksilöä (Heikki Tuohimaa). Pesimisaikaan Raahesta ilmoitettiin havaintoja Lehmirannasta 1-2 yksilöstä (Kari Rannikko, Kalle Hellström).

Vuonna 1998 pikkuvarpusia havaittiin Velkaperällä enimmillään yksi yksilö (Heikki Tuohimaa, Kari Varpenius), Varvissa kaksi yksilöä (Heikki Tuohimaa, Harri Taavetti, Sami Timonen) ja Lehmirannassa kolme yksilöä (Ilkka Ala-Vainio, Jaakko Koistinen).

Vuodelta 1999 Raahessa tehtiin jälleen runsaasti havaintoja. Havaintoja tehtiin nyt myös uusilta alueilta kuten Junnilanmäeltä ja Saloisista. Suurimmat määrät paikoittain olivat Junnilanmäellä 1.1. tavatut neljä yksilöä (Risto Nevasaari), Velkaperällä 3.1. nähdyt kuusi yksilöä (Sami Timonen, Jukka Piispanen), Lehmirannassa 28.1. nähdyt kahdeksan yksilöä (Heikki Tuohimaa), Varvissa oli maksimissaan 8.1. neljä yksilöä (Kari Varpenius) ja Saloisissa 28.1. yksi yksilö (Kari Varpenius, Heikki Tuohimaa). Lisäksi tavattiin pesivä lintu 29.5. Lehmirannassa (Heikki Tuohimaa, Riku Halmeenpää, Heikki Suni).

Tammikuussa 2000 pikkuvarpusia ilmoitettiin Lehmirannalta kaksi yksilöä (Risto Nevasaari) ja Varvista kaksi yksilöä (Heikki Tuohimaa, Kari Varpenius), maaliskuussa 9.3. Varvissa nähtiin yhdeksän lintua (Heikki Tuohimaa, Jukka Hauru).

Siikajoki

Siikajoen ensimmäinen pikkuvarpunen nähtiin 19.5.1991 Kaasalla (Aalto ym. 1994). Myös Tauvossa nähtiin 30.5.1991 yksi yksilö (Aalto ym. 1994). Tauvossa havaitut yksilöt olivat aseman historian ensimmäiset. Siikajoen kirkonkylällä nähtiin 18.5.1996 yksi pikkuvarpunen (Limingan Virkkulan vihko; TS, MB,TB,MJ). Lisäksi Siikajoella havaittiin pikkuvarpunen Niitynmaalla 30.1.1999 (Harri Taavetti)

Taivalkoski

Taivalkosken vanhimmat havainnot ovat jo 1920-luvulta. Merikallion arkistosta löytyi seuraavanlainen teksti:

TAI 2.7.1920

Mets. Nieminen sanoi tänä kesänä äänen johdosta TAI Kostonjärven luona huomanneensa. Oli nähnyt selvästi ja koittanut ampua - T. sanoi muist. myös tavanneensa (Teräsvaara, TAI, 2/7. 1920).

Seuraavaa havaintoa Taivalkoskelta saatiinkin odotella sitten aina vuoteen 2000 asti, kun kirkonkylällä oleskeli 13.1. kaksi pikkuvarpusta (Tarmo Moilanen).

Temmes

Temmeksen ainoat havainnot ovat vuodelta 1994, kun 14.10. Koskelankylällä tavattiin kaksi pikkuvarpusta (Reijo Kylmänen). Tämä havainto jäikin Temmeksen kunnan ensimmäiseksi ja viimeiseksi havainnoksi, koska Temmeksen kunta liitettiin Tyrnävän kuntaan vuoden 2001 alussa.

Tyrnävä

Tyrnävän ensimmäinen pikkuvarpunen nähtiin 14.1.1994 Tupostien ja Parraksentien risteyksen viljakuivaamolta (Toni Eskelin) ja 24.1.1994 samalla paikalla nähtiin viisi yksilöä (Kari Varpenius). 15.1.1995 samalla paikalla oli jälleen yksi yksilö (Toni Eskelin). Tyrnävän Ängeslevällä tavattiin 6.1.1997 yksi yksilö (Kari Rannikko). Jälleen Tupostien ja Parraksentien risteyksen kuivaamolla 15.3.1998 nähtiin yksi lintu (Juha Rantaharju). Lisäksi vuonna 1998 nähtiin kirkonkylällä tammikuussa yksi yksilö (Jukka Hauru, Jouni Meski) ja pesimisaikaan 6.5.1998 kirkonkylällä kaksi yksilöä (Jukka Hauru). Havaintojakson tuoreimmat havainnot on tehty 28.3.1999 yhdestä linnusta ja 21.4.1999 samoin yhdestä linnusta kirkonkylältä (Jukka Hauru) sekä 24.1.2000 kirkonkylältä, jossa nähtiin kaksi lintua (Juha Rantaharju).

Utajärvi

Utajärven ensimmäinen havainto tehtiin 7.-10.5.1999, jolloin yksi pikkuvarpunen nähtiin kirkonkylällä. Lintu nähtiin samalla paikalla aina kesäkuun loppuun asti (Tuomas Herva). Pesintää ei kuitenkaan varmistettu.

Yli-Ii

Yli-Iissä oleskeli yksi pikkuvarpunen kevättalvesta 1992 kesään 1994 (lintu myös rengastettiin, Kalevi Tunturi). Linnun havaitsivat myös ainakin Ari Kakko, Reijo Kylmänen ja Ari Rajasärkkä.

Uudelleen pikkuvarpusia tavattiin Yli-Iissä vuodenvaihteessa 1999/2000 jälleen kirkonkylällä. Tällä kertaa yksilöitä oli jo seitsemän (Kalevi Tunturi).

Kiitokset

Kiitokset kaikille havainnoitsijoille, jotka teitte tämänkin jutun mahdolliseksi ja pikkuvarpusen leviämishistorian Pohjois-Pohjanmaalla hyvin selkeäksi.

Janne Aalto, Pirkka Aalto, Ilpo Aapola, E. Elomaa, Toni Eskelin, A. Flinck, Teemu Fyrsten, Kari Haataja, Riku Halmeenpää, Jukka Hauru, Hannu Hautala, Kalevi Heikura, Kalle Hellström, Tuomas Herva, Esa Hohtola, Harri Hongell, Arto Huhta, Antti Huttunen, S. Huttunen, Jukka Jantunen, Aake Järvenpää, Ilari Kaarto, Ari Kakko, Kyösti Karjalahti, Markus Keskitalo, Pellervo Koivunen, Panu Kuokkanen, Marjatta Kurvinen, Reijo Kylmänen, Pekka Kärenaho, Petri Lampila, Anna-Mari Markkola, Juha Markkola, Kimmo Martiskainen, Einari Merikallio, Eino Merilä, Tarmo Moilanen, Marko Mutanen, Teppo Mutanen, Risto Nevasaari, Keijo Nuutinen, Olli Näyhä, Arvo Ohtonen, Mikko Ojanen, Kuisma Orell, Vesa Orjasniemi, Veli-Matti Pakanen, Hilkka Pekkala, Jari Peltomäki, Ulla Peltomäki, Jorma Pessa, Jukka Piispanen, K. Pyhtilä, Pekka Rahko, Ari Rajasärkkä, Kari Rannikko, Juha Rantaharju, Erkki Reinilä, Juha Risteli, Matti Ryhtä, Antti Rönkä, Heikki Seppänen, Jouko Siira, Hanna Soikkeli, Heikki Suni, Olli Suorsa, Pekka Suorsa, Ville Suorsa, Harri Taavetti, Sami Timonen, Kalevi Tunturi, Heikki Tuohimaa, Annikki Tynjälä, Matti Tynjälä, Timo Tähtinen, Hannu Varo, Kari Varpenius, Veli-Pekka Viklund, Jari Wilenius, Unto Vuopala, Arto Vuorjoki, Leena Väisänen, J. Vääräniemi.

Erityisesti haluan kiittää Risto A. Väisästä, joka luovutti käyttööni Helsingin yliopiston eläinmuseon talvilintulaskennat, Torsten Stjernbergiä tarkoista tiedoista Kuusamon pesälöydöstä, Petteri Lehikoista tiedoista PPLY:n alueella rengastetuista pikkuvarpusista, Heikki Seppästä, joka kokosi ja luovutti käyttööni Kuusamon pikkuvarpushavainnot. Lisäksi haluan kiittää niitä kirjallisuusluettelossa mainittuja henkilöitä, jotka jo aikaisemmin ovat kirjoittaneet pikkuvarpusesta Aureolan sivuilla ja siten helpottaneet tämänkin katsauksen tekemistä.

Kirjallisuus:

Aalto, P., Eskelin, T., Mäkelä, J. & Timonen, S. 1992: Linnut 1989 Pohjois-Pohjanmaalla. - *Aureola* 17:42-85.

Aalto, P., Heikkinen, J., Mutanen, T. 1994: Linnut 1991 Pohjois-Pohjanmaalla. - *Aureola* 19:142-171.

Anon. 1987a: Lintuharrastajan muistio; lopputalven havaintoja. - *Aureola* 12:31-32.

Anon. 1987b: Lintuharrastajan muistio; loppusyksyn havaintoja. - *Aureola* 12: (97, takasisäkansi).

Anon. 1993: Viimeaikaisia mielenkiintoisia havaintoja. - *Aureola* 18: (37, takasisäkansi).

Cramp, S., Perrins, C.M. 1988? (tarkistettava vuosi): Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa, Vol. VIII.

Eskelin, T., Mutanen, T., & Siira, J. 1996: Linnut 1992 Pohjois-Pohjanmaalla. *Aureola* 21:15-43.

Eskelin, T. 1994: Linnut 1990 Pohjois-Pohjanmaalla. - Aureola 19:17-39.

Eskonen, H. 1987: Pikkuvarpuset yleistyvät lintulautojen vierailijoina. - *Kaleva* 15.1.1987.

Haartman, L. v., Hilden, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1967: Pikkuvarpunen. Pohjolan linnut värikuvin II:1070-1073.

Grönlund, S, Koskela, P. & Mikkola, H. 1972: Pikkuvarpusen (Passer montanus) esiintymisestä Kymenlaaksossa. - *Kymenlaakson Luonto* 13: 20-21.

Grönlund, S., Koskela, P. & Mikkola, H. 1977: Havaintoja pikkuvarpusen (Passer montanus) painoista ja siivenmitoista. - *Savon Luonto* 9:46-47.

Haataja, K. 1980: ARK:n hyväksymät vuoden 1979 harvinaisuushavainnot. - *Aureola* 5:109-111.

Haataja, K. 1981: ARK-katsaus 1981. - *Aureola* 6:111-117.

Havaintotoimikunta 1989: Lintuhavaintoja tammi-maaliskuulta 1989. - Aureola 14:35-39.

Havaintotoimikunta 1990: Lintuhavaintoja syys-marraskuulta 1989. - *Aureola* 15:18-20.

Heikkinen, J., Ohtonen, A., Ojanen, M., Repo, J. & Tynjälä, M. 1987: Linnut 1986 Pohjois-Pohjanmaalla. - *Aureola* 12:98-111.

Herva, T. 1984: Pikkuvarpunen Keminmaassa. - *Sirri* 10:53.

Hohtola, E. : http://cc.oulu.fi/~ehohtola/. Havaintoja vuosilta 1995- 1999.

Hyytiä, K., Kellomäki, E. & Koistinen, J. (toim.). 1983: Suomen lintuatlas. Lintutieto, Helsinki.

Ihanus, J. 1982: Aluerariteettikomitean hyväksymät havainnot vuodelta 1981. - *Aureola* 7:104-106.

Ihanus, J. 1984: Alueharvinaisuuskomitean hyväksymät havainnot vuodelta 1982. - *Aureola* 9:2-4.

Kaakinen, E., Koskela, P. & Mikkola, H., 1971: Havaintoja Hailuodon pikkuvarpusista Passer montanus. - *Lintumies* 7:92-94.

Karjalahti, K. 1980: Talvilinnusto Raahen seudulla 1974/1975-1978/1979. - *Aureola* 5:50-61.

Karjalainen, T. 1982: Talvilinnut 1980/81 Pohjois-Pohjanmaalla. - *Aureola* 7:2-9.

Kerkkonen, P. 1941: Metsävarpunen (Passer montanus) Janakkalassa ja Parikkalassa. - Luonnon Ystävä 45:212.

Kivirikko, K.E. 1947: Metsävarpunen. - Suomen Linnut I:173-175.

Koskimies, P. 1980: Pikkuvarpusen (Passer montanus) esiintyminen ja pesintä Etelä-Karjalassa. - *Ornis Karelica* 6:4-18.

Koskimies, P. 1981: Faunistinen raportti 1977-79. - *Lintumies* 16:98-105.

Koskimies, P. 1983a: Faunistinen raportti 1980. - *Lintumies* 18:18-29.

Koskimies, P. 1983b: Faunistinen raportti 1981. - *Lintumies* 18: 72-82.

Koskimies, P. 1984: Faunistinen raportti 1982. - *Lintumies* 19:66-75.

Koskimies, P. 1985: Faunistinen raportti 1983. - *Lintumies* 20:94-110.

Koskimies, P. 1986: Faunistinen raportti 1984. - Lintumies 21:180-187.

Koskimies, P. 1987a: Faunistinen raportti 1985. - *Lintumies* 22:24-35.

Koskimies, P. 1987b: Faunistinen raportti 1986. - *Lintumies* 22:252-261.

Koskimies, P. 1989: Faunistinen raportti 1987. - *Lintumies* 24:12-20.

Koskimies, P. 1990: Faunistinen raportti 1988. - *Lintumies* 25:189-198.

Koskimies, P. 1991: Faunistinen raportti 1989. - *Lintumies* 26:50-65.

Koskimies, P. 1992: Faunistinen katsaus 1990. - *Lintumies* 27:48-59.

Koskimies, P. 1993: Suomen linnut lihovat - mutta eivät kaikki. - *Linnut* 28:28-31.

Liimatta, P. 1974: Pikkuvarpusen (Passer montanus) ja varpusen (Passer domesticus) talviaikaisesta esiintymisestä Pohjois-Karjalassa. - *Siipirikko* 1, 2:2-16.

Liimatta, P. 1981: Pikkuvarpusen (Passer montanus) ja varpusen (Passer domesticus) talviaikaisesta esiintymisestä Pohjois-Karjalassa. - *Siipirikko* 3/1981. (sivut puuttuvat)

Merikallio, E.: Merikallion arkisto, Oulun yliopiston eläinmuseo.

Merikallio, E. 1927: Metsävarpunen Passer montana (L) Raja-Karjalassa. - Ornis Fennica 4:13-16.

Merikallio, E. 1928: Hailuodon lintuluet-

telo. - *Ornis Fennica* 5: 73-82.
Merikallio, E. 1950: Krunnien linnusto. Kvantitatiivinen tutkielma v. 1939. *Oulun Luonnonystäväin Yhdistyksen julkaisuja*. Sarja A I, n:o 4, s. 1-11.
Merikallio, E. 1955: Suomen lintujen levinneisyys ja lukumäärä. Helsinki 1955.
Merikallio, E. 1958: Finnish birds. Their distribution and numbers. - *Fauna Fennica* 5:1-181.
Mutanen, T. 1995: Harakasta, törmäpääskystä ja pikkuvarpusesta. - *Aureola* 20:42. (sivut puuttuvat)
Mutanen, T. 1997: Havaintoja pikkuvarpusesta ja risteymistä kaivataan. - *Aureola* 22:122.
Mäkinen, P. 1979: Pikkuvarpusia Jämsässä. - *Keski-Suomen linnut* 4:16-18.
Nylander, B. 1856: Fåglar, som förekomma i trakten af Uleåborg. -*Bidr. till Finlans Naturk.* 2:81-85.
Ohtonen, A. & Tynjälä, M. 1979: Faunistisia havaintoja Pohjois-Pohjanmaalta 1970-luvulta. - *Aureola* 4:21-28.
Ohtonen, A. 1993: Viimeaikaisia havaintoja. - Aureola 18:151-152.
Okkonen, H. 1991: Pikkuvarpusen (Passer montanus) esiintyminen ja pesintä Etelä-Savossa. - *Oriolus* 11:18-23.
Okkonen, H. 1994: Pikkuvarpunen suosii sähkölinjoja. - *Oriolus* 14:40-43.
Paakkinen, M. & Sojamo, E. 1971: Pikkuvarpunen Passer montanus Lappeenrannassa 1960-luvulla. - *Lintumies* 1:21-23.
Pakkala, T., Tiainen, J. & Pitkänen, M. 1998: Pesimälinnusto 1996-97, Helsingin lintuatlas. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 1/98.
Rahko, P. & Jokimäki, J. 1998: Etelä- ja Keski-Lapin linnut 1990-1995. - *Kokko* 13:4-32.
Rahko, P., Jokimäki, J. & Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L. 2001: Etelä- ja Keski-Lapin linnut 1996-1999. - *Kokko* 16:4-34.
Rannikko, K. 1989: PPLY:n tammikisa 1989. - *Aureola* 14:29-34.
Rannikko, K. 1990: Tammikisa 1990. - Aureola 15:86-90.
Rauhala, P. & Suopajärvi, P. 2002: Kemin lintuatlas 1999-2001.
Rauhala, P. 1994: Pikkuvarpunen. Kemin - Tornion seudun linnusto 2:246-247.
Reinilä, E. 1959: Krunnien luonnonsuojelualue ja sen linnusto. Kalevan kirjapaino.
Ruokolainen, K. & Kauppinen, J. 1999: Kuopion ja Pohjois-Savon linnusto. Kuopion luonnontieteellisen museon julkaisuja 5.
Saikko, P. & Loikkanen, M. 1999: Lahden lintuatlas 1998-1999. Lahden kaupunki, Valvonta- ja ympäristökeskuksen julkaisuja, Sarja A 4/99.
Seppänen, H. 1984: Linturalli Kuusamossa 29.6.-30.6.1984. - *Aureola* 9:82-89.
Seppänen, H. 1995: Henkilökohtainen tiedonanto.
Seppänen, H. 1999: Kuusamon linnusto kautta aikojen. - *Oulanka Reports* 21:212.
Siira, J. 1977: Limingan luonto - kasvillisuudesta, eläimistöstä, luonnonvaroista ja näihin vaikuttavista tekijöistä. - Kirjassa: Korte, S. (toim.) Liminka 1477-1977. 417ss. Oulu.
Timonen, S. & Aalto, P. 1996: Linnut 1993 Pohjois-Pohjanmaalla. - *Aureola* 21:119-161.
Törnroos, V. 1956: Hailuodon linnusto sadan vuoden aikana. - *Oulun Luonnonystäväin Yhdistyksen Julkaisuja*, A 3:10-41.
Virtanen, J., Högmander, H. & Tuikka, K. 1992: Keski-Suomen linnusto. Jyväskylä 1992.
Vuorisalo, T. & Tiainen, J. 1993: Kaupungin linnut. Turku 1993, 314 s.
Väisänen, R. A., Lammi, E., & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. Otava, Helsinki. 567 s.
Väisänen, R.A. 2000: Helsingin yliopiston talvilintulaskennat. Kirjallinen ilmoitus.

Summary:

The occurrence of Tree Sparrow *Passer montanus* in Northern Ostrobothnia

Teppo Mutanen

The occurrence of Tree Sparrow in Northern Ostrobothnia is reviewed. The first observation was made in 1896 in Pudasjärvi. Since 1974 the species have been observed almost yearly. The numbers increased notably in 1990's when 157 individuals were observed.

© William Velmala

SATA HEHTAARIA HAUKIPUDASTA - UUTTA ATLASMENETELMÄÄ KOKEILEMASSA

Pekka Rahko

Suomen toisen lintuatlaksen maastotyöt 1986-1989 olivat nuorelle lintuharrastajalle voimakas ja unohtumaton virike. Vielä alkuvaiheessa ollut lajien opettelu sai uutta puhtia, ja harrastus pääsi vauhtiin ehkä parhaalla mahdollisella tavalla. Ei siis ollutkaan ihme, että kun Helsingin yliopiston tutkijat Timo Pakkala ja Risto A. Väisänen hakivat Linnut-lehdessä uuden atlasmenetelmän kokeiluun vapaaehtoisia, ilmoittauduin oitis mukaan.

Kesäatlasmenetelmän tavoitteena on saada lintuharrastajien käyttöön sopiva, kohtuullisen tarkka, mutta ei liian työläs menetelmä paikallisiin linnustoselvityksiin ja -seurantoihin (Pakkala & Väisänen 2000). Kartoituslaskennan tiedot voidaan myös yhdistää monentyyppiseen ympäristötietoon, jolloin lintuharrastajien keräämä tieto voi olla hyödyksi esimerkiksi maankäytön suunnittelussa, ympäristönmuutosten vaikutusten arvioinnissa tai suojelualueiden rajaamisessa.

Uutta atlasta ei siis vielä ole aloitettu, vaan kyseessä on nimenomaan menetelmäkokeilu. Mallia on haettu Sveitsistä, missä pääosa 10 x 10 kilometrin ruudun lajeista selvitetään tutkimalla kymmenen 1 x 1 kilometrin ruutua.

Ohjeet

Ensimmäisenä kokeilukesänä 2000 laskennat jäivät osaltani yhteen laskentakertaan, kun vesivahinkoa seurannut remontti ajoi perheen evakkoon. Keväällä 2001 päätin yrittää paremmalla onnella uudelleen.

Laskentamenetelmän pääpiirteet on julkaistu Linnut-lehdessä (Pakkala & Väisänen 2000), ja ne löytyvät myös Luonnontieteellisen keskusmuseon internetsivuilta, (www.fmnh.helsinki.fi). Museon sivuilla ovat myös Linnut-lehdessä aiheesta julkaistut artikkelit.

Kesäatlaksessa tutkitaan yhden neliökilometrin ruudun pesimälinnusto kolmen käyntikerran kartoituksella. Kullakin käyntikerralla merkitään kartalle kaikkien lintulajien havainnot mahdollisimman tarkasti havaintopaikoilleen. Lajeista merkitään kartalle kuitenkin korkeintaan kuusi ensimmäistä havaintoa. Näin turhaa aikaa ei kulu yleisimpien lajien kartoittamiseen.

Eri lintulajien havainnot siirretään lajikartoille, joihin kootaan lajin kaikkien kartoituskertojen tiedot. Näiden avulla pyritään tulkitsemaan lajien reviirien lukumäärä ja sijainti. Aiemmista lintuatlaksista tuttuja pesimisvarmuuksiakaan ei ole unohdettu, sillä kullekin lajille kerätään myös tieto pesimisvarmuudesta.

Ruudulta suositellaan lisäksi tehtävän täydennyshavaintoja ainakin kesällä pesimäkauden lopussa. Koska valitsin laskentaruuduksi asuinruutuni Haukiputaan Halosenniemessä kertyi näitä täydennyshavaintoja käytännössä koko pesimäkauden ajan. Koira ja lapset pitivät huolen siitä, että ulkona tuli oleskeltua. En tehnytkään yhtään varsinaista täydennyshavaintoretkeä, vaan kaikki virallisia laskentoja täydentävät havainnot kertyivät muun toiminnan oheistuotteena.

Hehtaarit

Neliökilometri voi pitää sisällään hyvin monenlaisia ympäristöjä. Ruudun luoteisosa koostuu maaseutuasutuksesta ja viljapelloista. Asuttuja taloja pihoineen ruudulle osuu kymmenkunta. Etelässä ruutu ulottuu muutaman hehtaarin osalta Halosenlahteen. Pellon ja rannan väliin jää soista rantametsää ja kuusimetsän kappale ja ruudun länsiosan täyttää ruudun yleisin biotooppi mäntykangas. Männiköstä melkoinen osa on avohakattu ja osa on kolmimetristä nuorta metsää.

Ruudun näkyvin elementti on Halosenniemen sahan piippu, joka osoittautui mainioksi suunnistusavuksi. Paljon muuta sahasta ei sitten olekaan jäljellä, jos ei lasketa rantametsästä löytynyttä muutaman metrin korkuista ja parinkymmenen metrin pituista sahanpuruvallia.

Laskennat

Ensimmäistä laskentakertaa viivästytti toukokuun loppupuolen kylmä jakso. Useana aamuna pakkasta oli monta astetta, eikä räntäsadekaan ollut harvinaisuus. Jälkiviisaasti ajatellen heti puolenkuun jälkeen olisi ollut muutama ideaalinen laskenta-aamu: 17.5. koettiin liki 20 asteen lämpötiloja, ja hyönteissyöjiä saapui roppakaupalla. Siitä alkanut kylmän sään jakso lykkäsi laskennan lopulta 27.5. saakka.

Laskenta-aamuna kello neljä mittari näytti yhtä lämpöastetta. Pipo ja avosormikkaat olivat tarpeen! Taivas oli pilvetön eikä tuullut lainkaan. Alku oli hidasta, sillä aloitin laskennan ruudun metsäisestä osasta, ja pajulintujen ja peippojen kirjaaminen työllisti alkuvaiheessa tehokkaasti. Peruslajistoa piristivät harvinaisemmat laulajat: sirittäjä, hernekerttu ja sinirinta, joka tosin lauloi naapuriruudussa. Kylmästä jaksosta muistutti lehtokerttujen täydellinen puuttuminen.

Jos ensimmäisen laskentakerran

alla vaivasi kylmyys, oli toisen laskennan riesana sade. Kesäkuun alkupuolella vettä satoi lähes päivittäin, ja Oulussa kuukauden keskimääräinen sademäärä oli saavutettu jo 12.6. Viimein 15.6. oli liki sateeton aamu: vain laskennan alkuminuuteilla tuli lyhyt kuuro.

Runsaiden sateiden jäljiltä maasto oli erittäin märkä, ja Halosenlahden rantaluhta lähes kulkemattomassa kunnossa. Öisen sateen jälkiä ropsahteli puista niskaani jatkuvasti. Linnut olivat kuitenkin hyvin äänessä, ja nyt ruudun lajistoon saatiin jo lehtokerttukin. Muita mukavia havaintoja olivat palokärki ja kahden vasan kanssa laskijaa ihmetellyt hirvilehmä. Laskennan kohokohta oli rantametsässä huilutellut kuhankeittäjä, joka harmillisesti oli muutaman kymmenen metriä naapuriruudun puolella.

Kolmas laskentakerta oli 21.6., siis juuri juhannuksen alla. Uusia lajeja ei enää juurikaan tullut, merkittävimpänä kuitenkin naapurin hevostallin haarapääskyt, jotka olivat kai olleet yöpuulla edellisellä laskentakerralla. Laskin myöhemmin ruudun alueella asustavan vähintään seitsemän haarapääskyparia, ja niiden osuminen laskentaan jäi siis parin havainnon varaan.

Linnut

Kolmen virallisen laskentakerran saldo oli 40 pesimälajia. Lisäksi tulkitsin laskennoissa havaittujen pyyn, kalalokin, närhen ja harakan käyttävän ruutua, mutta yksikään reviiri tai pesimäpaikka ei painottunut ruudun sisään. Ruutua vain osaksi käyttävien lajien reviirimääräksi on taulukossa 1 merkitty koodi +. Tällaisissa tapauksissa reviirin suurin osa voi olla naapuriruudun puolella tai laji käyttää ruutua ruokailualueenaan. Esimerkiksi pyyn havaitsin aivan ruudun pohjoisreunalla, mutta mikään linnun käyttäytymisessä ei viitannut pesintään ja biotooppikin oli siihen hieman sopimaton. Ja koska heti etelässä oli hakkuu, oletin linnun reviirin sijaitsevan pääosin naapuriruudussa.

Laskennoissa havaitsin myös teeren, valkoviklon, mustarastaan ja punatulkun, mutta niiden en tulkinnut kuuluvan lainkaan ruudun pesimälajistoon. Esimerkiksi teerihavainto koski kolmea ylitseni lentänyttä kukkoa. Kolmen laskentakerran kokonaislajimäärä oli siis 48, joista pesimälajeja 44.

Viherpeippo on peruslaji. © JariPeltomäki/Finnature.

Pajulintua ja peippoa lukuunottamatta kartoitin lajien kaikki reviirit. Peipon osalta kaikkien reviirien ylöskirjaaminen ei ehkä olisi ollut tolkuton urakka, ainakaan näin jälkikäteen ajatellen. Pajulintuja sen sijaan oli pensaikoissa tolkuttomasti.

Täydennyshavaintoina yhytin 13 lajia, joita en tavannut yhdelläkään laskentakerralla (metsäviklo, käenpiika, käpytikka, tervapääsky, räystäspääsky, peukaloinen, viitakerttunen, tiltaltti, harmaasieppo, hömötiainen, töyhtötiainen, kuusitiainen ja punavarpunen). Näistä kuusi lajia kuului pesimälajistoon ja seitsemällä lajilla yksikään reviiri ei painottunut ruudun sisään.

Usean laskennoissa havaitun lajin parimäärä suureni ja/tai pesimisvarmuus parani täydennyshavaintojen ansiosta. Lisäksi sain myös edellämainitut teeren, valkoviklon ja punatulkun täydennyshavaintojen kautta ruudun pesimälajistoon.

Virallisten laskentojen ja täydennyshavaintojen yhdistäminen tuotti siis ruutuun 60 pesimälajia, joista kahdellatoista ainoakaan reviiri ei painottunut ruudun sisään. Pareja ruudulla oli kaikkiaan 114 (kun myös ruudulle vain osittain sijoittuneet reviirit lasketaan mukaan), mutta luku ei siis sisällä peipon ja pajulinnun kaikkia reviirejä.

Päätelmät

Kolmen aamun laskenta ei kuulosta työläältä. Laskentakertojen ajoittaminen voi kuitenkin olla vaikeaa, sillä useimmiten joutuu etsimään konsensuksen laskennan, ansiotyön, perheen, matkojen ja odottamattomien esteiden vuoksi. Itselläni yksi potentiaalinen laskenta-aamu kului oksennustautista lasta hoitaessa ja sitä seuraava univelkaa poisnukkuessa. Kun laskennat pitäisi vielä ajoittaa optimaalisesti, tarkoittaa se, ettei kesässä kovin montaa ruutua pysty vastuulleen ottamaan. Joskus kaksikin voi olla liikaa.

Lajikarttojen tekeminen reviirien lukumäärien ja sijoittumisten pohtimisineen ja täydennyshavaintojen lisäämisineen vei yhden täyden työpäivän, arviolta 7-8 tuntia.

Pakkala ym. (2001) huomauttavat, että pesimälinnuston perusteellinen selvitys neliökilometrin ruudulla vaatii paljon enemmän työtä kuin suositellut kolme laskentakertaa. Oma esimerkkiruutuni osoittikin, että jo pelkkä ruudun puolihuolimaton silmälläpito lisäsi laskennoissa havaittua lajimäärää runsaalla kolmanneksella. Otollisesti ajoitetut täydennysretket tai 2-3 lisälaskentakertaa olisivat varmasti kartuttaneet lajilistaa edelleen.

Toisaalta kolmenkin käyntikerran

laskennat antavat vuosittain toistettuina kohtalaisen helposti tietoa lintukantojen muutoksista. Pohjois-Suomeen, myös Pohjois-Pohjanmaalle, kaivataan lisää ruutuja. Neliökilometrin kartoituslaskenta on mainio ja tehokas tapa tutustua lähiympäristöönsä. Kotinurkilta voi löytää mielenkiintoisia ympäristöjä, joissa ei ilman atlaslaskentaa tulisi ehkä koskaan käytyä.

Kirjallisuutta

Hyytiä, K., Kellomäki, E. & Koistinen, J. 1983: Suomen lintuatlas. - SLY:n Lintutieto. 520 s.

Pakkala, T. & Väisänen, R. A. 2000: Lintuatlakset uusille urille. - Linnut 35:6-10.

Pakkala, T., Tiainen, J. & Väisänen, R. A. 2001: Kesäatlas käynnistyi vuonna 2000. - Linnut 36:11-14.

Pakkala, T. & Väisänen, R. A. 2001: Lintujen kesäatlaksen kartoitusohjeet. - Moniste. 17 s.

Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. - Otava. 567 s.

Summary

Pekka Rahko

A new atlas method was tested in Haukipudas in 2001 as a part of the Summer Bird Atlas Project (University of Helsinki). A method is a territory mapping of 1x1 km square with three field visits. The result of three visits was 44 breeding species. Additional observations made during the breeding season revealed 16 species more.

Taulukko 1. Tutkimusruudun pesimälajit. Lyhenteet: pv/lask. = virallisissa laskennoissa todettu pesimisvarmuus, pv/täyd. = täydennyslaskentojen korottama pesimisvarmuus (tyhjä, jos pesimisvarmuus ei täydennyslaskennoissa parantunut), rev/lask. = virallisissa laskennoissa todettu reviirimäärä, rev/täyd. = täydennyslaskentojen korottama reviirimäärä (tyhjä, jos reviirimäärä ei täydennyslaskennoissa parantunut), – = laji tavattiin laskennoissa, mutta sen ei tulkittu kuuluvan ruudun pesimälajistoon, + = laji käyttää ruutua, mutta yksikään reviiri tai pesimäpaikka ei painotu ruudun sisään, (6) = vain 6 ensimmäistä reviiriä laskettu.

Table 1. Bird species observed in the study square. pv/lask. = breeding evidence on the basis of three field visits, pv/kok. = breeding evidence after additional observations, rev/lask. = pair number on the basis of three field visits, rev/kok. = pair number after additional observations, – = the species was observed in the study, but considered as improbable breeding species, + = the species was present in the study square, but the majority of the territory was situated outside the square, (6) = only 6 first pairs were counted.

laji	pv/lask.	pv/täyd.	rev/lask.	rev/täyd.	laji	pv/lask.	pv/täyd.	rev/lask.	rev/täyd.
tavi	3		1		laulurastas	2	4	1	2
sinisorsa	3		1		punakylkirastas	8		3	
tukkasotka	5		3		ruokokerttunen	2		2	
telkkä	3		1		viitakerttunen		4		1
tukkakoskelo	5		3		hernekerttu	2	4	2	
pyy	2		+		lehtokerttu	4		4	
teeri	1	4	–	1	sirittäjä	4		2	
taivaanvuohi	4		2		tiltaltti		4		+
lehtokurppa	2		1		pajulintu	8		(6)	
isokuovi	3		1		hippiäinen	2	4	1	
valkoviklo	2	4	–	1	harmaasieppo		2		+
metsäviklo		4		1	kirjosieppo	6		6	
rantasipi	4		1		hömötiainen		1		+
naurulokki	3		1		töyhtötiainen		1		+
kalalokki	1		+		kuusitiainen		4		1
sepelkyyhky	3	4	1		sinitiainen	2	4	2	
tervapääsky		1		+	talitiainen	6		3	
käenpiika		4		+	puukiipijä	2		1	
palokärki	2	4	1		närhi	1		+	
käpytikka		2		+	harakka	3		+	
haarapääsky	3	7	1	7	varis	6		2	
räystäspääsky		4		1	varpunen	5	8	1	
metsäkirvinen	6		3		peippo	6		(6)	
västäräkki	6		2		järripeippo	2		1	
peukaloinen		4		1	viherpeippo	2	4	1	
rautiainen	4		3		vihervarpunen	2	4	2	
punarinta	6		6		punavarpunen		4		1
leppälintu	2	4	1		punatulkku	2	5	–	+
pensastasku	4		1		keltasirkku	4		2	
mustarastas	2	4	–		pajusirkku	4		2	
räkättirastas	6	7	3						

Taulukko 2. Pesimisvarmuusindeksit 1-8 ja niiden jaottelu (A-D). Indeksien tarkemmasta määrittelystä kts. Pakkala & Väisänen 2001.
Table 2. The breeding evidences used in the study. A = improbable breeding, B = possible breeding, C = probable breeding, D = confirmed breeding. For more information see Pakkala & Väisänen 2001.

A. Epätodennäköinen pesintä
1. Havaittu laji paikallisena pesimäaikaan, mutta todennäköisesti se ei pesi ruudussa.
B. Mahdollinen pesintä
2. Havaittu yksittäinen lintu kerran lajille sopivassa pesimäympäristössä, ja lajin pesintä ruudussa on mahdollista.
3. Havaittu pari kerran lajille sopivassa pesimäympäristössä, ja lajin pesintä ruudussa on mahdollista.
C. Todennäköinen pesintä
4. Havaittu laulava, soidinmenoja esittävä tai muuten samalla paikalla oleskeleva koiras eri päivinä.
5. Havaittu samalla paikalla oleskeleva naaras tai pari eri päivinä, tai linnun käyvän useasti todennäköisellä pesäpaikalla.
6. Havaittu lintu tai pari rakentamassa pesää, varoittelemassa, näyttelemässä siipirikkoa tai hyökkäilemässä, tai nähty pesä, jossa samanvuotista rakennusmateriaalia tai havaittu hautomalaikku pyydystetyllä linnulla.
D. Varma pesintä
7. Havaittu epäsuora todiste varmasta pesinnästä. Esim. havaittu emo kantamassa ruokaa poikasille ja pesän voidaan katsoa olevan ruudun alueella.
8. Havaittu suora todiste varmasta pesinnästä, eli kuultu poikasten ääntelevän pesässä tai nähty pesä, jossa munia tai poikasia.

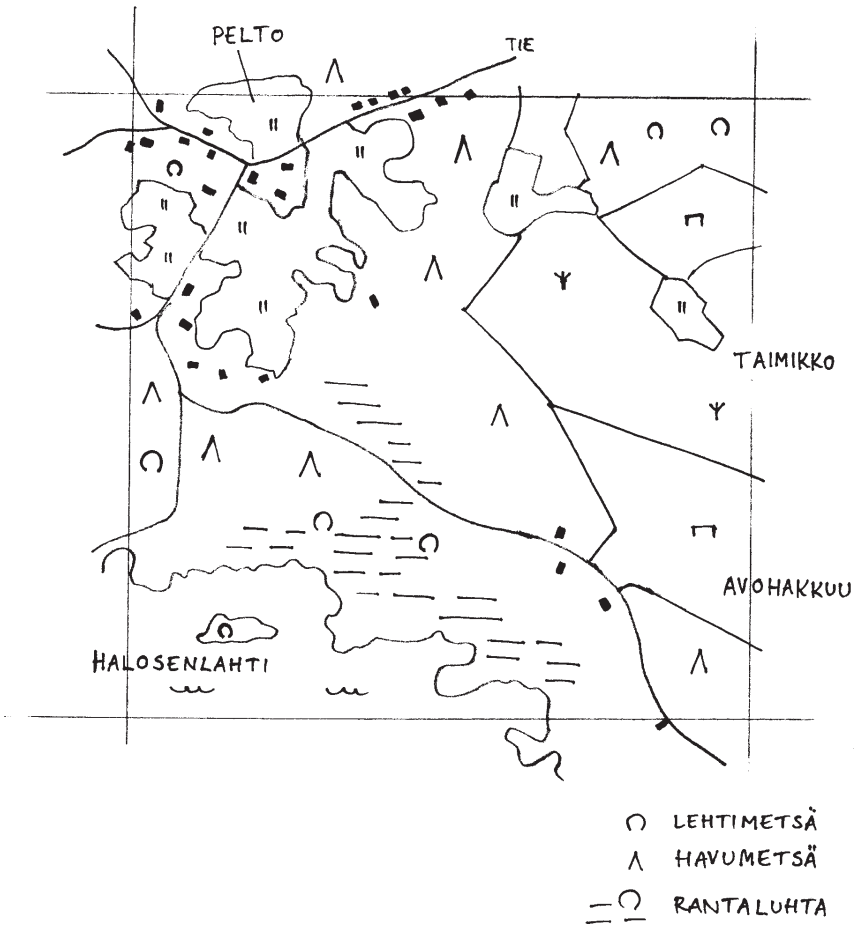

Kuva 1. Tutkimusruudun biotoopit.
Fig. 1. The biotopes of the study area.

PIKKUHARVINAISUUDET POHJOIS-POHJANMAALLA - ESIINTYMINEN JA TUNNISTAMINEN

Osa 1

Jari Peltomäki ja Harri Taavetti/Finnature

Artikkeli esittelee sanoin ja kuvin muutamia säännöllisimmin alueellamme esiintyviä harvinaisuuksia. Tekstissä pyritään tuntomerkkien lisäksi valottamaan lajien esiintymiskuvaa, eli mistä ja milloin kyseisiä lajeja kannattaa etsiä.

Kirjoitus perustuu Harri Taavetin 11.9. 2002 PPLY:n kuukausikokouksessa pitämään esitelmään.

Artikkeli on jaettu kahteen osaan: ei-varpuslintuihin ja varpuslintuihin. Tässä ensimmäisessä osassa esitellään ei-varpuslinnut.

Jääkuikka (*Gavia adamsii*)

Jääkuikkia (tuttavallisemmin 'ada') nähdään useimmin kuikkalintumuuton aikaan keväin syksyin hyvillä merimuuttopaikoilla (Siikajoen Tauvo, Hailuodon Marjaniemi jne.). Keväällä parasta aikaa on toukokuun loppupuolisko, syksyllä loka-marraskuu. Syksyllä parhaat mahdollisuudet jääkuikan näkemiselle ovat, kun tuuli kääntyy pohjoisen ja lännen välille ja ilma jäähtyy merkittävästi tai säätyyppi muuten muuttuu.

Kuikka- ja kaakkuriparvessa muuttaessaan jääkuikkalajit (jääkuikka ja amerikanjääkuikka *G. immer*) erottuvat huomattavasti suurempina 'möhkäleinä' ja siivenisku on rauhallisempaa (merimetsomaista). 'Immeri' on kuitenkin tavallisesti hieman pienikokoisempi kuin jääkuikka.

'Jäägavioiden' alavatsa on lennossa roikkuva ja jalat ovat suuret pompulat linnun peräpäässä. Usein myös syntyy vaikutelma, että lintu pitää kaulaa notkolla ja nokkaa kaakkurimaisesti ylöspäin.

Uivasta jäägaviasta näkee yleensä heti, että kyseessä todellakin on iso lintu. Kaula ja nokka erottuvat pienempiä serkkujaan huomattavasti paksumpina. Uiva 'ada' pitää nokkaa yleensä voimakkaasti yläviistoon (ylvään ja leuhkan näköinen), kun taas 'immeri' pitää sitä vaakatasossa. Tämä ei kuitenkaan ole varma tuntomerkki!

Vanha, juhlapukuinen jääkuikka

Mustassa kaulassa on kaksi kaulasepeltä. Nokka on valtava, paksu ja 'adalla' luunkeltainen, 'immerillä' musta. Huomaa, että kirkasta taustaa vasten tai vastavalossa 'adan' vaalea nokka voi ikään kuin "kadota", kun taas 'immerillä' musta paksu nokka näkyy silloin erityisen hyvin. Myötävalossa 'adan' nokka loistaa kuin halogeeni. Nokkaa lukuun ottamatta kummankin lajin puvut ovat lähes identtiset. Selkäpuoli on kuikkamaisesti musta, valkoisen ruutukuvioinnin kirjoma.

Nuori/talvipukuinen jääkuikka

Nokka ei ole niin vaalea kuin vanhalla linnulla: nokan tyvellä on tummaa varjostusta. Kuitenkin nokan kärki on aina vaaleankellansävyinen (kärki voi taas "kadota"). Nuorella immerillä voi myös olla hyvinkin vaalea nokka, mutta vaalea väri on aina harmaa, ei kellansävyinen. Lisäksi nokan kärki ja ylänokan harja ovat aina tummat.

Uivalla nuorella jääkuikalla kaulansivut ovat vaalean ruskeanharmaan (maitokahvin) sävyiset, eikä vaaleaan kaulaan muodostu kovin jyrkkää kontrastia. Immerillä taas niska ja kaulansivut ovat tumman mustanharmaat ja kontrasti on jyrkempi. Adalla vaaleaa on yleensä myös silmän ympärillä, jonka johdosta silmä erottuu, kun taas immerillä ei.

Nuorella jääkuikalla selkä on varsin voimakkaasti vaalean suomukuvioinnin kirjoma. Näin on myös nuorella immerillä, mutta kuviointi ei ole niin vaaleaa ja hyvin erottuvaa. Vanhoilla talvipukuisilla linnuilla selkä on melko tasavärinen.

Huomaa, että loppusyksyn huonot valaistusolosuhteet voivat tehdä tepposet, eli varmaa määritystä varten lintu täytyy nähdä suhteellisen hyvin!

Haarahaukka (*Milvus migrans*)

Haarahaukan voi nähdä huhtikuulta syyskuulle lähes missä vain, havaintojen painottuessa kuitenkin huhtitoukokuulle ja rannikkoseudulle, kevätmuutolla oleviin lintuihin. Mitään erityistä paikkaa lajille on mahdoton sanoa, sen voi nähdä missä tahansa muutontarkkailun ohessa tai vaikkapa autosta nelostien päällä kaartelemassa.

Haarahaukka on melko suurikokoinen ja tumma petolintu. Kaukaa lennossa nähtynä huomio kiinnittyy ensimmäisenä pitkiin ja leveäkärkisiin siipiin. Kaarrellessaan haarahaukka roikottaa siipiä siten, että siiven tyvi on noin ruumiin tasalla ja siiven kärjet ovat loivasti alaspäin. Näin lintu muistuttaa jopa kotkia, mutta muodoltaan 'milvus' on hontelompi, kapeasiipisempi. Liitäessään sen siiventaive on voimakkaasti eteen työntyvä ja myös siiven takareuna kaartuu voimakkaasti. Tällöin olemus voi olla lähes sääksimäinen! Siiven kärjet ovat leveät, kuusi harittajaa erottaa haarahaukan kaikista muista haukoista.

Pitkä pyrstö on loivasti supussa,

Kuva 1. Huomaa haarahaukan pitkä lovipyrstö, kuusi mustaa harittajaa ja vaaleat lautumat käsisiiven tyvellä. Liidossa siiventaipeet ovat voimakkaasti eteentyöntyvät ja takareuna on jyrkästi S:llä.
Fig. 1. Black Kite (Milvus migrans).

mutta on selvästi lovipäinen. Kaartelussa ja pyrstön ollessa täysin levitetty lovi häipyy. Silloin pyrstö näyttää tasakärkiseltä ja teräväkulmaiselta, ikään kuin kolmiolta. Huomaa, että voimakkaassa sulkasadossa tai kun pyrstö on vahingoittunut, lovi voi olla mahdoton havaita.

Väritykseltään vanha haarahaukka on melko tasaisen tumman harmaanruskea. Käsisulkien kärjet eli harittajat ovat laajalti mustat. Käsisulkien tyvet (sisimmät käsisulat kokonaan) ovat vaaleammat muodostaen ns. ”aquila-laikun”. Yläpuolella siiven peitinhöyhenten yli kulkee vaalea lautuma. Muuten yläpuoli on varsin tasaisen värinen. Pää on yleensä muuta ruumista vaaleampi ja silmän ympärillä on heikko tumma ”rosvonaamari”.

Syksyiset nuoret linnut ovat väritykseltään räikeämpiä: alapuoli on voimakkaan viiruinen ja vaalea käsisulkien tyvilaikku on voimakkaampi kuin vanhalla linnulla. Alaperä on vaalea. Tumma naamari vaaleassa päässä on voimakkaampi. Yläpuolella vaaleat peitinhöyhenten kärjet muodostavat selkeät juovat.

Huomaa, että esimerkiksi ruskosuo- ja mehiläishaukatkin ovat kauempaa nähtynä ”suuria, tummia petolintuja”. Niilläkin voi pyrstön vahingoittumisen tai sulkasadon seurauksena olla lovipyrstö. Varmaan (tai paremminkin julkaisukelpoiseen) haarahaukkamääritykseen täytyy siis pyrstön muodon lisäksi havaita muitakin muoto- ja värituntomerkkejä! Kertaa myös näiden tavallisempien lajien tuntomerkit, jolloin milvuksen näköisen linnun osuessa kohdalle tiedät, mihin tulee kiinnittää huomiota!

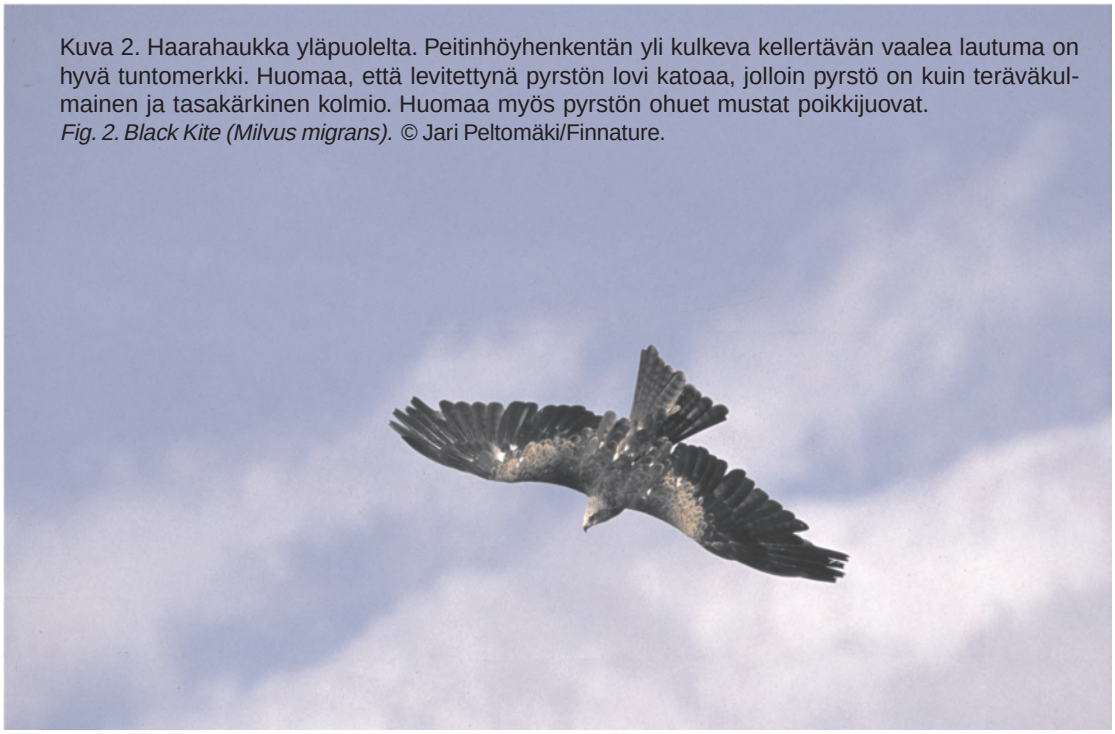

Kuva 2. Haarahaukka yläpuolelta. Peitinhöyhenkentän yli kulkeva kellertävän vaalea lautuma on hyvä tuntomerkki. Huomaa, että levitettynä pyrstön lovi katoaa, jolloin pyrstö on kuin teräväkulmainen ja tasakärkinen kolmio. Huomaa myös pyrstön ohuet mustat poikkijuovat.
Fig. 2. Black Kite (Milvus migrans). © Jari Peltomäki/Finnature.

Kuva 3. Nuori punajalkahaukka. Siipisulkien pohjaväri on valkoinen kontrastoituen kellertävään peitinhöyhenkenttään (piilossa pyrstön takana). Siiven takareunassa on leveä musta juova kärjestä tyveen saakka. Rinnan juovitus on aika ohutta ja väriltään harmahtavaa. Pohjaväriltään posket ja alapuoli ovat lähes valkoiset.
Fig. 3. Juvenile Red-footed Falcon (Falco vespertinus). © Jari Peltomäki/Finnature.

Punajalkahaukka (*Falco vespertinus*)

Punajalkahaukkoja, eli 'vespareita', on havaittu huhtikuulta lokakuulle, mutta eniten syyskuussa, kun nuoret linnut harhailevat muuttomatkoillaan. Määrät vaihtelevat vuosittain suuresti: joinakin vuosina Suomessa havaitaan vain muutama lintu (PPLY:n alueella ei välttämättä ollenkaan), joinakin vuosina suorastaan invaasiomaisesti (silloinkin havainnot painottuvat Etelä- ja Kaakkois-Suomeen). Eniten havaintoja tehdään rannikon rantaniityillä yms., mutta myös esim. Tyrnävän peltoaukeat voivat olla potentiaalisia paikkoja.

Vanhat linnut

Vanhat linnut, niin koiraat kuin naaraatkin, ovat helposti tunnistettavia. Koiras on tasaisen harmaa ilman minkäänlaista kuviointia sen paremmin vatsapuolella kuin siipi- tai pyrstösulissakaan. Siipien alapinnat vaikuttavat tasaisen mustilta poiketen selvästi harmaasta ruumiista. Alaperän punainen erottuu yleensä vain erityisen suotuisassa valaistuksessa. Yläpuolella huomio kiinnittyy hopeanharmaisiin käsisulkiin, jotka saavat käsisiiven välkkymään lähes valkeana. Muu yläpuoli on harmaa, pää ja pyrstö erottuvat mustina.

Myös keväiset vesparinaaraat ovat hyvin nähtyinä helppoja tunnistaa. Jo kaukaa huomio kiinnittyy vaaleaan, oranssinsävyiseen päähän, joka erottuu jyrkästi tummasta etuselästä. Lähempää nähtynä vesparinaaras on yksi kauneimmista (peto)linnuista. Päälaki on oranssi ja pään sivulla erottuu irrallinen musta rosvonaamari ja viiksijuovantynkä. Posket ja kurkku ovat valkeat. Selkäpuoli ja pyrstö ovat kauniin sinertävänharmaat mustalla poikkijuovituksella. Vatsapuolen väri vaihtelee lähes valkeasta tumman oranssiin (päälaen värinen), ja rinta on joko yksivärinen tai kapeaviiruinen. Siipisulkien alapinta on räikeän mustavalkoruutuinen, ja siiven kärkeä ja takareunaa kiertää leveä musta reunus.

Nuoret linnut

Nuoret linnut ovatkin jo vaikeampi pala. Ne muistuttavat suuresti nuorta nuolihaukkaa, ja joskus ne sotketaan jopa tuulihaukkaan. Istuvat linnut voidaan sotkea myös naaraspukuiseen ampuhaukkaan.

Istuvaa lintua katsottaessa huomio kannattaa kiinnittää linnun muotoon: vesparilla ja nuolihaukalla siivenkärjet ulottuvat noin pyrstön kärjen tasalle, kun taas ampu- ja tuulihaukalla siivet jäävät paljon pyrstöä lyhyemmäksi. Myös ampu- ja tuulihaukan selvästi heikommat naamakuviot ja tuulihaukan punaruskea selkä poikkeavat selvästi nuoresta vesparista. Ongelmaksi jää siis nuori nuolihaukka.

Istuvalla linnulla huomio kannattaa kiinnittää pään yksityiskohtiin, pyrstön ja selkäpuolen väritykseen sekä vatsapuolen viirutukseen. Nuoren vesparin päässä naamari ja siitä erottuva lyhyt viiksijuova näkyvät kaikkein mustimpana. Musta kuvio vaikuttaa lisäksi irralliselta, sillä se

Kuva 4. Nuori punajalkahaukka selkäpuolelta. Musta naamari ja viiksijuova erottuvat päässä tummimpina. Lisäksi ne ovat irralliset, vaaleiden höyhenten ympäröimät. Yläpuoli on harmaanruskea ja suomukuvioinen, tertiaalit ovat poikkijuovaiset. Kontrasti tummempiin siipisulkiin on selvä. Siivenkärjet ulottuvat pyrstönkärjen tasalle. Kaikki pyrstösulat ovat poikkijuovaiset.
Fig. 4. Juvenile Red-footed Falcon (Falco vespertinus). © Jari Peltomäki/ Finnature.

on joka puolelta vaaleiden höyhenten ympäröimä. Nuoren nuolihaukan koko pää näyttää tummalta. Tosin joidenkin lintujen päälaen etuosa on vaaleampi ja saattaa muodostaa jopa silmäkulmanjuovan aiheen. Vesparilla on lisäksi täydellisempi vaalea niskavyö kuin nuolihaukalla, jonka niskassa on vain kaksi vaaleaa täplää. Vesparilla poskien, kurkun ja koko alapuolen pohjavärin sävy on valkoisempi kuin nuolihaukalla, jolla se on varsin kellertävä. Lisäksi nuolihaukan rinnan viirutus on mustempaa ja leveämpää kuin vesparilla. Vesparin selkäpuolen väritys vaihtelee ruskean ja harmaan välillä valaistuksen mukaan, johon mustat käsisulat kontrastoituvat näkyen muuta yläpuolta, myös pyrstöä, tummempina. Myös tertiaalit ovat juovikkaat. Nuolihaukalla koko yläpuoli on suhteellisen tasaisen mustanruskea ilman selviä kontrasteja. Ehdottoman varma tuntomerkki on pyrstön kuviointi: vesparilla pyrstösulat ovat kauttaaltaan poikkijuovaiset, kun taas nuolihaukalla pyrstö näyttää etenkin yläpuolelta tasaväriseltä. Myös alapuolella poikkijuovitus rajoittuu sulkien reunoihin, mutta alapuolelta tämä on vaikeampi havaita. Kaksi keskimmäistä pyrstösulkaa ovat aina täysin yksivärisen juovattomat.

Lennossakin muutamat em. tuntomerkit näkyvät, mutta silloin huomio kannattaa kiinnittää siiven alapinnan kuviointiin. Vesparilla siipisulat ovat räikeän mustavalkoruudulliset kontrastoituen kellertävänsävyiseen peitinhöyhenkenttään. Nuolihaukalla koko siiven alapinnan pohjaväri on kellertävä ilman selviä kontrasteja. Lisäksi vesparilla siiven takareuna on leveälti musta siiven kärjistä tyviin saakka. Nuolihaukalla musta juova rajoittuu käsisulkiin, eli siiven kärkiosaan.

Syksyiset 2-kv koiraat muistuttavat vanhoja, mutta siivet ovat riemunkirjava sekoitus uusia, tasavärisen mustia ad-sulkia ja vaihtumattomia, mustavalkoruudullisia juv-sulkia. Myös pyrstö on vielä kirjava.

Toisin kuin usein kuulee väitettävän, muodoltaan nuoret vesparit ja nuolihaukat eivät juuri eroa toisistaan.

Tunturihaukka (*Falco rusticolus*)

Tunturihaukkoja, eli 'rusteja', nähdään useimmin loppusyksystä, kun nuoret linnut muuttavat etelämmäs, mutta joskus myös alkukeväästä. Talvihavaintojakin on muutama. Oulun seudun "varmin" rustipaikka taitaa olla Tyrnävän pellot. Myös rannikkoa seurailevia muuttavia lintuja ovat muun muutonseurannan ohessa jotkut 'hannuhanhet' nähneet. Laji siis pitää avoimista paikoista. Laajoilla peltoaukeilla kannattaa ladon katoilla ja sähkötolpilla olevat linnut tarkistaa huolella, samoin kuin rantakallioilla ja -kivillä istujat!

Rusti on maailman suurin falco - eli iso! Siiven kärkiväli on naaraskanahaukan ja hiirihaukan luokkaa - tai jopa isompi. Muodoltaan rusti on erilainen, eli pitkäsiipinen.

Vanhat rustit ovat paikkalintuja ja muuttavat äärimmäisen harvoin etelämmäs, eli lähes kaikki täällä havaittavat rustit ovat nuoria. Ellei erikseen mainita, kaikki seuraavat tuntomerkit koskevat nuoria.

Rusti on sekoitettavissa muista meikäläisistä pedoista kana- ja muuttohaukkaan. Muihin petolintusukuihin verrattuna rustin siivet ovat muodoltaan tyypilliset jalohaukan eli falcon siivet, eli pitkät ja terävät. Muihin falcoihin verrattuna siivet ovat sitä vastoin hyvin leveät ja pyöreäkärkiset. Pyrstö on varsin pitkä ja leveä. Vatsa ja koko alapuoli on roteva.

Nuori skandinaavinen, eli meillä esiintyvä rusti on yleisvärityksel tään yllättävän tumma. Yläpuoli on melko tasaisen tumman ruskeanharmaa. Lähempää erottuu vaaleista höyhenreunuksista muodostuvaa suomukuviointia. Tämä vaalean määrä vaihtelee aika paljon, mutta aina yläpuoli on hyvin tasavärinen ilman kontrasteja. Pyrstön seutu erottuu vain hieman vaaleampana.

Parhaat rustin tuntomerkit löytyvät kuitenkin alapuolelta. Siiven alapeitinhöyhenet ovat hyvin tummat ja voimakkaasti kuvioidut, kun taas siipisulat ovat lähes kuviottoman harmaat. Tämä muodostaa siiven

Kuva 5. Nuori tunturihaukka. Huomaa, että viiksijuova voi olla varsin selvä. Posket ovat kuitenkin aina viiruiset. Selkäpuolen yleisväri on tumman kylmänharmaa. *Fig. 8. Juvenile Gyr Falcon (Falco rusticolus).* © Jari Peltomäki/Finnature.

alapinnalle selvän kontrastin. Rinta ja vatsa ovat leveiden pitkittäisjuovien kirjomat. Tummilla yksilöillä alapuoli voi vaikuttaa hyvinkin tummalta. Leveimmät ja voimakkaimmat kuviot ovat kupeilla.

Päänkuviot ovat myös tärkeät. Niisäkin esiintyy vaihtelua, mutta tavallisesti viiksijuova on melko selvä, mutta kuitenkin diffuusi. Tämä johtuu hyvin pitkälti siitä, että myös posket ovat juovikkaat, eivätkä kuviottoman valkoiset tai kellertävät, kuten muuttohaukalla. Usein näkyy myös leveä, vaalea silmäkulmanjuova.

Tunturihaukka vs. kanahaukka

Rustilla on paljon pitemmät ja terävämmät siivet kuin kanahaukalla, mutta lyhyempi pyrstö. Pyrstö on tiheästi ohuiden poikkijuovien kirjoma, kun taas kanahaukalla on muutama leveä tumma juova. Myös lentotyyli on erilainen: kanahaukka lentää syvin, kauhovin ja tehottoman tuntuisin siiveniskuin, joita seuraa lyhyt liito. Rustin siiveniskut ovat matalat ja joustavat. Näyttää siltä, että vain pitkä käsisiipi liikkuu. Kaiken kaikkiaan rustin lento on hyvin tehokkaan ja vaivattoman näköistä, kun taas kanahaukka näyttää tekevän paljon ”turhaa työtä” eteenpäin päästäkseen.

Kanahaukan silmä on aina keltainen tai oranssi, rustilla aina tumma.

Tunturihaukka vs. muuttohaukka

Päinvastoin kuin kanahaukalla, muuttohaukalla on huomattavasti kapeammat ja terävämmät siivet kuin rustilla. Etenkin käsisiipi on kapeampi ja siten myös terävämpi. Pyrstö on taas lyhyempi. Sivukuva lennossa on atleettisempi, rintavampi (rustilla tynnyrimäisempi). Siiven alapinta on muuttohaukalla varsin kontrastiton: sekä peitinhöyhenet että siipisulat ovat varsin voimakkaasti kuvioidut. Päänkuviot ovat voimakkaammat, etenkin vanhoilla muuttohaukoilla. Viiksijuova on pikimusta ja kontrastoituu vitivalkoisiin poskiin.

Keräkurmitsa (*Charadrius morinellus*)

Keväällä vanhojen keräkurmitsojen muuton huippu on lyhyt, toukokuun viimeiseltä viikolta kesäkuun ensimmäiselle viikolle. Tällöin muuttoparvia voi nähdä ’rullailemassa’ laajoilla mullospelloilla. Useimmiten niitä on nähty Siikajoen Karinkannan ja Säärenperän sekä Lumijoen pelloilla, mutta niitä voi näh-

Kuva 6. Nuori keräkurmitsa. Selvät vaaleat silmäkulmanjuovat yhdistyvät niskassa muodostaen sinne selvän V-kuvion. Rinnassa on selvä vaalea poikkijuova.
Fig. 6. Juvenile Dotterel (Charadrius morinellus). © Jari Peltomäki/Finnature.

dä missä vain karhituilla tai kylvetyillä, laajoilla mullospelloilla.

Syksyllä laji on harvinaisempi, mutta etenkin nuoria lintuja voi nähdä rantaniityillä ja kahlaajahietikoilla elo-syyskuussa. Hyviä paikkoja ovat mm. Tauvon Ulkonokka ja Munahieta sekä Hailuodon Pohjoisranta ja varmaankin myös Pökönnokka.

Keväiset vanhat linnut

Vanhat linnut eivät tuota määritysongelmia. Jos muuttoparvi tai vaikkapa yksittäinenkin lintu on laskeutunut mullokselle, ne kyllä löytyvät helposti, kun skannaa kiikareilla huolellisesti. Kurmitsat ikään kuin rullaavat peltoa pitkin töksähtelevästi, ja ovat myös pelottomia.

Näkyvimmät tuntomerkit ovat hyvin valkoinen silmäkulmanjuova, jotka yhtyvät niskassa v-kuvioksi ja hienot oranssin-mustan-harmaanruskeat alapuolen kuviot. Naarailla vatsakuviot ovat voimakkaamman väriset kuin koirailla.

Nuoret/talvipukuiset syksyllä

Keräkurmitsa on kooltaan selvästi kapustarintaa pienempi. Myös nuorilla linnuilla on selvä silmäkulmanjuova, jotka niskassa yhtyvät v-kuvioksi. Rinnassa on heikko, mutta selvästi erottuva vaalea poikittaisjuova. Lennossa siipijuovat puuttuvat, vain uloimmassa käsisulassa on valkoinen ruoti. Kainalot ovat väriltään vaaleanharmaat, tummemmat kuin kapustarinnalla, mutta vaaleammat kuin ”rarikurmitsoilla”. Nuorilla yläpuoli on voimakkaammin suomukuvioinen kuin vanhoilla talvipukuisilla linnuilla.

Heinäkurppa (*Gallinago media*)

Jostain syystä heinäkurppa on PPLY:n alueella yllättävän harvinainen, vaikka muualla Suomessa niitä nähdään joka syksy paljonkin. Samalta pellolta voi löytyä useitakin lintuja! Yksi syy ehkä on, että sopivaa biotooppia on yksinkertaisesti liikaa, eli linnut hajaantuvat. Toisaalta idästä tulevien lintujen päämuuttoreitti näyttäisi kulkevan linjan Kuhmo-Pori eteläpuolella ja Skandinavian populaatio muuttaa Ruotsin puolelta, eli PPLY:n alue on

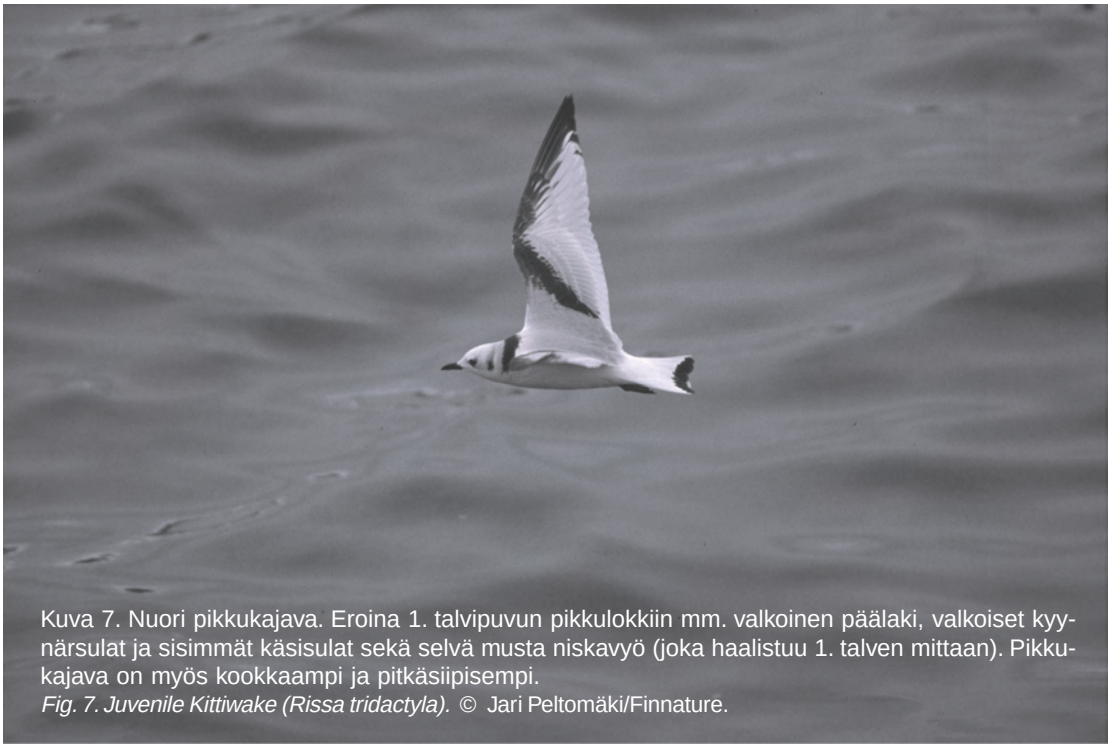

Kuva 7. Nuori pikkukajava. Eroina 1. talvipuvun pikkulokkiin mm. valkoinen päälaki, valkoiset kyynärsulat ja sisimmät käsisulat sekä selvä musta niskavyö (joka haalistuu 1. talven mittaan). Pikkukajava on myös kookkaampi ja pitkäsiipisempi.
Fig. 7. Juvenile Kittiwake (Rissa tridactyla). © Jari Peltomäki/Finnature.

ikään kuin väliinputoajan asemassa.

Heinäkurppa nimensä mukaisesti pitää kuivasta heinikosta/ruohikosta, ja voi löytyä myös ihan sänkipellosta. Lajia siis kannattaa hakea kuivemmista paikoista kuin taivaanvuohta. Paras aika lienee elokuun lopulta syyskuun loppuun. Rantapellot, laitumet ja -niityt sekä matalat ruderaatit kannattaa kompata läpi.

Kooltaan heinäkurppa on selvästi suurempi kuin 'pässi'. Se räpsähtää lentoon paljon raskaammin ja äänekkäämmin siiveniskuin, lentää yleensä vain muutaman metrin ja laskeutuu uudestaan. Heinäkurppa on yleensä myös hiljainen, mutta joskus kuulee hiljaisen, vaivautuneen kuuloisen "ääh"-äänen. 'Pässi' usein äyskähtää vihaisesti lentoon lähtiessään ja lentää sik-sakkia satojakin metrejä.

Kun heinäkurppa räpsähtää jaloista, näkyvin pukutuntomerkki on laajalti valkoiset pyrstön reunasulat. Tämä tuntomerkki näkyy vain lentoon lähtiessä ja laskeutuessa ja on ehkä paras seikka, johon kiinnittää huomiota ensimmäisillä kerroilla. Pässillä näkyy yleensä selvä valkoinen kyynärsiiven takareuna, joka heinäkurpalla ei erotu. Sen sijaan heinäkurpalla on selvempi siipijuova siiven keskellä. Siiven alapinnat ovat tasaisen tummat, pässillä siellä on vaaleita juovia. Yleisvaikutelmaltaan heinäkurppa on pässiä tummempi.

Jos heinäkurpan näkee maassa, esim. pihanurmikolla, sen näkyvimpiä tuntomerkkejä ovat laajalti valkokärkiset peitinhöyhenet (jotka muodostavat kolme valkoista siipijuovaa), voimakkaan poikkijuovaiset kupeet vatsaan saakka (pässillä laajalti valkoinen vatsa, tämä tuntomerkki näkyy myös lennossa) ja lyhyempi nokka (n. 1,5 kertaa päänpituus, kun pässillä se on yli 2 kertaa).

Pikkukajava (*Rissa tridactyla*)

Pikkukajavia on havaittu loppusyksystä loppukevääseen, lähinnä rannikolla. Toisaalta niitä varmaankin voisi löytyä joiltain isoilta järviltäkin, etenkin syksyllä. Joten Etelä-Suomen reissulla kannattaa pysähtyä vaikka Pulkkilan Uljuan padolla katkaisemaan tylsää nelostien jyräämistä!

Heinäkurpan ohella pikkukajava on ihmeellisen harvinainen PPLY:n alueella, kun Suomenlahdella ja vielä Kristiinankaupungissakin niitä nähdään joskus suorastaan parvittain.

Vanha lintu

Vanhat 'rissat' muistuttavat kalalokkia. Merellä lentäessään rissoilla on kuitenkin aivan eri habitus kuin kalalokeilla. Tätä on vaikea kuvata kirjallisesti, mutta yritetään!

Pikkukajavan siivenkäyttö on erilaista, tehokkaamman, jäykemmän ja nykivämmän näköistä. Kalalokki on jotenkin laiskemman oloinen. Rissa vaikuttaa myös isopäisemmältä, kuin lokin ja valtamerilinnun väliltä. Tämän toteaminen vaatii kokemusta kummastakin lajista, sillä kovassa tuulessa kalalokkikin voi käyttäytyä varsin rissamaisesti.

Värituntomerkeistä näkyy ehkä helpoimmin vaalea lautuma käsisiiven tyvellä: harmaan peitinhöyhenkentän ja mustan siivenkärjen välillä vilkkuu selvästi vaaleampi alue. Siinä vaiheessa kun huomaa siivenkärjen olevan "musteeseen kastettu" (eli siivessä ei ole kalalokin valkoista kärkilaikkua), on tämä vaalea alue yleensä näkynyt jo hyvän tovin. Sii-

Kuva 7. Vanha pikkukajava. Huomaa kolmivärinen siiven yläpinta: ”musteeseen kastetut” siivenkärjet, harmaa peitinhöyhenkenttä ja niiden välissä oleva vaalea alue, jonka näkyminen vaihtelee valaistuksen mukaan. Jalat ovat mustat.
Fig. 7. Adult Kittiwake (Rissa tridactyla). © Jari Peltomäki/Finnature.

pi on siis tavallaan kolmivärinen. Istuvalla linnulla varmin tuntomerkki on lyhyet, mustat jalat.

Nuori lintu

Nuoret linnut muistuttavat pikkulokkia. Siiven yläpinnalla on musta M-kuvio, eli leveä musta juova siiven etureunan ja peitinhöyhenkentän poikki. Siiven takareuna on puhtaan valkoinen, peitinhöyhenkenttä ja selkä harmaat. Niskassa on leveä musta vyö ja silmän takana musta laikku. Päälaki on valkoinen.

Pikkulokilla on samanlainen musta M-kuvio siivellä, mutta etenkin siiven etureuna ja kärjet ovat leveämmin mustat ja kontrasti valkoisiin takareunoihin on diffuusimpi. Siiven takareuna ei myöskään ole puhtaan valkoinen, vaan etenkin kyynärsulissa on harmaa juova. Hyvin nuorella linnulla on myös seläs-sä voimakasta mustaa kuviointia ja päälaella on musta lakki. Loppusyk-systä, kun pikkulokki sulkii jo ensimmäiseen talvipukuun, se muuttuu enemmän rissan näköiseksi: mustankirjava selkä muuttuu harmaaksi ja päälaen lakki haalistuu, pysyen kuitenkin tummana. Tärkeä pikkulokin tuntomerkki on siiven alapinnan tyvellä, siiven takareunassa oleva tumma laikku, joka rissalta puuttuu. Koko ja muotokin poikkeavat: pikkulokki on pienempi ja lyhytsiipisempi, ja lento on paljon kevyemmin hyppelehtivää.

Summary

Minor rarities in Northern Ostrobothnia. Part 1: Occurrence and identification.

Jari Peltomäki & Harri Taavetti/ Finnature

The article describes the most common non-passerine minor rarities occurring in Northern Ostrobothnia: White-billed Diver (*Gavia adamsii*), Black Kite (*Milvus migrans*), Red-footed Falcon (*Falco vespertinus*), Gyr Falcon (*Falco rusticolus*), Dotterel (*Charadrius morinellus*), Great Snipe (*Gallinago media*) and Kittiwake (*Rissa tridactyla*). The second part will describe the passerine species.

SIIKAJOEN TAUVON ULKONOKAN PESIMÄLINNUSTO VUOSINA 2001-2002

Ville Suorsa

Siikajoen Ulkonokan pesimälinnustossa esiintyy levinneisyydeltään sekä eteläisiä, pohjoisia että vastikään maamme pesimälinnustoon kotiutuneita lajeja. Ulkonokalla pesii myös useita maassamme uhanalaisiksi luokiteltuja lintulajeja. Ulkonokka kuuluukin Siikajoen, Liminganlahden, Hailuodon ja Haukiputaan saariston muodostamaan ainutlaatuiseen vesi- ja rantalintujen elinympäristökokonaisuuteen.

Minulla oli kesätöiden ohessa vuosina 2001-2002 mahdollisuus tutustua alueeseen ja kartoittaa sen pesimälinnustoa. Keskityin työssäni kuitenkin tarkimmin vain alueen pesiviin kahlaaja- ja lokkilintuihin, koska ne ovat Ulkonokan arvokkaimmat ja mielenkiintoisimmat lajiryhmät. Tarkastelen lisäksi Ulkonokalle 1980-luvun alussa perustetun luonnonsuojelualueen sijaintia 2000-luvun alun arvokkaimpiin lintujen pesimäalueisiin nähden.

Aiemmin Tauvon pesimälinnustoa käsittelevää materiaalia on julkaistu varsin vähän, lähinnä vain Tauvon lintuaseman toiminnasta kertovassa Aureolan erikoisnumerossa (1/1983). Muista julkaisuista löytyi tietoja vain uhanalaisten lajien pesimämenestyksestä.

Tutkimusalue

Ulkonokka sijaitsee Perämeren rannikolla Tauvonniemen pohjoisosissa, noin 60 kilometriä Oulusta lounaaseen (kuva 1). Ulkonokan luonnollisena rajana lännessä ja pohjoisessa on Perämeri ja etelässä karu mäntymetsä. Itälaidalla oleva Merikylänlahti on vajaan kilometrin levyinen ja kolmen kilometrin mittainen matala merenlahti, joka on hiljalleen kuroutumassa Perämeren alueelle ominaiseksi kluuvijärveksi. Vuosien 2001 ja 2002 lintulaskentani rajoittuivat Ulkonokalle ja sen länsilaidalle Munahiedalle (kuvat 5-8). Tutkimusalueen pinta-ala on 3,16 km^2, ja rantaviivaa alueella on yhteensä kahdeksan kilometriä. Tutkimusalueesta lähes puolet, eli 1,52 km^2 on vuonna 1982 rauhoitettua ja liikkumiselta suojattua yksityismaiden luonnonsuojelualuetta (Stora Enson omistuksessa). Luonnonsuojelualueen ulkopuoliset osat ovat yksityisten omistuksessa, joilla myös metsästys on syksyisin sallittua.

Pääpiirteiltään Ulkonokka on matalaa niittyrantaa; paljaita hietikkorantoja on enää alueen länsilaidalla. Ulkonokalla on märkiä saraluhtia ja kuivia jäkälävaltaisia dyynejä, laajoja ruovikoita ja lähes kasvittomia suolamaalaikkuja (kuva 2) sekä pieniä puurykelmiä. Juuri nämä monenkirjavat elinympäristöt tekevät alueesta erikoisen ja monille lajeille sopivan pesimäpaikan. Meriveden korkeusvaihtelut näkyvät alavalla rannalla hyvin selvästi. Normaalia matalampi merivesi paljastaa

Kuva 1. Ulkonokka sijaitsee Liminganlahden ja Hailuodon kuuluisien lintuvesien tuntumassa.

alueen ympärillä olevat laajat rantahietikot ja -lietteet, kun taas tavallista korkeampi merivesi valtaa alleen lähes koko Ulkonokan. Kesällä 2002 vesi nousi pitkälle Ulkonokan keski- ja eteläosiin tuhoten mm. valtaosan tiirojen ja kahlaajien pesistä.

Ulkonokan eteläosassa metsänrajassa sijaitsee vuonna 1965 toimintansa aloittanut Oulun yliopiston omistuksessa oleva lintuasema. Alueen itälaidalla Merikylänlahden rannassa on Bongariliiton ja Pohjois-Pohjanmaan Lintutieteellisen Yhdistyksen vuonna 1996 rakentama lin-

Kuva 2. Ulkonokan k eskiosien paljasta suolamaa-aluetta ja rantaniittyä. © Ville Suorsa.

Kuva 3. Ulkonokka on ollut jo vuosia Perämeren parhaita lapinsirrien pesimispaikkoja. © Ville Suorsa

tutorni. Toinen lintuaseman käytössä oleva lintutorni sijaitsee lintuaseman pihassa.

Pesimälinnuston laskentamenetelmät

Pesimälinnuston laskentaan ja seurantaan kehitetyistä menetelmistä tarkoituksiini sopivat parhaiten saaristolintujen laskenta- ja maalinnuston kartoituslaskentamenetelmä (Koskimies & Väisänen 1988). Edellistä menetelmää noudattaen laskin pesivät sorsa- ja lokkilinnut, jälkimmäisen avulla kartoitin kahlaajien ja varpuslintujen reviirit. Alueella liikkuessani pyrin myös etsimään mahdollisimman paljon lintujen pesiä.

Molempina vuosina laskennat ajoittuivat tutkittavien lajien parhaaseen pesimäaikaan kesä- ja heinäkuulle. Suoritin laskentoja yhteensä 45 päivänä, vuonna 2001 laskentapäiviä kertyi 32 ja vuonna 2002 13. Näin usean päivän aikana laskenta-sää ja -ajankohta luonnollisesti vaihtelivat.

Virhelähteitä on jokaisessa tutkimuksessa, niin myös tässä. Ulkonokalle kerääntyy kesäisin runsaasti pesimättömiä sorsa- ja lokkilintuja, minkä seurauksena niiden parimäärien arviointi on joskus hankalaa. Jäljempänä esitetyt parimääräarviot ovatkin ehdottomia minimiarvioita.

Arvokas pesimälinnusto

Kahden kesän aikana tapasin alueella yhteensä 49 pesivää lintulajia, vuonna 2001 45 ja vuonna 2002 47 lajia (taulukko 1). Pesivien lintujen parimäärä oli vuonna 2001 469, eli selvästi suurempi kuin vuonna 2002 (426 paria). Ulkonokan pesimälinnuston tiheys on tällöin noin 142 paria/km^2. Vuosien 2001-02 parimääräarviot ovat peräisin omista laskennoistani. Esitän samalla myös vertailuja aiempien vuosien pesimälinnuston parimääriin; 1965 (Ojanen 1983), 1966-1975 (Tynjälä 1983), 1976-1978 (Ohtonen ym. 1983) ja 1992 (Matti Tynjälä, kirjall. ilm.).

Kahlaajia

Ulkonokalla pesi molempina vuosina 14 lajia. Kahlaajien parimäärä putosi alueen pesivistä linnuista eniten, vuoden 2001 153 parista vuoden 2002 117 pariin. Kahlaajien parimäärien putoaminen reilulla viidenneksellä hieman ihmetyttää. Kesällä 2002 Ulkonokka näytti kahlaajien kannalta jopa edelliskesää paremmalta pesimäpaikalta, koska jäät olivat talven aikana kaataneet suuren osan rydistä. Esimerkiksi maassamme vahvasti taantuneen tyllin (*Charadrius hiaticula*) parimäärä putosi vuodessa 17 parista alle kolmannekseen (vain 5 paria vuonna 2002)! 1970- luvun lopulla tyllejä on pesinyt 5-10 paria ja kymmenen vuotta myöhemmin kanta oli kasvanut jo 15-20 pariin (Kirkkomäki 1990). Vuoden 1992 laskennoissa tyllejä arvioitiin pesivän 11 paria. Kahden kesän aikana pikkutylli (*C. dubius*) hävisi kokonaan alueen pesimälinnustosta, lapinsirrin (*Calidris temminckii*) pesimäkanta laski alle puoleen ja karikukonkin (*Arenaria interpres*) määrä väheni yli kolmanneksella.

Karikukkoja on pesinyt vuosina 1976-1978 5-10 paria, vuonna 1992 14 paria ja nyt 20/13 (2001/2002) paria. Lapinsirri (kuva 3) on luokiteltu uusimman uhanalaismietinnön (Rassi ym. 2000) mukaan maassamme vaarantuneeksi lajiksi. Perämerellä lapinsirrejä pesii harvakseltaan Kalajoen ja Tornion välisellä rannikolla enää 110 paria (Rönkä 1996, Antti Rönkä kirjall. ilm.). Ulkonokka on ollut jo vuosia Perämeren lapinsirrien paras pesimäpaikka, esimerkiksi vuosina 1995 ja 1996 niiden reviirejä löydettiin yli 30 (A. Rönkä & Kari Koivula, kirjall. ilm.). Vuoden 2001 tehotarkkailussa lapinsirrien reviirejä löydettiin 20, mutta vuonna 2002 enää 8.

Pohjoisen suosirrin alalaji, eteläsuosirri (*Calidris alpina schinzii*), on luokiteltu maassamme äärimmäisen uhanalaiseksi. Taantuvan etelänsuosirrin Suomen pesimäkanta on nykyisin noin 55 paria ja vahvimmat pesimäalueet sijaitsevat Satakunnan ja Pohjois-Pohjanmaan alavilla rantaniityillä (Sami Timonen, kirjall. ilm.). Ulkonokalta etelänsuosirrireviirejä löydettiin 5 ja 8 kpl. Etelänsuosirrin pesimämenestys oli varsin hyvä verrattuna muihin alueen kahlaajiin, koska molempina vuosina reilusti yli puolesta pesistä kuoriutui sirripoikue.

Suokukko (*Philomachus pugnax*) luokitellaan maassamme silmälläpidettävien lajien joukkoon, vaikkakin Pohjois-Pohjanmaalla sen pesimäkanta on vielä varsin vahva. 1970-luvun lopulla suokukkoja pesi Ulkonokalla vain 2-5 paria, vuonna 1992 noin 25 paria ja nykyisin 32/28 paria. Ulkonokan rantaniityllä pesivistä kahlaajista ehdottomasti äänekkäin on punajalkaviklo (*Tringa totanus*). Ennen 1960-luvun puoliväliä

Kuva 4. Ulkonokan pikkutiirayhdyskunta pesii länsiosan rantahietikoilla. © Ville Suorsa.

se ei vielä pesinyt Ulkonokalla niukan kasvillisuuden takia, mutta kymmenen vuotta myöhemmin niitä pesi 5-10 paria ja vuonna 1992 jo 27 paria. Nykyisin punajalkaviklo on Ulkonokan runsaslukuisin kahlaaja 35/32 parillaan. Liro (*T. glareola*) ja valkoviklo (*T. nebularia*) ovat päälevinneisyydeltään pohjoisia soiden asukkeja, mutta paikoin niitä tavataan pesimästä rantaniityiltäkin. Ulkonokan keski- ja länsiosan kuivilla jäkälädyyneillä liroja pesi 2/3 paria, ja valkovikloja 2/1 paria.

Kesän 2002 pesivä erikoisuus Ulkonokalla oli maamme pesimälinnustoon vasta 1980-luvulta lähtien kuulunut lampiviklo (*T. stagnatilis*). Se pesi onnistuneesti alueen itäosissa, ja poikuettaan varoitteleva emolintu tavattiin ensimmäisen kerran kesäkuun puolivälin jälkeen. Pohjoisen soilla viihtyviä vesipääskyjä (*Phalaropus lobatus*) pesii myös Perämeren rantaniityillä. Ulkonokalla näitä erikoisia kahlaajia pesi 4/2 paria. Muut alueella pesineet kahlaajat olivat meriharakka (*Haematopus ostralegus*), töyhtöhyyppä (*Vanellus vanellus*), taivaanvuohi (*Gallinago gallinago*) ja isokuovi (*Numenius arquata*).

Lokkilintuja pesi molempina vuosina kuusi lajia, 111/126 paria. Lokkilinnuston mielenkiintoisimmat pesimälajit olivat merikihu (*Stercorarius parasiticus*) ja pikkutiira (*Sterna albifrons*). Suomessa harvoin mantereella viihtyviä merikihuja pesi molempina vuosina yksi pari Ulkonokan pohjoiskärjessä. Vuonna 2002 niiden pesä tuhoutui korkean meriveden vuoksi, mutta vuonna 2001 pesästä kuoriutui kaksi poikasta. Merikihukin on pesinyt tai pitänyt reviiriä Ulkonokalla lähes vuosittain 1990- ja 2000-luvuilla.

Suomessa uuden uhanalaismietinnön mukaan erittäin uhanalaiseksi luokiteltu pikkutiira (kuva 4) on verraten uusi tulokas maamme pesimälinnustossa, sillä ensimmäinen pesintä varmistettiin vasta vuonna 1963 Hailuodossa. Nykyinen pikkutiirakantamme on noin 50 paria. Sen ydinaluetta on Kalajoen ja Iin välinen rannikko (Väisänen ym. 1998). Pikkutiira pesi Ulkonokalla ensimmäisen kerran varmasti vuonna 1973, minkä jälkeen se on pesinyt vuosittain. Suurimmillaan pikkutiirakoloniat olivat vuosina 1981-1983, 10-15 paria (Hongell 1989). Nykyisin pikkutiiroille mieluisinta aluetta on Munahiedan hietikkoinen ranta, jossa niitä pesi 6/7 paria. Kaikki pesät myös löydettiin; vuonna 2001 viidestä pesästä kuoriutuivat poikaset heinäkuun alussa, mutta vuonna 2002 suurin osa pesistä ja uusintapesistä tuhoutui korkean meriveden takia.

Kalalokki (*Larus canus*) on pesinyt Ulkonokalla jo vuonna 1965 noin 20 parin voimin, mutta 1970-luvun lopussa kanta oli kasvanut jo 80 pariin ja 1992 niitä pesi 60-70 paria. Vuosien 2001-02 parimäärät 42/46 voivat olla aliarvioita kalalokin kannalta myöhäisen laskenta-ajankohdan vuoksi. Kaikki löydetyt pesät sijaitsivat tasaisesti rantaviivassa ja alueen keskiosissa. Molempina vuosina kaksi paria pikkulokkeja (*Larus minutus*) varoitteli tutkimusalueen pohjoisosissa, ja vuonna 2002 alueella nähtiin myös poikue.

Muiden lokkilintujen tapaan myös kala- (*Sterna hirundo*) ja lapintiiroja (*S. paradisaea*) pesi vuonna 2002 enemmän kuin vuotta aiemmin. Lapintiiroja alueella arvioitiin pesivän 49/56 paria, kalatiirapareja pesi 11/14. Kala- ja lapintiiroja on pesinyt Ulkonokalla jo vuonna 1965. 1970-luvun lopussa niitä arvioitiin pesineen vuosittain 50-60 paria, näistä reilu enemmistö oli lapintiiroja. Suurimmat tiirakoloniat sijaitsivat tutkimusalueen pohjois- ja länsiosissa, muualla tavattiin vain alle viiden parin keskittymiä (kuva 5). Pohjolan suurin tiira, räyskä (*S. caspia*), on myös pesinyt Ulkonokalla 1960-luvulla. Varoitteleva mustatiirakin (*Chlidonias niger*) on tavattu pesimäaikana useita kertoja, mm. vuonna 2001.

Vesilintuja pesi vuonna 2001 9 ja vuonna 2002 11 lajia, parimäärät olivat 34/36. Silmälläpidettäväksi luokitellun ristisorsan (*Tadorna tadorna*) ylivoimaisesti merkittävin pesimisalue maassamme on Siikajoen ja Haukiputaan välinen rannikko, jossa pesii yli puolet maamme ristisorsista (Leivo ym. 2002). Ulkonokalla ristisorsa on pesinyt jo vuosia, vuosina 2001-2002 niitä pesi Munahiedalla 3/4 paria. Ristisorsapoikueet kokivat kovia molempina vuosina, sillä ruskosuohaukat (*Circus aeruginosus*) verottivat poikueita ankarasti. Vuonna 2002 alueelta löytyi lisäksi useita kuolleita ristisorsan poikasia.

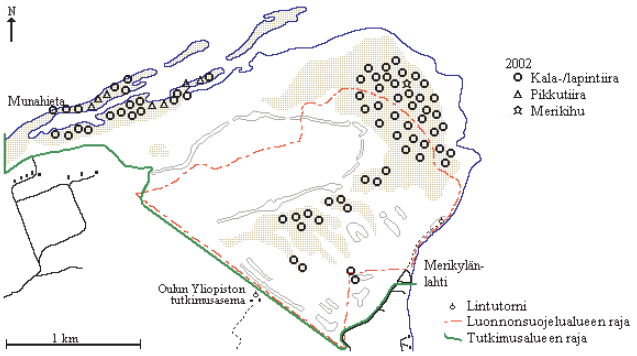

Kuva 5. Suurimmat tiirayhdyskunnat sijaitsivat molempina vuosina Ulkonokan länsi- ja pohjoisosissa.

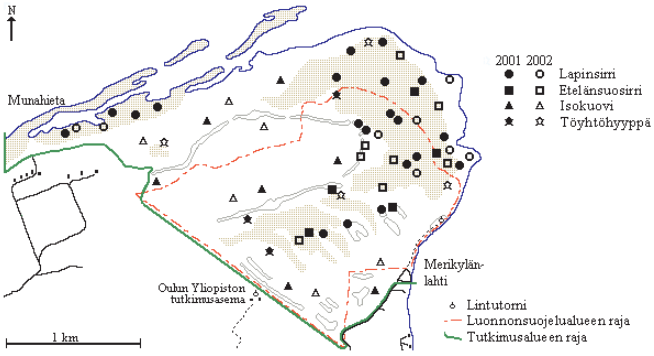

Kuva 6. Uhanalaisen lapinsirrin ja etelänsuosirrin sekä isokuovin ja töyhtöhyypän reviirien sijainti Ulkonokalla 2001-02.

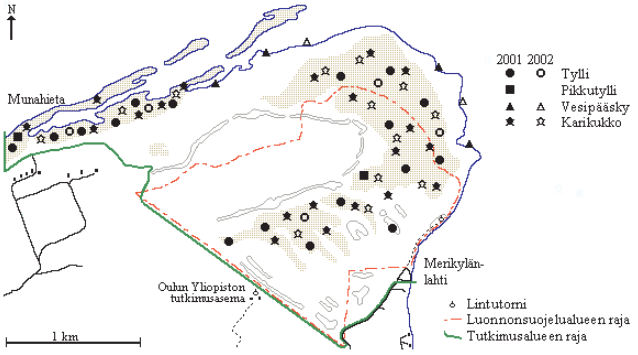

Kuva 7. Tyllin, pikkutyllin, vesipääskyn ja karikukon reviirien sijainti Ulkonokalla 2001-02.

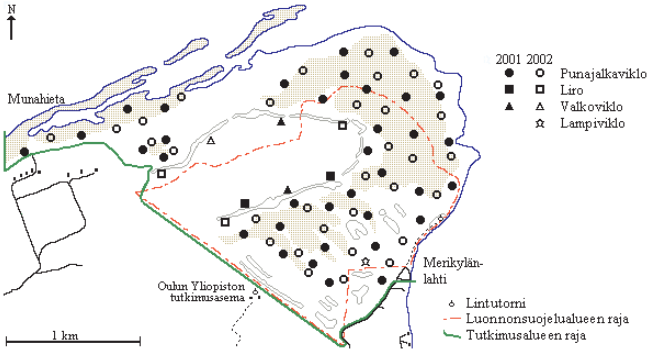

Kuva 8. Punajalka-, valko- ja lampiviklon sekä liron reviirien sijainti Ulkonokalla 2001-02.

Merihanhia (*Anser anser*) alueella pesi vuonna 2001 kaksi paria ja vuonna 2002 neljä paria. Vuonna 2002 Ulkonokan koilliskärjestä löydettiin heinätavin (*Anas querquedula*) pesä, vuotta aiemmin lajia ei tavattu pesimäaikana. Muita alueella pesineitä puolisukeltajasorsia ovat sini- (*A. platyrhynchos*), jouhi- (*A. acuta*) ja lapasorsa (*A. clypeata*) sekä haapana (*A. penelope*) ja tavi (*A. crecca*). Tukkasotka (*Aythya fuligula*) on alueen yleisin pesivä vesilintu, sillä niitä pesi 12/11 paria. Myös tukka- (*Mergus serrator*) ja isokoskelon (*M. merganser*) arvioitiin pesineen molempina vuosina muutaman parin voimin.

Silmälläpidettäviin lajeihin kuuluva ruskosuohaukka piti reviiriään tutkimusalueen länsilaidalla vuonna 2001. Myös silmälläpidettäväksi luokiteltu kaulushaikara (*Botaurus stellaris*) puhalteli samoilla seuduilla molempina kesinä. Mitään muuta ko. lajien pesintään viittaavaa ei kuitenkaan havaittu. Kurjen (*Grus grus*) pesintä Ulkonokalla onnistui vuonna 2001, koska alueella tavattiin kurkipoikue kesäkuun alussa. Myös vuonna 2002 kurki todennäköisesti yritti pesiä, mutta epäonnistui. Viiriäisen (*Coturnix coturnix*) huutelua on kuultu Ulkonokalla useina vuosina, myös vuosina 2001 ja 2002, mutta sen pesintää ei ole koskaan varmistettu.

Varpuslintuja pesi yhteensä 14 lajia (13/14), ja niiden yhteisparimäärä oli 168/145. Runsaimmat pesivät varpuslinnut (20-40 paria) olivat vuosina 2001-02 järjestyksessä niittykirvinen (*Anthus pratensis*), pajusirkku (*Emberiza schoeniclus*), kiuru (*Alauda arvensis*) ja ruokokerttunen (*Acrocephalus schoenobaenus*). Nämä neljä lajia käsittävät noin 80% alueen pesivistä varpuslinnuista. Ulkonokan varpuslinnuista silmälläpidettäviksi on luokiteltu pensas- (*Saxicola rubetra*) ja kivitasku (*Oenanthe oenanthe*) sekä pikkulepinkäinen (*Lanius collurio*). Kivitaskuja pesi molempina vuosina yksi pari, pensastaskuja pesi vuonna 2002 kaksinkertainen määrä vuoteen 2001 verrattuna (3/6 paria). Pensastaskukin on vielä uusi tulokas Ulkonokan pesimälinnustossa, koska esimerkiksi ennen vuotta 1983 se ei alueella pesinyt (Ojanen & Tynjälä 1983), vuonna 1992 niitä pesi kolme paria. Pikkulepinkäisiä pesi tutkimusalueen eteläreunan pusikoissa 1/3 paria.

Mielenkiintoisia pesimälajeja olivat myös molempina vuosina lintuaseman länsipuolella laulanut pensassirkkalintu (*Locustella naevia*) sekä vuonna 2002 Munahiedalla reviiriään kuuluttanut satakieli (*Luscinia luscinia*). Muut pesivät varpuslinnut vuosina 2001-2002 olivat keltavästäräkki (*Motacilla flava*) ja västäräkki (*M. alba*), lehtokerttu (*Sylvia borin*), pajulintu (*Phylloscopus trochilus*) ja peippo (*Fringilla coelebs*). Lisäksi Ulkonokalla on viime vuosikymmeninä havaittu pesimäaikaan mm. pulmunen (*Plectrophenax nivalis*) ja lapinsirkku (*Calcarius lapponicus*). Myös pikkusirkku (*Emberiza pusilla*) ja kultasirkku (*E. aureola*) ovat pesineet useana vuonna, joskaan eivät enää viime aikoina.

Pesimälinnuston alueellinen jakaantuminen

Ulkonokan pesimälinnusto ei ole jakaantunut tasaisesti koko tutkimusalueelle. Lajiston ja parimäärien suhteen selvästi parhaat alueet sijaitsivat lähellä vesirajaa. Eniten rantalintuja pesi alueen länsi- ja pohjoisosissa, suurimmat varpuslintutiheydet taas löytyivät alueen etelärajalta.

Erityisesti Perämeren alueella tapahtuva maankohoaminen muuttaa Ulkonokan kaltaisia alavia rantoja merkittävästi jo vuosikymmenessä. Siksi yli kaksikymmentä vuotta vanha luonnonsuojelualue on nykyisin liian pieni ja sijaitsee linnustollisesti arvokkaimpiin alueisiin nähden väärässä paikassa (kuvat 5-8). Tämän vuoksi luonnonsuojelualueen pikainen uudelleenrajaus olisi välttämätöntä. Esimerkiksi uhanalaisista lajeista kaikki pikkutiiran ja lähes puolet etelänsuo- ja lapinsirrin pesimäpaikoista sijaitsevat nykyisin luonnonsuojelualueen ulkopuolella. Lisäksi suurimmat tiirakoloniat Munahiedalla ja tutkimusalueen pohjoisosissa ovat ainakin osittain luonnonsuojelualueen ulkopuolella.

Suojeltavaa riittää

Ulkonokka on huomattu myös kansainvälisesti tärkeäksi lintuvedeksemme. Valtakunnallinen lintuvesiensuojeluohjelma (Lintuvesityöryhmä 1981) on luokitellut sen Suomen kansainvälisesti arvokkaiden kohteiden joukkoon, osana suurempaa kokonaisuutta Ulkonokka-Merikylänlahti-Siikajokisuu, Säikänlahti ja Hietaniitynlahti. Ulkonokka on myös mukana Suomen valtion Natura 2000 -alue-ehdotuksessa nimellä Siikajoen lintuvedet ja suot (Suomen Natura 2000-kohteet, 9.9. 1998). Ulkonokka on osa maamme merkittävintä ja kansainvälisesti ehkä tunnetuinta yksittäistä lintualuetta. Se kuuluu sekä BirdLife Internationalin IBA- että Suomen BirdLifen ja Suomen Ympäristökeskuksen FINIBA- alueisiin nimellä ´Oulun seudun kerääntymisalue´ (Leivo 2000, Leivo ym. 2002). Ulkonokan aluetta ei kuitenkaan ole suojeltu lukuun ottamatta jo aiemmin perustettua yksityismaiden luonnonsuojelualuetta.

Euroopan Unionin lintudirektiivin liite I luettelee joukon Euroopassa pesiviä lajeja, jotka vaativat erityissuojelua. Ulkonokalla näistä lajeista pesivät kaulushaikara, ruskosuohaukka, kurki, suokukko, liro, vesipääsky, kala-, lapin- ja pikkutiira sekä pikkulepinkäinen. Tämä luokittelu on lisäksi virallinen ja sitoo jäsenvaltioita.

Euroopassa uhanalaisia lajeja eli ns. SPEC-lajeja (Leivo 1996) Ulkonokalla pesii yhteensä 17. SPEC 2 -luokkaan kuuluvat Eurooppaan painottuneet lajit, joiden suojelun tilanne on epäedullinen. Näistä lajeista punajalkaviklo ja kalalokki pesivät Ulkonokalla. SPEC 3 -luokkaan kuuluvat lajit, joiden kanta ei painotu Eurooppaan, mutta joiden suojelullinen tilanne on kuitenkin epäsuotuisa. Näistä lajeista pesivät kaulushaikara, jouhisorsa, heinätavi, kurki, etelänsuosirri, isokuovi, liro, pikkulokki, pikkutiira, kiuru ja pikkulepinkäinen. SPEC 4 -luokkaan kuuluvien lajien esiintyminen on painot-

tunut Eurooppaan, mutta niiden kanta ei ole tällä hetkellä uhattuna. Näistä Ulkonokalla pesivät suokukko, niittykirvinen, satakieli, pensassirkkalintu, ruokokerttunen, lehtokerttu ja peippo.

Suomen erityisvastuulajeiksi (EVA) on luokiteltu joukko pesimälajeja, joiden Euroopan kanta on alle 100 000 paria ja näistä vähintään 10% pesii maassamme (Leivo 1996). Luokittelu on kuitenkin epävirallinen. Ulkonokalla näistä lajeista pesivät liro ja isokoskelo (joiden Euroopan kannasta noin puolet pesii maassamme) sekä tukkakoskelo, valkoviklo, pikkulokki, karikukko, jouhisorsa ja kurki.

Huoli huomisesta

Ulkonokan pahin vitsaus on alueen umpeenkasvu, monen muun hyvän lintupaikan tavoin. Vielä tällä hetkellä Ulkonokka on varsin avoin, mutta ryti valtasi uusia alueita selvästi jo kahden kesän aikana. Alueelle pitäisikin suunnitella pikaisia hoitotoimia, jos rantaniitty ja hietikot halutaan tulevaisuudessakin säilyttää useille uhanalaisille lajeille sopivana elinympäristönä. Toinen huolenaihe on Ulkonokan suojelun vajavaisuus. Suojelullinen tilanne tulisi hetimiten saattaa Natura-statuksen mukaiseen kuntoon. Alueen länsi- ja pohjoisosissa harjoitettu metsästys pitäisi kieltää, koska nyt suurin osa linnuista kaikkoaa alueelta heti metsästyksen alkamisen jälkeen.

Mökkiläisten kaahailu mönkijöin ja skootterein Munahiedan hietikoilla on myös saatava kuriin. Esimerkiksi kesällä 2001 mönkijällä oli ajeltu keskellä pikkutiirayhdyskuntaa. Myös tutkijoiden ja lintuharrastajien liiallinen liikkuminen herkällä alueella on haitaksi. Luonnonsuojelualueen rajat olisi syytä merkitä maastoon nykyistä paremmin varsinkin Merikylänlahden rannalla, jotta lintuharrastajat ym. kulkijat tietäisivät, missä liikkuminen on sallittua.

Kiitokset

Kiitän tämän työn valmistumisesta erityisesti Antti Rönkää, Kari Koivulaa ja Veli-Matti Pakasta, jotka kommentoivat tekstiä ja avustivat pesimälinnuston laskennassa. Erityiskiitoksen ansaitsee myös lintuasemanhoitaja Mikko Ojanen. Kiitokset myös Juhani Karvoselle, Sami Timoselle, Matti Tynjälälle sekä muille, joita olen tämän työn takia vaivannut.

Kirjallisuus

Hongell, H. 1989: Pikkutiiran (Sterna albifrons) ekologiasta. - *Ornis Botnica* 10:134-168.

Kirkkomäki, T. 1990: Faunistinen katsaus vuoden 1988 linnustoon Pohjois-Pohjanmaalla. - *Aureola* 15: 102-154.

Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988: Linnustonseurannan havainnointiohjeet (2. painos). - Helsingin yliopiston eläinmuseo

Leivo, M. (2000) Finland. Sivut 225-261 teoksessa M. F. Heath and M. I. Evand, (toim.): Important Bird Areas in Europe: Priority sites for conservation. 1: Northern Europe. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 8).

Leivo, M. 1996: EVA - Suomen kansainvälinen erityisvastuu linnustonsuojelussa. - *Linnut* 31: 34-39.

Leivo, M., Asanti, T., Koskimies, P., Lammi, E., Lampolahti, J., Mikkola-Roos, M. & Virolainen, E. 2002: Suomen tärkeät lintualueet FINIBA.- BirdLife Suomen julkaisuja nro 4. Suomen graafiset palvelut, Kuopio. 142 s.

Lintuvesityöryhmä 1981: Valtakunnallinen lintuvesiensuojeluohjelma. - Komiteamietintö 1981:32, Maa- ja metsätalousministeriö.

Nature Protection: Bird Species Listed in Annex I of Council Directive 79/409/EEC. [www-dokumentti]. <http://www.europa.eu.int/comm/environment/nature/bird-an.htm> 12.11.2002.

Ohtonen, A., Tynjälä, M. & Ojanen, M. 1983: Tauvon lintuaseman toiminnasta vuosina 1976-1978. - Aureola erikoisnumero1/1983:19-75.

Ojanen, M. & Tynjälä, M. 1983: Pensastaskun kevät- ja syysesiintyminen Tauvossa 1976-83. - *Aureola* 8: 127-133.

Ojanen, M. 1983: Tauvon lintuaseman toiminnasta 1965. - *Aureola* erikoisnumero1/1983: 8-13.

Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki

Rönkä, A. 1996: Distribution, status and population trends in the Temminck's Stint Calidris temminckii in the Finnish Bothnian Bay. - *Ornis Fennica* 73:1-11.

Suomen Natura 2000-kohteet, Siikajoen lintuvedet ja suot 9.9. 1998. - Pohjois-Pohjanmaan Ympäristökeskus.

Tynjälä, M. 1983: Tauvon lintuaseman toiminnasta 1966-75. - Aureola erikoisnumero1/1983:14-18.

Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. - Otava, Helsinki.

Kirjoittajan osoite:
Heikinkatu 10 as. 14
90100 OULU
villesuo@mail.student.oulu.fi

Tämä on Tauvon lintuaseman julkaisu numero 67.

Summary

Ville Suorsa: The breeding bird community in Ulkonokka in 2001 and 2002.

The breeding bird community of Ulkonokka was studied in 2001 and 2002. A total of 45 species bred in Ulkonokka in 2001 and 47 in 2002. The pair numbers were 469 and 426, respectively. The occurrence of waders, gulls and terns is presented in detail. Almost half of the study area (3,16 km^2 in total) is protected. The need of management and the location of the sanctuary area with respect to the rare and threatened breeding species are discussed.

Fig. 1. Ulkonokka is situated near the famous wetlands of Limingan-lahti Bay and Hailuoto.

Fig. 2. Open salt marshes and grasslands in the central parts of Ulkonokka.

Fig. 3. For many years, Ulkonokka has been one of the best breeding areas in the Bothnian Bay for the Temminck's Stint *Calidris temminckii*.

Fig. 4. The colony of Little Tern Sterna albifrons is situated in the sandy shores in the western part of Ulkonokka.

Fig. 5. In both study years the biggest colonies of different Tern species were situated in western and northern parts of Ulkonokka. Symbols: Little Tern *Sterna albifrons* (triangles), Common Tern/Arctic

Taulukko 1. Ulkonokan pesimälinnusto vuosina 2001-2002. 2001 ja 2002 = pesivien parien lukumäärä, Ka = vuosien 2001-2002 keskimääräinen parimäärä, Tih = pesivien parien tiheys (paria/km^2) laskettuna vuosien 2001-2002 keskiarvosta, Dom = lajin %-osuus koko pesimälinnustosta (laskettu vuosien 2001-2002 keskiarvosta).

	2001	2002	Ka	Tih	Dom
Kaulushaikara					
Botaurus stellaris	1	1	1,0	0,3	0,2 %
Merihanhi					
Anser anser	2	4	3,0	0,9	0,7 %
Ristisorsa					
Tadorna tadorna	3	4	3,5	1,1	0,8 %
Tavi					
Anas crecca	3	4	3,5	1,1	0,8 %
Sinisorsa					
Anas platyrhynchos	3	3	3,0	0,9	0,7 %
Haapana					
Anas penelope	-	1	0,5	0,2	0,1 %
Jouhisorsa					
Anas acuta	3	2	2,5	0,8	0,6 %
Heinätavi					
Anas querquedula	-	1	0,5	0,2	0,1 %
Lapasorsa					
Anas clypeata	3	1	2,0	0,6	0,4 %
Tukkasotka					
Aythya fuligula	12	11	11,5	3,6	2,6 %
Tukkakoskelo					
Mergus serrator	2	4	3,0	0,9	0,7 %
Isokoskelo					
Mergus merganser	3	1	2,0	0,6	0,4 %
Ruskosuohaukka					
Circus aeruginosus	1	-	0,5	0,2	0,1 %
Kurki					
Grus grus	1	1	1,0	0,3	0,2 %
Meriharakka					
Haematopus ostralegus	1	3	2,0	0,6	0,4 %
Pikkutylli					
Charadrius dubius	2	-	1,0	0,3	0,2 %
Tylli					
Charadrius hiaticula	17	5	11,0	3,5	2,5 %
Töyhtöhyyppä					
Vanellus vanellus	3	4	3,5	1,1	0,8 %
Lapinsirri					
Calidris temminckii	20	8	14,0	4,4	3,1 %
Etelänsuosirri					
Calidris alpina schinzii	5	8	6,5	2,1	1,5 %
Suokukko					
Philomachus pugnax	32	28	30,0	9,5	6,7 %
Taivaanvuohi					
Gallinago gallinago	3	3	3,0	0,9	0,7 %
Isokuovi					
Numenius arquata	7	6	6,5	2,1	1,5 %
Punajalkaviklo					
Tringa totanus	35	32	33,5	10,6	7,5 %
Valkoviklo					
Tringa nebularia	2	1	1,5	0,5	0,3 %

Lampiviklo					
Tringa stagnatilis	-	1	0,5	0,2	0,1 %
Liro					
Tringa glareola	2	3	2,5	0,8	0,6 %
Karikukko					
Arenaria interpres	20	13	16,5	5,2	3,7 %
Vesipääsky					
Phalaropus lobatus	4	2	3,0	0,9	0,7 %
Merikihu					
Stercorarius parasiticus	1	1	1,0	0,3	0,2 %
Pikkulokki					
Larus minutus	2	2	2,0	0,6	0,4 %
Kalalokki					
Larus canus	42	46	44,0	13,9	9,8 %
Kalatiira					
Sterna hirundo	11	14	12,5	4,0	2,8 %
Lapintiira					
Sterna paradisaea	49	56	52,5	16,6	11,7 %
Pikkutiira					
Sterna albifrons	6	7	6,5	2,1	1,5 %
Kiuru					
Alauda arvensis	34	27	30,5	9,7	6,8 %
Niittykirvinen					
Anthus pratensis	39	33	36,0	11,4	8,0 %
Keltavästäräkki					
Motacilla flava	2	3	2,5	0,8	0,6 %
Västäräkki					
Motacilla alba	3	1	2,0	0,6	0,4 %
Satakieli					
Luscinia luscinia	-	1	0,5	0,2	0,1 %
Pensastasku					
Saxicola rubetra	3	6	4,5	1,4	1,0 %
Kivitasku					
Oenanthe oenanthe	1	1	1,0	0,3	0,2 %
Pensassirkkalintu					
Locustella naevia	1	1	1,0	0,3	0,2 %
Ruokokerttunen					
Acrocephalus schoenobaenus	35	20	27,5	8,7	6,1 %
Lehtokerttu					
Sylvia borin	2	5	3,5	1,1	0,8 %
Pajulintu					
Phylloscopus trochilus	7	12	9,5	3,0	2,1 %
Pikkulepinkäinen					
Lanius collurio	1	3	2,0	0,6	0,4 %
Peippo					
Fringilla coelebs	3	1	2,0	0,6	0,4 %
Pajusirkku					
Emberiza schoeniclus	37	31	34,0	10,8	7,6 %
Yhteensä	469	426	447,5	141,6	100,0 %

Tern S*terna hirundo/S. paradisaea* (circles), Arctic Skua *Stercorarius parasiticus* (stars).

Fig. 6. The territories of Temminck's Stint Calidris temminckii (circles), Dunlin *Calidris alpina* schinzii (squares), Eurasian Curlew *Numenius arquata* (triangles) and Northern Lapwing *Vanellus vanellus* (stars) in Ulkonokka in 2001 (filled symbols) and 2002 (open symbols).

Fig. 7. The territories of Great Ringed Plover *Charadrius hiaticula* (circles), Little Ringed Plover *C. dubius* (squares), Red-necked Phalarope *Phalaropus lobatus* (triangles) and Turnstone *Arenaria interpres* (stars) in Ulkonokka in 2001 (filled

symbols) and 2002 (open symbols).
Fig. 8. The territories of Common Redshank *Tringa totanus* (circles), Greenshank *T. nebularia* (triangles), Marsh Sandpiper *T. stagnatilis* (star) and Wood Sandpiper *T. glareola* (squares) in Ulkonokka in 2001 (filled symbols) and 2002 (open symbols).
Table 1. Breeding bird population of Ulkonokka in 2001-2002. Pair numbers in the study years 2001 and 2002 are presented in columns. Ka = the mean value from 2001-2002, Tih = density (pairs/km^2) of the species (calculated from the mean pair number), Dom = percentage of the species (calculated from the mean pair number).

Liite: Tauvonniemellä havaitut lintulajit

Alla olevassa taulukossa on lueteltu Siikajoen Tauvonniemellä havaitut lintulajit, joita on tämän hetkisten tietojeni mukaan 291 kappaletta. Lisäksi alueella on tavattu muutamia, joita ei ole vielä ”splitattu” omiksi lajeikseen. Alueella on havaittu myös kaksi lajia, jotka on luokiteltu tarha- tai häkkikarkulaisiksi. Kiitos kaikille havaintojaan ilmoittaneille! Lista päivitetty 31.8. 2003.

Kuikkalinnut - Gaviiformes

Kaakkuri, Gavia stellata
Kuikka, Gavia arctica
AMERIKANJÄÄKUIKKA, GAVIA IMMER
JÄÄKUIKKA, GAVIA ADAMSII

Uikkulinnut - Podicipediformes

PIKKU-UIKKU, TACHYBAPTUS RUFICOLLIS
Silkkiuikku, Podiceps cristatus
Härkälintu, Podiceps griseigena
Mustakurkku-uikku, Podiceps auritus

Pelikaanilinnut - Pelecaniformes

Merimetso, Phalacrocorax carbo

Haikaralinnut - Ciconiiformes

Kaulushaikara, Botaurus stellaris
Harmaahaikara, Ardea cinerea
MUSTAHAIKARA, CICONIA NIGRA
KATTOHAIKARA, CICONIA CICONIA
KAPUSTAHAIKARA, PLATALEA LEUCORODIA

Sorsalinnut - Anseriformes

Kyhmyjoutsen, Cygnus olor
Pikkujoutsen, Cygnus columbianus
Laulujoutsen, Cygnus cygnus
Metsähanhi, Anser fabalis

Lyhytnokkahanhi, Anser brachyrhynchus

Tundrahanhi, Anser albifrons
Kiljuhanhi, Anser erythropus
Merihanhi, Anser anser
LUMIHANHI, ANSER CAERULESCENS
Kanadanhanhi, Branta canadensis
Valkoposkihanhi, Branta leucopsis
Sepelhanhi, Branta bernicla
RUOSTESORSA, TADORNA FERRUGINEA
Ristisorsa, Tadorna tadorna
Haapana, Anas penelope
AMERIKANHAAPANA, ANAS AMERICANA
Harmaasorsa, Anas strepera
Tavi, Anas crecca
Sinisorsa, Anas platyrhynchos
Jouhisorsa, Anas acuta
Heinätavi, Anas querquedula
Lapasorsa, Anas clypeata
PUNAPÄÄNARSKU, NETTA RUFINA
Punasotka, Aythya ferina
Tukkasotka, Aythya fuligula
Lapasotka, Aythya marila
Haahka, Somateria mollissima
KYHMYHAAHKA, SOMATERIA SPECTABILIS
ALLIHAAHKA, POLYSTICTA STELLERI
Alli, Clangula hyemalis
Mustalintu, Melanitta nigra
PILKKANISKA, MELANITTA PERSPICILLATA
Pilkkasiipi, Melanitta fusca
Telkkä, Bucephala clangula
Uivelo, Mergus albellus
Tukkakoskelo, Mergus serrator
Isokoskelo, Mergus merganser
KUPARISORSA, OXYRA JAMAICENSIS

Petolinnut - Falconiformes

Mehiläishaukka, Pernis apivorus
Haarahaukka, Milvus migrans
ISOHAARAHAUKKA, MILVUS MILVUS
Merikotka, Haliaeetus albicilla
Ruskosuohaukka, Circus aeruginosus
Sinisuohaukka, Circus cyaneus
AROSUOHAUKKA, CIRCUS MACROURUS
NIITTYSUOHAUKKA, CIRCUS PYGARGUS
Kanahaukka, Accipiter gentilis
Varpushaukka, Accipiter nisus
Hiirihaukka, Buteo buteo
Piekana, Buteo lagopus
KILJUKOTKA, AQUILA CLANGA
Maakotka, Aquila chrysaetos
Sääksi, Pandion haliaetus
Tuulihaukka, Falco tinnunculus
PUNAJALKAHAUKKA, FALCO VESPERTINUS
Ampuhaukka, Falco columbarius
Nuolihaukka, Falco subbuteo
TUNTURIHAUKKA, FALCO RUSTICOLUS
Muuttohaukka, Falco peregrinus

Kanalinnut - Galliformes

Pyy, Bonasa bonasia
Riekko, Lagopus lagopus

Teeri, Tetrao tetrix
Metso, Tetrao urogallus
Peltopyy, Perdix perdix
VIIRIÄINEN, COTURNIX COTURNIX
Fasaani, Phasianus colchicus

Kurkilinnut - Gruiformes

Luhtahuitti, Porzana porzana
Ruisrääkkä, Crex crex
Liejukana, Gallinula chloropus
Nokikana, Fulica atra
Kurki, Grus grus

Rantalinnut - Charadriiformes

Meriharakka, Haematopus ostralegus
AVOSETTI, RECURVIROSTRA AVOSETTA
PAKSUJALKA, BURHINUS OEDICNEMUS
AROPÄÄSKYKAHLAAJA, GLAREOLA NORDMANNI
Pikkutylli, Charadrius dubius
Tylli, Charadrius hiaticula
MUSTAJALKATYLLI, CHARADRIUS ALEXANDRINUS
AAVIKKOTYLLI, CHARADRIUS LESCHENAULTII
Keräkurmitsa, Eudromias morinellus
SIPERIANKURMITSA, PLUVIALIS FULVA
Kapustarinta, Pluvialis apricaria
Tundrakurmitsa, Pluvialis squatarola
Töyhtöhyyppä, Vanellus vanellus
Isosirri, Calidris canutus
Pulmussirri, Calidris alba
Pikkusirri, Calidris minuta
Lapinsirri, Calidris temminckii
VALKOPERÄSIRRI, CALIDRIS FUSCICOLLIS
PALSASIRRI, CALIDRIS MELANOTOS
Kuovisirri, Calidris ferruginea
Merisirri, Calidris maritima
Suosirri, Calidris alpina
Jänkäsirriäinen, Limicola falcinellus
TUNDRAVIKLA, TRYNGITES SUBRUFICOLLIS
Suokukko, Philomachus pugnax
Jänkäkurppa, Lymnocryptes minimus
Taivaanvuohi, Gallinago gallinago
Heinäkurppa, Gallinago media
Lehtokurppa, Scolopax rusticola
Mustapyrstökuiri, Limosa limosa
Punakuiri, Limosa lapponica
Pikkukuovi, Numenius phaeopus
Kuovi, Numenius arquata
Mustaviklo, Tringa erythropus
Punajalkaviklo, Tringa totanus
LAMPIVIKLO, TRINGA STAGNATILIS
Valkoviklo, Tringa nebularia
Metsäviklo, Tringa ochropus
Liro, Tringa glareola
Rantakurvi, Xenus cinereus
Rantasipi, Actitis hypoleucos
Karikukko, Arenaria interpres
Vesipääsky, Phalaropus lobatus
ISOVESIPÄÄSKY, PHALAROPUS FULICARIUS
LEVEÄPYRSTÖKIHU, STERCORARIUS POMARINUS
Merikihu, Stercorarius parasiticus
Tunturikihu, Stercorarius longicaudus
Pikkulokki, Larus minutus
Naurulokki, Larus ridibundus
Kalalokki, Larus canus
Selkälokki, Larus fuscus
Harmaalokki, Larus argentatus
ISOLOKKI, LARUS HYPERBOREUS
Merilokki, Larus marinus
PIKKUKAJAVA, RISSA TRIDACTYLA
Räyskä, Sterna caspia
RIUTTATIIRA, STERNA SANDVICENSIS
Kalatiira, Sterna hirundo
Lapintiira, Sterna paradisaea
Pikkutiira, Sterna albifrons
Mustatiira, Chlidonias niger
Etelänkiisla, Uria aalge
Ruokki, Alca torda
Riskilä, Cepphus grylle
PIKKURUOKKI, ALLE ALLE

Kyyhkylinnut - Columbiformes

Kalliokyyhky, Columba livia
Uuttukyyhky, Columba oenas
Sepelkyyhky, Columba palumbus
Turkinkyyhky, Streptopelia decaocto
Turturikyyhky, Streptopelia turtur

Käkilinnut - Cuculiformes

Käki, Cuculus canorus

Pöllölinnut - Strigiformes

Huuhkaja, Bubo bubo
Tunturipöllö, Nyctea scandiaca
Hiiripöllö, Surnia ulula
Varpuspöllö, Glaucidium passerinum
MINERVANPÖLLÖ, ATHENE NOCTUA
Viirupöllö, Strix uralensis
Sarvipöllö, Asio otus
Suopöllö, Asio flammeus
Helmipöllö, Aegolius funereus

Kehrääjälinnut - Caprimulgiformes

Kehrääjä, Caprimulgus europaeus

Kiitäjälinnut - Apodiformes

Tervapääsky, Apus apus

Säihkylinnut - Coraciiformes

Kuningaskalastaja, Alcedo atthis
MEHILÄISSYÖJÄ, MEROPS APIASTER
HARJALINTU, UPUPA EPOPS

Tikkalinnut - Piciformes

Käenpiika, Jynx torquilla
Harmaapäätikka, Picus canus
Palokärki, Dryocopus martius
Käpytikka, Dendrocopos major
Valkoselkätikka, Dendrocopos leucotos
Pikkutikka, Dendrocopos minor
Pohjantikka, Picoides tridactylus

Varpuslinnut - Passeriformes

Kangaskiuru, Lullula arborea
Kiuru, Alauda arvensis
Tunturikiuru, Eremophila alpestris
Törmäpääsky, Riparia riparia
Haarapääsky, Hirundo rustica
Räystäspääsky, Delichon urbica
ISOKIRVINEN, ANTHUS RICHARDI
NUMMIKIRVINEN, ANTHUS CAMPESTRIS
Metsäkirvinen, Anthus trivialis
Niittykirvinen, Anthus pratensis
Lapinkirvinen, Anthus cervinus
Luotokirvinen, Anthus petrosus
Keltavästäräkki, Motacilla flava
VIRTAVÄSTÄRÄKKI, MOTACILLA CINEREA
Västäräkki, Motacilla alba
Tilhi, Bombycilla garrulus
Koskikara, Cinclus cinclus
Peukaloinen, Troglodytes troglodytes
Rautiainen, Prunella modularis
Punarinta, Erithacus rubecula
Satakieli, Luscinia luscinia
ETELÄNSATAKIELI, LUSCINIA MEGARHYNCHOS
Sinirinta, Luscinia svecica
Sinipyrstö, Tarsiger cyanurus
Mustaleppälintu, Phoenicurus ochruros
Leppälintu, Phoenicurus phoenicurus
Pensastasku, Saxicola rubetra
MUSTAPÄÄTASKU, SAXICOLA TORQUATA
AROTASKU, OENANTHE ISABELLINA
Kivitasku, Oenanthe oenanthe
Sepelrastas, Turdus torquatus
Mustarastas, Turdus merula
MUSTAKAULARASTAS, TURDUS RUFICOLLIS
Räkättirastas, Turdus pilaris
Laulurastas, Turdus philomelos
Punakylkirastas, Turdus iliacus
Kulorastas, Turdus viscivorus
VIIRUSIRKKALINTU, LOCUSTELLA LANCEOLATA
Pensassirkkalintu, Locustella naevia
Ruokokerttunen, Acrocephalus schoenobaenus
Viitakerttunen, Acrocephalus dumetorum
Luhtakerttunen, Acrocephalus palustris
Rytikerttunen, Acrocephalus scirpaceus
Rastaskerttunen, Acrocephalus arundinaceus
PIKKUKULTARINTA, HIPPOLAIS CALIGATA
Kultarinta, Hippolais icterina
RUSKOKERTTU, SYLVIA UNDATA
Kirjokerttu, Sylvia nisoria
Hernekerttu, Sylvia curruca
Pensaskerttu, Sylvia communis
Lehtokerttu, Sylvia borin
Mustapääkerttu, Sylvia atricapilla
Idänuunilintu, Phylloscopus trochiloides
Lapinuunilintu, Phylloscopus borealis
HIPPIÄISUUNILINTU, PHYLLOSCOPUS PROREGULUS
TAIGAUUNILINTU, PHYLLOSCOPUS INORNATUS
Sirittäjä, Phylloscopus sibilatrix
Tiltaltti, Phylloscopus collybita
Pajulintu, Phylloscopus trochilus
Hippiäinen, Regulus regulus
TULIPÄÄHIPPIÄINEN, REGULUS IGNICAPILLUS
Harmaasieppo, Muscicapa striata
Pikkusieppo, Ficedula parva
Kirjosieppo, Ficedula hypoleuca
Viiksitimali, Panurus biarmicus
Pyrstötiainen, Aegithalos caudatus
Hömötiainen, Parus montanus
Lapintiainen, Parus cinctus
Töyhtötiainen, Parus cristatus
Kuusitiainen, Parus ater
Sinitiainen, Parus caeruleus
Talitiainen, Parus major
Pähkinänakkeli, Sitta europaea
Puukiipijä, Certhia familiaris
Kuhankeittäjä, Oriolus oriolus
Pikkulepinkäinen, Lanius collurio
MUSTAOTSALEPINKÄINEN, LANIUS MINOR
Isolepinkäinen, Lanius excubitor
Närhi, Garrulus glandarius
Kuukkeli, Perisoreus infaustus
Harakka, Pica pica
Pähkinähakki, Nucifraga caryocatactes
Naakka, Corvus monedula
Mustavaris, Corvus frugilegus
Varis, Corvus corone
Korppi, Corvus corax
Kottarainen, Sturnus vulgaris
PUNAKOTTARAINEN, STURNUS ROSEUS
Varpunen, Passer domesticus
Pikkuvarpunen, Passer montanus
Peippo, Fringilla coelebs
Järripeippo, Fringilla montifringilla
Viherpeippo, Carduelis chloris
Tikli, Carduelis carduelis
Vihervarpunen, Carduelis spinus
Hemppo, Carduelis cannabina
Vuorihemppo, Carduelis flavirostris
Urpiainen, Carduelis flammea
Tundraurpiainen, Carduelis hornemanni
Kirjosiipikäpylintu, Loxia leucoptera
Pikkukäpylintu, Loxia curvirostra
Isokäpylintu, Loxia pytyopsittacus
Punavarpunen, Carpodacus erythrinus
Taviokuurna, Pinicola enucleator
Punatulkku, Pyrrhula pyrrhula
Nokkavarpunen, Coccothraustes coccothraustes
Lapinsirkku, Calcarius lapponicus
Pulmunen, Plectrophenax nivalis
Keltasirkku, Emberiza citrinella
Peltosirkku, Emberiza hortulana
Pohjansirkku, Emberiza rustica
Pikkusirkku, Emberiza pusilla
Kultasirkku, Emberiza aureola
Pajusirkku, Emberiza schoeniclus

Tarha- tai häkkikarkulaisiksi luokitellut lintulajit

Flamingo, Phoenicopterus ruber
Tiibetinhanhi, Anser indicus

SIIKAJOEN MAANKOHOAMISRANNIKKOA LINTUJÄRVILTÄ NEVOILLE

Juha Repo

Perämeren rannikkoseutu on tasaista merestä kohonnutta suovaltaista maata. Siikajoen suoluontokeskus –hankkeen toimesta tehtiin vuonna 2002 luontoselvitys, jonka pohjalta laadittiin suunnitelma luontopolkureitistöstä Siikajoen Tauvon lintuvesiltä sisämaan rantakaarroille, Hummastinjärville ja Isonevalle. Hankkeen tarkoitus oli selvittää mahdollisuuksia hyödyntää Siikajokilaakson suokohteita matkailu-, virkistys-, tutkimus- ja opetuskäytössä.

Rannikon muuttolinnut seuraavat matkallaan niemenkärkiä. Siikajoella sijaitseva Tauvon niemi on useiden lajien muuton etappipaikka. Etenkin Tauvon kahlaajarannat ovat maankuuluja. Ulkonokan laaja kolmen neliökilometrin kokoinen hiekkapohjainen niittyalue rantadyyneineen on myös tärkeä pesimisalue monille kahlaajalajeille ja-kymmenille kalalokeille sekä kala-, ja lapintiiroille. Ulkonokan kasvillisuudesta ja linnustosta ovat esittäneet yleiskuvauksen esimerkiksi Siira ja Ojanen (1976). Ulkonokan reunalla on Oulun yliopiston tutkimusasema. Tauvon lintuvesistä ja elinympäristön suojeluarvosta ovat kirjoittaneet esimerkiksi Siira ja Ojanen (1976), Ohtonen ym. (1996) sekä Pessa (2000).

Tutkimusalue ja menetelmät

Alue sijaitsee Siikajoen ja Pattijoen kuntien rajamaastossa (64° N 24° E) ja muodostaa ketjun eri ikäisiä suo-, metsä- ja järvialueita. Lähimpänä rannikkoa ovat viimeisten vuosisatojen aikana soistumiskehityksen alkuvaiheessa olleet Säikän- ja Hietaniitynlahti. 2500-2800 vuotta vanhoja ovat nykyisin 0,5 km^2 kokoinen itärannaltaan Järvinevaksi umpeenkasvanut syvempi järvi ja neliökilometrin laajuinen Isoneva. Korkeuskäyrien suuntaiset entisen merenrannan dyynivallit ovat selväpiirteisiä rantakaartosoilla.

Kesän (2002) tutkimuksessa vesilintujen pesimäkantojen seurannat suoritettiin valtakunnallisten ohjeiden mukaisesti (Koskimies 1994). Säikänlahdella käytettiin venettä toukokuun lopun vesilintulaskennoissa, jolloin lahden itäreunalla mahdollisesti pesivät parit havaittiin paremmin. Hietaniitynlahdella menetelmässä yhdisteltiin piste- ja kiertolaskenta. Kesän poikueseurannat kuvaavat hyvin Hietaniitynlahden pesivää lajistoa (taulukko 3). Säikänlahdella tuuli häiritsi veneen käyttöä heinäkuun alussa. Toinen laskenta suoritettiin kaksi viikkoa myöhemmin tyynellä poutasäällä. Laskenta tehtiin rannalta yhdestä pisteestä käyttäen apuna kaukoputkea. Mahdollisesti jopa suurin osa eräiden vesilintulajien emoista jälkeläisineen jää laskentatavasta riippumatta havaitsematta niiden kätkeydyttyä ruovikoihin. Säikänlahden pajusirkut laskettiin toukokuun puolivälissä kiertämällä lahti jalkaisin. Hietaniitynlahden ruokokerttusmäärä arvioitiin noin hehtaarin alalta suhteutettuna rytialueen kokonaispinta-alaan. Säikänlahdella meneteltiin samoin, mutta ruovikkoala arvioitiin rantavyöhykkeen pituuden perusteella.

Rantakaartosuoalueen tiheysarvioinnissa käytettiin linjalaskentaa (Järvinen ym 1991). Kolmen linjan yhteispituus oli 7960 m. Lajikohtaiset tiheydet laskettiin kuuluvuuskertoimien avulla (Järvinen ym. 1983). Isoneva arvioitiin koealamenetelmällä (Koskimies 1994) kesäkuun puolivälissä, jolloin huomioitiin myös reunojen rämevyöhykkeen lajit. Järvinevan kartoituksen koealaan lisättiin myös Hummastinjärveä ympäröivät rantasoistumat.

Kirjoituksen tukena ovat olleet Tauvon lintuaseman arkisto (Tauvo ark.) ja Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen arkistohavainnot (PPLY ark.).

Säikänlahden ja Hietaniitynlahden linnusto

Lahtien inventoitu pinta-ala on yhteensä 135 hehtaaria, josta avoveden osuudeksi arvioitiin vajaa puolet. Hietaniitynlahdella järviruokokasvustoa arvioitiin olevan yli puolet ja luhtaa noin neljännes kokonaispinta-alasta. Säikänlahdella reunojen rytivyöhykkeen osuus on noin viidennes ja luhdan noin prosentti kokonaispinta-alasta. Pesivä uikku-, sorsalintu- ja nokikanatiheys oli 0,8 paria hehtaarilla. Hietaniitynlahden tukka- ja punasotkatiheys oli 0,9 paria/ha. Avoveden vesikasvillisuuden runsastuminen kesällä ja syksyllä haittaa kokosukeltajien ravinnonhankintaa. Molempien lahtien rantakosteikkojen yhdistetty ruokokerttus- ja pajusirkkutiheys oli korkea, 3,6 paria/ha.

Säikänlahti on keväisin muuttolintujen kerääntymis-, lepäily- ja ruokailualue. Kevätmuuttoa havainnoitiin 29.4.-11.5.2002 neljänä päivänä yhteensä 16 tunnin ajan. Huhtikuun lopulla kala- ja naurulokkeja kerääntyi lahdelle n. 40 yksilöä. Lokit vähenivät jäiden lähtiessä. Säikänlahdelle ei keräänny muuttavia sinisorsia, mutta sen sijaan toisen aikaisin muuttavan sorsalinnun – telkän – toukokuun alussa huipen-

tuva muutto kulkee Säikänlahden kautta. Niitä havaittiin enimmillään 30 yksilöä. Uiveloita viivähti enimmillään parikymmentä. Säikänlahden runsaslukuisin kevätmuuttaja oli tukkasotka, jonka suurin päiväsumma oli 140 yksilöä. Levinneisyydeltään Etelä-Suomeen painottuva umpeen kasvavien matalien lahtien tyyppilaji, punasotka, on myös Hietaniitynlahdelle ominainen lepäilijä (Taulukko 1).

Säikänlahden eteläosan ruovikossa pesi ainakin kuuden parin silkkiuikkuyhdyskunta. Hietaniitynlahden vesialue on riittävän laaja 1-2 parille. Silkkiuikut vaativat kalaravintoon erikoistuneina kasvillisuudesta vapaata vesialaa. Pohjasta versova kasvillisuus valtasi kuitenkin kesän kuluessa avovesialueen suurelta osin. Mustakurkku-uikkupari pesi todennäköisesti Hietaniitynlahdella, sillä siitä on havaintoja huhtikuun lopulta kesän alkuun. Mustakurkkuuikusta on ollut pesintään viittaavia havaintoja myös Säikänlahdelta monilta vuosilta (PPLY ark), esimerkiksi vuonna1999 on nähty poikue (Timonen ym. 1999). Kaulushaikara äänteli sekä Säikän- että Hietaniitynlahden rytialueilla koko pesimäkauden.

Säikänlahdelta on saatu havainnot laulujoutsenen poikueista vuosilta 1988 ja 1992 (Aalto ym. 1990, Eskelin ym. 1996), samoin nuoresta joutsenparista, joka viipyi täällä vuonna 2002 keväästä kesään. Pesimättömiä nuoria merihanhia on kierrellyt lahdilla kevätmuuton jälkeen. Kurki pesi vuonna 2002 Hietaniitynlahden läntisen rantaruovikon reunassa.

Säikänlahden runsain vesilintu on tukkasotka. Pesiviä *Anas*-suvun lajeja oli neljä: tavi, sinisorsa, haapana ja lapasorsa. Osa kevätlaskennassa pareiksi tulkittavista tavikoiraista voi kerääntyä Säikänlahden rannoille myös lähimetsien ojanvarsilta naaraiden aloitettua haudonnan. Lapasorsakoiras havaittiin toukokuun 18. päivä, ja kahden viikon kuluttua pesintää enteili yhdessä nähty lapasorsapari. Sinisorsa ja haapana olivat Hietaniitynlahden

Taulukko 1. Säikänlahden (Sä) ja Hietaniitynlahden (Hi) pesivien kosteikkolintujen parimäärät vuoden 2002 vesilintulaskentojen mukaan ja kevätmuuton suurimmat kerääntymät.
Table 1.The pair numbers of wetland bird species breeding in Säikänlahti (Sä) and Hietaniitynlahti (Hi) according to the water bird censuses in 2002 (A), and the largest daily sums during the spring migration (B)."

A. Pesivä laji	Sä	Hi
Silkkiuikku, *Podiceps cristatus*	8	1
Mustakurkku-uikku, *Podiceps auritus*	-	1
Kaulushaikara, *Botarus stellaris*	1	1
Laulujoutsen, *Cygnus cygnus*	1	-
Merihanhi, *Anser anser*	1	1
Kurki, *Grus grus*	1	1
Tavi, *Anas crecca*	7	2
Sinisorsa, *Anas platyrhynchos*	2	2
Lapasorsa, *Anas clypeata*	1	-
Haapana, *Anas penelope*	4	4
Tukkasotka, *Aythya fuligula*	14	8
Punasotka, *Aythya ferina*	2	2
Telkkä, *Bucephala clangula*	1	-
Luhtahuitti, *Porzana porzana*	-	1
Nokikana, *Fulica atra*	8	1
Ruskosuohaukka, *Circus aeruginosus*	1	1
Töyhtöhyyppä, *Vanellus vanellus*	-	1
Metsäviklo, *Tringa ochropus*	1	-
Kuovi, *Numenius arquata*	-	1
Taivaanvuohi, *Gallinago gallinago*	2	1
Jänkäkurppa, *Lymnocryptes minimus*	-	1
Lehtokerttu, *Sylvia borin*	-	2
Ruokokerttunen, *Acrocephalus schoenobaenus*	75	95
Pajusirkku, *Emberiza schoeniclus*	21	25
B. Lepäilevä muuttolintulaji		
Merihanhi, *Anser anser*	50	-
Tavi, *Anas crecca*	16	16
Tukkasotka, *Aythya fuligula*	140	21
Punasotka, *Aythya ferina*	9	21
Telkkä, *Bucephala clangula*	30	-
Uivelo, *Mergus albellus*	14	-

Punasotka pesii sekä Säikänlahdella että Hietaniitynlahdella. © Jari Peltomäki/Finnature.

ainoat varmat pesivät vesilintulajit vuonna 2002.

Säikänlahdella pesivien nokikanojen reviirit ovat jakautuneet tasaisesti eri kohtiin lahtea. Myös Hietaniitynlahden yhden hehtaarin kokoisella lampareella ja isomman vesialueen reunalla uiskenteli toukokuussa vuonna 2002 nokikanapari. Levinneisyydeltään eteläisempi luhtahuitti oli äänessä ruovikkoluhdilla koko pesimäkauden ainakin alkukesään asti.

Ruskosuohaukka tarvitsee elinympäristökseen vedessä kasvavaa ruovikkoa. Kuiviin ruovikoihin se ei asetu välttääkseen petonisäkkäitä (Väisänen ym. 1998). Pesää rakentanut koiras ja myös naaraat havaittiin sekä Säikän- ,että Hietaniitynlahdella. Lahden pohjoispuolella, mahdollisen pesämetsän yllä, kaarrellut hiirihaukka saalisteli toukoheinäkuussa Hietaniitynlahden luhdilla ja ruovikoilla.

Taivaanvuohi oli Säikänlahden rantakosteikkojen ainoa kahlaaja. Hietaniitynlahdelta pesimäaikaiset havainnot ovat kuovista, töyhtöhyypästä ja jänkäkurpasta. Pohjantikka kuulutti reviiriään keväällä 2002 Säikänlahden länsipuolen vanhassa havumetsässä. Myös palokärjestä on saatu pesintäaikaisia havaintoja (PPLY ark). Pikkutikan syönnösjälkiä näkyi pohjois- ja länsireunan sekametsien koivuissa.

Metsä- ja suoalueen linnusto

Laskentalinjat sijoittuivat pääosin suo- ja rantakaartoalueelle ja-ylittivät kolme 5-12 hehtaarin laajuista nevaa. Alueelle tunnusomaisia soiden lintuja laskennassa olivat valkoviklo, liro, taivaanvuohi ja kurki, joista runsain oli valkoviklo (Taulukko 2). Liro on harvalukuisempi, koska se vaatii elinympäristökseen laajempia avosoita.

Pajulintu, peippo, vihervarpunen ja metsäkirvinen olivat runsaimmat lajit. Ne menestyvät mäntyrämeillä, metsän harvapuustoisilla valoisilla laikuilla ja reunoilla. Etenkin pajulintu on sitä yleisempi, mitä monimuotoisempi elinympäristö on. Ojasen (1991) linjalaskentoihin perustuva eri metsätyyppien vertailu Oulunsalon Salonselän harjualueella on samansuuntainen: pajulintu dominoi ja peippo on toiseksi runsain muualla paitsi rämeellä. Järripeippo sekä tikkojen hakkaamia kolopuita hyödyntävät talitiainen, kirjosieppo ja leppälintu olivat seuraavaksi yleisimmät lajit. Punakylkirastas, laulurastas ja harmaasieppo olivat jo harvalukuisempia.

Lapinpöllö pesi vuonna 2002 vanhassa kanahaukan pesässä. Havainnot on saatu varpuspöllön soitimesta keväältä 2002, helmipöllön pesinnästä vuodelta 1998 ja useilta vuosilta huuhkajan reviiristä. Alueella on myös vanhoissa, kuusivaltaisissa metsissä menestyvien kanahaukan ja pohjantikan reviirit. Linjalaskennan ulkopuolella havaittuja lajeja olivat-myös isolepinkäinen, närhi, töyhtötiainen, sirittäjä, tiltaltti, hippiäinen ja punatulkku.

Isonevan runsain laji oli niittykirvinen, jonka tiheys vastaa koko maan soiden arviointeihin perustu-

Taulukko 2. Siikajoen maankohoamissoiden linnusto. Rantakaartosoilla, Isonevalla ja Järvinevalla parimäärät neliökilometriä kohti v. 2002.

Table 2. The pair numbers of bird species breeding in bogs of Siikajoki area (Rantakaartosuot, Isoneva, Järvineva) in 2002 (pairs/km2).

	Paria/km2		
	Rantakaartosuot	Isoneva	Järvineva
Laji			
Tavi, *Anas crecca*			1.9
Jouhisorsa, *Anas acuta*		0.8	
Teeri, *Tetrao tetrix*	-		
Pyy, *Bonasa bonasia*	-		
Kurki, *Grus grus*	0.1	0.8	1
Kuovi, *Numenius arquata*			6
Töyhtöhyyppä, *Vanellus vanellus*			5.9
Suokukko, *Philomachus pugnax*			2
Punajalkaviklo, *Tringa totanus*			2
Valkoviklo, *Tringa nebularia*	0.6	3.3	2
Liro, *Tringa glareola*	0.1	5	7.8
Metsäviklo, *Tringa ochropus*	0.1		
Jänkäkurppa, *Lymnocryptes minimus*		0.8	
Taivaanvuohi, *Gallinago gallinago*	0.3	1.7	2
Harmaalokki, *Larus argentatus*	-		
Sepelkyyhky, *Columba palumbus*	0.2		
Käki, *Cuculus canorus*	0.3	0.8	
Suopöllö, *Asio flammeus*	-	0.8	1
Metsäkirvinen, *Anthus trivialis*	0.8	1.7	
Niittykirvinen, *Anthus pratensis*	-	21.7	11.8
Pikkulepinkäinen, *Lanius collurio*		0.8	
Keltavästäräkki, *Motacilla flava*	-		9.8
Västäräkki, *Motacilla alba*			5.9
Rautiainen, *Prunella modularis*	-		
Punarinta, *Erithacus rubecula*	-		
Leppälintu, *Phoenicurus phoenicurus*	0.3		
Pensastasku, Saxicola rubetra	-	2.5	
Laulurastas, *Turdus philomelos*	0.2		
Punakylkirastas, *Turdus iliacus*	0.2		
Kulorastas, *Turdus viscivorus*	-		
Lehtokerttu, *Sylvia borin*	0.1	1.7	
Hernekerttu, *Sylvia curruca*	0.1		
Ruokokerttunen, *Acrocephalus schoenobaenus*		2.5	
Pajulintu, *Phylloscopus trochilus*	57.6	10.9	
Kirjosieppo, *Ficedula hypoleuca*	0.3	0.8	
Harmaasieppo, *Muscicapa striata*	0.2	1.7	
Hömötiainen, *Parus montanus*	0.1		
Talitiainen, *Parus major*	0.4		
Peippo, *Fringilla coelebs*	5.7	6.7	
Järripeippo, *Fringilla montifringilla*	0.4		
Vihervarpunen, *Carduelis spinus*	1.4		
Urpiainen, *Carduelis flammea*	-	4.2	
Iso- / Pikkukäpylintu, *Loxia sp.*	0.2		
Keltasirkku, *Emberiza citrinella*	-		
Pohjansirkku, *Emberiza rustica*	-		
Pajusirkku, *Emberiza schoeniclus*	-	6.7	9.8
Tiheys	**95.6**	**75.9**	**68.9**

Taulukko 3. Poikuelaskennat vuonna 2002.
Table 3. Brood counts in 2002.

	Säikänlahti		Hietaniitynlahti	
	poikasten lkm.	poikueita yht.	poikasten lkm.	poikueita yht.
Silkkiuikku, *Podiceps cristatus*	11	6	-	-
Sinisorsa, *Anas platyrhynchos*	22	3	18	2
Haapana, *Anas penelope*	20	4	15	5
Tukkasotka, *Aythya fuligula*	30	6	-	-
Nokikana, *Fulica atra*	3	1	-	-

via tiheyksiä (Väisänen ym. 1998). Lähdesmäki (1995) on arvioinut keltavästäräkin Pohjois-Suomen laajojen aapasoiden toiseksi yleisimmäksi lintulajiksi, joka yleensä vaatii kitukasvuisia mäntyjä tai mäntyryhmiä pesimäalueelleen. Isonevalla on keltavästäräkille sopivaa elinympäristöä, mutta pesinnän mahdollinen ajoittuminen kesäkuun alkuun aikaisen kevään takia voi olla syynä lajin puuttumiseen laskenta-aineistosta. Samalla alueella havaittiin neljä päivää aikaisemmin tehdyssä laskennassa keltavästäräkkejä, isokuoveja ja Lapin läänin eteläpuolella harvinainen jänkäsirriäinen (Rehell ym. 2002). Pensastasku on avoimien nevojen laji. Itäosan luhta-alueen liepeillä pesi muutama ruokokerttunen. Pajusirkut asustivat kitupuustoisilla suon reunoilla ja keskemmälläkin, jos siellä oli matalakasvuisia puita ja pensaita.

Toukokuussa äänteli soidintaan rämeen laidalla suopöllö, joka myöhemmin kesällä myös saalisteli Isonevalla. Suon kahlaajista lirot ja valkoviklot varoittelivat äänekkäimmin. Niiden tiheydet vastaavat Väisäsen (1998) arvioita Pohjois-Suomen nevoilta. Pohjois-Suomen aapasuot ovat myös Isonevalla-siipirikkoa esittäneen jouhisorsan merkityksellinen pesimisympäristö. Kesän aikana nevalla kierteli kolme kurkea.

Hummastinjärvien vaikeakulkuisimmassa lahdelmassa pesi vuonna 2002 kuikka. Välittömästi itäpuolelle sijoittuvan, noin 0,5 km^2 laajuisen Järvinevan lajistossa on avosoiden lintuja. Kurki ja pesimätön nuori joutsenpari olivat keväästä kesään havaittavissa Järvinevalta pohjoiseen pienen Kivijärven kortteiseen itärantaan rajoittuvalla allikkoisella suolla. Suopöllö oli näkyvä petolintu toukokuussa soidinlennossa ja pitkin kesää saalistuslennossaan tai asettuneena tähystyspaikalleen seipään nokkaan.

Kymmenkunta suokukkoa viipyi alkukesään asti Järvinevalla Hummastinjärvien rantapenkereillä. Keskikesällä nähtiin yksinäinen suokukko, joka ei ollut soidinasuinen. Punajalkaviklot levittäytyvät harvalukuisena sisämaan soille ja rannikon peltoaukeille, yksi pari oli alkukesällä myös Järvinevalla. Eri puolilla järvien rantoja pesii kuoveja. Ainakin yksi töyhtöhyyppä käyttäytyi hätäillen eteläisen ja pohjoisen järven välillä, mikä viittaa pesintään. Keltavästäräkki oli kitukasvuisia mäntyjä kasvavilla Hummastinjärvien rantasoilla yleinen. Puuttomalla Järvinevalla pesi niittykirvisiä.

Linnustonsuojelullisesti merkittävimmät yleispiirteet

Säikänlahti, Hietaniitynlahti, Merikylänlahti, Tauvon Ulkonokka, rantakaartosuoalue ja Isoneva kuuluvat ”Siikajoen lintuvedet ja suot” -nimiseen Natura 2000 -aluekokonaisuuteen. Sen sijaan Hummastinjärvet ja niitä ympäröivä Järvineva ovat Natura 2000 -aluerajauksen ulkopuolella.

Meren rannikon 1524 ha:n laajuinen Ulkonokka-Merikylänlahti-Siikajokisuu ja umpeen kasvavat Säikänlahden ja Hietaniitynlahden maankohoamissuot sisältyvät valtakunnalliseen lintuvesiensuojeluohjelmaan kansainvälisesti arvokkaana kohteena (Komitanm. 1981). Ulkonokan hietikko on rauhoitettu luonnonsuojelulailla. Kohteet kuuluvat myös kansainvälisesti tärkeään IBA-lintualueeseen (Leivo ym. 2000). Kyseessä on osa Oulun seudun kerääntymisaluetta, joka sijaitsee Hailuodon, Haukiputaan, Kempeleen, Limingan, Lumijoen, Muhoksen, Oulun, Oulunsalon, Siikajoen ja Tyrnävän kuntien alueilla. Sen yhteispinta-ala on n. 80000 ha. Oulun

Uivelot lepäilevät mielllän Säikänlahdella. © Jari Peltomäki/Finnature.

seudun kerääntymisalue on Suomen oloissa FINIBA-alueena (Leivo ym. 2002) ainutlaatuinen rehevien, matalien merenlahtien ja saariston kosteikkojen muodostama vesi- ja rantalintujen elinympäristökokonaisuus.

Linnuston suojeluarvot

Elinympäristön suojeluarvo, ESA (Mikkola-Roos 1996) on Säikänlahdella v. 2002 vesilintulaskentojen perusteella 45. Hietaniitynlahdella ESA on käytännösssä yhtä suuri, 43. Suojeluarvosta Säikänlahdella kaulushaikaran-osuus on 11 %, kurjen 10 % ja ruskosuohaukan-10 %. Kuten edellä mainitut, myös joutsen-on Euroopan unionin lintudirektiivin liitteen I laji. Hietaniitynlahden direktiivilajit ja osuudet ESA:sta ovat mustakurkku-uikku 5 %, kaulushaikara 12 %, kurki 11 %, luhtahuitti 3 % ja ruskosuohaukka 11 %.

Entisen merenrannan dyynivallien patoamien luonnontilaisten soistumien mosaiikki on monimuotoinen elinympäristö. Täällä rantakaartosuoalueella tikkojen kovertamia pesäpaikkoja vaativien lajien tiheys oli 1,0 paria/km^2. Leppälinnun, talitiaisen ja kirjosiepon dominanssi on yhteensä 8 % linjalaskennan havainnoista. Niiden yhteinen tiheys on samalla tasolla kuin neljänneksi runsaimman metsäkirvisen 0,8 paria/km^2. Runsaimman lajin, peipon osuus on 10 %. EU:n lintudirektiivin liitteen I lajeja suo- ja metsäalueella ovat pyy , kurki , liro, lapinpöllö, varpuspöllö-ja pohjantikka.

Isonevalla lintudirektiivin lajeja ovat kurki, liro, suopöllö ja pikkulepinkäinen. Isoneva kuuluu lähellä maankohoamisrannikkoa avosoista koostuvaan yli 5000-hehtaarin laajuiseen FINIBA –alueeseen 'Siikajoen alajuoksun suot' (Leivo ym. 2002), jonka muita pesiviä FINIBA-kriteerilajeja ovat jänkäkurppa-ja suokukko.

Kiitokset

Kiitokset Matti Tynjälälle arkistohavainnoista ja Heikki Tuohimaalle päiväpetolintujen ja pöllöjen reviiri- ja pesätiedoista. Tämä kirjoituksen suomenkielinen ilmaisutyyli saatiin sujuvammmaksi ja tiiviimmäksi Kari Kukko-Ojan ja Olli-Pekka Siiran avustuksella. Problematiikkaa selvensivät myös Raija Kärenlampi ja Sakari Rehell.

Kirjallisuus

Aalto, P., Kuokkanen, P., Ojanen, M., Parvinen, P., Timonen, S. & Tynjälä, M. 1990: Linnut 1988 Pohjois-Pohjanmaalla. - Aureola 15:35–67.

Eskelin, T., Mutanen, T. & Siira, J. 1996: Linnut 1992 Pohjois-Pohjanmaalla. - Aureola 21:15–43.

Hyytiä, K., Koistinen, J. & Kellomäki, E. 1983: Suomen lintuatlas. Lintutieto Oy. 520 s.

Järvinen, O., Koskimies, P. & Väisänen, R.A. 1991: Line transect census of breeding land birds. - In Koskimies, P. & Väisänen R.A.: Monitoring bird populations, pp. 33-40. Zoological Museum, Finnish Museum of Natural History.

Järvinen, O. & Väisänen R.A. 1983. Confidence limits for estimates of population density in line transects. - Ornis Scand. 14:129-134.

Komiteanmietintö 1981: Valtakunnallinen lintuvesiensuojeluohjelma. 32. 197 s.

Koskimies, P. 1994: Linnuston seuranta ympäristöhallinnon hankkeissa. Vesi ja ympäristöhallinnon julkaisuja 18, sarja B, vesi- ja ympäristöhallitus, Helsinki.

Kukko-oja, K., Kärenlampi, R., Rehell, S., Repo, J. & Siira, O.-P. 2003: Maankohoamisrannikon luontoa Siikajoen Tauvosta Hummastinjärville. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja.

Kärenlampi, R., Rehell, S., Repo, J. & Siira, O.-P. 2002: Siikajoen rannikon lintuvedet ja suot: Tauvon – Hummastinjärvien välisen alueen luontokohteiden tutkimus ja retkeilyreittisuunnitelma. Siikajoen suoluontokeskus –hanke. Siikalatvan kehittämiskeskus. 78 s. + 8 liitettä.

Lagerström, M. 1977: Tauvon lintuaseman toiminnasta. - Aureola 2:14–18.

Leivo, M. (2000) Finland. Sivut 225–261 teoksessa M. F. Heath and M. I. Evand, (toim.): Important Bird Areas in Europe: Priority sites for conservation. 1: Northern Europe. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 8).

Leivo, M., Asanti, T., Koskimies, P., Lammi, E., Lampolahti, J., Mikkola-Roos, M. Virolainen, E. 2002: Suomen tärkeät lintualueet. Suomen graafiset palvelut Oy Ltd. 142 s.

Lähdesmäki, P. 1995: Lintuyhteisön rakenteesta ja lajitiheyksistä eri suotyypeillä Pohjois-Suomen aapasuoalueella Ylikiimingissä, Muhoksella ja Utajärvellä. - Aureola 20:60–67.

Mikkola-Roos, M. 1996: Kosteikkojen linnuston suojeluarvo – uusi menetelmä arviointiin. - Linnut 31: 8–15.

Ohtonen, A., Kakko, A. & Piispanen, J. 1996 (toim.): Pohjois-Pohjanmaan linturetkiopas. Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry. Painotupa ky, Oulu. 192 s.

Ojanen, M. 1991: Oulunsalon Salonselän harjualueen linnustosta. - Aureola 16:2–14.

Pessa, J. 2000: Lintuvesien tila Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus. Oulu. Moniste.

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus 1998. Suomen Natura 2000 -kohteet, moniste.

PPLY:n arkisto: Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen arkistohavainnot Säikän- ja Hietaniitynlahdelta vuosilta 1986-2000.

Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 432 s.

Rehell, S., Parviainen, J., Welling, M., & Ylitulkkila, S. 2002: Isonevan Natura-arviointi. Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskus. PSV-Maa ja Vesi Oy. 10 s. + liitteet.

Siira, J. & Ojanen, M. 1976: Tauvon Ulkonokka - suojeltava hietakenttä Perämeren rannikolla. - Suomen Luonto 76:153–158.

Tauvon lintuaseman arkistohavainnot vuosilta 1986–2001. Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys.

Timonen, S., Rahko, P., Aalto, J., Lampila, P. & Tuohimaa, H. 1999: Linnut Pohjois-Pohjanmaalla 1999. - Aureola 24:2–52

Viklund, V.-P. 1984: Kesähavaintoja 1983. - Aureola 9:66–70.

Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. Otava, Keuruun painolaitokset. 567 s.

Summary

Juha Repo: The bird communities on the Bothnian land-uplift coast

The bird communities in the different successional stages in the coast of Bothnian Bay were studied. Bird censuses were made in shores, forests, bogs and lakes in Siikajoki area in 2002. The results from two wetlands and three bogs are presented in detail (see Tables 1-3).

MUUTTOLINTUJEN VALTAVÄYLÄLLÄ
- *kaksi kevättä israelilaisella linturengastusasemalla*

William Velmala

Lähdin syyskuussa 1999 Israeliin linturetkelle. Kuukauden mittaisen petolintujen muuttotutkimuksen jälkeen matkasuunnitelma ei ollut kovin tarkka, lentolipunkin olin ostanut vain yhteen suuntaan. Elämä nimittäin heiluu eri suuntiin ja innokas löytää matkan varrelta haasteita – pitää vain tarttua tilaisuuksiin. Eräs varsin haastava tilaisuus tarjoutui minulle monen käänteen kautta, kun uusien tuttavien ja yhteyksien avulla kartoitin tulevia 'rientoja'. Päädyin marraskuuksi laskemaan lintuja Kibbutz Lotanille Etelä-Israeliin, noin 50 km Eilatista pohjoiseen. Lotanin tärkeimpiä tulonlähteitä on lintuturismi, jota pyörittää britti James Smith. Yksi hänen kehittämisideoistaan koski rengastusaseman perustamista Lotanille, ja loppu onkin historiaa.

Siirryin vielä talveksi Golanin kukkuloille Pohjois-Israeliin, jossa työskentelin Gamlan luonnonpuiston hanhikorppikotkakolonian tarkkailijana. Rengastusluvan hankkiminen ei ollut 'vääräuskoiselle' ulkomaalaiselle Israelissa aivan mutkatonta eikä nopeaa, mutta helmikuussa 2000 palasin Lotanille perustamaan linturengastusaseman. Seuraavat kolme kuukautta hurahtivat nopeasti, sillä lintujen runsaus ei jättänyt kylmäksi ja opittavaakin oli paljon. Tästä syystä ei ollut vaikea tehdä päätöstä taas seuraavana talvena, kun minua kysyttiin vetämään toinenkin kevätkausi Lotanilla. Helmi-toukokuussa 2001 työskentelin taas rengastusaseman johtajana.

Kibbutz Lotan sijaitsee keskellä aavikkoa Etelä-Israelin Aravalaaksossa. Istutukset ja puutarhat tarjoavat muuttolinnuille erinomaisen lepopaikan raskaan matkanteon lomassa. Taka-alalla näkyy Jordanian vuoristoja. ©William Velmala
Kibbutz Lotan in the Arava Valley of southern Israel.

Kibbutz Lotan – keidas kuivalla aavikolla

Kibbutz Lotan sijaitsee Aravalaaksossa keskellä aavikkoa. Luontainen kasvillisuus laaksossa on vähäistä, mutta tasaisin välimatkoin makaavat kibbutsit taatelipalmu- ym. viljelmineen ovat antaneet muuttolinnuille aivan uudet levähdysmahdollisuudet. Saharan eteläpuolella talvehtivat muuttajat joutuvat keväällä ylittämään ensin valtavan aavikon, sitten Siinain vuoristot, ja lopuksi Israelin aroja ja aavikoita ennen kuin ne pääsevät vehreisiin maisemiin. Tankkausmahdollisuuksia tällä taipaleella on entisaikaan ollut varsin rajoitetusti, mutta lisääntyneet ihmisasutukset, viljelykset ja lomakohteet ovat muuttaneet tilannetta. Toistaiseksi kasvu on onneksi ollut hidasta, mutta saa nähdä mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Kyllähän linnut kyseisen lentourakan ovat ilman apua ennenkin selvittäneet.

Edellä mainituista syistä Lotan soveltuu erinomaisesti rengastuspaikaksi. Satoja tai kenties tuhansiakin kilometrejä lentäneille linnuille aavikolla oleva vihreä saareke on kuin keidas, jossa ravintoa ja vettä riittää. Rengastin Lotanin alueella kahdessa paikassa, kibbutsin

luomupuutarhassa ja keinotekoisessa lintupuistossa, jonne oli istutettu pensaita ja puita sekä kaivettu juomalammikoita. Aika ajoin nämä alueet kuhisivat lintuja, mistä kertoo rengastettujen lintujen määrä. Keväällä 2000 rengastin kuudella verkolla 3800 lintua.

Aavikolla rengastaminen vaatii tiettyjen asioiden erityistä huomioimista. Tuuli on kuiva ja kuuma, joten rengastaminen on lopetettava hyvissä ajoin ennen puolta päivää. Verkot kierretään aina puolen tunnin välein, varsinkin auringonnousun jälkeen. Kuumuus alkaa nimittäin heti, kun aurinko saa naamansa esiin Jordanian vuorten takaa. Erityisen kuumina päivinä, kun linnut läähättivät raskaasti heti verkkoon lennettyään, pidättäydyin rengastamisesta klo 10 jälkeen. Kuolleelta vaikuttavalla aavikolla auringolta piileskelevät termiitit, siilit ja muut eläväiset opettivat pitämään verkkoja riittävän korkealla maasta. Lisäksi maan rajassa kuumuus on hirvittävä seisovan ilman ja hiekasta heijastuvan auringon vuoksi.

Kevätmuuton koko kirjo

Työskentelin molemmat kaudet pääasiassa yksin, joskin ajoittain sain avukseni kirjurin ja/tai verkkoapulaisen. Tämä rajoitti verkkojen määrää ja siten volyymia. Verkkoja oli keväällä 2000 käytössä vain kuusi, seuraavana vuonna kahdeksan. Keväällä 2001 myös Liinu Nurmi hoiteli avustajan tehtäviä. Kiireisinä aamuina apua tarvittiinkin, sillä kaikki linnut mitattiin ja punnittiin. Silloin tällöin rengastusasemalla vieraili turisteja, mukavasta päästä suomalaiset lintuharrastajat, toisesta päästä

Kyläpöllönen *Otus scops* (yllä) on harvalukuinen läpimuuttaja, joskus niitä torkkui kibbutsin pihapuissa. Rengastuspaikkana toimi kibbutsin luomupuutarha, Gan Bayit (alla). ©William Velmala.
European Scops Owl (above) perched in a tree in the kibbutz gardens. Gan Bayit - the organic garden was used as the ringing site (below).

Lintupuisto kibbutsin etelälaidalla Jordanian rajan tuntumassa oli erinomainen rengastuspaikka etenkin loppukeväällä. ©William Velmala.
Lotan Bird Reserve acted as a temporary ringing location.

kirkuvat israelilaiset koululaiset. Parin–kolmen viikon ajan asemalla vieraili myös brittirengastajia tai -lintuharrastajia, jotka majoittuivat kibbutsilla. Lotan on Israelissa tunnettu "vihreänä" kibbutsina, joten rengastusasema kaikkine tieteellisine ja koulutuksellisine näkökulmineen nivoutui sujuvasti yhteisön ohjelmaan.

Lintujen muuton näkee Aravalaaksossa varsin selväpiirteisenä, kun siellä viettää koko kevään. Eri lajien muuttoajat, niiden saapuminen ja lähtö, ovat selvästi todettavissa, sillä harva laji talvehtii tai toisaalta pesii alueella. Esimerkiksi ruostekurkkusirkun ja peltosirkun muutot menevät tuskin lainkaan päällekkäin, sillä ruostekurkut ovat jo hävinneet, kun ensimmäiset peltosirkut vasta saapuvat. Niinpä mielenkiinto säilyy läpi koko kevään, kun uusia tuttavuuksia saapuu viikoittain. Rengastusten kulusta kertonee parhaiten fenologinen kuvaus koko keväästä. Eikä tarvitse pelätä, harvinaisuuksilla muistetaan kyllä kehuskella!

Kevät eivät ole aina samanlaisia. Talvi 2000/01 oli poikkeuksellisen sateinen Siinailla ja Israelin eteläisillä aavikoilla. Sateet nostattivat esiin paljon kasvillisuutta alkukeväällä, joten linnuille sopivia levähdyspaikkoja oli tarjolla normaalia runsaammin. Tästä syystä varpuslintujen kevätmuutto 2001 ei ollut yhtä runsasta ja rengastustulokset jäivät vertailussa edelliskevättä paljon huonommiksi. Tämä siitäkin huolimatta, että käytettävissäni oli useampia verkkoja. Esimerkiksi *Sylvia*-kerttuja komeilee kevään 2000 rengastustaulukossa (ks. taulukko 1) 12 lajia, kun niitä vuotta myöhemmin rengastettiin vain seitsemän lajia. Lotanin "saariefekti" ei siis toiminut yhtä hyvin, linnut pysähtelivät siellä täällä pitkin aavikoita ja muutto kulki leveämpänä rintamana. Seuraavassa kuvailussa seuraankin pääosin kevättä 2000, ellei toisin mainita.

Verryttelyä palmukyyhkyillä ja töyhtökiuruilla

Helmikuun puolivälissä aloittaessani molempina vuosina sain verrytellä varsin rauhallisesti muun muassa talvehtivilla samettipääkertuilla ja pajuvarpusilla. Myös varpunen esiintyy Lotanilla, joten näiden kahden lajin naaraiden kanssa tuli painiskeltua ennen kuin ne oppi toisistaan erottamaan. Paikalliset lajit tulivat tutuiksi, kun verkoista löytyi palmukyyhkyjä, töyhtökiuruja, arabianbulbuleita, etelänisolepinkäinen ja mustapyrstötasku. Jo ennestään tuttuja, alueella yleisesti talvehtivia verkkolajeja olivat lapinkirvinen, tiltaltti ja sinirinta. Mutta olivatpa laulurastas ja peippokin tulleet näin etelään!

Maaliskuun alussa kevätmuutto oli täydessä vauhdissa. Rengastusverkoilla ei vielä ollut pahoja kiireitä, sillä massalajit tulisivat hieman myöhemmin. Viiriäisen päämuutto oli mukava todistaa. Rengastin 1.-15.3. näitä höyhenpalloja yhteensä 41, parhaana päivänä kymmenen yksilöä! Varpuslinnut olivat pääosin vielä aloittelemassa. Runsaita verkkolajeja olivat edelleen sinirinta, samettipääkerttu ja tiltaltti sekä läpimuuttaja leppälintu. Mustapäätaskuja tuli useita, rusotaskuja parhaana päivänä kahdeksan ja alueella harvalukuisena talvehtivat kyproksenkertut yllättivät 12 linnun voimin. Arotaskut, hernekertut, pensaskertut ja vaaleakultarinnat aloittelivat muuttoaan.

Kivitaskut ja kertut kevätnäytelmän pääosassa

Maaliskuun toinen puolisko oli kivitaskujen päämuuttoaikaa. Arotaskuja sain yhteensä 11 ja rusotaskuja 21 näiden kahden viikon aikana, kivitaskuja vieläkin enemmän. Parhaana päivänä sain 4 aro- ja 19 kivitaskua. Kevään 2000 taskusummat ovat mahtavaa luettavaa, sillä saldoksi jäi mm. 31 arotaskua ja 54 rusotaskua. Lyhytvarvaskiurujen ja mustakurkkukerttujen huiput osuivat myös

tähän jaksoon, 18 ja viisi yksilöä sain rengastettavaksikin asti. Ruostekurkkusirkun päämuutto osui kuun lopulle ja se tyrehtyi täysin huhtikuun alussa, jolloin tilalle tulivat peltosirkut. Koko kevään ruostekurkkusirkkusaldo oli 41 rengastusta. Kevätmuuttoa aloittelivat haarapääsky, balkaninuunilintu sekä punapää- ja valko-otsalepinkäinen.

Hernekertun suurin päämuuttoryntäys osui huhtikuun 10. päivän tienoille. Parhaana päivänä rengastin 93 lintua. Samaisena päivänä rengastetut 31 mustapääkerttua indikoivat tämän lajin ensimmäistä muuttohuippua. Idänorfeuskerttuja sain enimmillään seitsemän lintua päivässä. Ruostepyrstö aloitteli muuttoaan ja vaaleakultarintakin alkoi yleistyä. Erikoisuuksia verkkolajistossa edustivat ruisrääkkä, kalottitasku ja tamariskivarpunen sekä keväällä 2001 vaaleatervapääsky, kuhankeittäjä ja keltapääsirkku.

Huhtikuun kaksi viimeistä viikkoa olivat edelleen kiireistä aikaa. Hernekerttuja rengastettiin yhteensä 145, mustapääkerttuja 143 ja vaaleakultarintoja 136. Mustapääkertulle tämä oli päämuuttoaikaa, samoin pensastaskulle ja harmaasiepolle. Keväällä 2001 mustapääkertun päämuutto osui sen sijaan kaksi viikkoa myöhempään ajankohtaan, toukokuun 7.-8. päivään. Satakielen muuttohuippu kulki myös ohi huhtikuun lopulla, vuonna 2000 sain parhaana päivänä 15 lintua. Valko-otsalepinkäinen alkoi yleistyä ja sirovarpushaukka oli yllättäjä, keväällä 2001 jopa kaksin kappalein!

Mannaa massojen jälkeen

Vaaleakultarinnan huippu osui toukokuun 1.-15. päivän välille, jakson saldona 225 rengastusta ja parhaana päivänäkin 33. Sama toistui keväällä 2001. Mustapääkerttujen meno jatkui edelleen 117 rengastuksella. Myös haarapääskyllä, lehtokertulla ja pajulinnulla oli päämuutto toukokuun ensimmäisellä puoliskolla. Keväällä 2001 kirjokertun päämuutto tähän aikaan tuotti 11 rengastusta. Vieraammista lajeista ruostepyrstö ja valko-otsalepinkäinen rynnivät, yhteensä 20 ja 28 pulttausta jakson aikana vuonna 2000. Iloisia yllätyksiä verkosta tullessaan aiheuttivat kynsihyyppä, pikkuaavikkokiuru, kolme oliivikultarintaa, peltotulkku ja mustapääsirkku. Keväällä 2001 ilahduttivat peräti neljä kynsihyyppää, turturikyyhky, naamiokyyhky, kolme mehiläissyöjää, neljä arabiantimalia ja mustapääsirkku.

Viimeinen rengastuspäiväni vuonna 2000 oli jo 20.5., mutta kevään viimeiseen neljään päivään mahtui mm. sellaisia rengastuksia kuin naamiokyyhky, neljä ruostepyrstöä, 50 vaaleakultarintaa, oliivikultarinta ja kahdeksan valko-otsalepinkäistä. Toukokuussa 2001 jatkoin 24. päivään asti ja sain verkoista mm. pikkumehiläissyöjän, neljä ruostepyrstöä ja kirjokertun. Tähän kevätmuutto alkoikin jo loppua ja olihan tähän hyvä lopettaa!

Tuhansia ja taas tuhansia petolintuja

Eilatin keväinen petolintumuutto on yksi lintumaailman legendoista. Sen kahdesti nähneenä olen saanut pöytäliinan reunasta hieman kiinni, tarpeekseen siitä tuskin saisi koskaan. On uskomattoman hienoa, kun aloillaan seistessä voi nähdä tuhansia, jopa kymmeniä tuhansia hiiri- ja mehiläishaukkoja yhdessä päivässä -puhumattakaan muista lajeista, kuten haarahaukoista, arohiirihaukoista, arokotkista, sirovarpushaukoista tai vaikkapa idänmehiläishaukoista. Kapein muuttoreitin pullonkaula on Eilatissa, mutta myös 50 km pohjoisempana Lotanilla saattaa päästä perin huimiin lukuihin.

Kuulostanee kummalliselta, mutta pidin myös vapaapäiviä. Ne erosivat työpäivistä siten, etten koskenut lintuverkkoihin. Linturetket ulottuivat myös tavallista kauemmas, yleensä Aravalaakson alueelle ja Eilatiin, joskus pohjoiseen Kuolleelle Merelle ja Urimin aavikolle. Iltapäivisin ehdin monena päivänä Eilatiin tarkastamaan K20:n suolavesialtaat tai staijaamaan merilintuja North Beachille. Monen monta lintuharrastusurani kohokohtaa mahtuu näihin keväisiin, niin verrattoman runsas ja monipuolinen on keväinen Israelin linnusto. Vielä kun oppii suhtautumaan paikallisten aggressiiviseen tyyliin ja sopeutuu meluisaan elämänmenoon, josta paikoin puuttuu kaikki järjestelmällisyys, voi hyvin keskittyä olennaiseen – lintujen katselemiseen.

Mikäpä siinä siis rengastellessa idänorfeuskerttuja, mehiläissyöjiä ja valko-otsalepinkäisiä, kun taivaalla kaartelee pikkukotkia, arabihaukka ja parvi mustahaikaroita? No ei tietenkään mikään, mukavaahan se suomalaisen näkökulmasta on. Lounaan jälkeen kuumimpaan aikaan voi käydä lepäilemässä uima-altaalla ja sitten lähteä parin tunnin kävelyretkelle. Ruostepyrstöjä, rusotaskuja, oliivikultarintoja ja muita muuttajia on kiva katsella. Ennen auringonlaskua voi aavikon reunalla ihailla pikkumehiläissyöjiä, hupputaskua ja pikkuaavikkokiurua. Sellaista se suomalaisen lintuharrastajan arki voi olla!

Odotamme Lähi-Idän poliittisen kaaoksen selviintymistä. Sen jälkeen alueella voi taas retkeillä turvallisin mielin. Terroriteot eivät ole juuri koetelleet maan eteläosia, mutta yleisen turvallisuuden takaaminen on ymmärrettävästi nykyään sellaisella tolalla, etten valitettavasti voi kaikille lintumatkaa Israeliin suositella. Valoisan tulevaisuuden koittaessa siellä kuitenkin avautuu yksi loistelias retkikohde, jonne jokainen voi lähteä kokemuksia kartuttamaan. Niitä siellä varmasti saa.

Lisätietoja linturetkeilystä Israelissa:

http://www.birdingisrael.com
http://www.geocities.com/ TheTropics/Cove/8702

Kirjoittajan osoite:
Kelotie 37a, 90550 Oulu

Summary:

William Velmala: Bird ringing at Kibbutz Lotan, Israel

The author describes the spring migration at Kibbutz Lotan Centre for Birdwatching and Eilat, Southern Israel. The article is based on the author's experiences during two springs (2000 and 2001). The phenology of spring migration and the

most typical species as well as interesting rarities are presented briefly.

Parhaina päivinä Eilatissa voi havaita kymmeniä tuhansia mehiläishaukkoja *Pernis apivorus* ja tuhansittain sirovarpushaukkoja *Accipiter brevipes* (yllä). Mustahaikara *Ciconia nigra* on yleinen mutta harvalukuinen läpimuuttaja Etelä-Israelissa (vasemmalla). ©William Velmala.
Part of a flock of Honey Buzzards and Levant Sparrowhawks (above). Black Storks are common migrants in southern Israel (left).

Mehiläishaukka *Pernis apivorus* on kevään runsain petolintu Eilatissa. Vanhan koiraan tuntee mm. voimakkaasta pyrstökuvioinnista ja kapealti mustasta siivenkärjestä. ©William Velmala.
Adult male Honey Buzzard on spring migration.

Taulukko 1. Keväiden 2000 & 2001 rengastussummat lajeittain Kibbutz Lotanilla.
The ringing totals of the springs 2000 & 2001 at Kibbutz Lotan.

		2000	2001	Yht.
Sirovarpushaukka	*Accipiter brevipes*	1	2	3
Tuulihaukka	*Falco tinnunculus*		2	2
Viiriäinen	*Coturnix coturnix*	60	6	66
Ruisrääkkä	*Crex crex*	1		1
Kynsihyyppä	*Vanellus spinosus*	1	4	5
Pikkusirri	*Calidris minuta*		3	3
Turkinkyyhky	*Streptopelia decaocto*	5	8	13
Turturikyyhky	*Streptopelia turtur*		1	1
Palmukyyhky	*Streptopelia senegalensis*	41	58	99
Naamiokyyhky	*Oena capensis*	1	1	2
Käki	*Cuculus canorus*	2		2
Tervapääsky	*Apus apus*		1	1
Vaaleakiitäjä	*Apus pallidus*		1	1
Mehiläissyöjä	*Merops apiaster*	1	3	4
Pikkumehiläissyöjä	*Merops orientalis*	2	4	6
Harjalintu	*Upupa epops*	7	4	11
Käenpiika	*Jynx torquilla*	5	4	9
Pikkuaavikkokiuru	*Ammomanes cincturus*	1		1
Lyhytvarvaskiuru	*Calandrella brachydactyla*	19	14	33
Töyhtökiuru	*Galerida cristata*	16	5	21
Afrikankalliopääsky	*Ptyonoprogne fuligula*	6		6
Kalliopääsky	*Ptyonoprogne rupestris*	2		2
Törmäpääsky	*Riparia riparia*	24	2	26
Räystäspääsky	*Delichon urbicum*	11	2	13
Haarapääsky	*Hirundo rustica*	102	15	117
Ruostepääsky	*Hirundo daurica*	3		3
Nummikirvinen	*Anthus campestris*	6		6
Metsäkirvinen	*Anthus trivialis*	7	22	29
Niittykirvinen	*Anthus pratensis*	1		1
Lapinkirvinen	*Anthus cervinus*	31	62	93
Keltavästäräkki	*Motacilla flava*	5	15	20
Västäräkki	*Motacilla alba*	34	47	81
Arabianbulbuli	*Pycnonotus xanthopygos*	24	20	44
Ruostepyrstö	*Cercotrichas galactotes*	41	30	71
Satakieli	*Luscinia luscinia*	46	16	62
Etelänsatakieli	*Luscinia megarhynchos*	3	9	12
Sinirinta	*Luscinia svecica*	39	16	55
Leppälintu	*Phoenicurus phoenicurus*	62	16	78
Mustapyrstötasku	*Cercomela melanura*	7	6	13
Pensastasku	*Saxicola rubetra*	5	2	7
Mustapäätasku	*Saxicola torquatus*	7		7
Arotasku	*Oenanthe isabellina*	31	4	35
Kivitasku	*Oenanthe oenanthe*	68	13	81
Rusotasku	*Oenanthe hispanica*	54	9	63
Kalottitasku	*Oenanthe leucopyga*	3	1	4
Laulurastas	*Turdus philomelos*	2		2
Hietatuhkakerttu	*Prinia gracilis*	9	3	12
Viitasirkkalintu	*Locustella fluviatilis*	1		1
Ruokosirkkalintu	*Locustella luscinioides*	4	1	5
Ruokokerttunen	*Acrocephalus schoenobaenus*	15	13	28
Rytikerttunen	*Acrocephalus scirpaceus*	19	11	30
Rastaskerttunen	*Acrocephalus arundinaceus*	2		2
Vaaleakultarinta	*Hippolais pallida*	480	198	678

			2000	2001	Yht.
Oliivikultarinta	*Hippolais olivetorum*		6	2	8
Kultarinta	*Hippolais icterina*		1		1
Pikkupensaskerttu	*Sylvia conspicillata*		2		2
Rusorintakerttu	*Sylvia cantillans*		1		1
Kaspiankerttu	*Sylvia mystacea*		1		1
Samettipääkerttu	*Sylvia melanocephala*		85	7	92
Kyproksenkerttu	*Sylvia melanothorax*		13		13
Mustakurkkukerttu	*Sylvia rueppelli*		5		5
Idänorfeuskerttu	*Sylvia crassirostris*		49	4	53
Kirjokerttu	*Sylvia nisoria*		3	12	15
Hernekerttu	*Sylvia curruca*		874	269	1143
Pensaskerttu	*Sylvia communis*		93	32	125
Lehtokerttu	*Sylvia borin*		7	19	26
Mustapääkerttu	*Sylvia atricapilla*		343	560	903
Balkaninuunilintu	*Phylloscopus orientalis*		8	4	12
Sirittäjä	*Phylloscopus sibilatrix*		2		2
Tiltaltti	*Phylloscopus collybita*		326	159	485
Pajulintu	*Phylloscopus trochilus*		33	14	47
Harmaasieppo	*Muscicapa striata*		11	11	22
Isopurppuramedestäjä	*Nectarinia osea*		1	1	2
Pikkulepinkäinen	*Lanius collurio*		7	4	11
Etelänisolepinkäinen	*Lanius meridionalis*		3		3
Punapäälepinkäinen	*Lanius senator*		11	1	12
Valko-otsalepinkäinen	*Lanius nubicus*		54	42	96
Arabiantimali	*Turdoides squamiceps*			4	4
Kuhankeittäjä	*Oriolus oriolus*			3	3
Varpunen	*Passer domesticus*		162	284	446
Pajuvarpunen	*Passer hispaniolensis*		307	681	988
Tamariskivarpunen	*Passer moabiticus*		1	2	3
Peippo	*Fringilla coelebs*		1		1
Syyrianhemppo	*Serinus syriacus*		2		2
Tikli	*Carduelis carduelis*		1		1
Hemppo	*Carduelis cannabina*		1		1
Peltotulkku	*Rhodospiza obsoleta*		3		3
Aavikkotulkku	*Bucanetes githagineus*		3		3
Peltosirkku	*Emberiza hortulana*		15	17	32
Ruostekurkkusirkku	*Emberiza caesia*		46	23	69
Keltapääsirkku	*Emberiza cineracea*			1	1
Mustapääsirkku	*Emberiza melanocephala*		1	1	2
92 lajia		**yht.**	**3799**	**2811**	**6610**

Palmukyyhky *Streptopelia senegalensis* kuuluu Lotanin paikallislajistoon. Verkkoihin nämä sympaattiset kyyhkyt eksyivät varsin usein. © William Velmala.
Laughing Doves are common residents within the kibbutz area.

Viiriäinen *Coturnix coturnix* oli Lotanilla runsas rengastuslaji, kuvissa koiras vasemmalla ja naaras oikealla. Huomaa koiraan voimakkaammat ja tummemmat kuvioinnit kaulan sivuilla ja persikan sävyinen rinnan pohjaväri. Naaraan rinnan pohjaväri on vaaleampi ja rinta viiruinen. Nämä tuntomerkit näkyvät hyvin myös maastossa, mikäli itse linnun vain pääsee näkemään!
Male Quails (left) differ from females (right) by having an unstreaked orange-coloured breast and bolder stripes on the sides of throat. © William Velmala.

Nuori koiras sirovarpushaukka *Accipiter brevipes*. Laji muuttaa runsaana jopa tuhansien yksilöiden parvissa keväällä Etelä-Israelissa. Nuorella linnulla alapuolen viirutus on voimakasta, mutta varpushaukkaan verrattuna heikompaa. Tällä yksilöllä on vatsassa ja rinnassa sekaisin nuoruuspuvun pisarakuvioita ja aikuispuvun kapeita punaisia poikkiviiruja. Pyrstön poikkivyöt ovat heikompia kuin varpushaukalla.
Young male Levant Sparrowhawk has a dark eye and relatively heavily patterned under side of the wings, though not as heavily patterned as on Eurasian Sparrowhawk. © William Velmala.

Vanha koiras sirovarpushaukka *Accipiter brevipes*. Osittain samoja tuntomerkkejä kuin nuorellakin linnulla suhteessa varpushaukkaan. Silmä ja poski ovat tummat sekä siipisulat lähes täysin kuviottomat. Käsisulkien kärjet ovat kuitenkin hyvin tummat, jolloin lentävän linnun siipi on alapuolelta varsin kontrastikas. Huomaa myös terävä siiven kärki ja erilainen siipikaavio verrattuna varpushaukkaan.
Adult male Levant Sparrowhawk is a very striking bird with almost pure white remiges and a dark tip to the wing from below. Eye and cheek are dark and tail is faintly barred compared to Eurasian Sparrowhawk. © William Velmala.

Mehiläissyöjä *Merops apiaster* on häkellyttävän kaunis säihkylintu. Verkkosaaliina se on Lotanilla harvinainen, mutta läpimuuttajana runsas. Muutaman kymmenen yksilön parvia muuttaa päämuuttoaikaan yleisesti.
European Bee-eaters are gorgeous birds but scarce in the ringer's mist-nets. © William Velmala.

Kuhankeittäjän *Oriolus oriolus* ei tarvitse myöskään häpeillä höyhenpukuaan, kuvassa +3kv koiras. Harmaassa aavikon maisemassa akaasiassa istuessaan tämä lintu kilpailee tasaväkisesti mehiläissyöjälajien kanssa keikarin arvonimestä. Elintavoiltaan piileskelevää lajia pääsee sen muuttomatkan varrella näkemään hieman normaalia useammin.
Adult male Golden Oriole certainly ties with Bee-eaters as one of the most staggering birds in a hazy desert landscape. © William Velmala.

Ruostepyrstö *Cercotrichas galactotes* on tavattu Suomessakin kertaalleen. Kevätmuutolla yksilöt lauleskelevat ja levittelevät pyrstöään paljastaen sen hienon kuvioinnin. Väritykseltään ruostepyrstö on tasaisen punaruskea, mutta pään kuviointi ja nokka antavat sille lajityypillisen ilmeen.
Rufous Bush Robin, note the beautiful tail pattern as well as the typical head pattern. © William Velmala.

Taskut ovat Lotanin rengastuksissa hyvin edustettuina. Naarasrusotaskun *Oenanthe hispanica melanocephala* erottaa kivitaskusta mm. laajemman valkean yläperän ja heikon silmäkulmajuovan perusteella. Pyrstön reunimmaisissa sulissa musta väri tulee ylös pyrstön tyveä kohti, jolloin valkoinen väri muodostaa U:n muotoisen kuvion. Huomaa myös selkäpuolen lähes suklaanruskea väri.© William Velmala.
Female Black-eared Wheatear has a darker brown back and scapulars, broader white rump compared to Northern Wheatear and typically U-shaped black tailband. Supercilium is rather faint.

Naaraspukuisen kivitaskun *Oenanthe oenanthe* parhaita tuntomerkkejä ovat edestä kellertävä mutta takaosastaan valkea silmäkulmajuova, joka jatkuu selvästi silmän takapuolelle, tyypillinen pyrstön T-kuvio ja harmahtava selkäpuoli. Yläperä on kapealti valkea verrattuna rusotaskuun. © William Velmala.
Features for a female Northern Wheatear are: grey overall colouration to the upper side, dark wings, T-shaped tail pattern and a long supercilium, which is typically yellowish in front and white at the back.

Arotasku *Oenanthe isabellina*, kuvassa naaras, on keväällä helppo tuntea. Yleisväritys on vaalean hiekanruskea, vaaleat selkä ja siiven yläpuolen peitinhöyhenet sekä vaaleat reunukset siipisulissa kontrastoituvat tummaan alulaan nähden. Silmäkulmajuova loppuu heti silmän takana, on valkea etuosasta ja kellertävä takaa, päinvastoin kuin kivitaskulla. Arotaskun pyrstön reunoilla kaksi kolmasosaa on mustaa verrattuna kivitaskun yhteen kolmasosaan. © William Velmala.
Isabelline Wheatear can be told from a Northern Wheatear by the very pale overall impression. Note pale wing, dark alula and typical tail pattern.

Tiltaltti *Phylloscopus collybita abietinus* talvehtii yleisenä Etelä-Israelissa. Tuntomerkeistä mainittakoon harmahtavanvihreä selkäpuoli, rusehtavanharmaa vatsapuoli ja kellertävä silmäkulmajuova. Kellertävä silmärengas ei ole täydellinen, nokka on tumma samoin kuin ohjas. © William Velmala.

Chiffchaff can be identified by greenish upper side, greyish underside, dark bill, dark lores, yellowish supercilium and a yellow eyering which is broken at the back and in front.

Balkaninuunilintu *Phylloscopus orientalis* muuttaa harvalukuisena Lotanin läpi, lähimmät pesimäalueet sijaitsevat Pohjois-Israelissa. Huomaa hyvin harmaa selkäpuoli ja valkea alapuoli. Silmärengas on ehjä ja ohjas vaalea, pään kuviot tiltalttia heikommat. © William Velmala.

Eastern Bonelli's Warbler is very greyish above and whitish below. The eyering is unbroken, supercilium whiter than on Chiffchaff and the lores are pale, the head pattern generally very dull.

Harvinaista verkkolajistoa edustaa mustapäätasku *Saxicola torquata rubicola*, kuvassa 2kv koiras. Alalajimääritykseen viitteitä antavat kauttaaltaan punertava alapuoli ja yläperän tummat viirut, vaikka yläperä kulumisen johdosta onkin varsin vaalea. © William Velmala.

Stonechat is a regular but scarce migrant in the Arava. This western 2nd cal-year male can be identified by the faint streaks on the sides of the rump and the reddish under parts.

LINTURETKI HAILUOTOON KESÄKUUSSA 1952

Elja Herva

Hyllyssäni on kymmeniä erilaisia vihkoja, lehtiöitä ja kalentereita, joihin olen kirjoittanut lintuhavaintoja vuodesta 1950 alkaen. Yleensä merkinnät sisältävät lintujen ja niiden lukumäärien lisäksi vain päivämäärän ja paikan sekä joskus sään ja retkitoverit. Tämä kertomus ensimmäisestä Hailuodon retkestäni perustuu havaintovihkoni maastossa tehtyihin merkintöihin, joiden suorat lainaukset seuraavassa *kursiivilla*, ja niiden mieleeni palauttamiin muistikuviin. Lisäksi vertaan retken havaintoja julkaistuihin ja julkaisemattomiin tietoihin Hailuodon linnuista.

Kesäkuun 13. päivänä 1952 isäni täytti 60 vuotta. Minä täyttäisin 14 vuotta vajaa kuukautta myöhemmin. Isän syntymäpäiväjuhlien takia saatoin lähteä Hailuotoon vasta seuraavana päivänä. ”Hailuoto”-laiva ajoi höyrykoneen voimalla Oulun torinrannasta ensin Oulunsalon Varjakan laituriin, sitten Santosen Vasken edustalle, jossa se jätti ja otti veneellä laivan kylkeen tuotuja matkustajia ja rahtia ja josta se jatkoi Ojakylänlahden Petsamon laituriin. Siellä kohtasin varttuneemmat retkitoverini, biologian opiskelija Veijo Törnroosin (Veke) ja lukiolainen Jouko Siiran (Joksa), jotka olivat tulleet Hailuotoon jo aikaisemmin. Veke oli retkeillyt Hailuodossa säännöllisesti vuodesta 1946, ja v. 1956 hän julkaisi 10 vuoden havaintoihin ja haastatteluihin sekä aikaisemmin julkaistuihin tietoihin perustuvan artikkelin ”Hailuodon linnusto sadan vuoden aikana” (Törnroos 1956).

Lintuja merellä

Laivamatkan (14.6.1952) lajit olivat Varjakassa *M.serrator* (tukkakoskelo) *2, 2, 3, 1; L.canus* (kalalokki) *2,; St.hirundo* (kalatiira) *2, 1, 1; A. fuligula* (tukkasotka) *3, 2; H. rustica* (haarapääsky) *5* ja Santosen edustalla *L.fuscus* (selkälokki) *2; L.canus 2; L.ridibundus* (naurulokki) *2; St. hirundo2; M.fusca* (pilkkasiipi) *2; A.fuligula 3*. Havainnot kirjoitin, kuten tapa oli, käyttäen lintujen tieteellisiä nimiä, jolloin suvun nimi oli yleensä lyhennetty 1-3 kirjaimeksi ja lajinimi oli kirjoitettu kokonaan. Tässä kertomuksessa käytän kuitenkin suomalaisia nimiä muulloin kuin suorissa lainauksissa. Pilkkasiivet muistin ennen havaintokirjan lukemistakin – luultavasti näin tällä retkellä lajin ensimmäistä kertaa. Paluumatkan 20.6. lintulajit ja niiden määrät olivat suurin piirtein samat ja lisäksi telkkäparvi (15 urosta ja 1 naaras) merellä Oulunsalon ja Oulun välillä.

Nykyinen lokkien runsaus oli vielä edessä päin, ja harmaalokki puuttui laivamatkan havainnoista kokonaan. Vesilintujenkin määrät olivat varsin pieniä. En usko, että vaatimattomat laji- ja yksilömäärät selittyvät pelkästään sillä, että käytössäni oli suvun Oulujärven laivurilta kulkeutunut, vain muutaman kerran suurentava prismaton kiikari, ja että nykyaikainen lakkaamaton ”staijaus” oli vielä keksimättä. Lintukirjoina oli v. 1948 ilmestynyt Kalevi Raitasuon kirjoittama ja havainnollisin lajipiirroksin kuvittama ”Käytännön lintuopas”, jossa tosin ei ollut ”pikkulintuja”, sekä kirjakauppa Kirjolasta yllättäen löytynyt ohut ”Was fliegt denn da?”(Frieling 1950), jossa oli linnuista pienet värikuvat ja rivin tai kahden tekstit. Nämä kirjat olivat suuri parannus lintujen maastotunnistukseen Ivar Hortlingin aikanaan suositun ”Lintukirjan” jälkeen.

Mieleen tulee laivamatka 10.6. 1997 Äänisellä Petroskoista Kizhin saareen ja kävely Kizhin ympäri: Oli hienoja saaria salmineen ja lahtineen eikä ainuttakaan sorsa- tai kuikkalintua. Ajattelin, että venäläiset ampuvat sorsat ja syövät linnunmunat, mikä oli tavallista Hailuodossakin vielä 1950- luvulla (Markkola & Merilä 1998). Suomen saaristolinnuston monet lajit ovat viime vuosikymmeninä runsastuneet, ja harmaalokkikannan monikymmenkertainen kasvu on tämän menestystarinan huippu (Hilden & Hario 1993).

Laivarannasta matka jatkui polkupyörällä kirkonkylään majakkamestari Kartimon taloon, jota Veke piti tukikohtanaan retkeillessään Hailuodossa. Vihkoni merkintöjen mukaan sain Kartimolla yösijan, söin kolme ateriaa ja join kahdet aamukahvit, jotka varmaankin maksoin talon emännälle.

Kylän, peltojen ja niittyjen lintuja

Seuraavana päivänä (15.6.) oli ensin polkupyörällä *tietaival Töyrään*, paikoin pehmeitä ja vaikeasti ajettavia hiekkateitä peltojen, niittyjen, pihojen, piennarten ja pienten metsiköiden maisemassa. Kirkonkylällä ja matkalla useimmin havaitsemamme laji oli keltasirkku, lähes 20 näkö- tai kuulohavaintoa. Pajulintuhavaintoja oli myös paljon, ja näyttää siltä, että en olisi kaikkia viitsinyt kirjatakaan. Kiurun havaitsimme 10 kertaa, ja yleisiä (5 tai useampia havaintoja) olivat myös punakylkirastas ja peippo. Useammin kuin kerran havaitsimme niittykirvisen, pensastaskun, kivitaskun, peltosirkun, västäräkin, haarapääskysen, räystäspääskysen, tervapääskyn, variksen sekä metsälinnut hömötiaisen ja käpylinnun. Kottaraisen (*lennos-*

Hailuoto-laiva oli käytössä vielä 1960-luvulla. © Paavo Ruonala

sa ruokaa nokassa), metsäkirvisen, harmaasiepon, kuovin ja käenpiian näimme tai kuulimme kerran.

Muidenkin päivien retket johtivat aluksi saman maalaismaiseman halki samantapaisin havainnoin. Vähälukuisetkin lajit kuten pensastasku, kivitasku, peltosirkku, hernekerttu, harmaasieppo ja leppälintu nähtiin tai kuultiin lähes joka retkellä, ja käenpiikakin useana päivänä. Lisääkin lajeja havaittiin: varpunen, hernekerttu, lehtokerttu, leppälintu, räkättirastas ja käki. Viherpeipon näimme kerran, kirkonkylällä Kartimon pihalla. Harakkaa emme nähneet koko retkellä, mutta harakka pesikin Hailuodossa tiettävästi ensimmäisen kerran kesällä 1951, vuodelta 1952 siitä ei liene yhtään havaintoa ja vuosilta 1953-54 vain muutama (Törnroos 1956). Harakka on yleistynyt 1980-luvulta lähtien, ja kanta on nykyisin lähes yhtä vahva kuin mantereella (Eino Merilä, henkilökohtainen tieto). Edellä mainitut maalaismaiseman linnut, peltosirkkua ja käenpiikaa myöten, kuuluvat edelleen Hailuodon linnustoon (Eino Merilä, henkilökohtainen tieto). Hailuodossa on perinteinen pienipiirteinen kylä- ja peltomaisema säilynyt tavallista paremmin (Merilä 2003), joten ehkäpä myös perinnemaiseman linnut menestyvät siellä paremmin kuin muualla.

Kangasmetsän lintuja

Töyrästä matka jatkui *Clt* (Cladonia- l. poronpallerojäkälätyypin) -*kangasta* Hyypän pookille. Kangasmetsän lintuja olivat vihervarpunen, peippo, järripeippo, hömötiainen, harmaasieppo, keltasirkku, pajulintu, leppälintu, punakylkirastas, laulurastas, hippiäinen ja käpylintu. Hyypän pookilla meitä ilahdutti ohi lentävä kalasääski. Nuottajärvellä hätäili kolme paria liroja, mutta muita ranta- tai vesilintuja emme siellä nähneet. Muutamaa päivää myöhemmin (19.6.) metsän lintuja *takseerattiin* Veken johdolla Santosen sisäosassa. Pajulintu oli runsaslukuisin, peippo seuraava, joiden lisäksi keltasirkku, hippiäinen, metsäkirvinen ja hömötiainen kuultiin useammin kuin kerran sekä punakylkirastas, räkättirastas, punatulkku ja liro kerran.

Illalla istuskeltiin ja juteltiin Kartimon pihalla. Kuuntelin korva tarkkana puheita miesten töistä maalla, merellä ja metsissä. Veken ystävä Kartimon Pentti oli opettajaseminaarissa ja hänellä oli vieraanaan seminaarikaverinsa, lihaksikas maalaispoika, joka punnersi käsinseisontaan ja teki muitakin voimaa ja taitoa vaativia voimisteluliikkeitä. Ihailin häntä suuresti, sillä noihin aikoihin yritin minäkin kehittää voimaa ja voimistelutaitoa.

Härkinnevan muuttohaukat ja muuta mieleenpainuvaa

Seuraavana päivänä (16.6.) retki suuntautui Härkinnevalle. Matka kulki kylältä Kirkkosalmen sillalle ja sitten metsien ja soiden poikki Hanhisen suuren suoalueen keskelle. Salmen sorsarunsauteen sain jo tuntumaa, kun niityllä ruokaili 220-päinen *Anas*-parvi, joista sinisorsia

80, haapanoita 90, jouhisorsia 40 ja lapasorsia 10. Havaintokirja ei kerro olivatko nämä pääosin uroksia, mutta samoja lajeja oli myös pareittain tai muutaman uroksen ryhmissä. Pesimäaikahan oli jo pitkällä ja varmaan osalla ainakin sinisorsista poikaset olivat jo kuoriutuneet.

Matkalla Härkinnevalle karkotimme edestämme metson, joka noihin aikoihin oli harvalukuinen ja vähenevä pesimälintu Hailuodossa (Törnroos 1956). Löysimme myös variksen pesän, jossa oli kolme lähes lentokykyistä poikasta. Härkinnevan yllä varoitteli muuttohaukkapari, joka oli retkemme päätavoite ja kohokohta. Veke oli edellisenä vuonna löytänyt pesän avosuon mättäältä, ja pesää etsittiin suolta pitkään. Minulle jo tähänastinen kävely oli käynyt voimille ja nukahdin mättäälle. Heräsin Veken ja Joksan puheisiin. Pesä oli löytynyt kalasääsken pesästä, parisataa metriä Härkinnevan avosuosta luoteeseen männyn latvasta noin 7 metrin korkeudella. Pesässä oli ollut kaksi valkeaa noin vuorokauden ikäistä poikasta. Myöhemminkin 1950-luvulla muuttohaukkaa tavattiin todennäköisesti pesivänä Hanhisessa (Törnroos 1956), ja ainakin vuosina 1971-77 muuttohaukka pesi vuosittain jossain Hanhisen kalasääsken pesistä (J.Markkola, henkilökohtainen tieto).

Kalasääski näyttäytyi suon yllä kaksi kertaa, joten ehkä senkin pesä oli jossain lähistöllä. 1950-luvulla kalasääski pesi sekä Hanhisessa että Santosessa (Törnroos 1956). 1970-luvulla tiedettiin neljä pesivää paria, kaksi Hanhisessa, yksi Santosessa ja yksi Luodon pääsaaren keskiosissa (J.Markkola, henkilökohtainen tieto). Itselläni on yksi myöhempi havainto kalasääsken pesinnästä Hanhisessa, sillä hillaretkellä 28.7.1973 palautin pesään puun juurelle pudonneen, jo aikuisen näköisen kalasääsken poikasen. Myös muuttohaukoista on havainto hillaretkellä 4.8. 1975, jolloin *F. peregrinus 2 näyttäytyi yhdessä, myöhemmin 1 kolme kertaa, äänteli*vät… Jälleen hillaretkellä 4.8.1977 *”Kalasääskeä tai muuttohaukkaa ei näkynyt. ”Putoamispesä” hyväkuntoisen näköinen…*

Niittykirvisiä, keltavästäräkkejä ja liroja oli Härkinnevalla useita pareja – nämähän ovat Hailuodon ja muiden tämän seudun soiden tyyppilajeja. Löysimme Härkinnevalta myös kuovin ja sinisorsan pesät. *N. arquata pesä Härkinnevalla erikoisen avonaisella paikalla turvemättäällä. Pesämättäällä yksi vastakuoriutunut poikanen ja kolmessa jäljellä olevassa munassa jo reiät*. Sinisorsan pesä oli *aavalla suolla vetisellä mättäällä jossa joitakin Betula nana-varpuja. Pesäkuoppa 24x 17x9 cm. Pesän seinät heinistä ja untuvista. Munia 7, kellanvalkeita, koemuna 58,9 x 39 mm.* Käki kukkui suon laitamilla, olihan kesäkuun puoliväli ja kesä kauneimmillaan.

Kirkkosalmen lintuja: kahlaajia, sorsia, uikkuja, nokikanoja

Seuraava päivä (17.6.) kului Kirkkosalmella. Lähdimme Kartimolta pian viiden jälkeen ja kylä- ja peltoalueen jälkeen kävelimme rantaniittyä Kirkonkareilta vanhalle sillalle. Tavanomaisten joka paikan lintujen kuten pääskysten, pajulinnun, peipon ja punakylkirastaan lisäksi kuulimme tai näimme lehtokerttuja, ruokokerttusia ja pajusirkkuja. Kahlaajia oli useita tyypillisiä lajeja, kuten kuoveja, taivaanvuohia, meriharakoita, liroja, punajalkavikloja ja suokukkoja muutaman yksilön voimin sekä töyhtöhyyppiä jopa 13 linnun parvena. Ruskosuohaukka nähtiin muutamia kertoja. Tukkasotka oli yleisin sorsalintu, kolmisenkymmentä paria. Punasotkia oli yksi pari ja yksi uros. Sinisorsia, haapanoita ja lapasorsia oli kutakin muutamia uroksia ja yksittäisiä pareja. *Fulica atra*, nokikana (2), on kirjoitettu vahvalla tekstauksella, joten se oli minulle uusi laji.

Vanhan sillan ja kurkun välillä sateessa salmea pitkin veneellä. Tulokset koleassa säässä ylimalkaisia. Lisää edellä mainittuja: tukkasotkapareja, punasotkapari, viisi nokikanaparia, sinisorsia, haapanoita ja 150 tarkemmin määrittämätöntä sorsalintua lennossa. Uusina lajeina naurulokki (80 yksilöä), kalatiira (20), silkkiuikku (5), mustakurkkuuikku (12), harmaalokki (1 nuori), tukkakoskelo ja jälleen vahvalla tekstattuna *Larus minutus* **(**pikkulokki) (1).

Pesiä: Hailuodon salmi, Vatunki - Merkkiletto. Saareke 1.

Podiceps cristatus (silkkiuikku) - *pesä erikoisen harvassa ruokosaarekkeessa Vatungin ja Merkkileton puolivälissä, lähellä Hanhisen rantaa. Pesä sangen avoimella järviruokosaarekkeen reunalla. Valmistettu L.trisulca'sta* (ristilimaska), *lisäksi muutamia ruo´on korsia tukena kellupesä 35 sm halkaisijaltaan, pesäkuoppa 16 cm x 5 cm, Kohosi veden pinnasta 8 cm. 4 osittain peitettyä, haudottua (oranssiin vivahtavaa) munaa. 55,8 x 36,2 mm, 55,1x 36,2 mm, 53,1x35,9 mm, 53,3x 36,2 mm.*

Larus ridibundus (naurulokki*)* - *pesiä samassa ruokosaarekkeessa. Pesät suuremmilla tai pienemmillä ruokokasoilla. I: munia 3. II: munia, 2 noin vrk:n ikäistä poikasta räpiköi pesän ympärillä. III munia 2.*

Pod. auritus pesiä edelleen samassa saarekkeessa, pesät valmistettu L.trisulca´sta.

I: Pesä 25 cm leveä ja 3 cm vedenpinnan yläpuolella, munia 5 oranssinväristä (haudottua) munaa. kahden munan koko 42,3x28,8 mm ja 42,9x28,0 mm. Pesä kahden metrin päässä L.ridibundus-pesästä No II.

II: 2 munaa (haudottuja) ja 1 heti kuoriutumisen jälkeen pesämättään juurelle hukkunut punapäinen poikanen. Luultavasti tämä oli nokikanan poikanen.

Saareke 2:ssa oli neljä naurulokin pesää ja kolme mustakurkku-uikun pesää. Saareke 3:ssa oli myöskin neljä naurulokin pesää sekä yksi silkkiuikun pesä. Seuraava merkintä alkaa lupaavasti *Fulica atra -pesä Hailuodon Salmessa, Vatunki-Merkkiletto, läh. Vatunkia. Pesä vanhassa ....* Tässä kohdassa sään koleus taisi kohmettaa sormet tai halusin lämpimikseni soutajaksi, sillä merkinnät tältä päivältä loppuvat. Varmaankin aioin kopioida havainnot myöhemmin Vekeltä tai Joksalta, koska tilaa on jätetty lähes kaksi si-

Punajalkaviklo. © Jari Peltomäki/Finnature.

vua, mutta tämä on jäänyt tekemättä. Muistikuva nokikanan poikasista on säilynyt: punapäisiä mustia peikonpoikia ruokopesässä. Tämä oli Vekellekin ensimmäinen nokikanan pesälöytö Hailuodossa, vaikka se lienee pesinyt saarella vuodesta 1946 alkaen (Törnroos 1956). Nokikana vakiintui Hailuodon ja erityisesti Kirkkosalmen asukkaaksi 1950-luvun alussa (Törnroos 1956) ja on menestynyt siellä hyvin (30 paria v. 1994; Markkola ym. 1996).

Silkkiuikku samoin kuin härkälintu ja mustakurkku-uikku mainitaan yleisinä, pesivinä lajeina Hailuodossa jo 1920-luvulla (Stuart Baker 1929), mutta monet muut tutkijat eivät niitä siellä tavanneet. Silkkiuikkua nähtiin Hailuodossa vuosittain vuosina 1949-55, ja Veke oli löytänyt ensimmäisen silkkiuikun pesänsä Kirkkosalmelta v. 1951 (Törnroos 1956). Nyt vahvistimme silkkiuikun pesinnän Kirkkosalmella, kun löysimme kaksi pesää ja näimme kaksi paria ja yhden yksittäisen linnun. Mustakurkku-uikku pesi 1950-luvulla Hailuodon salmella ja erityisesti lähellä rantaa olevilla lammilla yhteensä noin 50 paria, ja lukumäärä näyttää pysyneen suunnilleen samana 1800-luvulta saakka (Törnroos 1956). 1990-luvulla tehdyissä tutkimuksissa mustakurkkuuikkua ei ole tavattu pesivänä varsinaisella Kirkkosalmella (Markkola ym. 1994, Markkola ym. 1996). Voisiko syynä olla “riitaiseksi” tunnetun nokikanan kannan vahvistuminen?

Päivän retkeilymme jalan ja veneellä maan ja veden tasalta lintuja kiikaroiden tuulen tuivertaessa ja sateen ropistessa ei salli pitkälle meneviä vertailuja myöhempiin lajihavaintoihin ja systemaattisiin kannan arvioihin (Markkola ym. 1994, Markkola ym. 1996). Muutama asia on kuitenkin varmaa: merihanhi ei v. 1952 oleskellut eikä pesinyt Kirkkosalmella, kun se nykyisin on siellä näkyvä ja kuuluva (28 paria v. 1994;Markkola ym. 1996). Ristisorsa ilmestyi Hailuotoon vasta parikymmentä vuotta myöhemmin (Kaakinen ym. 1971), ja ensimmäiset hailuotolaiset harmaasorsat löytyivät Pohjolan Pakastimosta 1970-luvulla (E.Merilä, henkilökohtainen tieto). Toisaalta on mahdollista, että esimerkiksi ”piileskelevä mustakurkku-uikku jää kaukoputkityönä tehdyissä avovesialueen laskennoissa huomaamatta” ja ”näyttää vähän siltä, että laji on kadonnut Salmelta heti, kun olen lopettanut sen moskikoissa soutelun ja kahlailun linnunpesien perässä” (E.Merilä, henkilökohtaisia huomautuksia).

Merenrannan lintuja Santosessa

Santosen retki alkoi 18.6. varhain aamulla, sillä kello 7 olimme jo polkeneet Pottiin ja kävelleet Väntelänkariin. Aamun ensimmäiset kolme lajia Kirkonkylällä olivat hernekerttu, pensastasku ja peltosirkku, joita seurasivat muut kylä- ja peltoympäristön lajit. Potinlahdella oli muutamia jouhisorsia, haapanoita ja tukkakoskeloita, viisi paria tukkasotkia sekä viitisenkymmentä määrittämätöntä Anas-lajin yksilöä, 16 kalalokkia, 2 kalatiiraa sekä retken toinen nuori harmaalokki. Harmaalokki oli

siis vielä tuolloin harvinaisempi kuin kala-, nauru- ja selkälokki. Lisäksi havaintovihkossa on merkintä: *Ph. carbo lähti lahdelta*. Merimetsosta oli tuohon aikaan vain vähän kesähavaintoja Perämereltä. Törnroosin (1956) mukaan merimetso oli "Jokavuotinen läpimuuttaja. Varsinainen kevätmuutto tapahtuu toukokuun lopulla. … Syksyllä muuttajat ilmestyvät säännöllisesti jo elokuun loppupuolella Hailuotoon." Tähän aikatauluun sopii veljeni kanssa näkemämme kolme merimetsoparvea (yhteensä 55-60 lintua) lentämässä 22.8.1954 Keminmaassa Kemijoen yllä etelään. Tämä oli niin uutta tietoa, että havaintomme mainitaan kirjassa "Pohjolan linnut värikuvin" (von Haartman ym. 1963-72).

Väntelänkarin lintulajit ja niiden määrät on kirjattu huolellisesti. Kahlaajat olivat varmaan tärkein kiinnostuksen kohde silloin ja ovat edelleenkin, nyt rantojen tukkeuduttua ruoikolla ja pensaikolla. Runsaslukuisia lajeja olivat tylli (11), punajalkaviklo (8) ja kuovi (8), joiden lisäksi näimme vesipääskyjä (4), lapinsirrejä (3 urosta, siis ilmeisesti soidintavia), suokukkoja (2), meriharakoita (2) ja kuulimme liron. Kalalokkeja näimme 10 ja kalatiiroja 8. Vesilintulajeja olivat tavi (30), tukkakoskelo (12, osa pareina), telkkä (9 urosta), haapana (2 paria), lapasotka (5 paria) sekä minun retkiosuuteni ensimmäiset merihanhet (2). Kalasääski ilahdutti meitä kaksikin kertaa ohilennollaan. Lisäksi näimme tai kuulimme tavallisia pikkulintuja, kuten pajulintuja, haaraja räystäspääskyjä, västäräkkejä ja kaksi urpiaista. *A.marila pesä Väntelänkarilla rannassa n 1 metrin päässä selvästä vedestä; pesäkuoppa 22 cm läpimitaten ja 10,5 cm syvä. Pesä Carex maritima mättäiden välissä, pesässä 1 harmaan vihertävänvaalea muna 62,7x42,2 mm*. Väntelänkarilla löysimme myös kaksi kalatiiran pesää. Kaikki tiirahavaintomme on kirjattu *St. hirundo*, kalatiira. Lapintiirat pesivät lähinnä karulla länsirannalla sekä Isomatalalla ja sen ympäristön kareilla, ja kalatiira oli runsaslukuisempi ja pesi lähes ainoana tiiralajina itä- ja eteläpuolen niittyrannoilla (Törnroos 1956).

Seuraavaksi kävelimme Santosen tyven poikki Ojakylänlahden puolelle Krekkoon (Rekonnokka), jossa lintulajisto ja määräsuhteet olivat samantapaiset kuin Väntelänkarilla. Kaikki tavalliset sorsalajit (tavi, haapana, sini-, jouhi- ja lapasorsa) nähtiin, tavi jälleen yleisimpänä. Tukkakoskeloita oli parikymmentä, nyt iso osa naaraita. Tukkasotkia oli yksi pari, mutta lapasotkia ei lainkaan. Täälläkin oli lapinsirrejä (3) punajalkaviklojen, kuovien, suokukkojen ja yhden meriharakan lisäksi, mutta tylli puuttui Krekosta. Kalalokkeja oli runsaasti (16), ne varoittelivat, samoin kuin kolme paria kalatiiroja. Lahdella kalasteli neljä räyskää ja lensi kaksi kalasääskeä, toisella kala kynsissään. Kalasääskiä nähtiin siis useana päivänä, joten voisi ajatella, että niitä oli useampikin pesivä pari kuin mainitut Hanhisessa ja Santosessa pesivät parit (Törnroos 1956). 1970-luvulla kalasääskiä pesi Hailuodossa neljä paria (J.Markkola, henkilökohtainen tieto).

Matka jatkui Santosen rantaa Hiekkaniemeen ja Vaskeen. Naurulokkien (27) ja kalalokkien (11) lisäksi nähtiin selkälokkeja (3) ja viikon kolmas harmaalokki. Sorsaja kahlaajalajeja oli Krekkoa vähemmän ja lukumäärätkin olivat pienempiä. Tyllejä oli hiekkarannalla kuitenkin runsaasti (10) ja tälläkin rantaosuudella yksi lapinsirri. Lapinsirri "esiintyy melko yleisenä eri puolilla saarta merenrannoilla … pesivien parien määrä lienee n. 50" (Törnroos 1956). Jossain välissä poikettiin Santosen sisäosan kuusikkoon ja kuultiin laulurastas ja tiltaltti.

Vasken kalastuskylässä majoituttiin pieneen kalamökkiin, jonka uuni veti huonosti. Silmät kirvellen ja vettä valuen pysyttelin kämpässä, kun Veke ja Joksakin siihen pystyivät, ja ulkona odottivat Hailuodon sääsket. Kaverit tuntuivat pärjäävän paremmin, mutta vasta myöhemmin he kertoivat, että he istuivat uuninsuun lähellä, mistä veto vei savun taivaalle. Sain siis käytännön koulutusta vetistävien silmien kautta. Vasken kalarannassa liikuskeli pitkävartisissa kalastajasaappaissa tumma kaunis tyttö. Tämä sai Vekeen eloa ja hän häipyi näkyvistämme loppuillaksi.

Seuraavana aamuna (19.6.) *takseerattiin Santosen sisäosan metsää pitkin puhelinlinjaa*.

Pajulintu (9), peippo (7) ja hippiäinen (3) olivat linjalaskennan yleisimmät lintulajit. Muistelen, että kävimme myös Veken tietämän kalasääsken pesäpuun juurella. Tai ehkä Veke kertoi merihanhen pesästä metsässä, kaukana rannasta. Kummastakaan ei ole mainintaa havaintokirjassa, ja tässä muistot saattavat mennä sekaisin.

Matka jatkui *hiekkarantaa Vaskesta itään*, ja hiekkarannalla Vasken ja Huikun välillä oli runsaasti tyllejä (13) ja yksi lapinsirri. Huolellisesti on kirjattu myös pajulinnut, rastaat, västäräkit ja muut tavalliset linnut lukumäärineen ja lisäksi vihervarpunen, joka mainitaan havainnoissa aikaisemmin vain muutaman kerran.

Niittyrantaa oli jo ennen Huikkua, ja se jatkui sitten koko pohjoisrannan Piekkolankariin ja Väntelänkariin. Havaintovihkossani on edelleen jo moneen kertaan mainittuja kahlaajia, lokkilintuja, vesilintuja ja varpuslintuja, mutta lukumäärät puuttuvat. En muista, mitä kannoin repussani huovasta ja lakanasta tehdyn makuupussin ja eväiden lisäksi, mutta repun kapeat hihnat kalvoivat olkapäitä ja kuristivat kurkkua. Askel painoi ja minua keljutti, kun en jaksanut yhtä hyvin kuin kaverini enkä ollutkaan niin riski kuin olisin toivonut. Huikun ja Piekkolankarin välillä virkisti mieltä kuitenkin kuusi merihanhea lennossa idästä länteen ja yksi rannalla lennellyt räyskä. Myös tylli, kuovi, punajalkaviklo ja lapinsirri mainitaan tällä osuudella. Piekkolankarin jälkeen kalasääski näyttäytyi taas kaksikin kertaa, ja ennen Väntelänkaria laskimme yhteensä 5 meriharakkaa.

Väntelänkarista näimme jälleen lennossa neljä merihanhea. Kaikki retken merihanhet, yhteensä 12, nähtiin siis Santosen kierroksella, kaikki lennossa. Merihanhi oli tuohon aikaan Hailuodossakin harvinai-

nen ja hyvin arka. Hanhet väistivät ihmistä jo kaukaa. Hanhet pesivät kaukana rannasta (Törnroos 1956), eikä poikueita tällä tavoin kulkemalla voinut nähdä lainkaan, ellei sattumalta kävellyt pahki poikueeseen. "Pesivien parien määrä lienee vieläkin lähes puolisataa. Pesien ryöstämisestä, poikasten aljuksi otosta tms. johtuen lukumäärä näyttää vähentyneen viime vuosiin saakka. Viime vuosina kanta on voimistunut." (Törnroos 1956). Liminganlahden ja Hailuodon pesimälinnuston muutoksista 1950-luvun jälkeen on vaikuttavin merihanhikannan kasvu monikymmenkertaiseksi ja hanhien pesiminen lähelläkin teitä ja asutusta – tästä Kirkkosalmen kymmenet hanhiparit ovat hyvä esimerkki (Markkola ym. 1996).

Väntelänkarin jälkeen havainnot ovat seuraavalta päivältä (20.6.): *M.serrator 3, L.ridibundus 2, L. canus 8, L.fuscus 2, St.hirundo 2,2* Ulkokarvon laiturin luona ja Ojakylänlahdella. Olimme kävelleet Pottiin ja pyöräilleet sieltä illalla Ojakylänlahden laivarantaan Petsamoon. Hailuoto-laiva lähti varhain aamulla, ja matkustajat saattoivat tulla laivaan illalla, nukkua siellä ja herätä vasta laivan lähtiessä. Luulen muistavani, miten hyvältä tuntui mennä laivan lämpimään matkustajatilaan ja paneutua nukkumaan sen kovalle penkille. Retki päättyy merkintään *B.clangula 12-15 urosta ja 1 naaras Oulu OY:stä Varjakkaan päin, lähtivät laivan edestä lentoon.*

Mitä ehdin nähdä ja oppia Hailuodon linnustosta vajaan viikon retkellä?

Lyhyellä, viiden päivän retkeilylläni Hailuodossa sain nähdä hienoja ja harvinaisia lajeja kuten muuttohaukkaparin pesimäsuollaan ja kalasääskiä useimpina päivinä. Kirkkosalmen linnuista teimme tärkeitä havaintoja ja pesälöytöjä. Sekä maatalousmaiseman varpuslinnut että niittyisten rantojen kahlaajat näimme tai kuulimme melko edustavasti. Luultavasti samanlaisella muutaman päivän retkeilyllä nykypäivinä voisi jo todeta eroja 50 vuoden takaiseen linnustoon, ainakin lapinsirrin ja muiden kahlaajien vähenemisen tai häviämisen useilta 1950-luvun rantapaikoilta. Toisaalta merihanhen ja etenkin joutsenen pesintä Kirkkosalmella olisi tuntunut uskomattomalta 50 vuotta sitten. Ristisorsasta ei kukaan osannut uneksiakaan.

Retkeilymme oli todellista maastoretkeilyä pitkine hiekkatiepyöräilyineen ja kävelyineen. Retkeilyn oppiminen, retkikokemukset ja retkillä selviytyminen olivat oleellinen osa lintuharrastustani. Hailuodon retki oli yksi kouluaikani tärkeistä kokemuksista lintujen ja ihmisten maailmassa. Suurin ansio retken onnistumisesta oli tietenkin Vekellä, joka tunsi Hailuodon linnut ja lintupaikat ja niiden lisäksi Hailuodon ihmisiä ja olosuhteita.

Kirjallisuus

Frieling H, 1950: Was fliegt den da? Kosmos. Gesellschaft der Naturfreunde. Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart.

von Haartman L, Hilden O, Suomalainen P, Tenovuo R: Pohjolan linnut värikuvin. Otava, Helsinki 1963-67.

Hilden O & Hario M 1993: Muuttuva saaristolinnusto. Forssa, 1993.

Kaakinen E, Koskela P, Merilä, E 1971: Ristisorsan *Tadorna tadorna* pesinnästä Hailuodossa. - *Lintumies* 7:239-245.

Markkola J, Merilä E, Ohtonen A, Polojärvi P 1994: Hailuodon Kirkkosalmen linnusto vuonna 1993. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Mare Botnicum, Oulu 1994.

Markkola J, Merilä E, Polojärvi P 1996: Hailuodon Kirkkosalmen linnusto vuonna 1994. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Mare Botnicum, Oulu 1996.

Markkola J, Merilä E: Hailuodon Ison Matalan – Härkäsäikän luonnonsuojelualueen käyttö- ja hoitosuunnitelmaehdotus. Liminganlahti Life-Natureprojekti. Oulu 1998.

Merilä E.: Toisten nurkista. Hailuodon kulttuuriympäristöohjelma. Hailuodon kunta, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Pohjois-Pohjanmaan liitto. Tornio 2003.

Stuart Baker EC 1929: Notes on the Birds of Hailuoto (Karlö) 65° lat. Finland. - *Ornis Fennica* ; 6:61-66.

Törnroos V. Hailuodon linnusto sadan vuoden aikana. *Oulun Luonnonystäväin Yhdistyksen Julkaisuja*, Sarja A III, nro 2:10-41, 1956.

POHJOIS-POHJANMAALLA TAVATUT LINTUJEN VÄRIMUUNNOKSET VUOSINA 2000-2002

Teppo Mutanen

Vuosien varrella tulee väistämättä vastaan harvinaisten lintulajien lisäksi myös poikkeavan värisiä lintuyksilöitä eli värimuunnoksia. Aikaisemmin erikoisen värisistä linnuista julkaistiin useinkin artikkeleita. Nykyään näitä havaintoja ei juurikaan julkaista lintulehtien palstoilla, vaan tällaiset poikkeavat yksilöt jäävät ”pölyttymään” havainnoitsijoiden muistivihkoihin.

Lintujen poikkeava väritys - albinismi, flavismi, leukismi ja melanismi

Lintujen poikkeavan värityksen tiedetään syntyvän, kun ihon pigmentoituminen syystä tai toisesta häiriintyy. Albinismista (lat. albus, alba, album = valkoinen) puhutaan silloin, kun linnun normaali pigmentti puuttuu täydellisesti. Tällöin lintu on täysin valkoinen ja silmän mustuainen näyttää punaiselta. Albiinoja yksilöitä tavataan lintulajeista useimmiten ehkä sinisorsalla ja kesykyyhkyllä. Jos höyhenasussa on valkoinen tai valkoisia alueita, puhutaan leukismista (osittaisalbinismia ei siis ole olemassa, vaan on puhuttava leukistisista yksilöistä!). Tällaisia ovat esim. valkosiipiset varikset. Sen sijaan puhuttaessa flavistisista (lat. flavus, flava, flavum = (kullan)keltainen) yksilöistä lintu näyttää normaalia vaaleammalta, mutta siinä ei kuitenkaan ole täysin valkoisia alueita. Tämä vaaleus johtuu tummien pigmenttien puuttumisesta. Melanismista puhutaan silloin, kun lintu on selvästi normaalia tummempi tai jopa täysin musta. Tällöin lintuun on syntynyt suuret määrät eumelaniinipigmenttiä. Melanismi on huomattavasti harvinaisempi ilmiö kuin albinismi. Esimerkiksi Pohjois-Amerikassa melanismia on tavattu 29 lintulajilla, mutta albinismia kaikkiaan 304 lajilla (Peiponen 2000).

Lintujen poikkeava väritys voi johtua useasta eri syystä. Yleisimmin syynä lienee perinnöllinen ominaisuus, jolloin poikkeava perimä on saatu molemmilta vanhemmilta. Syynä voi olla myös yksilönkehityksen jossakin vaiheessa tapahtunut mutaatio. Värimuutoksia voivat aiheuttaa myös epätavallinen (puutteellinen) ravinto, linnun vanheneminen, tapaturmat ja mahdollisesti sairaudet (Vuorisalo ym. 1997). Esimerkiksi viimeisen 20 vuoden aikana yleistyneen variksen valkosiipisyyden syynä on todennäköisesti puutteellinen ravinto. Ravinnonlaadulla on merkitystä myös linnun normaalien värien kirkkauteeen. Muunmuassa talitiaisella tiedetään keltaisen värin kirkkauden riippuvan suoraan ravinnosta saatujen karotenoidien määrästä (Lehikoinen ym. 1999).

Värityksellä on linnuille monia merkityksiä. Hissa (1989) on luetellut seuraavat merkitykset: a) sen on palveltava tunnistamisessa, sillä värialojen koon, sijainnin ja intensiteetin avulla saman lajin linnut tunnistavat toisensa, b) väritys on suojautumista ja naamiointia varten, c) se on kommunikointikeino, d) se on pelotuskeino ja e) se palvelee lämmönsäätelyä. Poikkeavan väriset yksilöt ovat useimpien merkitysten suhteen huonossa tilanteessa. Linnun täysin tai osittain valkoinen höyhenpeite on huono suojaväritys ehkä talviaikaa lukuunottamatta, ja siten todennäköisyys pedon saaliiksi joutumiselle kasvaa. Toisaalta poikkeava väritys vaikeuttaa yksilön tunnistamista lajilleen, jolloin pariutuminen voi vaikeutua.

Havaintoja Pohjois-Pohjanmaalta vuosilta 2000-2002

Alla olevaan katsaukseen on kerätty lintuharrastajien tekemiä havaintoja vuosilta 2000-2002 Pohjois-Pohjanmaalla. Havainnot on poimittu pääosin PPLY:n sähköpostilistalta. Havaintoihin on lisäksi pyydetty tarkennuksia suoraan havainnoitsijoilta.

Kaikkiaan kolmen vuoden aikajaksolla havaittiin väripoikkeamia yhteensä 19 lintulajilla. Albinismia tavattiin 2-3 lajilla, leukismia 11 lajilla, flavismia 7 lajilla ja melanismia yhdellä lajilla. Vuosina 2000-2002 Pohjois-Pohjanmaalla tavattiin albiinoja yksilöitä seuraavista lajeista: punarinta, haarapääsky ja mahdollisesti räkättirastas. Leukistisia yksilöitä tavattiin seuraavilta lajeilta: metsähanhi, sinisorsa, tylli, lapinsirri, naurulokki, naakka, varis, varpunen, viherpeippo, punatulkku ja urpiainen. Flavistisia yksilöitä tavattiin seuraavilla lajeilla: metsähanhi, sinisorsa, punakuiri, sepelkyyhky, västäräkki, talitiainen ja keltasirkku. Leukistinen ja osittain melanistinen yksilö oli ns. ’McLaren’-sinisorsa eli valkokauluksinen sinisorsa.

Metsähanhi *(Anser fabalis)*

Tyrnävällä hämmästeltiin selkäpuolelta hyvin vaaleaa metsähanhea 13.4. 2002. Havaitsijoina Markus Keskitalo, Petri Lampila ja Sami Timonen.

Yhteishavainnointipäivänä 19.4. 2002 Pyhäjoen Parhalahdella seurattiin massiivista hanhimuuttoa. Päivän aikana muuttavia hanhia havaittiin yhteensä peräti 5620 yksilöä! Näiden joukossa oli kaksi värivi-

”McLaren-sinisorsa”. © Ville Suorsa.

kaista metsähanhea. Ensimmäinen oli valkovatsainen, todella oudon näköinen ilmestys. Toinen metsähanhi näytti muuten normaalilta, mutta uloin käsisiipi molemmista siivistä loisti valkoisena. Havainnot tekivät Heikki Tuohimaa, Jouni Meski, Saana Kukkola ja Jari Peltomäki.

Tyrnävällä tavattiin 22.4. 2002 erikoinen ”sepelmetsähanhi”, jolla rinnan poikki kulki leveä valkoinen juova ja nokka vaikutti oudon punaiselta. Linnun havaitsivat Markus Keskitalo sekä Satu ja Petri Lampila.

Sinisorsa *(Anas platyrhynchos)*

Sinisorsien joukossa värimuunnokset ovat lintumaailman yleisimpiä (kesykyyhkyn lisäksi). Tähän on syynä varmastikin sinisorsan tarhaaminen.

”Punakupeinen sinisorsa”

Tämän koirassinisorsan kupeet ovat lapasorsamaisesti punaruskeat. Myös sinisorsan harmaa alapuoli on yksilöllä valkoinen, lisäksi alaperän musta alue ei ole terävärajainen kuten sinisorsalla vaan vaihettuu vähitellen. Yksilö on oleskellut Oulussa jo ainakin kuusi talvea ja tavattiin talvella 2002-2003 Kemiran sulassa. Havaintoja ilmoittivat Janne Aalto, Esa Aalto ja Teppo Mutanen.

”McLaren-sinisorsa”

Tämän linnun tuntee rinnassa olevasta ”koskikarakaulurista”. Lisäksi yksilö on hyvin tumma, melkein musta ja alapuoli on vaaleampi. Lintu on ajanjaksolla havaittu ainoa melanistinen yksilö. Lintu on aavistuksen sinisorsanaarasta pienempi, peräpäässä ei ole sinisorsakoiraan ”hinauskoukkuja” ja jalat ovat mustat. Kesinä 2000 ja 2001 lintu havaittiin Oulun Pyykösjärvellä. Ensimmäisen kerran lintu on ilmoitettu nähdyn 18.5. 2000 Oulun Pyykösjärvellä ja toistaiseksi viimeisen kerran 13.8. 2002 Vihreäsaaressa. Lisäksi lintu on nähty ainakin Karjasillalla, Tuirassa, Hupisaarilla ja Hartaanselällä. Linnusta havaintoja ilmoittivat Kauko Timlin, Juha Rantaharju, Ari Rajasärkkä, Teppo Mutanen, Mikko Ala-Kojola ja Ville Suorsa.

Muut ”värivikaiset” koiraat

Syys-lokakuussa 2000 oleskeli Oulun Oritkarissa erikoisen värinen sinisorsakoiras. Linnun nokka oli kirkkaankeltainen ja hieman normaalia paksumpi, päässä sillä oli reilusti valkoista ja värirajat olivat jyrkät. Muutoin lintu oli tavallisen sinisorsan kokoinen. Linnun havaitsi Eino Mikkonen.

9.12. 2001 Raahen Kuljunlahdella 8 sinisorsan joukossa oli yksi värivammainen koiras, joka oli hämmästyttävän paljon muita kookkaampi. Lintu kuitenkin hävisi myöhemmin talvella. Havainnon teki Heikki Tuohimaa.

Flavistiset naaraat

21.10. 2000 Hailuodon Vesassa flavistinen sinisorsanaaras, siivet kellanvalkeat. Havaitsijana Juha Markkola ja Maija Aalto.

30.10. 2000 Oulussa Toppilan satamassa n. 600 sinisorsan joukossa kaksi flavistista naarasta. Havaitsijana Teppo Mutanen.

8.11. 2000 Oulun Kuusisaaren edustalla kellertävänsävyinen naarassinisorsa. Havaitsijana Pekka Rahko.

23.12. 2000 Oulun Kuusisaaressa tasaisen vaaleanruskea flavistinen naaras, havaitsijana Tapani Tapio. Ari Rajasärkkä mainitsee vaalean sinisorsanaaraan oleskelleen Oulussa noin vuodesta 1996 lähtien.

29.4. 2001 Tyrnävän Jokisillalla valkearintainen sinisorsa, mahdollisesti naaras. Havainnon teki Jussi Kinnula ja Jukka Eskelinen.

Kesällä 2002 Hailuodossa nähtiin flavistinen naaras. Havaitsijana Mikko Ala-Kojola.

Tylli *(Charadrius hiaticula)*

Oulun Vihreäsaaressa näki Veli-Matti Pakanen lähes kokonaan valkopäisen tyllin kesällä 2001.

Lapinsirri *(Calidris temminckii)*

Lumijoen Säärenhiedalla näkivät 16.5. 2002 Antti Rönkä ja Kari Koivula oudon näköisen sirrin. ”Koko, muoto, käyttäytyminen ja selän väritys kuten vieressään ruokailleilla lapinsirreillä. Tällä otuksella rintapuolen valkea jatkui rinnan sivujen ruskean alueen edestä yhtenäisenä niskan yli, kuin leveänä kaularenkaana. Lisäksi koko rintapuoli oli valkea suunnilleen silmistä alaspäin. Päälaella oli ikäänkuin ruskea, lapinsirrimäisen juovikas kalotti. Vaalea silmäkulmajuova erottui myös. Lintu loisti kuni pulmunen muiden lapinsirrien joukosta”. Näin kirjoitti Antti Rönkä 17.5.2002 PPLY:n sähköpostilistalla.

Punakuiri *(Limosa lapponica)*

Hailuodon Isomatalalla näki Aappo Luukkonen 17.9. 2002 värivikaisen flavistisen punakuirin. Selkäpuoli oli vaalean harmaa (lähes valkoinen), mutta muutoin lintu oli nor-

Albiino punarinta Haukiputaalla 4.-5.8.2002. © Jari Wilenius.

maalinnäköinen.

Naurulokki *(Larus ridibundus)*

Siikajoen Varessäikässä tapasi Markus Keskitalo värivammaisen naurulokin 28.4. 2001. Naurulokki oli yläpuolelta täysin valkea, ja sillä oli ainoastaan heikko musta siiven takareuna. Alapuolelta lintu oli valkea lukuunottamatta normaalia naurulokin mustaa siipipalkkia.

Sepelkyyhky *(Columba palumbus)*

Pyhäjoen Parhalahdella nähtiin 2.5. 2001 muuttavassa sepelkyyhkyparvessa leukistinen sepelkyyhky. Havaitsijoina Heikki Tuohimaa ja Jouni Meski.

Haarapääsky *(Hirundo rustica)*

Haapaveden Ojakylässä nähtiin 13.9. 2001 täysin valkea pääsky (haarapääsky?). Havainnon teki Yrjö Erkkilä (havainto on julkaistu Pyhäjokiseutu-lehdessä 14.9. 2001).

Pattijoen Yrjänässä nähtiin 8.9. 2002 muuttavana täysin valkoiselta näyttänyt haarapääsky. Havaitsijana Harri Taavetti. Samainen lintu nähtiin myöhemmin samana päivänä Pattijoen Olkijokisuulla. Havaitsijoina Heikki Tuohimaa ja Seppo Sirviö.

Västäräkki *(Motacilla alba)*

Kempeleessä oli 5.7.2000 västäräkkiperhe (kaksi emoa ja kaksi poikasta), jossa toinen poikasista oli lähes kokonaan valkoinen tai vaalean kellertävä eli flavistinen yksilö, vain pyrstö näytti normaaliväriseltä. Havaitsijana Teppo Mutanen.

Punarinta *(Erithacus rubecula)*

4.8. 2002 löytyi Haukiputaan Isoniemestä albiino punarinta. Linnun havaitsivat Tapani Tapio ja Jari Wilenius.

Räkättirastas *(Turdus pilaris)*

29.6. 2001 tavattiin Oulunsalossa albiino (leukistinen?) räkättirastas. Havaitsijana Olavi Juntunen.

Oulussa Hietasaaren lietteellä nähtiin noin 2000 räkättirastaan joukossa yksi värivikainen, leukistinen räkättirastas. Linnulla oli valkoinen päälaki ja niska. Havaitsijana Ari Rajasärkkä.

Talitiainen *(Parus major)*

Oulun Ranta-Kastellissa nähtiin 5.1. 2002 flavistinen talitiainen. Erityisesti selkäpuolen tummat pigmentit puuttuivat, jolloin selkä näytti kellertävältä. Havainnon teki Teppo Mutanen. Ilmeisesti sama yksilö tavattiin syksyllä 2002 lähes samalla alueella Peltolassa (ilm. Pekka Rahko).

Naakka *(Corvus monedula)*

Oulussa Ruskon kaatopaikalla tavattiin 14.11. 2002 leukistinen naakka. Sen löysivät William Velmala ja Juha Sjöholm talvilintulaskennassa 480 naakan ja 240 variksen joukosta. Uudelleen lintu löytyi Ruskosta 16.11. 2002, jolloin William kuvasi väritystä seuraavasti: ”Valkoista sillä oli suttuisesti yläperässä ja pään sivulla. Vatsa oli puhtaan valkoinen, mutta kupeilla valkoisten höyhenten seassa oli harmaita höyheniä tehden kupeista suttuisen vaaleanharmaat. Rinnan alaosassa valkoisen seassa oli muutama musta

Leukistinen varis Oulussa elokuussa 2000. © Jari Peltomäki.

Oulun yliopiston eläinmuseon albiinoja ja leukistisia variksia. © Esa Hohtola

höyhen, rinnan yläosa oli ”normaalilla tavalla” tummanharmaa. Siivillä valkoista oli hyvin vähän siiven etureunassa, jossa molemmissa siivissä oli muutama valkea pieni peitinhöyhen. Erikoista tässä leukistisessa naakassa oli se, että siipi- ja pyrstösulat olivat täysin mustat.” Leukistiset naakat ovat huomattavasti harvinaisempia kuin leukistiset, yleensä valkosiipiset, varikset. Ilmeisesti tämä oli ensimmäinen havainto Pohjois-Pohjanmaalta.

Varis *(Corvus corone)*

Valkosiipiset (leukistiset) varikset yleistyivät Oulun seudulla 1990-luvulla. Toki varhaisempiakin havaintoja värivikaisista variksista tunnetaan. Variksista tunnetaan myös suhteellisen paljon albiinoja yksilöitä, mutta näiden syntymekanismi lienee eri kuin leukististen yksilöiden.

Oulun Ranta-Kastellissa havaittiin talvilintulaskennassa 4.1. 2000 siiviltään osittain valkoinen varis. Havaitsijana Teppo Mutanen. Samanlaisen ”city”-varis havaittiin myös Oulun keskustassa 9.11. 2000, havaitsijana Juhani Karvonen. Oulun Tuirassa oli 1.1.2003 jälleen yksi valkosiipinen varis, jonka havaitsivat Pirkka Aalto, Janne Aalto ja Hanna Aalto. Havaintoja on tehty todennäköisesti muitakin, mutta ilmiön ”yleisyyden” vuoksi havainnot ovat jääneet joko muistiin kirjaamatta tai muuten ilmoittamatta.

Varpunen *(Passer domesticus)*

Myös varpusella tavataan melko usein leukismia tai muita väripoikkeamia. Kesällä 2002 oli Oulun Mustallasuolla leukistisia varpusen lentopoikasia, joilla oli isot valkoiset laikut siivissä. Havainnon teki Anna-Mari Markkola.

Raahessa ”kauneuskanavan” tienoilla oleskeli syyskuussa 2002 yksi lähes kokonaan valkoinen yksilö. Havaitsijana Mikko Ala-Kojola.

Viherpeippo *(Carduelis chloris)*

Seuraavassa on havaintoja leukistisista viherpeipoista Hailuodosta Järventauksesta. Kaikki havainnot on tehnyt Eino Merilä. Talvella 2000/2001 havaittiin Hailuodossa Järventauksen ruokinnalla hyvin vaalea yksilö, jolla oli myös täysin valkeita alueita. Talvella 2001/2002 lintulaudalla kävi yksilö, jonka etuosa oli täysin valkea (mm. iso rintalappu), mutta oli muutoin normaalin viherpeipon näköinen. Talvella 2002/2003 lintulaudalla kävi kaksi värivikaista viherpeippoa, joilla kummallakin oli suuria valkeita alueita.

Punatulkku *(Pyrrhula pyrrhula)*

Kesäkuussa 2001 oleskeli pihapiirissä Kiimingissä punatulkku-uros, jolla oli aivan lumenvalkoinen päälaki. Linnun havaitsi Matti Laitinen.

Urpiainen *(Carduelis flammea)*

Kempeleessä oleili helmikuussa 2001 oudon näköinen urpiainen. Sen pää oli lähes kokonaan valkoinen, muutoin lintu oli normaalivärinen. Linnun havaitsivat Jouni Meski, Saana Kukkola ja Markku Paso.

Keltasirkku *(Emberiza citrinella)*

1.1. 2003 Oulussa Ruskon kaatopaikalla oli keltasirkku, jolla oli vaalea pyrstö ja yksittäisiä vaaleita sulkia muuallakin. Havaitsijana Hanna Aalto.

Kiitokset

Kiitokset kaikille havaintojaan ilmoittaneille. Erityiskiitokset kuvaajille hienoista otoksista.

Kirjallisuus

Hissa, R. 1989: Lintujen höyhenistöstä. *Lintumies* 24:101-107.

Lehikoinen, E., Eeva, T., Rönkä, M. 1999: Harjavallan pönttölinnut ilman saastumisen vaikutusten mittareina. - *Linnut-lehti* 34:12-16.

Lehto, H. 2003: www.astro.utu.fi/hlehto/photo/

Peiponen, V.A. 2000: Linnun silmin. Yliopistopaino 2000.

Vuorisalo, T., Ilmonen, P. & Lehikoinen, E. 1997: Poikkeavanväriset ja huonosti lentävät varikset. Suomalaiset kaupunkivarikset II. - *Linnut-lehti* 32:4-7.

TAUVO 2002

Mikko Ojanen ja Matti Tynjälä

Vuosi 2002 oli aseman 38. toimintavuosi. Asema oli miehitettynä 41 päivänä. Huhtikuussa seurattiin muutamana päivänä näkyvää muuttoa. Kevään rengastusjakso kesti kolme viikkoa touko-kesäkuun vaihteessa. Yhteensä keväällä toimintaa oli 25 päivänä. Kesä-heinäkuulla Oulun yliopiston tutkijat selvittivät paikallisten etelänsuosirri- ja lapinsirrikantojen pesimisekologiaa. Syyskaudella asemalla käytiin vain muutamana viikonloppuna. Syyskuussa asematoimintaan kävi tutustumassa PPLY:n retkiporukka. Miehittäjistä mainittakoon Mikko ja Liisa Ojanen, Matti ja Annikki Tynjälä sekä Tuomo Jaakkonen. Kahlaajatutkimuksesta vastasivat Kari Koivula ja Antti Rönkä, kenttätyössä raatoi mm. Ville Suorsa. Aseman kunnostustöistä mainittakoon tornin lahosuojaus sekä puutalkoot ja hankinnoista uusi kaasujääkaappi.

Keväällä havainnoitiin näkyvää muuttoa kahtena viikonloppuna. 21.4. muutti 3300 hanhea, joista pääosa oli metsähanhia. Lisäksi havaittiin 1200 merimetsoa, 228 joutsenta ja 212 kurkea - kaikkiaan hyvä muuttopurkaus. Peto- tai varpuslintumuuton huipuille miehityspäivät eivät osuneet: esimerkiksi piekanojen kevään muuttosumma jäi 50 yksilöön. Jo touko-kesäkuussa havaittiin muutamia kirjosiipikäpylintuja.

Kahlaajien syysmuutto alkoi jo kesäkuulla, 10.6. tavattiin Tauvossa ensimmäinen etelään matkaava pikkukuovi. Lajia tavattiin 1-3 yksilöä lähes jokaisena havainnointipäivänä, joskin kahlaajien syysmuuton aikana asemalla oltiin vain vähäsen.. Pikkukuovien suurin määrä 20 m havaittiin 27.7. Vanhoja suosirrejä tavattiin 130 jo 6.7. Pikkusirrit olivat ilmeisen vähissä, ainoa havainto huonosti havainnoidulta syksyltä 1p 28.7. Mustapyrstökuireja tavattiin 6.-8.7. 1-2 yksilöä, 3 muuttavaa rantakurvia 29.5. ja merisirri Ulkonokalla 2.10.

Syyskaudella käpylintumuutto oli vilkasta elokuussa. Kirjosiipikäpylintujen summaksi kertyi noin 60 yksilöä. Urpiaisia vaelsi lokakuulla (636 reng.). Neljässä rengastetussa urpiaisessa todettiin *cabaret*-rodun piirteet. Hömötiaisia (126 reng.), sinitiaisia (123), kuusitiaisia (50) ja pyrstötiaisia (61) vaelsi jonkin verran. Myös lapintiainen rengastettiin lokakuun toinen päivä. Vaellusta havaittiin myös pähkinänakkelilla ja -hakilla. Nakkeleita rengastettiin 4 yksilöä Tauvossa; yksi rengastetuista ja rodulleen määritetyistä oli tyypiltään eurooppalaista rotua (Sitta e. europaea), kaksi taas itäistä asiaticaa. Hakki nähtiin muutolla 21.9 ja 13.10 rengastettiin kaksi siperialaisen macrorhychos alalajin yksilöä. Pöllövuosi oli ilmeisen hyvä. Vähäisin ponnistuksin saatiin merkattua 13 helmaria ja kolme varpuspöllöä.

Lampiviklon lisäksi kahlaajatutkijat seurasivat etelänsuosirrin ja lapinsirrin pesintää. Juhannuksen aikaan korkealla käynyt vesi tuhosi suurimman osan tuolloin munilla olleista pesistä. Mm. pääosa kahlaajien pesistä tuhoutui. Esimerkiksi pikkutiiralla oli vielä 19.7. kolme munapesää, mikä kertoo uusintapesintöjen yrityksistä. Ristisorsalla oli ainakin kolme poikuetta ja merihanhella puolenkymmentä. Pikkulepinkäisiä pesi muutama pari Ulkonokan pensaikkoalueella. Pensassirkkalintukoiras lauloi reviirillä alkukesän, ja toinen yksilö rengastettiin 11.6. Lampiviklo tavattiin pesivänä Ulkonokalla. Ensimmäinen havainto tehtiin 17.6., jolloin Kari Koivula tapasi hiljaa ja laiskahkosti pakenevan linnun. Samalta paikalta löytyi 23.6. raivokkaasti varoitteleva lintu. Sen jälkeen varoittelija oli pari päivää helposti löydettävissä. Tämän jälkeen lintuja ei nähty. Poikue ilmeisesti tuhoutui, koska varoittelijaa ei tämän jälkeen tavattu. Poikue oli löydettäessä vastakuoriutunut, sillä liikkuminen oli hidasta 23.-24.6. Lampiviklo nähtiin kahdesti myös Munahiedalla, 19.6. ja 27.6.

Muista havainnoista mielenkiintoisimpia olivat lapintiainen 20.4. 1m, luotokirvinen 20.4. 1m, haarahaukka 20.4.1m, lampiviklo 21.4., kuparisorsa 31.7.-21.9. Säikänlahdella, punakottarainen 19.6. Ulkonokalla sekä mustajalkatylli 10-20.6. samaten Ulkonokalla.

Keväällä oli kolmen viikon rengastusputki, syksyllä rengastettiin vain viikonloppuisin. Vuoden rengastussummaksi tuli 2770 lintua. Kotimaisia omia kontrolleja tuli 157, joista pääosa omia lyhytaikaisia kontrolleja. Kolme kontrolloitua ruokokerttusta sekä kaksi helmipöllöä oli muualla Suomessa alunperin rengastettuja. Ulkomaisia kontrolleja saatiin ilahduttavat neljä kappaletta: Belgiassa ja Sloveniassa rengastetut vihervarpuset (aseman ensimmäinen slovenialainen kontrolli!) sekä Saksassa ja Venäjällä rengastetut ruokokerttuset. Kolme runsainta lajia olivat pajulintu 798, urpiainen 632 ja lehtokerttu 199 (taulukko). Mielenkiintoisia rengastuslajeja olivat viisi idänuunilintua, sinipyrstö (29.5.), sekä pikkusieppo. Pajulintujen määrä oli niukka, vaikka huono miehityskin otettaisiin huomioon – saalis on jäänyt alle tuhannen vain 7 miehitysvuotena, joista 70-luvun alussa rengastuslajien rajoittamisen

vuoksi (kuva).

Aseman toiminta lyhyesti vuonna 2002:

12.4. Tauvon pellot /H.Tuohimaa (merihanhi 174p, pikkujoutsen 1p, lyhytnokka 2p, metsähanhi 77p)
Muutonseurantaa 2 pv. M. & L.Ojanen
19.4. tulo illalla asemalle. Lämmin kevät oli sulattanut lumet lähes tyysten. Kaulushaikara UN:lla.
20.4 Petri Lampila tuli myös asemalle. Staijia 5-15: hanhia muutti 3300; anser sp 2600, afab 662 ja ansans 100. Ans bra 2. Merimetsoja muutti 1200. Rastaat, kahlaajat ja varpuslinnut vähissä. Myös kotka, haarahaukka, lapintiainen ja luotokirvinen ilahduttivat. Joutsenia 228, kuoveja 212.
21.4. Muutonseurantaa 5-12. Edellistä huomattavasti hiljaisempi muuttopäivä. Kuovi 138, merimetso 350, hanhia 400. Pere rannalla. Hali eilen ja tänään.
Muutonseurantaa 26.-27.4. M. & L. Ojanen
26.4., tulo myöhään illalla.,
27.4. Järrejä, rastaita, vihervarpusia muutolla. Lampiviklo rannalla valkoviklojen seurassa.
Kevätrengastusputki 26.5.-14.6. M. Tynjälä, M. Ojanen & T. Jaakkonen rengastajina
26.5.- MT (MT:n jaksolla tosi lämmintä.)
26.5 saapuminen, MT illalla saapuminen, verkot narulle.
27.5. 210r, plus 129 ppho 16asch16 jne. Brysselin spinari! Loxioita muutolla.
28.5., 168r., plus 87, asch 21, scur9, sbor 8, sinirintaa vielä 4
29.5., sääsket tulivat. Hirvet tuhosivat 2 verkkoa. 118r, plus 60, sbor 8, asch11, erub6 ym.
Hiddenseen ruokokerttunen. Sinipyrstö verkosta.
30.5. 88r, plus 32 lcol 6 sbor 13. Pernis 1m

Taulukko. Tauvon kymmenen rengastetuinta lajia vuonna 2002

Pajulintu	798
Urpiainen	636
Lehtokerttu	199
Ruokokerttunen	139
Hömötiainen	126
Sinitiainen	123
Kirjosieppo	63
Leppälintu	61
Pyrstötiainen	61
Punarinta	51
Kaikki yhteensä	2770

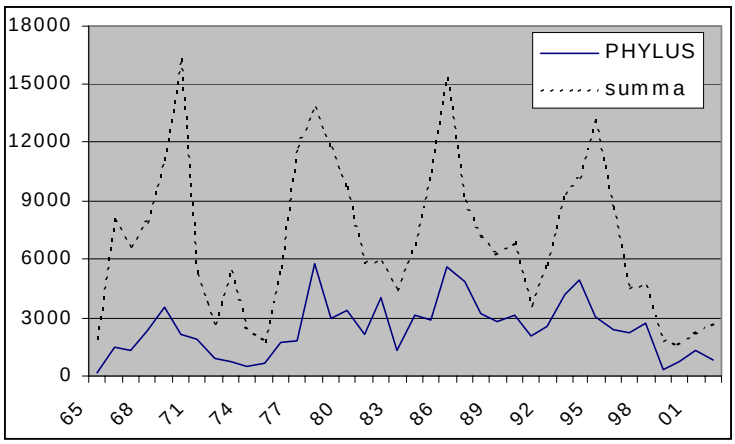

Kuva. Pajulinnun (PHYLUS) rengastussaalis suhteessa kokonaissaaliiseen (summa) Tauvossa vuosina 1966-2002.

31.5. 74r, 35plus, 18sbor, 7acro.
1.6 TJ tuli mukaan kuvaan
81r, 41plus, 7sbor, 7acro jne. Käpylintuja meni aamulla n. 250 joukossa kirjosiipiä.
2.6., käki 1r, locnae 1k Ä
3.6. 84r
4.6. 81r,
5.6, 73r,
6.6. 51r, locnae verkosta, Satr 1k r, acro venäläinen konkka!
7.6., Lcol 1k r, iduli verkosta.
8.6. MO ja LO mukaan kuvaan, Iduli verkosta.
9.6., Iduli verkosta. 91r. 12 k. UN-kierros. Sepel- ja tundrahanhi. Slovenialainen spinarikonkka.
10.6. Iduli jälleen verkosta. Mustajalkatylli nokalla!. Rannalla myös 2 Calalbaa ja 4 calutaa.
11.6., toinen locnae pyydystettiin. Kaksi kyhmäriä nokalla, 7 merihanhipoikuetta rannalla.
12.6. Viitakerttunen lauloi aseman nurkalla hetken.
13.6., Pikkusieppo ja pohjansirkku verkosta. 16 poikasta ristisorsalla, liekö rohmunnut muiltakin naarailta.
14.6. töyhtötiainen verkosta kruunaamaan viimeisen rengastuspäivän Tauvossa.
15 ja 17.6. Suosirripoikueita rengastamassa K. Koivula, lampiviklo UN:lla
25.-27.6. lapinsirrihommia, V. Suorsa & KK 2pv
25.6. lapinsirrihommia
26.6. havaintoja tornista. ym
27.6. Lapinsirrihommia, Pesähommia. Lampivikloja kaksi nokalla! Sepelhanhi.
6.-9.7. - Sirrihommia VS & J. Karvonen
6.7., VS & JK Munakokeita. Merivesi kävi tässä välissä tosi korkealla tuhoten kaikki ne pesät, jotka olivat vielä munavaiheessa. Kahlaajia rannalla, mm llim, lampiviklo (pesi UN:lla!)
7.7., kahlaajahavaintoja muutama kokeiden lomassa.
8.7., Munakokeiden videointia. Vesi hyvin korkealla.
9.7., VS löysi aseman edestä renkaan CT-055162.
17.-19.7. Sirripojat tekemässä vahamunakokeita. JK & A. Luukkonen
JK 3pv + AL retkellä 2 pv.
26.-28.7. Viikonloppuvisiitti. MO, LO
26.7. tulo klo 18. Muutama verkko pyyntiin.
27.7. Kovaa tuulta. Stajilla hiljaista tuulen vuoksi. Tornin ylätasanne maalattu lahosuojalla, jäkälien poiston jälkeen. Jäkälä lahottaa laudan tosi nopeasti.
28.7. käpylintuja n. 1000 muutolla, joukossa muutama kirjosiipi.
17.-18.8. MO, LO, MT & A. Tynjälä
17.8. klo 13 tultiin maalaustalkoisiin: torni maalattiin; alaosa ja portaat. Harjuverkot pyynnissä.
18.8. Staijia 5-10. 1460 loxiaa meni. Muita lajeja meni niukasti. Petoja muutama. Verkoista Afun, Gpas, 11 atri.
20.-22.9. Pessat, MT.
20.9. Pessat poistuivat yöllä häiritsijän särjettyä aseman ikkunan.
21.9. PPLY:n porukka pyysi lintuja verkoilla, MT jatkoi pyyntiä. 52 reng, 20 hömppää, 19 parcae. Kuparisorsa Säikällä, pähkinähakki
22.9 Kuparisorsa, kaulushaikara, viiksitimalit säikällä. 96 re, pater 29, 14 pcae, 14 pmon. Helmarikonkka.
2.10 Käynti asemalla korjaamassa särjetty ikkuna MO. UN-kierros: Calalp 29, Calmar 1, pluapr 1, limlap 1. Huono sää.
4.-6.10. MO, LO, MT, AT
4.10. MO & LO Tulo illalla. Pyrstötinttejä, Urpoja joku verkosta, nokalla me-

rikotka.
5.10 MO, LO, MT & AT
Talon tunkkausta vaateriin, 251r, 153 urpoa. Tali31, sini26, pyrstö-15 kuusi-1. Sittoja 2, lapintintti illalla 1. Aamulla verkossa helmari ja varpuspöllö.
6.10. MT, AT 124 r, urpo 53, eri tiaislajeja. Nakkeli jälleen!
Urpoja 2200 m, Rätsä 600m.
11.-13.10. MT
11.10. Asemalle myöhään illalla 23.40.
12.10. MT, 262 re Urpo 165. Hömö 47. Europaea-rodun sitta! Kaksi helmaria, (joista toinen oli konkka) Pohjansirkku ylilentävänä, Sulu nokalla.
13.10. MT Merikotka istui rannalla. 291 r, urpoja 247. 3 cabaret-tyyppistä yksilöä. Hakki verkosta, toinen muuttavana. Vuoden erikoisuus oli vanhojen suuri osuus rengastetuissa urpiaisissa!!
2.11. Puutalkoot. MO, MT, A. Rönkä. Ajotie raivattiin asemalle. Tiepohja kuiva pitkän kuivan kesän ja pakkaskauden jälkeen. Kaksi mäntyä kaadettiin harjulta.

Yhteensä: 55 päivänä asemalla toimintaa: kevät 25 asemapäivää ja lisäksi 7 kahlaajapäivää; Syksy 16 asemapäivää ja lisäksi 7 kahlaajapäivää; Yhteensä 41 asemapäivää ja lisäksi 14 kahlaajapäivää.

PPLY:n TOIMINTA VUONNA 2002

Markku Hukkanen

Vuosi oli PPLY:n 29. toimintavuosi. Suomen lintutieteellisten yhdistysten kattojärjestö BirdLife Suomi ry. valitsi PPLY:n vuoden lintuyhdistykseksi vuodeksi 2002! Perusteluissa korostettiin erityisesti yhdistyksemme esimerkillistä panostusta lapsi- ja nuorisotyön kehittämisessä. Suurin kunnia saamastamme huomiosta kuuluu ehdottomasti puheenjohtaja Hanna Aallolle, joka vuonna 1999 perusti lapsille tarkoitetun lintukerhon Ouluun ja jatkoi menestyksekkäästi sen vetäjänä myös vuonna 2002. Millainen sitten oli vuoden lintuyhdistys 2002 ja mitä kaikkea toimintaamme sisältyi?

Yhdistykseen kuului 249 varsinaista jäsentä ja 9 perheenjäsentä. Hallituksen puheenjohtajana toimi Hanna Aalto, varapuheenjohtajana Sami Timonen ja sihteerinä Markku Hukkanen. Muut hallituksen jäsenet olivat Riku Halmeenpää, Jari Heikkinen, Petri Lampila, Aappo Luukkonen, Kristjan Niitepõld, Veli-Matti Pakanen ja Ari Rajasärkkä. Hallitus kokoontui päätösvaltaisena kahdeksan kertaa. Lisäksi pidettiin yksi työpalaveri.

Yhdistystoiminnan pyörittämisessä hallitusta auttoivat useat toimihenkilöt ja komiteat. Taloudenhoitajana toimi Jari Heikkinen, havaintoarkistonhoitajana Matti Tynjälä, IBA-aluevastaavana Jorma Pessa, petovastaavana Markku Hukkanen, lintulaskentavastaavana Ari Rajasärkkä, BirdLife-aluevastaavana Sami Timonen sekä www-vastaavina Esa Hohtola ja Ville Suorsa.

Aluerariteettikomitean muodostivat Petri Lampila (pj.), Markus Keskitalo, Jari Peltomäki, Harri Taavetti ja William Velmala. Aluerariteettikomitea kokoontui kerran.

Linnustonsuojelutoimikunta, johon kuuluivat Sami Timonen (pj.), Veli-Matti Pakanen (sihteeri), Riku Halmeenpää, Elja Herva, Aappo Luukkonen, Juha Markkola, Jorma Pessa, Jouni Pursiainen ja Matti Tynjälä piti kaksi kokousta ja yhden työpalaverin.

Havaintotoimikunnassa toimivat Sami Timonen (pj.), Jari Heikkinen, Jukka Makkonen, ja Heikki Tuohimaa.

Oulun kaupunkiatlastyöryhmän muodostivat Toni Eskelin, Jari Heikkinen, Markku Hukkanen, Teppo Mutanen, Sami Timonen ja Matti Tynjälä. Kaupunkiatlastyöryhmä kokoontui kerran. Oulun kaupungin kanssa yhteistyönä tehtävä kaupunkilintuatlasprojekti jatkui aineiston käsittelyllä ja tekstien kirjoittamisella.

Lintutornityöryhmässä toimivat Sami Timonen, Jukka Piispanen ja Jorma Pessa.

Retkikummitoimikuntaan kuuluivat ja retkikummeina toimivat Kristjan Niitepöld (pj.), Hanna Aalto, Janne Aalto, Riku Halmeenpää, Esa Hohtola, Markku Hukkanen, Riikka Kaartinen, Kari Kivirinta, Markku Leppäjärvi, Jyrki Mäkelä, Jorma Siira ja Sami Timonen.

Rallitoimikunnasta vastasi Aappo Luukkonen avustajinaan Esa Hohtola ja Petri Lampila.

Kuukausikokousten ohjelmatarjonnan suunnittelevaan Ohjelmatoimikuntaan kuuluivat Hanna Aalto, Kari Kreus, Hannu Kreus, Riikka Kaartinen, sekä ulkojäseninä Esa Hohtola ja Seppo Rytkönen.

Aureolan toimituskuntaan kuuluivat Aappo Luukkonen (päätoimittaja), Sami Timonen ja Pekka Rahko. Kuvatoimittajana toimi syksyyn saakka Jari Wilenius, syksystä alkaen Riku Halmeenpää. Taittajana toimi Esa Hohtola.

Jäsenrekisteriä ylläpiti ja Aureolan sekä jäsentiedotteiden postituksesta vastasi Esa Hohtola. Jäsensihteerinä toimi Jorma Siira.

Yhdistyksen BirdLife-edustajat olivat Hanna Aalto, Sami Timonen ja Jorma Pessa. Yhdistyksen jäsen Sami Timonen kuului BirdLife Suomi ry:n hallitukseen.

Yleisökokoukset kasvattivat suosiotaan

Yleisökokouksia pidettiin jokaisen kuukauden toisena keskiviikkona lukuun ottamatta kesä-, heinä- ja elokuuta. Paikkana oli Oulun yliopiston biologian laitos Linnanmaalla. Keskimäärin kokouksiin

osallistui 36,1 henkilöä/kokous, koko vuoden osallistujasumman kohotessa 325:een. Viime vuosina selvästi havaittavissa ollut kuukausikokousten osallistujamäärien kasvu selittynee paitsi samaan aikaan tapahtuneella jäsenmäärän lisäyksellä, myös kokousten laadukkaalla ja mielenkiintoisella ohjelmatarjonnalla.

Tammikuun kokouksessa kuunneltiin Esa Hohtolan esitelmä lintujen sopeumista ja keinoista selviytyä pohjolan pitkästä talvesta sekä pähkäiltiin arvoituksellisia värejä ja kuvioita Hanna Aallon järjestämässä sulkientunnistuskisassa.

Helmikuussa pidettiin sääntömääräinen vuosikokous, jonka yhteydessä Riikka Kaartinen kertoili kuvien kera retkeilystä Brasilian lintumailla.

Maaliskuun kokouksen aiheena oli perinteiseen tapaan petoilta ja tällä kertaa teemana maakotka. Ylitarkastaja Tuomo Ollila Rovaniemeltä selvitti Metsähallituksen koordinoimaa Suomen maakotkakannan seurantajärjestelmää ja FM-tutkielmansa maakotkan maisemankäytöstä laatinut Markku Leppäjärvi havainnollisti maisemarakenteen vaikutuksia kuningaslinnun elämään.

Huhtikuun kokoukseen osallistunut vuoden ennätysyleisö (48 henkilöä) pääsi nauttimaan Oulun yliopiston lehtorina pitkään työskennelleen sieviläisen Kauko Huhtalan opetuksesta lintujen luontoon jättämiin merkkeihin liittyen, sekä Markus Keskitalon digi-scopingin saloja ja mahdollisuuksia valottavasta esitelmästä.

Toukokuussa Petri Lampila opasti yleisöä pikkukahlaajien määrittämisessä. Pitkästä aikaa päästiin myös mittaamaan taitoja ääntentunnistuskisassa, jonka oli tällä kertaa koonnut Seppo Rytkönen.

Syyskuussa Harri Taavetti kertoili ajankohtaan sopivasti vinkkejä 'pikkurarien' löytämiseksi ja määrittämiseksi. Lisäksi muisteltiin mennyttä kesää useiden henkilöiden näppäämiä kuvia katselemalla.

Antaumukselliseen ja pitkäjänteiseen linnustonselvitystyöhön saatiin tuntumaa *lokakuussa*, jolloin Oulun yliopiston kasvifysiologian emeritusprofessori Pekka Lähdesmäki esitteli vapaa-ajanprojektinsa välitulokset otsikolla "25 vuotta lintulaskentaa Räkäsuolla". Lisäksi Hanna Aalto kertoi kuvien kera antoisasta ja seikkailurikkaastakin retkestä Egyptin lintumaille.

Marraskuussa pidettiin sääntömääräinen syyskokous ja sen yhteydessä perinteinen Pohjois-Suomen määrittäjämestaruusdiakisa, jonka kuvat olivat Henry Lehdon, Jukka Jantusen ja Harri Taavetin ottamia. Ensimmäisen sijan vei jälleen suvereeniin tapaan Jari Peltomäki. Kakkoseksi määritti William Velmala, Petri Lampila niukasti takanaan vain kahden pisteen päässä.

Joulukuun kokouksessa esiintyi RKTL:n tutkija Pekka Helle, jonka Metson soidinkäyttäytymistä käsittelevä esitelmä antoi yleisölle runsaasti uusinta tietoa havulinnun kevätaikaisiin aktiviteetteihin liittyen.

Tiedotustoiminta sähköistyi

Ajankohtaista tiedonvälitystä hoidettiin sähköpostilistalla osoitteessa pply@lists.oulu.fi. Listan rooli yhdistyksen toiminnassa on kasvanut jatkuvasti. Paitsi lintuhavaintojen ilmoituskanava, PPLY-lista on myös keskustelupaikka, jossa käydään mielenkiintoisia pohdintoja kaikenlaisista lintumaailman ilmiöistä. Yhdistyksen www-sivut osoitteessa www.netppl.fi/~pply olivat myös toiminnassa koko vuoden ja niille tehtiin tuhansia käyntejä. Tietoverkkojen ulkopuolisten ihmisten informaatiokanavana ajankohtaisissa yhdistystoiminnan asioissa toimi Tiiralehden yhdistyspalsta. Neljä kertaa vuodessa ajallaan ilmestyvänä lehtenä Tiira antoi jäsenille hieman korviketta Aureolasta, jonka ilmestyminen oli edelleen aikataulusta jäljessä. Ajankohtaisista lintumaailman ilmiöistä tiedotettiin myös Oulu-lehdessä säännöllisesti omalla palstallaan julkaistavin ajankohtaisin ja monipuolisin artikkelein. BirdLife Suomen www-sivuille välitettiin havaintoja PPLY:n alueelta läpi vuoden vähintään joka toinen viikko. Yhdistyksen jäsenet antoivat lukuisia haastatteluja tiedotusvälineille. Aktiivinen lasten lintukerho pääsi esille mm. sanomalehti Kalevan artikkeleissa sekä TV2:ssa, joka saapui tekemään jutun nuorisojaostosta Limingan Virkkulaan. Yhdistysesitettä erilaisissa yleisötapahtumissa jakamalla pyrittiin lisäämään PPLY:n tunnettuutta ja tavoittamaan potentiaalisia uusia harrastajia.

Ralli-innostus voimakasta

PPLY:n toimintavuoteen mahtui runsaasti erilaisia tapahtumia. Jäsenistöstämme löytyy lukuisia pinnakisojen ystäviä, mikä näkyi myös tapahtumakalenterissa. Vuosi alkoi perinteiseen tapaan Tammikuun pinnakisalla, jonka voittajaksi selviytyi Jaakko Koistinen tuloksella 53 lajia. Oulun kisan voittaja oli Ari Rajasärkkä 52 lajilla. Yhteensä kisassa havaittiin 71 lintulajia osallistujamäärän ollessa noin 30 havaintonsa ilmoittanutta.

2.-3.3. järjestettiin määritysviikonloppu Hailuodon Marjaniemessä, Perämeren tutkimusasemalla. Osallistujamäärä oli noin 20. Pääesitelmöijät olivat Jyrki Normaja, Jari Peltomäki, Juha Sjöholm ja Ari Rajasärkkä.

Yhdistys järjesti keväällä aloitteleville harrastajille lintukurssin Oulun kansalaisopistolla. Vetäjinä toimivat Kari Kivirinta ja Markku Hukkanen. Kurssille osallistui 20 henkilöä.

Retkikummitoiminnan muotoja olivat linturetket (mm. Tauvoon 21.9.), opastetut lintukävelyt, vierailut, esitelmät, sekä lapsille tarkoitettu lintukerho. Marraskuussa perustettiin yhdistyksen nuorisojaosto 'PPLY-Juniorit'. Lintukerhon ja nuorisojaoston jäsenistöön kuului vuoden lopussa n. 15 nuorta harrastajaa. Huhtikuussa järjestettiin Oulun yliopistolla lintukurssi, jolle saatiin n. 50 osallistujaa. Lisäksi yhdistys osallistui BirdLife Suomen järjestämään Yhteishavainnointipäivään 20.4. ja Tornien taistoon 4.5. PPLY:n joukkue (Tuomo Jaakkonen, Kristjan Niitepõld, Antti Pesola ja Ari Rajasärkkä) taisteli Oulun Hietasaaren tornissa ollen 83 lajillaan tuloksissa 25. (141 tornia).

Perinteikäs PPLY:n luontokuva-

ilta järjestettiin 4.4. Oulun yliopistolla. Luontokuviaan näytti Jorma Luhta teemalla ”Metsola”. Yleisöä saatiin saliin ennätykselliset 96 henkeä.

Yhdistyksen kevätpinnaralli kisattiin viikonloppuna 25.-26.5. Ralliin osallistui 11 joukkuetta (35 hlöä) perinteisessä 24 tunnin sarjassa ja 4 joukkuetta (10 hlöä) 12 tunnin sarjassa. Voittajajoukkue, jossa kisasivat Heikki Tuohimaa, Jouni Meski ja Riku Halmeenpää havaitsi ennätykselliset 164 lajia. 12 tunnin sarjan voittajajoukkueen jäsenet Jaakko Koistinen, Pekka Kärenaho ja Kari Varpenius kokosivat 123 lajia. Yhteensä rallissa havaittiin 192 lajia.

PPLY:n järjestyksessään neljäs kesäralli käytiin 29.-30.6. Kuivaniemellä.

Oulun seudun syyspinnaralli järjestettiin 28.9. Hailuodossa. Ralliin osallistui yhteensä 31 henkilöä yhdeksässä joukkuessa. Rallissa nähtiin kaikkiaan 95 lajia joista voittajajoukkue ”Hampaat irvessä” (Juhani Karvonen, Aappo Luukkonen ja Juha Markkola) havaitsi 69.

Koko PPLY:n alueen käsittävä talviralli käytiin 1.12. Ralliin osallistui seitsemän joukkuetta (18 hlöä). Voittajajoukkue ”Nightriders” (Juha Sjöholm, Harri Taavetti ja William Velmala) havaitsi 40 lajia yhteislajimäärän ollessa 53.

Syksyllä kisattiin lisäksi kuuden joukkueen ja yhteensä 20 osallistujan voimin Raahen seudun lintuharrastajat Surnia ry:n 14.9. järjestämässä perinteisessä 12 tunnin linturallissa Pyhäjoella ja Raahessa. Voittajajoukkue ”Mietinnän alla” (Heikki Tuohimaa ja Kari Varpenius) havaitsi 86 lajia 114 yhteensä havaitusta.

Talkootöitä tehtiin viikonloppuisin elokuun puolivälistä lokakuun lopulle raivaamalla ruovikkoa ja pajukkoa Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksen toimeksiannosta Limingan-lahdella (Lumijoen Lumijokisuu ja Etumatalan saari) ja Iin Ulkokrunnilla ja Oulun kaupungin toimeksiannosta Oulun Hietasaaressa.

Talvikausina ruokittiin lintuja yhdistyksen toimesta lintujenruokintapaikalla Oulun Hietasaaressa Hyryn talon tontilla.

Yhdistys mukana suojelussa ja tutkimuksessa

PPLY:llä oli edustus sekä BirdLife Suomen metsähanhityöryhmässä (kokoontui kolme kertaa) sekä ympäristöministeriön rantakurvityöryhmässä (kokoontui kerran). Pohjois-Pohjanmaa on Suomen metsähanhikannan tärkeää levähdys- ja lisääntymisaluetta, joten on luonnollista, että olimme BirdLife Suomen metsähanhiprojektissa aktiivisesti mukana. PPLY:n alueelta saatiin hyvä ja kattava kevätmuuttoaineisto ja lisäksi alueen pesimäalueita käytiin läpi harrastajien avustuksella. Jäsenemme olivat myös mukana alueen uhanalaisten lajien, erityisesti kiljuhanhen, etelänsuosirrin, kultasirkun, muuttohaukan ja maakotkan virallisessa suojelutyössä. Sami Timonen ja Jorma Pessa olivat jäseniä BirdLife Suomen suojelutoimikunnassa.

Yhdistyksen jäsenet osallistuivat aktiivisesti valtakunnalliseen talvilinnuston seurantaan laskemalla lintuja sekä useilla kymmenillä laskentareiteillä, että ruokintapaikoilla.

ARK:n jäsen Markus Keskitalo osallistui valtakunnallisen pikkuharvinaisuuskatsauksen havaintojen keräämiseen ja kirjoittamiseen.

Yhdistys vaikutti lausunnoin ja kannanotoin

Lintujensuojeluun liittyen yhdistys laati seuraavat lausunnot:
1) Raahen Rautaruukin tehdasalueelle sijoitettavista tuulivoimaloista Pohjois-Pohjanmaan Liitolle
2) Hietasaaren maisemanhoitosuunnitelmasta Oulun kaupungille
3) Oulun Oritkarin Yhdistettyjen kuljetusten terminaalin suunnittelusta Oulun kaupungille
4) Kaksi lausuntoa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavaluonnoksista ja lausunnon vastineesta Pohjois-Pohjanmaan Liitolle
5) Pohjois-Pohjanmaan tuulivoimaloiden sijoittelusta Merenkurkun-Perämeren tuulivoimaselvitykseen liittyen Sigmakonsultit Oy:lle

Lintujen suojeluun liittyen yhdistys laati seuraavat aloitteet:
1) Oulun Vihreäsaaren ja Oritkarin linnustonsuojelusta Oulun kaupungin ympäristölautakunnalle, ympäristövirastolle ja satamalaitokselle
2) Siikajoen Tauvon suojelun toteuttamisesta Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskukselle

PPLY osallistui Hailuodon Kirkkosalmen kunnostusta koskevaan kokoukseen keväällä ja antoi ohjausta Oulun Kempeleenlahdelle tulevan uuden lintutornin sijoittelussa. Pyrimme myös vaikuttamaan Oulun kaupungin suuntaan Oulun Vihreäsaaren linnustonseurantoihin liittyen, sekä Oulun puistoalueiden hoitoon ja käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi annoimme ohjausta ja mielipiteitä Siikajoen Tauvon-Hummastinjärvien välisen alueen luontokohteiden tutkimus- ja retkeilyreittisuunnitelmaa varten.

Petoilta vetää perinteisesti kuukausikokoukseen paljon väkeä. © Esa Hohtola.

✓✓ *Ensimmäistä kertaa Pohjois-Pohjanmaalla*

PUSSITIAISIA (*REMIZ PENDULINUS*) OULUNSALON NENÄNNOKALLA 10.-12.8. 2001

Petri Lampila

Leppoisana elokuun päivänä ei tuntunut olevan mitään kovin järkevää tekemistä, ja niinpä piippariin (†) tullut havis mahdollisesta kattohaikarasta Oulunsalon Kotakarissa tuntui loisteliaalta tekosyyltä lähteä lyhyelle täsmäretkelle, puuttuuhan tuo porkkananokka edelleenkin allekirjoittaneen PPLY:n pinnoista. Samainen lintu oli esiintynyt piippariviesteissä saman päivän aikana jo useamminkin, mutta aina maallikoiden havaitsemana. Lajina oli vuorotellen musta- ja kattohaikara, ja jäikin ilmeisesti ikuiseksi arvoituksesi kummasta oikeastaan oli kysymys. Kotakarista linnun joka tapauksessa oli löytänyt Kempeleen-Oulunsalon luonnonsuojeluyhdistyksen pensaikkoa raivannut talkooporukka.

Koska kattohaikaran bongaaminen ei tuntunut edellyttävän paniikkia, suoriuduimme kohtuullisen hitaasti tien päälle vaimoni Satun kanssa. Perillä odottivatkin negatiiviset uutiset: Pesolan Antti ja Haurun Jukka olivat jo ehtineet käydä tarkastamassa Kotakarin tyhjin tuloksin. Lisäksi he kertoivat, että linnun nähneiden mukaan lintu ruokaili jonkin ojan varressa, ei suinkaan avoimesti niityllä, kuten olin ehtinyt ajatella. Epämääräisyyden kruunasivat epäilykset lajista. Ilmassa alkoi leijailla epäonnistuneen bongauksen epämiellyttävä aromi.

Mutta suosiollahan ei voi luovuttaa, vaan kunnon hylsyyn kuuluu epätoivoinen linnun haeskelu lähitienoon ”sopivan tuntuisilta” paikoilta. Niinpä kävimme ensiksi tarkistamassa Verkkoniemen, mutta laihoin tuloksin. Piruako *’Ciconia’* olisi hietikolla tehnytkään. Huomattavasti järkevämmältä vaihtoehdolta tuntui Nenännokka laajoine rantaniittyineen. Eivätpä linnunaivomme kuitenkaan oikein tällä kertaa toimineet: vesiperä täälläkin. Palailimme rantaa pitkin autoille jo toivosta luopuneina. Mutta juuri kun vähiten odottaa… Rantapusikosta alkoi kantautua toistuva, korkea ”tsii-yy” joka lähinnä muistutti monien varpuslintujen haukkavaroitusääntä. Hape kommentoi ääntä ensimmäisenä. Vastasin jostain syystä, että se on varmaan jokin mekaaninen ääni, pyörivä tuuliviiri tai jokin. ”Mutta jos se ei ole mekaaninen ääni, niin se on pussitintti”. Tästä vallitsi konsensus.

Aika pian valkeni, että kyseessä oli todellakin lintu, joka vinkui puskissa vaihtaen välillä paikkaa. Paikalla oli itse asiassa jälkeenpäin ajatellen ihan hyvää pussitiaisbiotooppia: pieniä rytituppaita ja rehevänoloisia, pajua ja leppää kasvavia saarekkeita. Ongelman ydin valkeni pian: kirottu lintu karjui milloin missäkin, mutta ei vain suostunut tulemaan näkösälle. Asiaa ei yhtään helpottanut navakaksi yltynyt tuuli, äänen paikallistaminen oli vaikeaa, eikä pienen linnun aikaansaamia puskan tärähdyksiä voinut erottaa. Aluksi yritettiin kärsivällisesti vain odottaa, että lintu tulisi esille. Kun tämä ei onnistunut, yritettiin liikkua hitaasti kohti ääntä, mutta kuten arvata saattaa, ääni vain hiljeni ja alkoi kuulua hetken päästä muualta. Jossain välissä kuitenkin selvisi, että äänen lähteitä oli ainakin kaksi.

Lintujen löytymisestä alkoi olla kulunut jo kaksi tuntia eikä niistä ollut näkynyt vilaustakaan. Olimme jo kukin hajaantuneet tahoillemme komppaamaan, eikä ääntäkään kuulunut välillä pitkiin aikoihin. Mielessä pyöri kaikenlaisia muita vaihtoehtoja, mikä äänen olisi voinut saada aikaan. Eikö joku joskus ollut erehtynyt luulemaan minkin ääntä pussitiaiseksi, miltähän se voi kuulostaa? Kaikki paikalta tiiviillä kampauksella kaivetut linnut saivat epäilyksen niskaansa, lehtokurppaa myöten. Piippariin ei uskallettu vielä laittaa mitään, kun ei oltu ihan varmoja lajista tai edes luokasta.

Synkimmän epätoivon hetkellä edestäni pienestä pajupuskasta lähtee pieni, tuskin hippiäisen kokoinen lintu ja lentää ruovikkotuppaaseen. Koko, lyhytpyrstöinen habitus, kastanjanruskea selkä, vaalea alapuoli ja ennen kaikkea musta rosvonaamari saavat adrenaliinin virtaamaan suonissa - SIINÄ SE NYT ON!!! Alan puhaltaa pilliin keuhkojen täydeltä ja muut kirmaavat kuuliaisesti paikalle. Selostan nopean havaintotilanteen, ja hetken pähkäilyn jälkeen päädymme siihen, että minä linnun jo nähneenä käyn ajamassa sen pois ruovikosta ja muut jäävät odottamaan sen ilmestymistä. Epäilen mielessäni vahvasti suunnitelman onnistumista, mutta rymyttyäni ruovikon läpi tapaankin tyytyväisenä hymyileviä ihmisiä: lintu oli tullut ulos ruovikosta ja lentänyt suunnilleen takaisin sinne, mistä oli ruovikkoon ampaissutkin. Helpotus oli suunnaton, kun kaikki näkivät linnun ainakin jotenkin. Ilmapiiri rentoutui äärimmäisen kireistä tunnelmista hangonkeksimäisyyteen hetkessä ja suoritimme asiaankuuluvat pinnakättelyt. Myös piippariin soitettiin viesti, jota myöhemmin vielä täydennettiin mm. Alkon muovikassin sisältävillä ajo-ohjeilla.

Myöhemmin samana iltana eikä seuraavanakaan päivänä linnuista kuulunut havaintoja, mutta 12.8. Jarno Saarinen löysi paikalta ainakin yhden äänтelevän linnun ollen ilmei-

sesti ainoa lintuja onnistuneesti bongannut henkilö.

Havainto pussitiaisesta oli maamme 65:s, myöhemmin samana vuonna laji tavattiin myös Hailuodossa, Pöllän Kuivasäikällä. Havainnot ovat selvästi Suomen pohjoisimpia, seuraavaksi pohjoisimpien ollessa Maaningalta, Pohjois-Savosta. Laji on jo pitkään ollut odotetuimpia tulokkaita PPLY:n lajilistaan, mm. jo Kuokkanen (1993) sijoitti sen kärkeen veikkaillessaan seuraavia PPLY:n pinnoja. Pussitiaisella olikin hyvä esiintyminen 1990-luvun ensimmäisinä vuosina, jolloin Suomessa todettiin myös joitakin pesintöjä ja sen yrityksiä. Lajin odotettiinkin kotiutuvan uudeksi pesimälajiksi viiksitimalin tapaan. 1990-luvun loppupuoli oli kuitenkin paljon niukempaa aikaa, ja 1992-1998 nähtiin vain 1-5 yksilöä vuodessa. Lajin uusi tuleminen Suomessa alkoi jälleen vuonna 1999 (10 havaintoa) ja aika näyttää, onko kyseessä todella seuraava lisä pesimälinnustoomme.

Kirjallisuus:

Kuokkanen, P. 1993: Pohjois-Pohjanmaan harvinaisuuksista. – Aureola 18 (1): 15-22.

Summary

Petri Lampila

Penduline Tit (Remiz pendulinus) in Oulunsalo in 10.-12.8.2001
Penduline Tit (Remiz pendulinus) was observed in Oulunsalo in 10.-12.8.2001. The observation was the first in Northern Ostrobothnia.

✓✓ *Ensimmäistä kertaa Pohjois-Pohjanmaalla*

TIIRALOKKI PYHÄJOELLA 22.10.2001

Heikki Tuohimaa

Edellisillan sääennustukset lupailivat mielenkiintoista muuttopäivää. Vallalla oli kylmenevä, talventuloa enteilevä säätyyppi ja luoteistuuli oli yltynyt lähelle myrskylukemia. Niinpä lähdimme varhain aamulla Varpeniuksen Karin kanssa kohti Pyhäjoen eteläosia, kun itäisestä horisontista vasta aavisteli aamun kajoa. ”Sen oikean” staijipaikan keksiminen tuotti pieniä vaikeuksia, koska tuulelta suojaavat, mutta samalla hyvät tapituspaikat ovat tunnetusti luoteistuulella harvassa. Eniten pohdimme Elviksen sataman ja Sunin välillä ja lopulta päädyimme Suniin.

Aurinko nousi ja pian totesimme ettei ounastelemamme joutsenen muuttopurkaus tulisi toteutumaan. Niinpä nousimme Sunin korkeimmille kallioille erään mökin suojiin, vaikka mökin takaa ei ole juuri mahdollista seurata maanpuolella tapahtuvaa muuttoa. Merelle paikalta sen sijaan näkee mainiosti.

Myrsky merellä oli kerrassaan upea. Valtavat vaahtopäät ja rantaan räjähtävät vesimassat säväyttivät. “Miljoonat” lokit taiteilivat tuulessa, ja pieniä melanittaparvia viuhtoi tasaiseen tahtiin kohti etelää. Mitenkään merkittävästä muutosta ei kuitenkaan ollut kyse. Olotila alkoikin olla jo vähän tylsistynyt, kunnes kello 9.30 yksi lokki välähti optiikkassani varsin kiinnostavana. Huomasin katsovani nuorta pikkukajava-pikkulokki-tyyppistä lokkia ja huikkasin välittömästi Karille, joka löysi lokin samantien. Etäisyyttä oli ehkä noin 500 metriä. Lokki näytti olevan määrätietoisessa muuttolennossa lounaaseen aaltoja myötäillen. Tiukan tuijotuksen tuloksena noin 10 sekunnin aikana hivuttautui tajuntaamme jotain mieletöntä – sehän onkin nuori TIIRALOKKI !!! Siinä se meni, yksi syksyisten meristaijien haaveilluimpia lintulajeja... jatkoimme lokin tiivistä seuraamista, vaikka havainnointia alkoi haittaamaan pahanlaatuinen ”raritärinä”.

Klassisena nuoren tiiralokin tuntomerkkinä muistelemamme selkäpuolen kolmivärisyys säteili hienosti auringon paistaessa myötäisen puolelta. Kyynärsiiven peitinhöyhenet ja selkä olivat tasaisen harmahtavanruskeat, uloin käsisiipi musta ja siiven takareuna liitumaisen kirkkaan valkoinen. Linnun pää ja kaula vaikuttivat kauttaaltaan ruskeilta ja selän värisiltä, vain kurkun seudulla aavisti vaaleaa. Koko alapuoli ja siiven alapinnat vaikuttivat pääosin valkoisilta. Syvälovisessa pyrstössä yläpuoli oli valkoinen ja kärkivyö musta.

Lokin lentotyyli ja habituskin alkoivat näyttää omalaatuisilta. Lintu oli pikkulokkia pitempisiipinen. Lento oli kevyttä ja pehmeämpää ja ”vähemmän hermostunutta” kuin pikkulokilla.

Linnun lentokorkeus vaihteli 1-20 metrin välillä. Pari kertaa se otti vähän korkeutta, jolloin matkanteko vaihtui hetkellisesti pienimuotoiseen kaarteluun. Toisella kerralla lentokorkeuden nousu johtui sitä edeltäneestä harmaalokin äkäisestä syöksystä tiiralokkia kohden.

Yhteensä seurasimme lintua noin kahden minuutin ajan. Videonauhalle Kari ei valitettavasti onnistunut sitä taltioimaan. Lentosuunnan perusteella vaikutti, että Kalajoen staijareilla ei taitaisi juurikaan olla

mahdollisuuksia kuittaukseen, mutta toisin kävi. Saarisen Jarno näki sen Vihaspauhasta päästen suorastaan mässäilemään läheltä rantaa myöten muuttaneesta linnusta. Havainto oli Suomen viides ja itselle tietysti elämänpinna. Sen sijaan Kari oli alentunut aikoinaan bongaamaan kuuluisan Orimattilan linnun.

Summary

Heikki Tuohimaa: Sabine's Gull (*Larus sabini*) in Pyhäjoki.

A first-year Sabine's Gull (Larus sabini) was observed in Suni, Pyhäjoki on October 22, 2001. The observation was the first for Northern Ostrobothnia and fifth for Finland.

KIEROON KASVANUT RÄKÄTTIRASTAS

Ollessani pikkuveljeni Jannen kanssa SSP-pyyntireissulla Limingan Virkkulassa 29.6.1993 havahduimme silloisen opastuskeskuksen lähimetsästä kuuluneeseen outoon rapinaan. Janne säntäsi pöheikköön selvittämään äänen aiheuttajaa ja kohta kuuluikin huudahdus: ”Se on r astas”. Hämmästykseni oli kuitenkin suuri, kun Janne saapui pusikosta kyseinen rapistelija sylissään. Ensisilmäys lintuun lisäsi hämmennystä. Räksähän se oli, mutta minkä näköinen… Linnun alanokka näytti normaalilta, mutta ylänokka oli lähtenyt kasvamaan alaspäin ja ohitti alanokan vasemmalta puolelta vääntäen leuan vinoon. Jo linnun väritys (höyhenpuvun ”pisaratäplät”) paljasti sen nuoreksi, mutta yllättävän kookkaaksi lintu oli ehtinyt kasvaa epämuodostumastaan huolimatta. Nyt se kuitenkin vaikutti selvästi huonokuntoiselta ja näyttikin todennäköiseltä, että luonto korjaisi pian pois tuon virhepainoksen. Päästimme linnun kuitenkin jatkamaan maallista vaellustaan ja toivoimme, että lintumaailman viikatemies (lieneekö mustavariksen näköinen?) säästäisi tuon oudon kulkijan.

Pirkka Aalto

KERTOMUS KEVÄTRALLISTA 2002 - KUN ENNÄTYS RIKKOUTUI TOISTAMISEEN

Jouni Meski ja Heikki Tuohimaa

Osapuilleen vuosi oli vierähtänyt edelliskeväänä saavuttamastamme kevätralliennätyksestä (161 lajia). Tuon rankalta tuntuneen suorituksen jälkeen olimme kokeneet melkoista ralliväsymystä, ja vasta viime metreillä saimme joukkueen tälläkin kertaa kasaan. Jouni ja Heikki olivat pitkään menossa eri joukkueisiin, mutta olosuhteiden muututtua löysivät jälleen toisensa. Joukkueen kokoonpanossa tapahtui kuitenkin edellisvuoteen verrattuna kolmasosan muutos, kun PPLY:n karpaasimainen pinnakärki ja maastojyrä Jukka ”Hape” Hauru oli menetetty toiseen joukkueeseen. Onneksi tilalle saimme houkuteltua joukkueemme kasvoja nuorentamaan uljaan Riku ”Rikhard” Halmeenpään.

Jouni ja Heikki olivat päättäneet tehdä muutoksia perinteiseen rallitaktiikkaan, kun ”Pyhäjoelta aloitus, josta edeten pohjoiseen” tuntui jo turhan monesti koetulta. Niinpä ralli päätettiin aloittaa Siikajoelta. Uutta oli myös pohjoisimman kohteemme Oulun ”käsittely” jo lauantain puolella.

Rallia ennen tunsimme mukavaa kihelmöintiä. Viime vuoden kaltaiseen ”verenmaku suussa” revitykseen ei ollut tarkoituksena ryhtyä. Kuitenkin edellytykset hyvään tulokseen tuntuivat taas olevan. Oli ollut riittävän lämmintä viimeisten muuttolintujen saapumiseen (lehtokerttu, yölaulajat yms.), mutta aivan rallin alla vallitsi pohjoisvirtaus saaden aikaiseksi rannoille laajat lietteet (jonka vuoksi linnut ovat paremmin esillä), ja läjäpäin lietteille pudonneita kahlaajia. Pöllöt olivat ryhtyneet runsaslukuisina pesimään, ja niiden määrässä tulisikin olemaan viime vuoteen verrattuna selvästi petrattavaa (tuolloin vain kolme lajia). Vaikka joukkueemme oma retkeily ralliviikolla oli jäänyt melko vähäiseksi (esim. Heikki oli viettänyt viikon Kokkolassa, ja tuli alueelle perjantai-iltana), niin nollapohjilta ei tarvinnut lähteä. Yleisesti tiedossa olevia arvolajeja kevätralliin oli tarjolla hieno valikoima, tähtinään töyhtökiuru, sitruunavästäräkki ja arokahlaajapääsky. Näistä viimeinen tosin (Hailuodossa) ei meitä tulisi hyödyttämään. Mutta mikä tärkeintä, rallipäiviksi luvattiin erinomaista retkeilysäätä: sopivaa lämpötilaa, heikkoa tuulta ja poutaa...

Ralliaamuna Jouni ja Riku staijasivat Siikajoen Kaasalla ja odottelivat Heikkiä, jonka oli määrä saapua puoli tuntia ennen rallin ensimmäistä mahdollista aloitusaikaa klo 10.00. No, Heikkiä ei kuulunut, koska oli joutunut hakemaan unohtuneet saappaat. Muutto oli merellä heikonlaista, mutta parista kivasta lajista tuli havainto ennen kymmentä, kun yksinäinen ruokki muutti pohjoiseen ja palokärki huuteli pari kertaa. Kymmenen jälkeen ei mitään parempaa lajia enää irronnut, joten Heikin saavuttua siirryimme toiveikkaina Ulkonokan torniin. Tyhjältä tuntui myös Ulkonokan kaameassa väreilyssä, missä merikihu taisi jäädä parhaaksi havikseksi. Kello oli jo reilusti yli 11.00, kun päätimme siirtää vielä kertaalleen aloituspaikkaa ja matkasimme Pattijoen puolelle Pöllään, monivuotisen ampuhaukkareviirin liepeille.

Kello kävi uhkaavasti, ja Pöllään saavuttuamme pakolliseen aloitusaikaan klo 12.00 ei ollut kuin parikymmentä minuuttia. Tuskanhiki alkoi jo valua otsillemme. Ampuhaukkaa tai mitään muutakaan sopivaa aloituslajia ei vain näkynyt, vaikka aistimme tuntuivat olevan huippulatingissa. Lohduttajaksi saapui onneksi edes tuulihaukka, joka jäi kuusen latvaan odottelemaan, että pääsisi aloituslajiksi. Näin myös kävi. Kello 12.00 Fal tin oli laji numero yksi.

Seuraavat lajit olivat sangen yleisiä, mm. pajulintu, kiuru, kala- ja naurulokki edustivat alkutaipaleen lajistoa. Ei paljon naurattanut. Vajaan puolen tunnin staijijakson päätyttyä lähdimme kohti Yrjänää. Mutta montaa sekuntia ei ehditty autossa istua, kun ampuhaukka sitten vilahti auton edestä, saaden aikaan porukassamme ensimmäiset tyylikkäät tuuletukset. Näin jälkeenpäin ajateltuna onneksi vasta kahdentoista jälkeen, eikä esim. varttia vaille. Tällöin rallin aloitus olisi tapahtunut aiemmin ja siitä olisi koitunut loppuvaiheessa haittaa...

Yrjänässä liitimme lajilistaan mm. pöntössä pesivän viirupöllön, mutta muuten oli vaisua. Aiemmin aamulla raahelaisporukan niemessä näkemälle sinipyrstölle ei uhrattu montaa minuuttia, niin toivottamalta komppaaminen tuntui. Mielen virkistys oli kuitenkin paluumatkan Pöllän peltojen kaksi pikkukuovia, josta eritoten Heikki riemastui.

Seuraavaksi ajoimme Pöllän kalasatamaan, jossa ei ollut paikallisena muuta kuin peruslajistoa. Edellisiltana Heikin paikalta löytämä muuan ruostesorsa ei ollut paikalla. Pattijokisuu ei antanut sekään toivottuja lisiä listalle. Niinikään pohjustetut tundrakurmitsat ja pikkusirri eivät ainakaan näkyvästi lietteellä enää tepastelleet. Kovin tuntui nihkeältä ja jatkoimme pitkällä siirtymisellä Ruukkiin Liskon peltoaukealle. Kuvittelimme sieltä löytyvän ainakin kapustarinnan ja keskipäivän myötä kenties petolintuja. Kapustarintoja ruokailikin mulloksella, mutta pedot jäivät pariin tuulihaukkaan. Kiihkeä

rallitunnelma sekosi hetkeksi, kun peltojen reunalla erään tuuhean kuusikon luona pysähdyimme kuuntelemaan autossa istuen mahdollisia lisälajeja. Hetken hiiskumatta kuunneltuamme Riku huomasi, että tien toisella puolen oli talo kymmenen metrin päässä. Talonväki oli pihalla grillailemassa ja seurasi nyt rivissä edesottamuksiamme, kun kolme isoa vihreisiin pukeutunutta ja pakettiautoon ahtautunutta miestä tuijottivat kohti tyhjyyttä hiiskumatta heidän talonsa luona… Ei kuitenkaan saatu poliiseja perään.

Seuraavaksi matkasimme kasitietä vauhdilla Oulun rariparatiisiin. Kello oli jotain kolmen kieppeillä. Päätimme aloittaa kierroksen Oritkarin töyhtökiurulla. Lintu ei kuitenkaan enää lauleskellut, vaan jouduimme jopa komppaamaan avorivissä, tuloksetta. Riku jäi vielä parin paikalla olleen juttusille, kun Jouni vilkaisi itätaivaalle... näkyvillä oli tosi ison näköinen petolintu. Putken pystytys ei vienyt kauaa (pakettiauton etu: jalustat jatkuvasti toimintavalmiudessa täyspitkinä) ja lintu haltuun: nuori maakotka! Naamat kääntyivät näkkärille ensimmäisestä tosi hyvästä spondesta, kun kotka eteni arvokkaasti koilliseen kaupungin ylle. Tosi sääli, etteivät muut rallaajat olleet paikalla katselemassa upeaa näkyä... Onni oli muutoinkin myötäinen, kun kaivattu töyhtökiuru lennähti heti perään äännellen näkyville.

Kotkan liitäessä edelleen hyvin näkyvillä, löysimme pari uutta kaukaisempaa petoa Äimärautionyltä. Hirveä sählinki päällä yritimme pitää petoja hallinnassa. ”Masentavasti” niistä isompi oli taas sinällään kyllä vaikuttava ilmestys, eli maakotka, mutta kun esim. piekana olisi ollut pinna... Valitettavasti kotkan seurassa ollut mukavan näköinen haukka jäi määrittämättä. Maakotkista innostuneena saimme kuitenkin runsaasti lisäpotkua vaisuhkon aloituksen jälkeen.

Oulu näytti parhaat puolensa tarjoten käytännössä kaikki ne lajit, joista oli kehdattu haaveilla, mm. rantakurvi, nokkavarpunen ja räyskä. Jätettyämme jo Oulun melskeet taaksemme huomasimme pienen työtapaturman. Tikliä ei muistettu käydä yrittämässä, kun tarkoitus oli Ainolan puistosta sitä tovi etsiskellä. Putki oli päällä vielä jonkin aikaa. Aluksi tyhjältä vaikuttaneelta Oulunsalon Akionlahdelta hoitui pienen skarppaamisen jälkeen harmaasorsan ohella punakuiri ja mustaviklo, mukavia pikku ylläreitä. Sitruunavästäräkkikin irtosi Kempeleen Sarkkirannasta odotettua nopeammin.

Tyrnävän lakeuden peltojen yleensä antoisa petovalikoima kuului seuraavaksi joukkueemme strategiaan. Väreily oli helpottumassa, kello oli noin seitsemän. Lyhyet staijaukset eri puolilla eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta. Paitsi mitä nyt kolmea ”tarpeetonta” lajia oli kyllä tarjolla muille asti: ampu-, tuuli- ja ruskosuohaukkoja. Se kuuluisa ’tökkiminen’ oli alkanut. Limingassa tapahtui käänne parempaan. Selkämaantien varrella näyttäytyi pari suopöllöä ja turkinkyyhkyn kukerrus soi Wanhassa Limingassa. Pian jo Lumijoen Sannanlahdella vietimme kaunista, mutta pinnatonta iltahetkeä.

Olimme jälleen Siikajoella. Säärenperän rannassa oli selvästikin tarjolla reittimme suurimmat kahlaajamassat. Noin tuhat ”peekoota” touhusi rantalietteellä, mutta valitettavan etäällä, vastavalossa ja väreilyssä. Tundrakurmitsa oli kuitenkin määritettävissä, kuten myös lähempänä kisailleet muutama vesipääsky, jotka jäivät rallimme ainoiksi. Viereinen Savilahti ei ollut antoisa viime vuoden tapaan, mutta pohjansirkku sentään lennähti lähikoivuihin iloksemme. Päätimme siirtyä Varessäikälle pitämään pienen iltastaiji-välipalasession. Huono idea. Melko viileä tuuli ja köyhä lajisto lässäytti fiilarit jälleen kerran, mutta Heikki onneksi muisti hauskan tarinan Raahen lintumiehistä ja siitä riitti huvitusta ainakin parin sadan kilometrin verran.

Säikänlahti poiki odotetusti useita uusia lajeja, sillä olimme vältelleet tähän asti mm. kaulushaikaraa ja laulurastasta. Varsinaisesti Säikän tärkein anti oli tietenkin punasotka. Lajimäärämme oli tässä vaiheessa jotain 115 korvilla. Ajankohdan helppojen puutelista oli ehkä tavallista pitempi poukkoilevasta rallin aloituksesta johtuen, mm. sinitiainen, gaviat, pilkkasiipi, räystäspääsky… Mutta vielä tässä vaiheessa helpot puutteet eivät osanneet huolettaa.

Siikajoen Hummastiin saavuimme auringonlaskun aikoihin noin klo 23. Tien varren kuusikosta nasahti rallimme yksi kovimpia spondeja: soidintava varpuspöllö! Lieneekö ollut kevätrallin historian ensimmäinen, jota ei haettu pesältä? Kun lapinpöllö istui pesällään levollisen näköisenä ja soilta korviimme kantautuivat niin jänkäkurpan kopistelut kuin riekon ärinät, tuli vaihteeksi tunne – nyt mennään lujaa…

Kello lähestyi puolta yötä ja suuntasimme uudelleen Yrjänään. Toiveissamme oli edellisillan Heikin lyhyen, mutta tuloksekkaan valmistelun toinen hedelmä - luhtakana. Riku ja Heikki jäivät odottamaan elonmerkkejä Ralluksesta, ja Jouni lähti tsekkaamaan toistamiseen Pöllän kalasataman ruostesorsatilannetta. Rallus pysyi vaiti, mutta ruostesorsa löytyi, ja liitimme vartin kuluttua ankan pinnalistamme koristeeksi. Tosin ruostesorsan lievästä ”pimittämisestä” tuli jälkikäteen ehkä aiheellistakin sanomista, sillä moni muukin joukkue olisi halunnut ruksata lajin.

Vuorokausi oli vaihtunut, ja elettiin yöaktiivisten lintujen aikaa. Raahesta tiedossa ollut helmipöllö hoitui helposti pesäpöntöltä ja kaatopaikalla huuteli parikin huuhkajaa. Myös Kultalanperän viime vuotinen satakielipaikka oli jälleen iskussa, kun korvia vihlovasti se juoksutteli tahtejaan pakastuvaan yöhön.

Tämän jälkeen oli vuorossa luhtahuitti- ja ruisrääkkäprojekti Pyhäjoen maisemissa, joka kuitenkin päättyi samaan tulokseen, kuin moni muukin projekti nykyään: Ei toivottua tulosta. Heinikarinlahdella huittia yrittäessämme kuultiin joku oudosti ääntelevä rantakana, josta kuitenkaan emme saaneet mitään irti. Kokemattomuus ei ollut ilomme tuolloin… Teerelässä saimme kuitenkin balsamia haavoille, kun sarvipöllö saalisteli peltojen yllä. Laji oli toivelistoillamme korkealla, ja se saikin Rikun laulamaan hetken Maam-

me-laulua. Nyt näytti pöllötilanne siltä, että Suomessa säännöllisesti tavattavista pöllöistä puuttui enää hiiri-, lehto- ja tunturipöllö, joiden varaan emme kuitenkaan kovin paljoa laskeneet vaan tyydyimme tylyyn osaamme ja pöllöprojekti lopetettiin seitsemään lajiin.

Kun potentiaaliset kosteikot, pakettipellot yms. alkoivat loppua, niin oli hetki aikaa käydä pienellä ”turistiajelulla” sen hetken Suomen varmimmilla lapinpöllöalueilla. Heikki uhkasi lopettaa rallin kesken, jos emme tulisi näkemään yhtään lapinpöllöä eräällä peltoaukealla. Rallimme jatkui kuin jatkuikin, sillä keskellä peltoa istui lapinpöllö saalistusretkellään toisen soidintaessa samanaikaisesti taustalla jumputtavaa sarjaansa. Aamuyön tunnelma oli mitä parhain...

Pakko oli kuitenkin lähteä taas hommiin, koska kello oli noin 03.00 ja päivä valkenemassa. Seuraavaksi oli tarkoituksenamme ajaa vanhastaan tuottoisaksi tiedetty tien pätkä Pyhäjoen sydänmaan halki. Odotuslistalla oli ainakin loxiat, pyy, peukku, tikat, hippiäinen, tiaiset (pinnapussissa olivat ainoastaan tali- ja hömötiainen!), puukiipijä ja muut metsälajit. Komea ukkometso lehahti lentoon erään soidinpaikan läheisyydestä (kiitos Heikin paikallistuntemuksen). Ei kuitenkaan sytyttänyt vaan päinvastoin, sammutti. Nukkumatti oli jossain vaiheessa työntänyt kotturilliset seulottua hiekkaa Rikun silmäkulmaan ja nuorukaisemme aloitti pilkkimisen. Mainittakoon, että Heikki kuuli superkuulollaan kahdessa paikassa isoloxian ja yhdessä pyyn, joita muut vaikkukorvat eivät kuulleet. Isoloxia saatiin sittemmin paikatuksi, mutta pyy jäi kaivelemaan. Metsämaiden kuulostelu loppui Parhalahdelle mainioon lajiin, rummuttavaan pohjantikkaan.

Aamumuuton ihailu oli vuorossa (kello oli noin 5.00) ja paikaksi valitsimme legendaarisen Elävisluodon. Muuttoa ehti hyvin seuraamaan, eikä kirjurille tullut edes hiki. Vajaan tunnin puristuksen parhaita olivat kanadanhanhet pesimäluodolla, paikallinen härkälintu tyynellä meren selällä ja etelään viipottava yksinäinen alli. Yllätyksiä ei siten tullut, mutta kaikki pakolliset merilajit oli nyt plakkarissa. Rallijoukkueen nimi (Jääjötkylät) juonsi juurensa Elviksestä, sillä Jouni yritti vääntää jäägeetä juv/tp kuikasta, mutta Heikki oli urhoollisempi ja koitti samaa nuoresta kaakkurista. Onneksi paikalla oli Riku, joka masensi innokkaat Gavia-gonat. Elviksestä lähtiessämme lajimäärä oli jo reilut 140.

Pikainen keikka Yppärijokisuulle toi minkä pitikin, merikihun. Viirteen peltoaukeat tarjosivat isolepinkäisen, sinisuohaukan ja kulorastaan, ja kasitiellä lepatteli edestämme palokärki. Helppoja puutteita ei ollut enää montaa. Takarannan perjantaiset valkoposkihanhet olivat lentäneet pohjoisemmaksi, joten jouduimme tyytymään pikkusirriin ja puukiipijään. Pieni tapitustuokio Parhalahden kalasatamassa oli pettymys. Sentään sinitiainen räväytti laulunsa täysin palkein ilmoille, vääntäen kasvomme ironiseen hymyyn. Tämä pikku veijari oli onnistunut piilottelemaan 21 tuntia valppaita aistejamme.

Aika oli käymässä vähiin. Reilut pari tuntia oli jäljellä ja varmoja ainoastaan kuusitiainen ja hemppo. Raahen Paskalahdelta irtosi harmaahaikara ja laulava mustapääkerttu, joten loppurutistus alkoi. Tutulta pöntöltä kuitatun kuusitiaisen jälkeen aikaa oli jäljellä hieman yli tunti. Lajimäärämme oli kohonnut jo mukavasti 158 lajiin. Listan selaus paljasti puutteita etenkin päiväpetojen kohdilta. Taktiikka oli täten selvä: viime vuodelta mieliin jäänyt Siikajoen Alhonmäki oli ainoa järkevä paikka lopetukseen.

Niin rallihistorian (ainakin meidän) uskomattomin loppu oli edessä. Ensin Siikajoen ylitettyämme kaarteli tien yllä varpushaukka (159.). Alhonmäelle saavuttuamme kaivoimme vakiopaikoilta hempon (160.). 45 minuuttia oli jäljellä ja accisarja jatkui, kun kanahaukka vuorostaan rundasi listalle (161.). Tässä vaiheessa kuvittelimme (pinnalistalta kun oli jäänyt merkkaamatta yksi laji), että viime vuoden ennätykseen oli matkaa enää yksi laji. Ja koska olimme Alhonmäellä, ainakin yhden pinnan eli kangaskiurun täytyisi olla jossakin lähettyvillä! Hyvä tuuri ei loppunut. Nuolihaukkapari päätti lennellä melkein yläpuolellamme (162.), jolla siis kuvittelimme sivuavamme entistä ennätystä. Alla olleet lähes 30 valvottua tuntia eivät nyt paljon joukkuettamme painaneet... Hirveä vimma päällä, kun aikaa oli jäljellä vielä noin 25 minuuttia. Päätimme siirtyä Siikajoentien varresta Alhonmäen varsinaiselle staijipaikalle. Ajatukset pyörivät korkeintaan enää mehiläishaukassa, sillä olimme mieltäneet päätien varren paremmaksi paikaksi havaita kangaskiuru. Noin 15 minuuttia ennen loppua, joukkomme ylittämätön petojen repijä Jouni vetäisi merikotkan matkalennossa idänpuoleiselta taivaalta (163.). Tässä vaiheessa tankki tuntui tyhjenevän, mutta vielä pisteenä iin päälle plokkasimme kangaskiurun lennosta klo 11.54 (164.). Kohta kangaskiuru aloitti myös liverryksenä ja veteli voimiensa tunnoissaan säettään näiden hiekkamonttujen omituisen pinnaparatiisin yllä, kuin haluten varmistaa meille ikimuistoisen rallin lopetuksen. Me kiittelimme lintua väsyneinä, mutta onnellisina.

Viimeisen tunnin aikana saimme siis neljä uutta päiväpetolajia hempolla ja kangaskiurulla maustettuna. Rallitilanteessa kuvittelimme päätyneemme lukuun 163. Olisimme kyllä olleet tyytyväisiä tuohonkin lajimäärään, mutta muuten virheetön kirjurimme Riku oli unohtanut ruksata iloksemme punasotkan pinnalistalta, mikä paljastui purkutilaisuudessa Limingan Virkkulassa.

Edelliskevään ennätys oli tullut tarkasti harkitulla strategialla ja varsin laajalla pohjustuksella. Tällä kertaa emme olleet ajatelleet lainkaan ennätyksen uudelleen rikkomista. Vaikka ennätyksen parantuminen tulikin yllätyksenä, ei se ainakaan vähentänyt sen makoisuutta tippaakaan. Laitetaanpa loppuun vielä niitä mielestämme pahimmiksi jääneitä puutteita: peukaloinen, pyy, hiirihaukka, mehiläishaukka, kalasääski, luhtahuitti, ruisrääkkä, käenpiika, pikkutikka, töyhtötiainen, aropääskykahlaaja...

PPLY:n tammiralli 2002 (koonnut Janne Aalto)

Oulun osakilpailu:

1. Ari Rajasärkkä 52
2. Aappo Luukkonen 48
3. Juhani Karvonen 45
4. Ville Suorsa 44
5. Tapani Tapio 41
6. Kari Rannikko 41
7. Janne Aalto 39
7. Sami Timonen 39
9. Mikko Jaukkuri 37
10. Väinö Raappana 32
11. Hannu Kreus 29
11. Kari Kreus 29
13. Jorma Pessa 20

PPLY:n osakilpaislu:

1. Jaakko Koistinen 53
2. Ari Rajasärkkä ..... 52 (kaikki Oulusta)
3. Aappo Luukkonen ..... 48 (kaikki Oulusta)
4. Juhani Karvonen ..... 45 (kaikki Oulusta)
5. Sami Timonen ..... 44 (5 Oulun ulkopuolelta)
6. Janne Aalto ..... 42 (3 Oulun ulkopuolelta)
6. Tapani Tapio ..... 42 (1 Oulun ulkopuolelta)
8. Pertti Mattila 37
8. Heikki Tuohimaa 37
10. Väinö Raappana ..... 36 (4 Oulun ulkopuolelta)
11. Hannu Kreus ..... 33 (4 Oulun ulkopuolelta)
11. Kari Kreus ..... 32 (3 Oulun ulkopuolelta)
13. J & U Peltomäki 31
14. Kalevi Hirvonen 22
15. Pekka Rahko 16

LAJILISTA PURUN HUUTOJÄRJESTYKSESSÄ: (+ havaintopaikkoja): Sinisorsa, Telkkä RAA Lapaluoto, Hartaanselkä, Isokoskelo RAA Lapaluoto, Hartaanselkä, Varpunen
Kanahaukka, Fasaani Jätäri (perhe), Ainolanpuisto 1/, PAT Kesälä, Talitiainen, Varis, Pyy, Pulu, Metso PUD Naamanka, Pilpaselkä, Sanginjoki, Muhoksen raja, Hömötiainen, Harakka, Lapinharakka PYI Yppäri, PYI Viirre, LIM Virkkula, Sinitiainen, Naakka, Urpiainen, Käpytikka, Korppi, Tilhi, Varpushaukka, Punatulkku, Närhi, Viherpeippo, Riekko Kuivasoja Palosuo, Pikkusuo, PYI Elävisluoto, Huuhkaja Rusko, RAA Kaatopaikka, Koskikara PUD Naamanka, HAA Haapakoski, TAI, Töyhtötiainen, Tikli OUL, LIM Wanha Liminka, Keltasirkku, Teeri, Mustavaris Intiö-Rusko, Rusko, Puukiipijä, Tundraurpiainen, Pähkinänakkeli HAU Virpiniemi, Hietasaari, Mustarastas Rantakastelli, Taskila, RAA Lapaluoto, Peltopyy Kaakkuri, Perävainio, TYR Parras, Kuusitiainen, Hippiäinen, Varpuspöllö Juurussuo, KEM Juurussuo, Hietasaari, TAI, Pilpajärvi, SII, Kaukovainio, Kottarainen Rusko, Räkättirastas Keskusta, Kaukovainio, RAA Teku, Pikkuvarpunen, Pulmunen TYR Kankaannokka 150p, MUH Soso, Vuorihemppo Rusko, Jätäri, Hemppo Jätäri, Harmaalokki RAA Lapaluoto, Rusko, Taviokuurna, Kalalokki RAA Lapaluoto, PYI Elävisluoto, Pohjantikka Sanginjoki, Juurussuo,Madekoski, Pehkolanlampi, LIM Wanha Liminka, Helmipöllö Sanginjoki, TAI, Nokkavarpunen Tuira, Hietasaari, Lapintiainen Kaukovainio, Turkinkyyhky LIM, SII, Isokäpylintu Puolivälinkangas, Tahkokangas, Pehkolanlampi, Uuttukyyhky INTIÖ, Palokärki Kaukovainio-Tahkokangas, LIM Kurranperä, RAAseutu, Peippo PAT Kesälä, Pikkutikka Hietasaari-Vihreäsaari, Pyrstötiainen Vihreäsaari, Merimetso HAA Haapajärvi, Kuukkeli TAI, Viirupöllö SII, KES, Maakotka KES, TAI, Laulujoutsen HAA Haapakoski, Harmaapäätikka TAI Kaatopaikka, Järripeippo OUS, Hiiripöllö SII Tauvo, MUH Soso, Pähkinähakki RAA Velkaperä, Ampuhaukka Wanha Liminka, Isolokki PYI

PPLY:n kevätralli 2002 (koonnut Sami Timonen)

Ralliin osallistuneet joukkueet ja lajimäärä (suluissa oleva numero viittaa loppupuolella olevaan rasti- ja huutolajien numeroihin, jotka siis seuraavat tuota suluissa olevaa numerointia):

1. Heikki Tuohimaa, Jouni Meski ja Riku Halmeenpää (1) 164 (uusi ennätys)
2. Petri Lampila, Markus Keskitalo ja Panu Kuokkanen (9) 154
3. Kari Rannikko, Veli-Pekka Viklund ja Kalevi Tunturi (7) 150
3. Jukka Hauru, Janne Aalto ja Tuomo Jaakkonen (12) 150
5. Markku Leppäjärvi, Juhani Törmi ja Teemu Fyrsten (6) 149
6. Jukka Piispanen, Esko Strömmer ja Sami Timonen (10) 144
7. Juha Markkola, Aappo Luukkonen, Juhani Karvonen ja Ari Leinonen (5) 136 (kaikki Hailuodosta)
8. Jorma Siira, Tuomas Herva ja Arsi Liimatta (3) 134
9. Ville Suorsa, Olli Suorsa ja Pekka Suorsa (2) 133
10. Seija Rannikko, Annikki Tynjälä ja Liisa Ojanen (8) 126
11. Kari Varpenius, Pekka Kärenaho ja Jaakko Koistinen (13) 123 (12 tunnin kisa)
12. Saana Kukkola ja Marjatta Pyörnilä (11) 118 (12 tunnin kisa)
13. Satu Lampila, Katja Kangas, Anu Pajunen ja Sirpa Marttila (4) 106
14. Annamari Markkola ja Juha Tuomi (15) 93 (12 tunnin kisa)
15. Pertti Mattila, Tarmo Moilanen ja Tuomo Uusitalo (14) 84 (12 tunnin kisa)

Yhteislajimäärä 192. Harvinaisimpia lintuja olivat arokahlaajapääsky, töyhtökiuru, sitruunavästäräkki, ruostesorsa, lampiviklo, sinipyrstö ja mustatiira.

Kokonaan uusia rallilajeja olivat arokahlaajapääsky, töyhtökiuru, sitruunavästäräkki ja sinipyrstö.

Ensin joukkueiden peruslajit ja sp/vellajit (peruslistalla 1 oli 80 lajia ja peruslistalla 2 30 lajia). (Joukkueiden 14-15 tulokset ei ole tässä, koska en saanut täytettyjä rastilistoja)

Peruslista 1:	Peruslista 2:
1:80	1: 30
2:80	2:24
3:80	3:24
4:75	4:17
5:78	5:21
6:80 (Loxia sp. ja sinisuo/aro-suohaukka)	6:25 7:28 8:21
7:79	9:29
8:80	10:27
9:80	11:18
10:79 (tundra/ metsähanhi)	12:28 13:19
11:78 (Loxia sp.)	
12:80	
13:77	

Rallin 82 huutolajia huutojärjestyksessä (jokerit merkitty plussalla) ja lisäksi jotain harvinaisempien lajien havaintopaikoista: kaakkuri 1,2,3,5,6,7,9,10, 12,13,14; kaulushaikara (puuttui vain joukkueelta nro 14); merikotka 1,3,5,6,9 (HAI Kirkkosalmi, HAI Tömppä, SII Alhonmäki); kuusitiainen 1,3,4 ,5,6,7,8,10,12,13; härkälintu 1,3,5 ,6,7,9,10,12,14; sirittäjä (puuttui vain joukkueelta nro 14); kulorastas 1,2,3,6,7,8,9,11,12,13; kapustarinta 1,2,4, 6,7,8,9 ,10,12, 13,14; harmaasorsa (puuttui vain joukkueelta nro 14); merimetso 1,2,3,5,6,7,8,10,11, 12,13; pikkuvarpunen 1,3,6,8,9,10 ,11,12 (ainoastaan OUL Karjasilta); turkinkyyhky 1,2,4,6,7,9,10, 11,12 (mm. joukkueella 10 LUM Varjakka, SII Sääri); uivelo 1,2,3,4,5,6, 9,10,11, 12,14,15; tilhi 2,3,5,7,9,14 (HAI Marjaniemi 2p, SII Klingsporintie, OUL Sanginjoki); mustaviklo 1,3,8,10,11,14 (HAI Kaara, HAI Tömppä, OUS Akionlahti, SII Savilahti); nuolihaukka 1,4,5,7,8,9,10, 13; alli 1,2,5,9,11; kangaskiuru 1,3, 6,7,8, 9,10,12; varpushaukka 1,2,5, 6,7,9,14,15; metsähanhi 3,6,8,13,14 (mm. OUL Hietasaari 1p); pensaskerttu 1,2,3,5,6,7,9, 10, 11,12,13; uuttukyyhky 1,3,6,10,11 (OUL Vihreäsaari, OUL Oritkari, OUS Karhuoja, SII kk); kanahaukka 1,7,9, 11, 12; jänkäsirriäinen 1,3,5,6,7,9, 10, 11,12,13; merikihu 1,2,5,6,9,10, 11,13,15; harmaa

haikara 1,2,3 (RAA Paskalahti, PYI Perilahti, LIM Virkkula); kalasääski 2,3,5,6,7, 9,10,11,12,14,15; aropääskykahlaaja 3,4,5,6,9,15 (HAI Kirkkosalmi); kyhmyjoutsen 5,6,13 (HAI Isomatala-Tömppä väh. 4p, PAT Yrjänä 1p); valkoposkihanhi 2,3,5,6,9,15 (HAI Kirkkosalmi 1p, HAU Pateniemi 1m); pohjansirkku 1,7,12 (RUU Vartti, SII Savilahti); ampuhaukka 1,2,7,8,12; pyy 3,6,7,8,9,14; luhtahuitti 5,6,7,8,9,10 (HAI 3-4 paikassa, OUS Peräoja, KEM Nenän; risteys 2, OUL Kempeleenlahti, LUM Kari); pikkusirri 1,3,5, 10,11,12,13 (HAI Hiidenniemi 5p, OUL Jätäri 2p, HAU Kraaseli 2p); rantakurvi 1,2,6,7,8,9,10,12; puukiipijä 1,5,6, 10,12; töyhtötiainen 2,6,9,11,12; satakieli 1,2,3, 6,7,8,10,12 (KII kk, RAA Kultalanperä, LIM kk, LUM Puhkiavanperä); pohjantikka 1,4, 6,7,9,10,12,14; palokärki 1,5,7, 8,9,12,13,14; peukaloinen 5,6,7, 10,12; pikkutikka 2,7,10,12 (SII Savioja, YII kk, OUL Hollihaka, SII Kaasa, OUL Jätäri); viirupöllö 1,4,6,7,8, 9,12,13; helmipöllö 1,4,6,7,8,9, 10, 12,13; nokkavarpunen 1,2,7,9,10 (OUL Hietasaari väh.3, OUL Hupisaaret); sinirinta 1,5,11,12,13 (mm. HAI us. yks.); lapinpöllö 1,4,7,8, 9,12,13; töyhtökiuru 1,2,3,6,7,8,10, 11; huuhkaja 1,2,9,12; kanadanhanhi 1,3,10,12,13 (PYI Elävisluoto, PYI Suni, OUS Kyrönkari); varpuspöllö 1,4,6,7,8,9,10,12; lapasotka 5,10 (HAI Kuivasäikkä 3, SII Kaasa 5m S); sitruunavästäräkki 1,3,6, 12 (KEM Sarkkiranta); sarvipöllö 1,7,12 (PYI Teerelä, KEM Rajakorpi, SII Karinkanta); pikkulepinkäinen 1,3,5,8,10,12,13,15; hiirihaukka 2,5,6,7,9,10; pulmussirri 3,10, 12 (HAU Kraaseli 3p, LIM Virkkula 2p, PYI Suni 1p); metso 1,6,7,8,11; lapinkirvinen 7,12 (SII Tauvo ulkonokka 1p, RAA Lapaluoto 1m); isokäpylintu 1,5 (HAI us.yks.); tundrakurmitsa 1,2,6,9, 10,13 (SII Säärenperä, OUL Hietasaari, PAT Pattijokisuu); riekko 1,5,7,12 (SII Hummasti, HAI Pöllä); +mehiläishaukka 6 (HAI Tömppä 1m); isolepinkäinen 1,7, 14 (PYI Viirre, PUD Teerilammensuo); punakuiri 1,5,9, 12,13; jänkäkurppa 1,14 (SII Hummastin suot); peltopyy 2,7,9 (KEN Teppola, TYR pellot, HAI Kaara); muuttohaukka 5,7,9 (PUD, HAI Riisinnokka, HAI Hiidenniemi ja HAI Viinikanlahti); +tikli 6 (OUL Hupisaaret 2p); maakotka 1,7 (PUD, OUL Oritkari 2m); mustapääkerttu 1,9,13 (RAA Paskalahti); +ruostesorsa 1 (PAT Pöllän kalasatama 1p); +lyhytnokkahanhi 2 (OUS Letontie a4p); +isosirri 5 (HAI Tömppä 3m,1p); mustatiira 5,9,13,15 (HAI Aaponnokka, SII Sääri, PYI Heinikarinlahti); +kuovisirri 5 (HAI Tömppä); +lampiviklo 9 (OUL Jätäri); +kultarinta 5 (HAI Riisinnokka); +riskilä 9 (RAA Lapaluoto 1p, SII Kaasa 1m); +sinipyrstö 13 (PAT Yrjänä); +lapinsirkku 15 (HAI Huikku)

Jokerilajeja olivat (11kpl): mehiläishaukka, tikli, ruostesorsa, lyhytnokkahanhi, isosirri, kuovisirri, lampiviklo, kultarinta, riskilä, lapinsirkku ja sinipyrstö.

Eniten jokereita siis joukkueella 5 (3kpl), sitten joukkueilla 6 ja 9 (2 kpl) ja yksi jokeri joukkueilla 1, 2, 13 ja 15.

Peruslajeista helpoimmat (vain Taivalkosken joukkueelta puuttui) olivat harmaasorsa, kaulushaikara ja sirittäjä.

Erityishuomio tietysti voittajiin joka teki viime vuoden jälkeen taas ennätyksen vähemmällä pohjustuksella kuin viime vuonna. Lisäksi Hailuodon joukkueen lajimäärä saarelta on lajissaan ennätys ja oikein hyvä.

Rallin tuloksia luonnehti omasta mielestäni se, että monet useissa aiemmissa kevätralleissa vaikeasti havaittavat lajit olivat nyt yllättävän monella joukkueella (=joko esiintyvät tavallista yleisempinä tai joukkueilla parempi valmistelu ja taktiikka?). Yllättävän monilla joukkueilla oli mm. pikkulepinkäinen, pohjantikka, kuusitiainen, merimetso, mustaviklo, nuolihaukka, ampuhaukka, kalasääski ja hiirihaukka. Myös pöllöjä näkyi monien joukkueiden listalla.

Hailuotoralli 28.9.2002 (koonnut Aappo Luukkonen)

Joukkueet:
1. KOHTUUDEN YSTÄVÄT: S. Timonen, E.Strömmer ja Petri Piisilä
2. LADA AND THE KOSMONAUTS: H.Aalto, K.Niitepöld, R. Halmeenpää ja A.Pesola
3.RÄPÄSORSAT: Satu Lampila, Sirpa Marttila, Anu Pajunen, Katja Kangas ja Marja Kuosa
4. ALKAVA KAAMOSMASENNUS: Tuomas Herva ja Jorma Siira
5.MÄ TAHDON KOTIIN: P. Lampila, M. Keskitalo, Sampo Laukkanen ja Minna Takalo
6. HAMPAAT IRVESSÄ: J.Markkola, J.Karvonen ja A.Luukkonen
7 SEDÄT JAKSAA HEILUA!: E. Hohtola, K.Rannikko ja T.Tapio
8. TEAM TURKU:Hannu Huhtinen, Rasmus Mäki, Mikael Nordström ja William Velmala.

Yhteensä rallissa havaittuja lajeja: 93
PERUSLAJILISTA:silkkiuikku, merimetso, laulujoutsen, sinisorsa, haapana, jouhisorsa, tavi, lapasorsa, tukkasotka, pilkkasiipi, mustalintu, telkkä, tukka- ja isokoskelo, varpushaukka, teeri, tundrakurmitsa, kapustarinta, suosirri, suokukko, taivaanvuohi, nauru-, kala-, meri- ja harmaalokki, sepelkyyhky, käpytikka, kiuru, haarapääsky, västäräkki, niittykirvinen, tilhi, rautiainen, punarinta, kivitasku, räkätti-, punakylki-, laulu- ja kulorastas, hippiäinen, hömö-, kuusi-, sini- ja talitiainen, puukiipijä, isolepinkäinen, närhi, harakka, varis, korppi, varpunen, peippo, järripeippo, viherpeippo, vihervarpunen, urpiainen, punatullku, kelta- ja pajusirkku.
PUUTTEET PERUSLAJEISTA KOKO RALLISSA: pyrstötiainen, kivitasku.
HUUTOLAJIT: uivelo, ampuhaukka, kurki, nokikana, mustarastas, ristisorsa, isokirvinen, kanadanhanhi, pulmussirri, muuttohaukka, kottarainen, lehtokurppa, kanahaukka, tylli, jänkäkurppa, alli, isosirri, tuulihaukka, sinisuohaukka, harmaasieppo, tunturikiuru, pikku- ja isokäpylintu, pikkusirri, kuovisirri, kyhmyjoutsen, mustaviklo, törmäpääsky, pohjantikka, kaakkuri, kuikka, pulmunen, pohjansirkku, tiltaltti, ruokokerttunen
Sijoitus ja lajimäärä:
1. Hampaat Irvessä - Juha Markkola, Juhani Karvonen ja Aappo Luukkonen 69
2. Mä Tahdon Kotiin - Petri Lampila, Markus Keskitalo, Sampo Laukkanen ja Minna Takalo 67
3. Lada & The Kosmonauts - Hanna Aalto, Riku Halmeenpää, Kristjan Niitepöld ja Antti Pesola 65
4. Team Turku - Hannu Huhtinen, Rasmus Mäki, Mikael Nordström Ja William Velmala 62
5. Kohtuuden Ystävät - Sami Timonen, Esko Strömmer ja Petri Piisilä 62
6. Sedät Jaksaa Heilua - Esa Hohtola, Kari Rannikko ja Tapani Tapio 59
7. Räpäsorsat - Satu Lampila, Sirpa Marttila, Anu Pajunen, Katja Kangas ja Marja Kuosa 47
8. Alkava Kaamosmasennus - Tuomas Herva ja Jorma Siira 43
Jokerit
Joukkue 2 LADA AND THE KOSMONAUTS: Tri ery
Joukkue 3 RÄPÄSORSAT: Rip rip
Joukkue 4 ALKAVA KAAMOSMASENNUS: Mus str
Joukkue 6 HAMPAAT IRVESSÄ: Gar gla, Tet rix, Pru mod, Lox cur,Lox pyt, Ple niv, Phy col
Joukkue 7 SEDÄT JAKSAA HEILUA!: Ant ric (nov), Cal min, Pic tri, Acr sch, Emb rus
Joukkue 8 TEAM TURKU: Cal fer, Gav ste
Joukkueiden no.5(sijoitus 2.) ja 6(sijoitus 1.) lajimäärän kehitys rallin aikana:

klo	jouk.6	jouk.5
7-10	44	35
10-12	51	56
12-15	56	62
15-16	63	67
16-18	69	67

Eli voitto heltisi iltapäivän helteisien (tuuli S/SW n.17m/s, +5 celsius astetta) tuntien aikana.

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry.

PL 388, 90101 Oulu

http://www.birdlife.fi/pply

Hallitus 2005 (lehden painoajakohdan mukaan)

Puheenjohtaja	Riikka Kaartinen Tuulikintie 3 D 329, 90570 Oulu, p. 040 823 3296 rkaartin@paju.oulu.fi mhukkane@mail.student.oulu.fi
Varapuheenjohtaja	Aappo Luukkonen, Yliopistokatu 1 d 313, 90570 Oulu, p. 040 912676 aaluukko@mail.student.oulu.fi
Sihteeri	Juhani Karvonen, Kasarmintie 14 a 63, 90100 Oulu, p. 050 3025038 jukarvon@mail.student.oulu.fi
Taloudenhoitaja	Jari Heikkinen, Virkakatu 3 F 133, 90570 Oulu, p. (08) 5546519 (k), 0400 380535 Jari.Heikkinen@oulu.fi
Jäsensihteeri	Minna Takalo. Kellonpellontie 8 C 9, 90520 Oulu, p. 040 5558674 mitakalo@mail.student.oulu.fi
ARK:n puheenjohtaja	Petri Lampila, Rysätie 12 A 4, 90810 Kiviniemi, p. 0400 598232 Petri.Lampila@oulu.fi
Lintulaskentavastaava	Ari Rajasärkkä, Raivaajantie 22, 90140 Oulu, p. 050 4071956 Ari.Rajasarkka@oulu.fi
Retkikummivastaava	Riku Halmeenpää Tuulikintie 3F 214, 90570 Oulu, p. 040 7026366 rihalmee@paju.oulu.fi Markku Hukkanen,Taidonkaari 6 I 45, 90570 Oulu, p. 040 508 7793 mhukkane@mail.student.oulu.fi
WWW-vastaava	Ville Suorsa Heikinkatu 10 as. 14, 90100 Oulu, p. 040 7511266 villesuo@mail.student.oulu.fi

Toimikunnat 2005

Alueharvinaisuuskomitea: Petri Lampila (pj), Markus Keskitalo, Jari Peltomäki, Harri Taavetti, William Velmala
Havaintotoimikunta: Sami Timonen (pj),Matti Tynjälä, Jari Heikkinen, Heikki Tuohimaa, Jukka Makkonen, Ville Suorsa
Ohjelmatoimikunta: Riikka, Kaartinen (pj), Ari Rajasärkkä, William Velmala, Esa Hohtola
Linnustonsuojelutoimikunta: Sami Timonen (pj), Riku Hameenpää, Elja Herva, Aappo Luukkonen, Juha Markkola, Matti Tynjälä, Veli-Matti Pakanen, Jorma Pessa, Jouni Pursiainen

Muut toimihenkilöt

Arkistonhoitaja: Matti Tynjälä Kenttäpostintie 3 D, 90160 Oulu, matti.tynjala@ouka.fi
p. 08 558 46763 (t), 08 339 223 (k), 041 4338158
Petovastaava: Markku Hukkanen Taidonkaari 6 I 45, 90570 Oulu, mhukkane@mail.student.oulu.fi
p. 08 5543034 (k), 040 508 7793
Pönttömestari: Ari Kakko Kuorimokatu 2 B 23, 90520 Oulu, arikakko@saunalahti.fi
p. 08 5542008 (k), 040 5014013
Osoitteen muutokset: Esa Hohtola Ravanderintie 1 A 4, 90570 Oulu, Esa.Hohtola@oulu.fi
Tauvon lintuaseman hoitajat: Mikko Ojanen Ampuhaukantie 7 A 9, 90250 Oulu, mikojan@utu.fi
p. 08 337982 (k), 0400 925 135, Matti Tynjälä Kenttäpostintie 3 D, 90160 Oulu, matti.tynjala@ouka.fi
p. 08 558 46763 (t), 08 339 223 (k), 041 4338158
WWW-vastaavat: Ville Suorsa, Tapani Tapio (tapani.tapio@invia.fujitsu.com), Esa Hohtola
BirdLife-edustajat: Jorma Pessa, Jorma.Pessa@vyh.fi, Markku Hukkanen, Sami Timonen

Yhdistyksen jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun yhdistyksen tilille Säästöpankki Optia 460020-2102812. Jäsenmaksu varsinaiselta jäseneltä on 25 EUR, koululaisilta ja opiskelijoilta 20 EUR. Merkitse nimesi ja osoitteesi tililleppanokortin tiedonanto-osaan.

Palautusosoite:
PL 388, 90101 OULU

2